

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

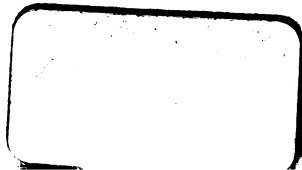
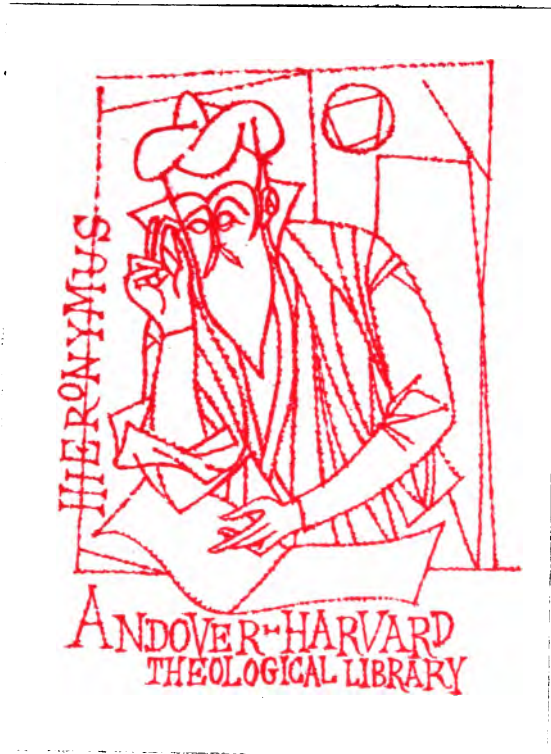
ANDOVER-HARVARD LIBRARY

AH 4W5P 7

814.4
S359
S361vd

814.4
S359
S361 v d

1

2

VADER SCHNELLER,
EEN PATRIARCH DER EVANGELISCHE ZENDING
IN HET HEILIGE LAND.

VADER SCHNELLER,

**EEN PATRIARCH DER EVANGELISCHE ZENDING
IN HET HEILIGE LAND.**

**MET EEN LEVENSSCHETS VAN ZIJN ECHTGENOOTE
MAGDALENE SCHNELLER,**

door

Pastor LUDWIG SCHNELLER,
Predikant te Keulen.

MET EEN INLEIDEND WOORD VAN Dr. J. Th. DE VISSER,
Herv. Predikant te Amsterdam.

Uit het Hoogduitsch door
R. FREUDENBERG.

Uitgegeven (in exploitatie) bij
J. M. BREDÉE te ROTTERDAM.
1908.

814.4
S359
S361 v d

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

INLEIDING.

Om meer dan ééne reden leid ik gaarne dit boek in.

Allereerst omdat het spreekt van het zendingswerk in het Heilige land. Want al volgt de christen de heilgezanten overal met liefde en gebed, toch ontwaakt in hem bijzondere geestdrift, wanneer hij in het land van Israël de kruisbanier ziet wapperen. Eigenaardige verwachtingen worden bij hem gewekt, als hij hoort dat steeds meerderen in Jeruzalem en in Bethlehem, ja op tal van plaatsen in Palestina, de knieën voor den Christus buigen. Onwillekeurig toch denkt hij dan aan het woord zijns Heeren: „En leert van den vijgeboom deze gelijkenis: wanneer zijn tak nu teeder wordt, en de bladeren uitspruiten, zoo weet gij dat de zomer nabij is. Alzoo ook gijlieden, wanneer gij al deze dingen zult zien, zoo weet dat het nabij is voor de deur.” Welnu! indien één boek in staat is die verwachting te sterken, dan is het dit geschrift. Wij zien letterlijk den dageraad van een nieuwen dag!

Ten anderen leid ik dit boek gaarne in, omdat het wèl doet in dezen tijd van uitwendige hervormingen en maatschappelijke evoluties, van theorieën en wetten, te letten op hetgeen één persoon, die zich in dienst stelt van zijn' God, doen kan.

Wat heeft vader Schneller al niet in het Heilige land tot stand gebracht! Een weeshuis stichtte hij, waar geregeld 200 kinderen worden opgevoed, onderwijs ontvangen en ambachten leeren. In Bethlehem vormde hij eene Arabisch-Evangelische gemeente. Let wèl op die eenige combinatie „Arabisch-Evangelisch"! Het oude land der Philistijnen werd door zijn toedoen eene landbouw-

—

colonie rijk, waar een boerenstand wordt gekweekt. Ieder jaar reisde hij het Heilige land rond, om de weezen, die tot hunne bestemming waren gekomen, op te zoeken en het herdersoog over deze schapen te laten gaan. Zóó is door hem met volle handen het zaad des Evangelies over het geheele land van Israël uitgestrooid met eene volharding en toewijding, die bewondering wekken. En dieselfde man, een held op de markt der wereld, was een kind vóór God. Ja, door het laatste te zijn, werd hij het eerste. Men leze om hiervan overtuigd te worden, vooral in dit geschrift de overgenomen stukken uit zijn Dagboek na!

Ik kan mij begrijpen dat het beeld van zulk een vader zóó diep is afgedrukt in het hart zijner kinderen, dat zij zijne voetstappen navolgen en één hunner begeerig werd het leven van dien vader te beschrijven. Hij deed dit op voortreffelijke wijze, en maakte, geheel in zijns vaders geest, dit boek dienstbaar aan het zendingswerk in het Heilige land.

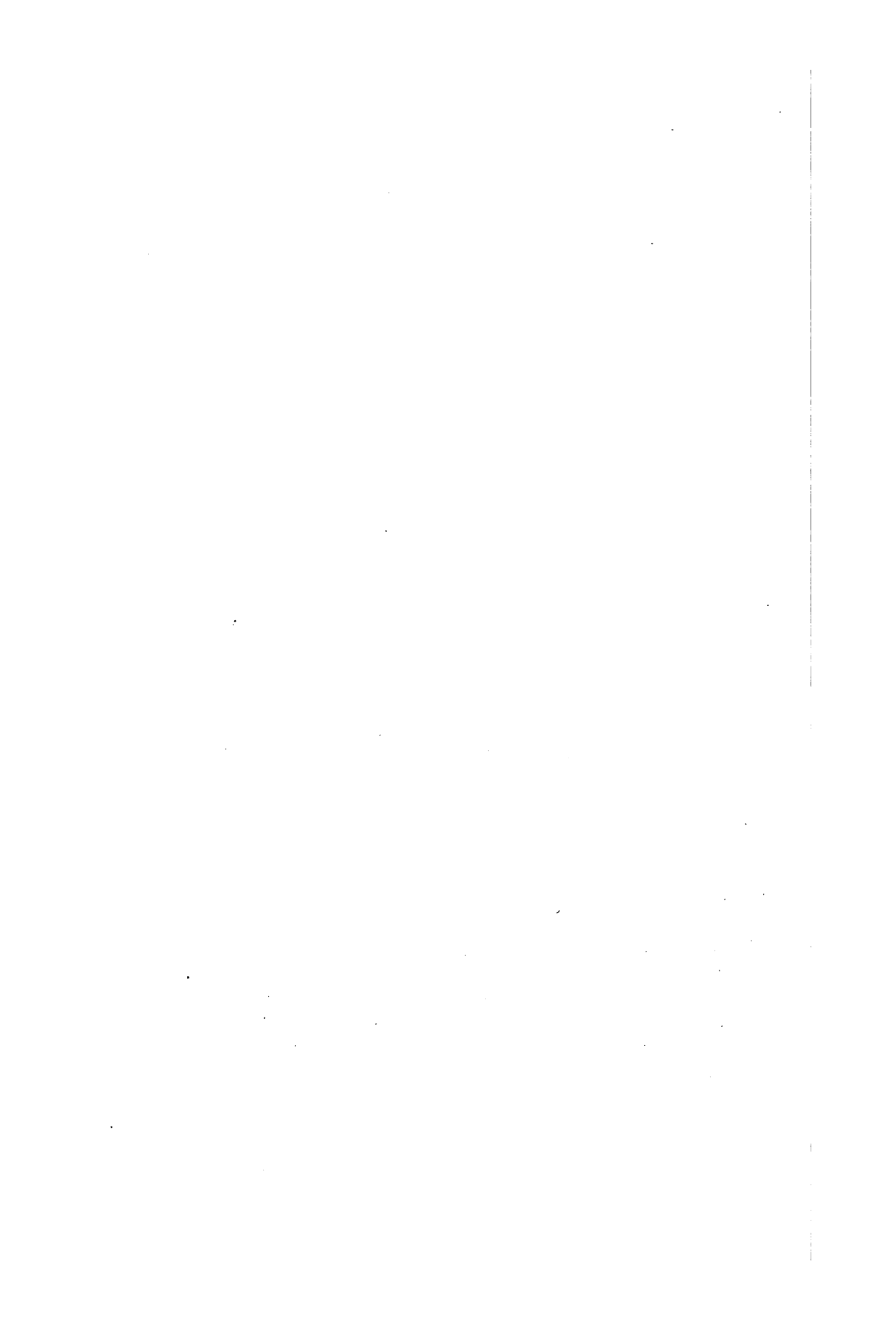
Mijn vriend R. Freudenberg te Hilversum aanvaardde de niet gemakkelijke taak om dit Duitsche boek in Hollandsch gewaad te steken. Slechts op een enkel germanisme stuitte ik. Overigens leverde hij, als gewoonlijk, uitnemend werk. Mogen velen den arbeid, aan dit geschrift ten koste gelegd, waardeeren door het te lezen en door die lectuur gedragen worden tot steun van het Zendingswerk in het land, waar kribbe en kruis hebben gestaan

J. Th. DE VISSER.

Amsterdam 24 November 1907.

I N H O U D.

	Bladzijde
JEUGD EN LEERJAREN.	
Op de Alp	1
De Schnellers	5
Kinderjaren en jeugd	8
IN BETREKKING.	
Bergfelden	16
Klein-Eiszlingen	19
Ganzlosen (1840—1842)	24
Vaihingen (1843—1847)	31
Sanct Chrischona (1847—1854)	34
Huwelijk en vertrek (1854)	45
MEESTERJAREN.	
Het moeilijke begin (1854—1860)	56
Stichting van het Syrische Weeshuis	76
Wasdom onder zonneshijn en regen	88
Een hoogtepunt	102
Een moeilijk behaalde overwinning	113
Huis en beroepen	130
Uit de huisdiensten	152
Rustige levensavond en naar het Vaderhuis	170
MAGDALENE SCHNELLER, GEBOREN BÖHRINGER.	
Kinderjaren	205
In de Pastorie	207
Beroepskeuze	219
Jeruzalem	230
Weduwenleed	239
Afscheid en naar huis	257
Hoe kan men medehelpen aan den Zendingsarbeid van het Syrische Weeshuis?	264

Jeugd en leerjaren.

OP DE ALP.

Heeft de welwillende lezer wel eens een kijkje genomen in het van God gezegende Schwabenland — waaruit, zooals bekend is, niet slechts de wereldbepaalde Schwabenstreken, maar ook vele groote en beteekenisvolle mannen stammen —, dan weet hij ook waar de zoo sagenrijke bergen der Schwabische Alp liggen. Vanaf den Hohenstaufen over de burchten van Teck, Neuffen, Urach en Lichtenstein tot aan den Hohenzollern aan het andere eind loopt vóór de Alp heen een voorpostenketen van trotsch gevormde, eenzaam vooruitgeschoven bergen, waarop wel is waar geen edele wijn wast en geen liefelijke tuinen pronken, doch waar eens geweldige Heeren gehuisvest hebben en de machtigste keizersgeslachten van het Duitsche rijk zijn ontstaan. Immers ook het thans regeerende keizersgeslacht der Hohenzollern is een kind der Schwabische Alp. Daarom ziet ook elke ware Schwaab met bijzonderen trots op naar deze hoogten, en is het hem telkens alsof een onzichtbare kroon van heerlijke herinneringen over hen zweeft.

Gaat men van Reutlingen en Pfullingen het lieflijk Echazdal door naar boven en beklaught men op laarzenmakersrossen de steife rotshoogte, waarop het beroemde kasteeltje Lichtenstein het land inblijkt zóó koen en zóó lustig, alsof het thans nog de zinspreuk van de stichtster ervan: „Gods vriend en vijand van de geheele wereld” luide die wereld wil inroepen, dan komt men eindelijk op de hoogvlakte der Alp, van welke op onze afbeelding juist nog iets zichtbaar is. Dat is daar een ruw stukje grond, en er is dan ook reden voor, waarom men het hier omhoog en daar omlaag met den naam van „*Rauhe*” of ruwe „Alp” aanduidt. Want reeds de lucht, die iemand daarboven

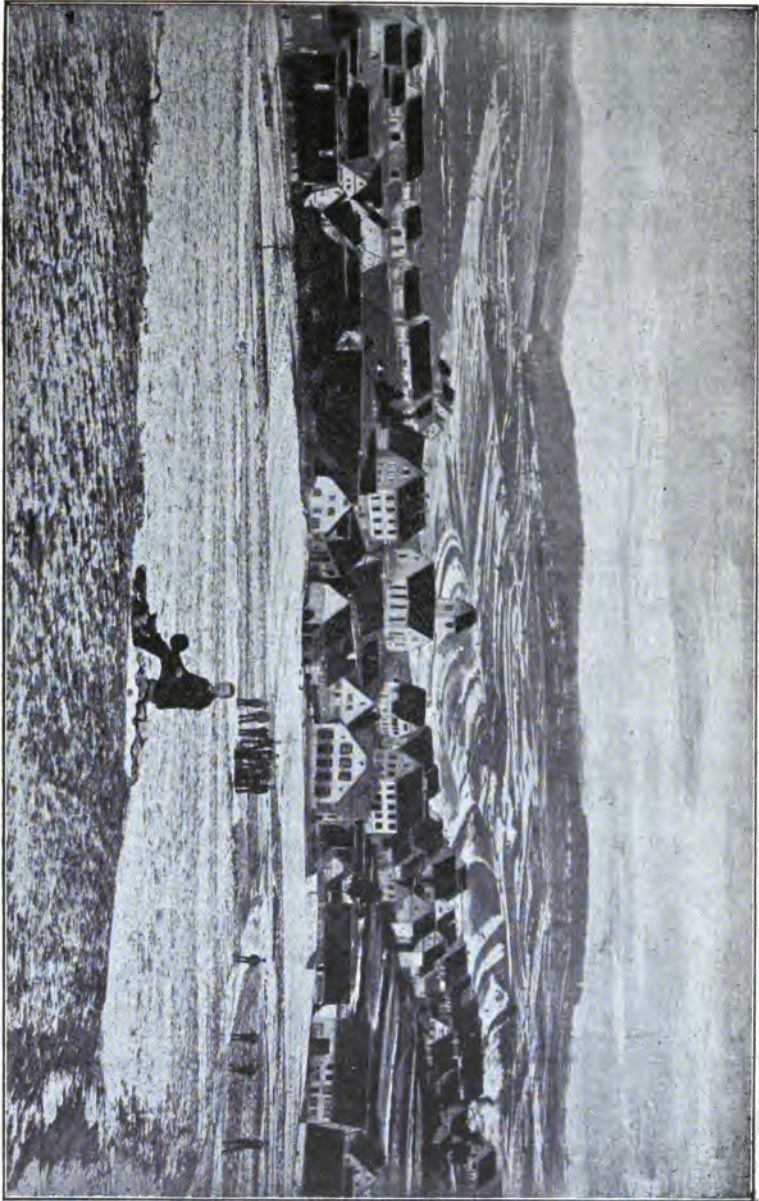
Burcht Lichtenstein.

om den neus speelt, is er ruw en koud; en komt de winter aan- gebroken, dan zou men durven wedden dat hij nergens elders in het land van Wurtemberg zóó hecht zijn hoofdkwartieren opslaat dan hier op de Rauhe Alp. Ruw is ook het *uiterlijk* van het land. Want slechts hoogst zelden ijlt over de aan water zoo arme hoogvlakte een dartel beekje, en geen enkele gaard van vrucht- boomen siert het schier boom-looze vlak; en die daar beneden aan den Neckar, met zijn wijnheuvelen, wonen, weten, wanneer het hun bijzonder naar den zin is, niets liever te zingen dan:

Sleedoorns in het bovenland,
Druifjes in 't benedenland,
Onder in 't benedenland,
Dáár is het eerst hupsch!

Ruw is ook de bodem: wijd en zijd met steenen overzaaid, zoodat de lieden op de Alp schertsend van zich zelve plegen te zeggen, dat zij wel *steen-rijk*, maar ook tevens *geld-arm* zijn. De boer op de Alp moet zich heel wat moeite getroosten, om aan den harden bodem zijn stukje brood te ontwoekeren. En hij heeft zeker veel meer reden dan zijn rijke neven in 't laag- land, om herhaaldelijk de uitspraak in gedachte te nemen, die God de Heer eens aan de poort van het verloren Paradijs gedaan heeft: „In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten, totdat gij tot de aarde wederkeert, dewijl gij daaruit genomen zijt”. Daarover behoeven de Alpbewoners zich echter niet te schamen, en zij kunnen zich gerust naast de meer begunstigde laaglanders in het Neckar-dal laten zien. Want hier boven op de Alp is het precies zóó, als overal in de heele wereld: niet wat de mensch *heeft*, bepaalt zijn waarde, maar wat hij *is*. En het is een trouwhartig en degelijk geslacht, dat daar op de bergen woont; eenvoudig, rein van zeden, streng ten opzichte van zichzelf, godvreezend en trouw aan den koning. En mocht Wurtembergs koning in een slaaploozen nacht eens willen nagaan, van welke onderdanen hij, evenals zijne voorvaderen, thans nog het liefst zou zeggen dat hij „zijn hoofd kan leggen onbevreesd een elk onderdaan in den schoot”, dan zou hij zijne Schwaben al heel slecht kennen, als hij niet in de allereerste plaats dacht aan die trouwe lieden op de Alp daarboven.

Als men nu van Lichtenstein uit landinwaarts gaat, altijd maar „zijn neus volgend”, dan komt men eerst aan een eenzaam kerkje op stille hei, de „Heidkapelle” geheeten, dat al sinds oude tijden daar staat, en van dáár in een uurtje in het vrijwel onbekende dorpje *Erpfingen*, dat in een inzinking op de hoogvlakte als in een van de wereld vergeten hoekje stil ligt ingenesteld. Hier dringt slechts weinig van het ruischen en bruisen der groote

Dorp Erpfingen.

wereld door. Daar staan de dorpshuisjes, in lange rij als soldaten in 't gelid, het eene vrijwel gelijkend op het ander. Maar precies in het midden van de lange rij hebben de Erpfingers hun kerkje met het lage, gemoedelijke torentje opgetrokken, als hadden zij er mede willen zeggen: al hebben wij ook geen bezienswaardigheden en beroemdheden en schatten, één ding hebben wij: midden in onze armoede een God, die rijk is boven allen, die Hem aanroepen; midden in het dorp een godshuis, van waaruit des Zondagsmorgens de klokken klinken over de Alp, en waar wij Zondags na een werk van zwaren arbeid onze vermoeide zielen aan prediking, orgeltoon en koraalgezing kunnen verkwikken. In dit dorpje willen wij een wijl vertoeven, want het is de geboorteplaats van den man, van wien in dit boek verteld zal worden.

DE SCHNELLERS.

Daar beneden in het dorp stond in het begin der vorige eeuw een huisje, dat men hieronder ziet afgebeeld. Den 15den Januari 1820 was in dat huisje alles in rep en roer. En dat was geen wonder, want zoo juist was de ooievaar er binnen gekomen en had, zooals dat bij de komst van een wereldgast behoort, alles op zijn kop gezet. De gelukkige vader was een arme wever en boer, en heette Jakob Schneller. Terwijl daar buiten de winterstorm huilend over de hoogvlakte der Alp en over de met sneeuw bedekte, van plankjes gevormde daken heenloeide, heerschte daarbinnen in diens hart, en in dat van zijn geliefde vrouw Anna Katherina, louter zonneschijn en vreugde. Want was den ouders ook reeds een meisje geschonken, zoo was het toch dezen keer, den tweeden en laatsten keer, een jongentje, zonder wien de stam der Schnellers in het land zou zijn uitgestorven. Daarom werd het kindje dan ook den volgenden Zondag door de ouders en peetouders met bijzondere vreugde de kerk met den lagen toren ingedragen en, na de prediking, voor de verzamelde gemeente onder den naam van *Johann Ludwig* gedoopt.

Zulk een jong menschenkind, dat als uit een vreemde wereld naar binnen gesneeuwd komt, nog niets kan zeggen, maar met zijn oogjes vragend de menschen rondom aankijkt en nieuwsgierig rondtuurt in de wereld, waarin het zich nu tehuis moet leeren gevoelen om er zich doorheen te slaan, is toch maar

telkens weer een soort van onbegrepen raadsel. En allerlei gedachten komen er allicht in iemand op, als hij zoo eens een kwartiertje stil bij zijn wieg zit. En den ouders gaat het dikwijls, als zouden zij in de rustig-stille trekjes van den kleine willen

Schnellers geboortehuis.

lezen, als in een geheimzinnig Godsschrift, en vragen, zooals eens de ouders bij de wieg van Johannes vroegen, wat er wel uit hun kindje zal groeien. Zóó heeft ook Jakob vaak zijn slapend kind op den arm genomen, als hij van het veld terug of van zijn weefstoel af kwam naar den kleine, en hem in zijn gezichtje gekken en daarbij gedacht: Wat mag God wel met hem voor hebben? En tot welke hoogte zal hij het wel in het leven brengen? Doch dat het zijn kind eens precies gaan zou als het water, dat bij het smelten der sneeuw boven de wieg van den pasgeborene door de dakgoten der sneeuw wegvloede en van dáár af in de naburige Lauchart, van dáár echter verder, met den Donau, uit het lieve Schwabenland tot naar beneden, tot in Turkije, om dáár zijn loop te eindigen; dat zijn zoontje nog eens in het land zou komen, waar ook eens de Heiland wandelde, van Wien elken Zondag in het dorpskerkje gepredikt werd; en dat eens bij zijn dood in

het verre Jeruzalem duizenden evangelische Christenen in alle vijf werelddeelen over het boerenkind uit de arme Albhut treuren zouden: dat had onze goede wever zelfs niet kunnen droomen. Hoe armelijk echter de hut ook was, toch was er een schat in van heilige en trouw bewaarde herinneringen. Was het niet nog maar pas 80 of 90 jaar geleden, sinds de overgrootvader met de Salzburger uitgewekenen van gindsche zijde uit het Oostenrijksche hier een toevluchtsoord had gevonden? Dáár, aan de lieflijke oevers van de Salzach, waar hooge sneeuwbergen neerschouwen op een gezegend land, had eens het zaad van het Evangelie diepe wortels geschoten in een sterk en getrouw geslacht, dat zóó trouw vast hield aan zijn geloof als de sparren en dennen van zijn wouden, die men óók niet uit den bodem van hun geboortegrond scheuren kan, zonder ze te dooden. Toen dus de Aartsbisschop Firmian van hen verlangde, dat zij het evangelisch geloof zouden afzweren en Katholiek worden, dachten de bijbelvaste Salzburgers aan het woord van het zout-verbond, 2 Kron. 13 : 5, en *sloten* in het jaar 1731 een zout-verbond. Hunne oudsten zwoeren op de hostie en gewijd zout, dat zij hun geloof trouw wilden blijven tot in den dood. Spoedig werd hun geloofstrouw op harde proef gesteld. Midden in den strengen winter werden allen, die het evangelisch geloof niet wilden afzweren, onbarmhartig uit huis en hof verdreven. Daardoor ontstond in menige familie een breede scheur, die hen in leven en sterven voor goed van elkander scheidde. De een keek, als wijlen Lots vrouw, achter zich om naar zijn gezellig huis en kerktoren, naar de vriendelijke oevers van de Salzach en de bosschen die hem zoo eigen waren, gaf het hem dierbaar geloof zijn afscheid en bleef met een tot zwijgen gebracht geweten thuis in het warme vertrek. De ander rukte zich met bloedend harte los van huis en geboortegrond en bloedverwanten, en trok door sneeuw en ijs de ellende te gemoet.

Zóó ging het ook in het geslacht der Schnellers, een welgestelde en aanzienlijke familie in het Salzburgsche. Zij behoorden allen tot het evangelisch geloof. Toen echter de drukkende nood kwam, werd een deel hunner zwak, werd katholiek en bleef thuis. Hunne nakomelingen leven thans nog in eer en aanzien in het Salzburgsche en in Innsbruck. De overigen trokken met den stroom der uitwijkenden het rijk uit, om in protestantsche landen naar hun geloof te kunnen leven en sterven. Terwijl het grootste deel der vluchtelingen, over de twintig duizend, zich naar Litthauen wendde, waar zij gastvrije opneming vonden, trokken de Schnellers mede met de kleinere schare, die zich naar Zuid- en West-Duitschland richtte. Thans nog leven van

hunne nakomelingen aan den Rijn (Bonn en Barmen) en in Beieren (Augsburg). De stamvader echter van de Erpfinger lijn, Hubert Schneller, trok naar het beloofde land der Schwaben en vestigde zich eerst in Gomadingen, aan den voet van de Schwabische Alp, en later in Erpzingen. Hier in het stille, van de wereld afgezonderde Alpdorpje vond de familie eindelijk de plaats harer ruste. Al was ook huis en hof en goed in het verre Salzkammergut verloren gegaan, hier toch mocht men zijn hutje in de schaduw van een godshuis optrekken, waarin elken Zondag Gods woord zuiver en onvermengd gepredikt werd. Het bescheiden kerkje, dat men op de afbeelding ziet, was hun het ware vaderhuis, waarvan zij met den 84sten Psalm zeiden: „Hoe lieflijk zijn uwe woningen, o Heer der heirscharen! Zelfs vindt de musch een huis, en de zwaluw een nest voor zich, — bij uwe altaren. Heer der heirscharen, mijn Koning, en mijn God!” In plaats van de welgesteldheid in het vroegere vaderland was thans armoede hun deel, en menigmaal was schraalhans keukenmeester. En toch bevatte de arme hut een schat, waarvan zij met den 119den Psalm zeiden: „De wet Uws monds is mij beter, dan duizenden van goud en zilver!” Het waren bijbelvaste lieden, die in de Heilige Schrift goed thuis waren. De figuren in het Oude en Nieuwe Verbond waren hunne dagelijksche makkers; deze trokken met hen het veld in; deze hielden ook rust met hen, als zij rustten in hunne hut. Hun aandenken en naam zochten zij ook in hun dagelijksch leven in te weven. Zij hielden er van, hun kinderen Oud-testamentische namen te geven. Adam, Jakob, Jozef waren namen die veel voorkwamen, ja, één hunner gaf zelfs zijn zonen de namen van de drie mannen in den vurigen oven: den eerste noemde hij Sadrach, den tweede Mesach en den derde Abednego, en voor deze drie bleken later die namen lang niet onjuist gekozen. 't Kan zijn, dat hij er bij aan de ellende gedacht heeft, die in het Salzburgsche over de familie gekomen was, in welks vuurgloed zij hebben en houden verloren, doch lijf en leven, en bovendien nog Gods woord, behouden hadden.

KINDERJAREN EN JEUGD.

De eerste groote gebeurtenis in het stille leven van den kleinen Ludwig was, zooals bij alle kleine jongens op de Alp en in het geheele Duitsche rijk, zijn gang naar *school*. Dáár zat

hij op de schoolbank naast zijn vriendje van denzelfden leeftijd, Samuel Hönes, die thans nog als boer en orgeldokter voor de kerkorgels der dorpen in den omtrek, in Erpfingen leeft, en aan wien de destijds zoo trouwe schoolkameraad nog na bijna 70 jaren uit Jeruzalem schreef: „Het is mij een ware verkwikking, in uw brief te lezen, dat wij nog steeds de oude vrienden en broeders zijn van voorheen.” Deze Hönes schreef onlangs aan den samensteller van dit boek: „In de school zaten ik en nog een, Betz geheeten, vrijwel altijd bij onzen vriend Ludwig Schneller. Nu eens zat Betz op de tweede, ik op de derde plaats, dan weer eens omgekeerd. Doch Ludwig brachten wij nooit van de eerste plaats af. Ik kan van hem uit dezen tijd der prille jeugd slechts dit zeggen, dat hij toen reeds een verbazend taaie wilskracht bezat, zooals geen van ons anderen die had.” Reeds in kleine dingen toonde zich deze wilskracht. Zoo trof zijn moeder hem op een goeden dag, terwijl hij nog heel klein was, bezig aan een geweldig blok hout, dat hij wilde kloven. De moeder zeide: „Ludwig, dat kunt ge onmogelijk. Het blok is veel te groot voor je!” „Dat zullen wij zien,” antwoordde hij, nam de bijl, hieuw met alle macht op het blok in, terwijl hij bij elken houw uitriep: „kijk, ik zal je wel klein krijgen!” En hij hield niet op, vóórdat hij het blok in kleine stukjes had, waarover zijn moeder zich zeer verbaasde.

Deze heeft zich overigens door zulk een taaie wilskracht niet laten overmeesteren, doch ging er, als een moeder die verstand had van opvoeden, geregeld tegen in, waar die zich in een verkeerde richting zocht te laten gelden. Hoe zij in zoo'n geval dat zaakje placht op te knappen, toont ons een gebeurtenis, die Schneller wel eens als oude man op de volgende wijze vertelde: „Wij hadden in mijn ouderlijk huis voor ontbijt gewoonlijk een dikke haverbrij, die mij geregeld tegen stond. Toen deze op een ochtend weer op tafel kwam, zeide ik tot mijn moeder: „Moeder, ik kán die brij niet eten, ze prikkelt me zoo in mijn keel.” „Goed”, zeide moeder, „dan laat je ze maar staan,” wat ik natuurlijk ook deed. Ik hoopte heimelijk, als schadeloosstelling een flink stuk brood mede naar school te krijgen. Doch vergeefs. De ochtenduren in de school vielen mij lang, daar ik hoe langer hoe meer honger kreeg. Met maaggeknor keerde ik tegen den middag naar huis terug en verheugde mij al bij voorbaat op de dampende soep. Doch hoe droevig werd ik teleurgesteld, toen ik voor mijn plaats op tafel slechts de opgewarmde haverbrij vond, die ik 's morgens had laten staan. Koppig zette ik mij op de bank en roerde mijn brij niet aan. „Waarom eet je je brij niet op, Ludwig?” vroeg mij mijn moeder kalmpjes. Ik antwoordde: „Zij prikkelt me toch zoo in mijn keel; ik kán haar niet eten.”

„Best,” zeide zij, „laat haar dan maar rustig staan, misschien prikkelt ze je een anderen keer niet.” Ik stond weder zonder gegeten te hebben van tafel op en moest, zooals gewoonlijk, aan den arbeid. Toen ik om vier uur weer naar huis kwam, had de knagende honger een goed werk aan mij verricht. Zoodra ik mijn moeder ontmoette, klaagde ik haar, dat ik zoo'n grooten honger had. „Dat is flink, Ludwig,” zeide zij, „ik heb een grooten schotel vol haverbrij voor je in de keuken staan, die zal je dan stellig uitstekend smaken.” Zonder iets te durven zeggen, sloop ik naar de keuken en haalde zelf den schotel. Thans smaakte mij de brij voortreffelijk, al was zij dan ook opgewarmd, en zij prikkelde mij ook niet meer in de keel.”

Van diep ingrijpenden invloed op den knaap was het uur der zoogenaamde *Zondagsschool*. De kinderen van het dorp verzamelden zich Zondags in het huis van een vromen boer, Matthes Christian genaamd. In zijn ouderdom hoorde Schneller in Jeruzalem, dat het Zondagsschool-uur in Erpfingen opgehouden had te bestaan. Naar aanleiding hiervan schreef hij aan zijn vriend Samuel Hönes: „Over niets heb ik mij zoozeer verwonderd, over niets zoo zeer gezocht dan over het afnemen van de goede opkomst uwer gemeente en het ophouden van het bestaan van de Zondagsschool. Mijn lieve broeder Samuel en ik zijn vruchten van dat Zondagsschooluur in onze jeugd: dat vergeet ik niet, zoo lang als ik leef. Gij hebt geen jongelingen, geen jonge mannen meer, omdat gij geen Zondagsschool meer hebt! Ik weet nog goed, hoe wij een kamer vol kinderen waren in het huis van Matthes Christian. Het onderwijs werd zeer eenvoudig gehouden, en hij was dan ook volstrekt geen paedagoog. Maar het was een gezegend uurtje! En een ieder van de talrijke kinderschaar had er zegen van, en ik vond mij er altijd door aangehouden. Ik weet niets meer van hetgeen wij daar gezongen, gebeden, gehoord hebben. Doch vroeg reeds werd aan onze ziel een richting naar boven gegeven. En ik kan het thans nog navoelen, hoe mijn hart daar warm bij werd. Dát is het, lieve broeder, wat mij later heeft doen volharden: *dat destijds mijn hart warm werd*. Die warmte hield aan, zooals een goed verwarmende oven den nacht warm houdt, óók door de nachten mijns levens heen. Broeder, maak het uwen kinderen in Erpfingen toch weer warm! En zoovelen hunner het hart warm wordt, zoovelen zullen voor het leven een richting naar boven verkrijgen, zoovelen zullen ook weder een stut voor uwe bijeenkomsten worden. Begin er toch weer mede! Die zich er ongeschikt voor houdt, moet zich er juist geschikt voor laten maken door den Heer, die gezegd heeft: „Ik wil u mond en wijsheid geven!”

Dát is een kostelijk getuigenis uit den mond van den ouden man! Hoe gewichtig zijn toch zulke uren, waarin heilig zaad in kinderharten gestrooid wordt! Bekent zich deze man, nadat hem zooveel en zooveel groots in het Heilige Land is gelukt, geheel als een vrucht van de Zondagsschool, wat moet gij dan, vader, moeder, opvoeder, onderwijzer, niet een moed vatten om maar steeds vrolijk en opgewekt het zaad Gods in kinderharten uit te strooien! Gij toch weet niet of het niet soms na langen tijd toch nog opschiet, al ware het ook, zooals hier, in het verre land en in een ander werelddeel.

De eenvoudige en stille natuur óm Erpfingen was den jongen als een ander lichaam, waarin zijn ziel zich thuis gevoelde. Hier kende hij elke rots, elken boom. Niets ter wereld scheen hem mooier te zijn dan de berghoogten der Alp, als hij stond boven op de steile spitsen der Duivelsrotsen of op de vervallen muren van het oude ridderkasteel Hohen-Erpfingen, dat diep in de dennen, eenzaam en zwijgend verborgen lag, en in welks ruïnen in plaats van den ouden ridder sedert lang de nachtuil en het steenuiltje huisden. Bijzonder diepen indruk maakte op hem de geheimvolle pracht van de Erpfinger Höhle, een der schoonste druipsteengrotten van Wurtemberg, die hij gemeenschappelijk met zijn meester Flaudt ontdekte.

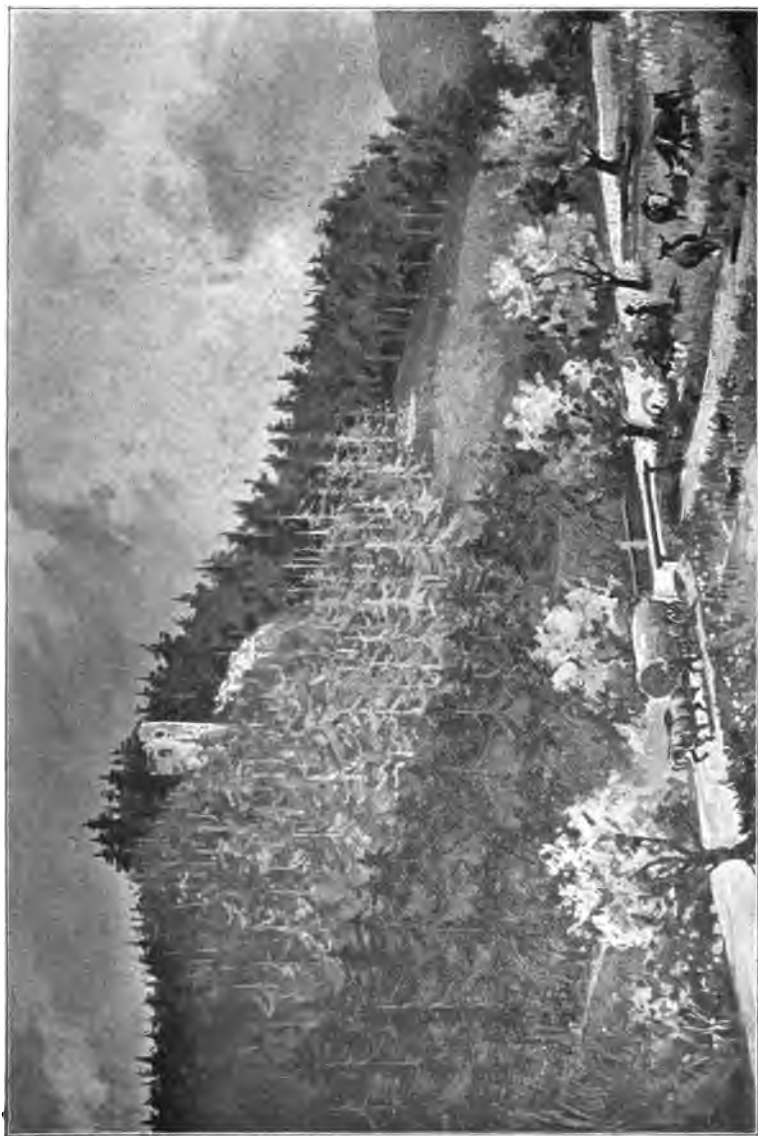
Op een gezamenlijken tocht met zijn leerling Ludwig, dien hij in de geheimen der plantenkunde inwijdde, was hem zijn snuifdoos in een rotsspleet gevallen. Toen zij puin en steenen wegruimden om haar terug te vinden, kwamen zij tot hun verbazing in een ruim hol, waarin het wonderlijk schitterde en vonkelde in zeldzame tooverpracht. Trotsche bogen welfden zich over hen heen, lange druipsteenkegels hingen naar omlaag en duizenden druppels hingen aan de fantastische steengestalten, die zich in de verborgenheid tientallen van eeuwen lang gevormd hadden. Nog op hoogen leeftijd kon hij van deze merkwaardige ontdekking vol vuur vertellen. Al deze eenvoudige schoonheden van zijn geboortegrond, de geheimzinnigheden van den slotberg, de houtweide of het „Teufelhölzle”, de trotsche rotsformaties van de Duivelsrotsen, waar hij met zijn makers gespeeld had, hield hij levenslang in trouwe herinnering. En vaak kon hij nog in Jeruzalem, in gedachten aan de bergen zijner kindsheid, het lied aanheffen, dat destijds meester Uhland in Tübingen nog niet zoo heel lang geleden gedicht had:

Der bergen herdersknaap ben ik;
Op al de sloten neer ik blik;
Hier zendt de zon haar eersten schijn,
Wil liefst het langst bij mij hier zijn:
Ik ben het kind der bergen!

De bergen zijn mijn eigendom;
 Daar trekken stormen rond en om,
 En huilen zij van noord en zuid,
 Toch schalt mijn lied daarboven uit:
 Ik ben het kind der bergen!

En tóch was het niet alléén het genot in de bergen, dat den jongen naar buiten lokte; doch de breede, stille natuur was den schoolknaap reeds als een heilige tempel waarin hij vóór alle dingen Gods nabijheid zocht. Dat was niet iets, waarmede anderen hem hadden omkleed, maar het was hem een innerlijke behoefte, en daarom vrij van elk ongezond vroomheidsgedoe. In 't bijzonder trok hem de geheimzinnige stilte van de slotruïne aan wegens hare eenzaamheid. Dáár is hij vaak met zijn schoolkameraad Samuel Hönes heengetrokken, om in de stilte te bidden. In de niet ruime hut van zijn ouders was geen ongestoord plekje, waar hij het woord des Heiland in beoefening kon brengen: „Wanneer gij bidt, ga in uw binnenkamer, en uw deur gesloten hebbende, bid uwen Vader, die in het verborgen is.” Daarom moest hem de oude burcht, door welks gewelven en vensterbogen Gods blauwe hemel naar binnen keek, tot binnenkamer dienen. De geheele natuur om zijn geboortedorpje heen werd hem tot een gewijde ruimte, waarin hij dikwijls samenspraak hield met zijn God. Nog na een 60 of 70 jaren heeft hij daarover aan zijn vriend Hönes geschreven: „Ik denk dikwijls aan Erpfingen en aan zijn bergen en heuvels rondom, op welke hoogten en toppen ik als knaap en jongeling, zoo dikwijls als ik kon, de nabijheid des Heeren zocht en vond. Daarom zijn zij mij in waarheid tot bergen Gods geworden, die ik mijn leven lang nooit zal vergeten. Zóó strekken de dingen en de plaatselijke gesteldheden der wereld zich mede uit tot in de eeuwigheid!”

Zoo was het dan, wat het uitwendige betreft, een wel is waar stille en eenvormige jeugd, doch toch óók weer een, waarin innerlijk des te meer, en allerlei gewichtigs, omging voor het latere leven, daar alle deuren en vensters des harten openstonden voor den hemel en voor den levenden God. Hier in dezen eenvoudigen en toch zoo beslist naar boven gerichten tijd der jeugd, die zich door geen vreemde invloeden van den weg liet voeren, moeten wij met onzen blik doordringen, willen wij den man van later kunnen verstaan. Geen wonder, dat in dezen jongen, in samenhang met de familie-herinneringen uit den Salzburger tijd, de innige wensch ontwaakte, niet slechts de steenachtige akkers der Schwabische Alp, maar den akker in het Godsrijk te bearbeiten, en te mogen medewerken aan de uitbreiding van dát geloof, waarvoor ééns de vaders bereid waren geweest

De Ruïne Hohen-Erpfingen.

goed en bloed te offeren. Doch hoe zou hij daartoe kunnen geraken? De familie was geheel verarmd. De ouders konden hem naar geen scholen zenden. Bezaten zij ook al eenig onroerend goed, baar geld hadden zij niet. Ondertusschen, met die taaie wilskracht, die hem later als man onder de moeilijkste omstandigheden aan een eens in het oog gevat doel deden vasthouden, hielp hij zichzelf. Ook na de bevestiging ¹⁾ benuttigde hij elk vrij oogenblik om te leeren en te studeeren. De predikant van het plaatsje, Ds. Hahn, ontdekte de buitengewone begaafdheid van den knaap. Hij werd getroffen door diens vurigen wensch, en gaarne gaf hij hem privaat-onderricht in het Latijn, in den godsdienst en in de geschiedenis. En meester Fautd, en na hem de onderwijzer Dietrich, hielpen in de andere vakken trouw mede. Doch het was een tijd van ingespannen arbeid, van Mei 1834 tot Februari 1838, waarin hij met ijzeren vlijt bezig was zich voor het onderwijs te bekwamen. Daarbij was het tehuis dikwijls schrale kost, en 's ochtends gaf het voor den hongerigen jongen man nooit iets anders dan een toegemeten bord haverbrij. Ook aan leermiddelen, die anderen zich voor eenige stuivers aanschafte, ontbrak het dikwijls maar al te gevoelig. Hoe menig boek heeft de aankomende jongeling niet tot diep in den nacht zitten afschrijven, om daaruit dan te kunnen leeren!

Zijn moeite en inspanning werden echter daardoor bekroond, dat hij drie jaar na de bevestiging reeds het eerste examen voor de Wurtembergsche examen-commissie met onderscheiding kon afleggen en hij nog vóór het verloop van den door de wet gevorderden vormingstijd door het schoolbestuur werd aangesteld. De opdracht als hulponderwijzer was voor den 18-jarigen jongeling een ware verlossing uit een moeilijken tijd; het had hem toch al menig droevig uurtje veroorzaakt, als hij moest aanzien, hoe de zijnen zich soms de noodigste levensbehoeften ontzegden om zijnentwille, en veelal het geld voor zijne vorming moesten leenen. Het is opmerkelijk, dat Schneller niet het product van een school of kweekschool geweest is. Deze soort van stillen ontwikkelingsgang, niet in de war gebracht door vreemde invloeden, niet aangetast door de allemansschaaf van groote inrichtingen voor onderwijs, maakte dat hij iets origineels behield, iets dat aan natuur en frischheid van bergen deed denken, iets, dat zóó misschien slechts alléén daarboven op de stille bergen gedijen kon. Thans was het eerste ontwikkelingstijdperk ten einde. De school van het jeugd-leven lag áchter hem, en vóór hem lag die groote en gewichtige school, op

¹⁾ In Duitschland op ongeveer veertien-, vijftien-jarigen leeftijd.

welker banken wij dagelijks zitten onder de oogen van een grooter Schoolmeester: de school des levens.

Hier nemen wij afscheid van de jaren zijner eerste jeugd. Stil en gelijkvormig zijn zij voorbijgegaan, en geen enkele sterk in het oog loopende gebeurtenis konden wij noemen, die dezen stillen gang van zaken heeft onderbroken. Doch in deze stilte ligt het geheim der latere kracht. Het zijn de jaren, waarvan Job 29 : 2 zegt: „Och, of ik ware gelijk de vorige dagen, toen Gods licht over mijn hoofd scheen, gelijk als ik was in de dagen mijner jongheid, toen Gods verborgenheid over mijn tent was.” In de stilte kiemen en wortelen de planten daar diep onder de aarde. In de stilte zamelen zich de wateren in het onzichtbaar inwendige der bergen, om dan als stroomen naar buiten te treden en de scheepsladingen in de wereldzee te dragen. En in de stilte heeft God te allen tijde zich het liefst Zijne menschen gevormd, die Hij een bijzondere taak wilde opdragen in Zijn rijk.

Toen Schneller achttien jaar was nam hij afscheid van Erpfingen, en later heeft hij zich er nooit heel lang meer kunnen ophouden. Doch zijn geboortedorpje op de Alp met het vreedzaam kerkje, de hoogten en de rotsen, de geheimzinnige grotten en de oude bergruïne heeft hij zijn leven lang liefgehad. In zijn Dagboek bevond zich uit zijn achttiende jaar, uit den tijd dus kort na zijn afscheid, het volgende lied, dat hij ver van huis, zijn kinderparadijs ten prijze, heeft neder geschreven:

Erpfingen, naar uwe dreven
Laat ik op den westwind zweven
Menigmalen mijnen groet.
't Hutje van mijn vader staat-er,
't Lief eerwaardig kerkje staat-er,
Waarin vaak weerklonk mijn voet.

Dáár, daar nijgen zacht valleien,
Waardoor koele beekjes glijen,
Zoekend weegjes door de wei;
Dáár, daar vindt men steile rotsen,
Lokkend tot een klim, de trotschen,
Naad'rend-koen het volkgerei.

Nimmer kan ik u vergeten,
Nimmer uwe schoonheid meten,
Ver van u, ben ik nóg thuis;
Om de rotsen, de ruïne,
In 't der grotten niet geziene,
Zweeft mijn geest, van hier naar huis.

In betrekking.

I. BERGFELDEN.

Een oud man, die veel in zijn leven had rondgereisd en heel wat had tot stand gebracht, verhaalde den schrijver eens van zijn jeugd, en in 't bijzonder van zijn eerste meesters. Toen hij over hen begon, begonnen de oogen van den ouden heer te glinsteren. Men kon aan hem bemerken, dat hij in het heiligdom van zijn kindsheid inkeer deed en óók, dat alle stormen en alle heerlijkheden des levens niet in staat waren geweest hem deze meesters te ontnemen of op den achtergrond te dringen. Hij besloot zijn van dankbaarheid getuigende woorden: „Waarde dominee, allen eerbied voor uw ambt, maar zoo'n goede, vaderlijke, vrome schoolmeester, die komt bij mij dadelijk na den lieven God!”

Ja, wat ligt daar al niet in, voor zoo'n groep kinderen te staan, die iemand met heldere kijkers vol vragen aankijken, en tot den meester ópzien als tot een hooger wezen; die, als hij zijner hooge betrekking waardig is, alles van hem gelooven, en van wien zij steeds bereid zijn, alles aan te nemen! Daar liggen de kinderharten voor hem open als een Godsboek, waarin hij veel lezen, maar ook veel schrijven kan! Onze schoollokalen zijn de ware schatkamers in onze steden en dorpen. Want in alle overige ruimten, fabrieken en handwerksplaatsen, worden wel allerlei *waardevolle* materialen bearbeid; doch in onze schoollokalen, dáár wordt het *kostbaarste* materiaal bewerkt, het beste dat wij hebben, onze lieve kinderen. Hoed af voor de mannen in de scholen, als zij hun werk als voor Gods oogen verrichten, als zij zich door den grooten Herder daarboven den herdersstaf reiken en heiligen laten, om Zijne lammeren te weiden! Zij zijn ware weldoeners der menschheid, edele figuren, van wie zegen

uitgaat voor ons, voor onze kinderen, voor geheel ons volk!

Met een hoogen en heiligen eerbied voor de heerlijkheid en het groote gewicht van zijn ambt vertrok de jonge Schneller, ruim 18 jaar, voor het eerst uit zijn vaders huis, weg van vrienden en geboortedorp, nadat den 3^{den} Februari 1838 van het Koninklijk Consistorie een bevel was ingekomen, welks inhoud kort en bondig luidde: „Het dekanaat Reutlingen moet *onmiddellijk* den kweekeling Schneller te Erpfingen als hulponderwijzer zenden naar Bergfelden, dekanaat Schulz.” Daar trok hij heen met blijde verwachtingen en vele ernstige voornemens, schreed langs de geliefde velden en over de grenshoogten van zijn geboorteland naar omlaag het Hohenzollernsche in, voorbij het trotsche kasteel Hohenzollern en Heckingen naar Bergfelden. En hij beproefde, al zijn levenskracht in dienst der hem opgelegde taak te stellen. Zoo'n eerste betrekking op jeugdigen leeftijd heeft toch wel wat weg van een eerste jonge liefde, een ware lentetijd in het leven, waarover goudglanzend Gods zon schijnt. Nóg zijn geen ont-nuchteringen daarin opgegaan, nóg weet de jeugdige, hoopvolle durf niets van de klacht des Profets: „Maar ik dacht, ik werk te vergeefs en verspil nutteloos mijne krachten.” Zóó greep ook de jeugdige schoolmeester vol van liefde en ongestoorde vreugde zijn werk in Bergfelden aan. Zooals overal, beschouwde hij zich ook hier reeds als gezonden, niet slechts tot de kinderen, maar tot al de bewoners van het dorp, om hen naar de mate van zijn kracht voor den innerlijken mensch van dienst te zijn. En het is een bewijs er voor, hoe trouw hij aan zulk een in God grond gemeenschapsgevoel zocht vast te houden voor het geheele leven, ja voor de eeuwigheid, dat hij nog na 55 jaar van Jeruzalem uit met verscheidene Bergfelders in verbinding stond. Ofschoon, lang bleef hij hier niet. En wij zouden dan ook niets van zijn arbeid aldaar gedurende de drie-vierendeels jaars, die hij er toefde, kunnen zeggen, als wij niet na zijn dood in Jeruzalem een Dagboek uit dien tijd hadden gevonden. Zoo'n Dagboek is als een vertrouwde vriend, aan wien men alles zeggen kan en die niets verbabbelt, die echter toch ná den dood het lang bewaarde stilzwijgen waagt te verbreken om tot ons, achterblijvenden, te spreken als met een stem uit de eeuwigheid. Daaraan dacht de jongeling destijds stellig niet, dat ooit nog eens menschen tot in zijn stil heiligdom zouden doordringen. Hij wilde slechts *één* Mede-weter hebben, Hem, die ons steeds over de schouders ziet, al schrijven wij ook in eenzaamheid en stilte midden in den nacht, terwijl alles slaapt, neer, wat leeft in ons hart. Zóó kwam het, dat hij, zooals eens de kerkvader Augustinus, zijn Dagboek onwillekeurig meestal in gebeden neerschreef.

Zoo behoort het toch eigenlijk altijd bij een oprecht Christen te zijn, dat hij zijn leven *biddend* leeft! Dit bestendig ópzien en vragen naar omhoog en antwoord ontvangen van omhoog, deze onafgebroken verbinding met God is het, die Paulus diepzinnig een „bidden zonder ophouden” noemt. Men zal, als wij iets uit het Dagboek mededeelen, zoo af en toe bemerken, dat daarin iets van dat bidden zonder ophouden aan den dag komt. Uit de periode te Bergfeld vinde hier een klein stukje van het Dagboek zijn plaats, daar dit ons een blik gunt in het zieleleven van den 18- tot 19-jarigen jongeling.

1838. O Heer Jezus! Ik verheug mij in U en geef mij aan U op nieuw als uw eigendom, want ik ben eeuwig de Uwe. Ik kom als een arme bedelaar, die niets heeft dan gebreken, voor Uwe genadedeur en klop aan. Verstoot mij niet, al ben ik ook niets anders waard! Maar al ben ik dan ook niet anders waard, ik heb U toch zoo noodig, en ik houd mij aan Uw woord: „Die tot Mij komt, zal ik geenszins uitwerpen.” Zie ik hef mijne handen tot U omhoog en doe plechtig afstand van den duivel en geheel zijn wezen en werken. Ook doe ik afstand van de wereld, en wil niet, wat het vleesch bekoort; wil mijden hare lusten. O, Heer Jezus, laat mij slechts de Uwe, eeuwig de Uwe zijn! Als ik U heb, heb ik genoeg!

Doch zie, Heer, ik heb tehuis nog verwanten, die nog niet in Uwe geboden en wegen wandelen, die nog niet van U willen weten. Gij hebt toch gezegd dat Gij de verloren schapen moest zoeken en het ook wilt, dat Gij hen, die op de wegen van dwaling zijn, in de goede schaapsstal moet brengen. Heer, *hier* zijn óók dergelijke. Zult Gij U niet over hen erbarmen? Gij hebt toch gezegd: „Ik wil niet dat iemand verloren ga, maar dat een iegelijk boete doe en zich bekeere.” Gij hebt ook gezegd, dat Gij wilt dat alle menschen geholpen worden, en dat zij allen tot erkenenis der waarheid komen. Gij hebt zelfs gezworen: „Zoo waar als Ik leef, Ik heb geen lust in den dood des zondaars, maar dat hij zich bekeere en leve.” Doch ook zeidet Gij: „Er kan niemand tot Mij komen, tenzij dat de Vader hem trekke.” O, hemelsche Vader, trek dan ook *hen!* Zij zijn toch óók Uwe kinderen, zij het dan ongehoorzame, booze kinderen, vol van gebreken! Neem Gij hen Uwer aan! Ach, laat ze niet verloren gaan! Vergeef hun hunne zonden, zooals Gij ze mij vergeven hebt en nog vergeeft! — Maak ook de onderwijzers en den predikant tot Uwe kinderen, trek hen U in het bijzonder aan! Trek *alle* menschen tot U! Vader, zij zijn toch *allen* Uwe kinderen. Laat hen niet in hun dwaling blijven, maar breng hen terug tot U. Trek u vooral ook de Heidenen aan, die nog geheel en al in duisternis en schaduwen des doods liggen; ook de Joden, eens Uw uitverkoren volk; ook de Mohammedanen. Heer Jezus, trek hen allen tot U. Dat vooral het zendingswerk gezegend moge worden. Laat geen dag voorbij gaan, waarop niet vele Joden en Heidenen tot U bekeerd worden, opdat zij allen ééne kudde onder één Herder worden. Verwek U velen, die dit werk ondersteunen, velen, die *selve* gaan en Uw naam dragen onder de Heidenen. Ook ik had willen gaan. Gij, mijn Heiland, weet, dat het mij ernst was. Doch mijne ouders wilden het niet toestaan. En misschien is het ook niet *Uw* wil. En nu, het werk, waarin ik hier gesteld ben, is toch óók Uw werk. Help *Gij* mij! Geef mij Uw Heiligen Geest en geef, dat alle woorden, die ik in Uwen naam spreek, niet door mij, doch door Uwen Geest gesproken worden! Gij

zegt toch: „*Gij* zijt het niet, die spreekt, doch de Geest mijns Vaders is het, die in u en uit u spreekt.” Geef mij stiptheid, trouw en ijver in mijn ambt, geduld en zachtmoedigheid, om met deze mijne scholieren om te gaan, zooals het Uw wil is. Leer mij hen zóó dragen, zooals *Gij* mij, oud kind, draagt. Neem, Heer Jezus, mijne kinderen zelf in Uwe hand. Arbeid aan hen, zooals het U goeddunkt en zooals *Gij* hen wilt hebben. Want ik ben van mijzelf onbekwaam hen te leiden, zoo *Gij* het niet voor mij en door mij doet. En al hetgeen ik voor mij en voor mijne leerlingen bad, o, wil dat ook voor alle onderwijzers en leerlingen laten gelden! Amen!

Wij zien: „Wat een haakje wil worden, kromt zich vroeg.” Deze vertrouwdheid met de Heilige Schrift; dit kinderlijk geloof, dat aan God al Zijne beloften voorhoudt, die Hij *moet* houden; dit priesterlijk hart, dat in stille, eenzame uren in zijn klein kamertje bidt voor verwanten, voor zijn predikant en zijn mede-onderwijzers, voor het geheele dorp, voor alle menschen, voor de Heidenen en de Joden, dat zijn alle kenteekenen, dat een hooge Hand hier werkzaam was, die zich een werktuig begon toe te rusten, om daarmede uit de wereldzee vele zielen in het net des hemelrijks binnen te brengen.

KLEIN-EISZLINGEN.

Na een verblijf in Bergfelden van negen maanden werd Schneller, nog geen 19 jaar oud, naar Klein-Eiszlingen verplaatst, een dorp aan den voet van den Hohenstaufen. Hier had hij woning en den kost in het huis van een werktuigkundige. Diens werk boezemde hem in die mate belang in, dat hij, naast den schoolarbeid, door hem zeer nauwgezet waargenomen, en naast verdere theoretische ontwikkeling, dag aan dag elk vrij oogenblikje benutte om het aan werktuigkundigen arbeid te wijden. Spoedig voelde hij zich thuis op dat gebied en verkreeg hij er een bewonderenswaardige vaardigheid in.

Tevens was hij dikwijls te gast in het kinder-asyl van de naburige stad Göppingen. Daar werden de kinderen in verschillende soorten van nijverheid onderricht. En ook hier interesseerde juist deze afdeeling der inrichting hem het meest. Vaak was hij uren lang mede bezig in de werkplaats, helpend, oplettend, nádenkend. Niemand vermoedde destijds, van hoe groote waarde vooral deze zóó opgedane kennis hem in zijn later leven worden zou. En hij dacht daaraan natuurlijk óók niet. Doch als wij hem een dertig, veertig jaar later in Jeruzalem werkplaats na werkplaats

zien inrichten, om de kinderen van het Heilige Land nieuwe levensberoepen open te stellen, dan erkennen wij ook dáárin een merkwaardig deel van die leiding, welke zijn levensloop zóó zorgzaam heeft ingericht, dat hij in elk opzicht voor zijn roeping in de toekomst de noodige bekwaamheid verkreeg.

Aan uitwendige gebeurtenissen was het leven in Eiszlingen arm. Wat er voorviel was meer van innerlijken aard, ging om in het hart. Bovenal verdiepte hij zich hier meer en meer in Gods Woord, zoodat hem elk boek, elk hoofdstuk welbekend terrein werd. Evenals de bijen over een bloemrijke weide al voort en voort zweven, om uit alle bloemen honig te verzamelen, zoo zweefde zijn geest bestendig over de Heilige Schrift. Met *hare* woorden leerde hij in de school; zij waren in den omgang met de menschen „zijne raadslieden”; met hen sliep hij ook in, zooals hij dan ook zijn leven lang dat woord van David liefhad: „Als ik mij te bed leg, zoo denk ik aan U! Als ik ontwaak, zoo spreek ik van U!” Zelfs nog op hoogen leeftijd beval hij vaak zijn voedsterlingen dit recept aan, om ook te bed alle booze en schadelijke gedachten te verdrijven en, om zoo te zeggen, aan Gods hart in te slapen. Wel is waar had Schneller in Klein-Eiszlingen veel zielestrijd door te maken. Dan ging hij dikwijls naar buiten, zooals hij eens als jongen in Erpfingen deed, in Gods vrije natuur, vooral den Hohenstaufen op, om met zijn God alleen te zijn, om in gebed en in gemeenschap met Hem inwendig weder het evenwicht te vinden. Een gezond Christen vertelt zijn bekeeringsgeschiedenis maar zoo niet aan den eerste den beste, doch behoudt het heiligdom zijns harten in de stille verborgenheid, daar het door herhaalde aanraking evenzoo het edelste verliezen zou, als een bloem haar geur of een vlinder zijn schoonheid, als men de eerste steeds beruikt of den laatste steeds betast. Zoo heeft ook Schneller er nooit over gesproken, ook niet in de talloze huiselijke godsdienstoefeningen, die hij later gehouden heeft. Doch aan zijn vrouw heeft hij het verteld, hoe hij daar in Eiszlingen eens heentrok naar een naburig bosch, zich daar onder heete tranen voor God nederwierp en zich als een groot zondaar bekende, en hoe in die stonde een groote innerlijke vorming voor het geheele leven in hem plaats vond. Hij knielde daar onder de dikstammige beuken neder in grooten zielsangst en wanhoop, doch hij stond op in grooten vrede, met de blijde en zalige bewustheid, een begenadigd kind Gods te zijn. Het was dezelfde 15 November, waarvan men hieronder het opgeschrevene in het Dagboek vindt medegedeeld. Dat is nu eenmaal de oude en steeds weer nieuwe weg in het rijk Gods, door boetetranen tot vrede in de vergeving der zonden! Als de Heer een werktuig wil gebruiken, *breekt* Hij het eerst te voren.

Die echter zelf eerst in de stilte is ingegaan en voor God geweest heeft, kan ook weer voor den dag komen met gewasschen oogen en gezalfd gelaat, en kan ook anderen troosten en hen terecht helpen in hunne droefenis. Zóó ging het ook hier.

Destijds heerschte in Duitschland nog zeer sterk de dorre tijd van het rationalisme. Gepredikt werd wel is waar overal, doch wat men op den kansel aanbood, was stroo en stoppelen van eigen wijsheid, waaraan de gemeente zich niet kon verzadigen. Doch diep in het volk liep een krachtige onderstrooming, die naar het oude, onvervalschte Evangelie verlangde, dat der wereld ten allen tijde een dwaasheid is geweest, zooals Paulus het gepredikt en Luther het weder aan het daglicht gebracht had, van de geheele verdorvenheid van het menschenhart. En dat er voor deze verdorvenheid geen heilmiddel bestaat dan alleen Christus' bloed, en de genade, die op Golgotha de zondaren verzoent met God, en hen weder aan Gods hart legt en hen tot Zijn zalige kinderen maakt. Daarom hielpen de lieden zich-zelve. Wat de oude geloofsmannen Luther, Arndt, en in Wurtemberg vooral Oetinger, Bengel, Ph. Mattheus Hahn, ook de vrome boer Michael Hahn, gezegd hadden, dat ging als een heilige overlevering en verklaring naast het Woord Gods rond.

Zij waren de trouwste kerkgangers, maar zij verzamelden zich nog bovendien in „uren” of „gemeenschappen” en kwamen 's avonds bijeen om te bidden en over Gods woord van gedachten te wisselen. Men noemde elkander broeders en zusters en hield van elkaar als zoodanig. Er was iets van de broederliefde der eerste Christenheid in deze „gemeenschappen”. In wijden kring kende men elkander bij den naam, en kwam soms een van hen in een dorp of in een stad, dan werd hij opgerfomen zooals een lieve, oude bekende wordt opgenomen. Ook zij, die elkander tot dusverre vreemd waren, kenden elkaar van het eerste oogenblik aan, daar zij de stem van den goeden Herder kenden, dien zij allen wilden volgen. Vaak ook trokken er eenige mannen uit hun midden, meestal eenvoudige boerenlieden, over de bergen naar steden en dorpen, om de broeders te sterken. Dan verzamelde zich de geheele „gemeenschap” rondom den dierbaren gast, en de band der gemeenschap in den Heer werd vaster aangetrokken. Zóó werden deze „uren” of „bijeekomsten” — in Nederland zou men het „oefeningen” noemen — ware brandpunten van Christelijk leven, geloofshaarden, waarvan de vonken wijd en zijd door het land vlogen. Vooral in het Schwabenland, waar van oudsher een vrome, ernstig godsdienstige zin huisde, sloot zich van het eene einde des lands tot het andere een kring aan een van zulke gemeenschappen. Zij bestaan ook thans nog overal, waar het gevaar van geestelijken hoogmoed en pauselijke onfeil-

baarheid der leiders door den ootmoed in Christus vermeden wordt, ware levenshaarden in de gemeente, de beste grondlagen der Evangelische Kerk.

In Eiszlingen ontbrak nog elk spoor van zulk leven. Niemand in het dorp koesterde verlangen naar christelijke gemeenschap. Tot dusverre was Schneller ervoor teruggeschrokken, er mede te beginnen, wijl hij zich voor te jong hield en liever bescheiden op den achtergrond wilde blijven. Doch in verband met zijn boven vermelde innerlijke ervaringen en gesterkt door de gemeenschap met Christelijke broeders, vatte hij thans moed. Biddend waagde hij het, een „stichtelijk uur” in het leven te roepen. Dat was iets nieuws voor de menschen! Daarom kwamen er in den beginne ook vele nieuwsgierigen, die echter spoedig weder wegbleven. Doch een kern van getrouwen bleef; deze groeide meer en meer aan en ten slotte kwamen alle ernstige mannen en vrouwen van het dorp 's avonds bij hem bijeen. Daar zat dan de twintigjarige jongeling in hun kring in de bescheidenheid zijner jeugd en verklaarde hun het Woord Gods, eenvoudig, van zijn eigen armoede gansch doordrongen, doch met diepen ernst. Al dra werd hij in het geheele dorp overal geroepen, waar aangevochtenen en bekommerden waren, in allerlei lichamelijken en zielsnood. Zoo werd Klein-Eiszlingen voor hem een gewichtige voorschool voor de zielszorg van particuliere personen en voor de handhaving van Gods Woord in de verschillendste levenstoestanden. Laat zijn Dagboek ons uit dien tijd een en ander mogen mededeelen.

15 Nov. 1838. — Toen ik van avond, eer ik mij te slapen legde, krachtig en vol ernst gebeden had, ontving ik van den Heer de volgende groote en gewichtige opdracht: „*Sta op, uwe zonden zijn u vergeven! Ga heen in vrede en weid mijne lammeren!*” Vrees echter niet. Want Ik ben met u. Ik geef u raad, Ik troost u, Ik sterk u, Ik help u door de rechterhand mijner gerechtigheid. Zie, Ik ben met u al de dagen tot aan het einde der wereld.”

December 1838. — Kalme, gelijkmatige, toch moeilijke toestand vol inwendigen strijd, zoodat ten laatste alles schijnt uit te drogen. Er wil noch dauw noch regen vallen op het verdroogde land.

Maart 1840. — Reeds lang riep een stem in mij: „Zie, Ik heb u deze geheele plaats ten geschenke gegeven! Het komt er nu slechts op aan, of gij wilt.” Maar om zulks aan te grijpen, daarvoor schrikte ik terug. Op Kerstdag kwam iemand van W, namelijk Jakob M, een waar werktuig in de hand Gods, ons bezoeken. Hij gaf ook tot mijn beginnen den eersten aanstoot. Ik werd tegelijkertijd door hem bekend met meer anderen in deze streek, en in ons samenzijn verbond ons duidelijk en krachtig de gemeenschap des Heiligen Geestes. Ik verheug mij ongemeen in deze broederschap. Thans kon ik er ook toe besluiten met het werk des Heeren in mijne gemeente te beginnen. In Januari begon ik Zondags, na rijp overleg en onder ernstig gebed, des avonds bijeenkomsten te houden. Ik voelde echter mijn onwaardigheid en zwak-

heid, doch tevens ook de waarheid van 's Heeren woord: „Mijne kracht is in den zwakke machtig. Ik zal u niet begeven. Wees getroost en onversaagd en vertrouwd op uwen Heer.” De bijeenkomsten werden in het eerst ook door vele nieuwsgierigen bezocht. Doch deze verstrooiden zich spoedig. Des te getrouwer zijn de meer ernstigen gebleven. Wat nu de Heer gelaten heeft, dat moge Hij ook behouden en reinigen en bevestigen. Moge Hij ook, dat is mijn ernstige bede, zoo het Zijn wil is, nog méér toevoeren aan ons gering getalletje. Ik vertrouwd op den Heer. Hij zal het wél maken. Ik spreek wel is waar zwakke, zéér zwakke woorden. Doch dát is mijn zekere en vaste troost, dat de Heer het zwakke kan zegenen.

Gij klaagt dat u de letter der leer zooveel bekommernis en nadenken bezorgt? Gij kunt niet in de diepte zien en weet niet, welken leeraar gij moet volgen? Ik zal u een weg wijzen, gemakkelijk te vinden, zelfs voor een kind, en u dan van alle letterwijsheid in Gods naam bevrijden.

Ga in nederigheid uwen weg, arm en veracht als Christus, daar gij in God leeft, de heiligste kluis in het gansch heelaal.

Ga rond, om goed te doen uw leven lang en laat u daarvoor smaden door elkeen. Geef alles den armen en wees zelf een arme van Gods genade.

Geef, wat gij doet en denkt, in Gods hand, en heb geen andere wenschen dan die, welke als engelen naar den hemel stijgen.

Duld met overgegeven, blijmoedigen zin alle slagen en doornen, die de wereld u schenkt, en loof uw leven lang de groote liefde Gods.

Sterf als Christus voor uwe broeders, die u bespotten en vervolgen, en zegen die u vervloeken, met uw besten zegen.

Leef en sterf, zooals uw Heiland geleefd heeft en gestorven is, en houd de vlam uwer liefde omhoog. Nadat zij vele bevroezenden verwarmd, vele boeien verbroken, veel schoons in den tuin Gods aangegrepen en menige duisternis klaar doorlicht heeft, zal zij, ópvlammend, u naar den Vader der liefde vóórgaan.

Daarin stemmen alle wijzen der Kerk overeen, dat de *navolging* het beste leven in Christus is, dat mogelijk is. Die Hem zonder ophouden volgt, *moet* tot den Vader komen.

Volg den Heer, dien gij toch liefhebt. Het einde van Zijn weg was de rechterhand Gods. Kunt gij dan nog dwalen?

Volg uwen Heiland, 't zij de weg u voert langs kromme of rechte wegen, en luister naar Zijn leer als naar het *levende* woord van een vriend, niet als naar wijsheid van boeken. En hebt gij Hem goed leeren kennen, lees Hem dan elken wensch uit de oogten.

En zijt gij zó vol ootmoed, zó stil en zacht en levend naar Gods wil tot aan uw einde: Christus zal u liefhebben en tot Zijn Vader brengen.

Daarom, breng uw tijd niet zoek met over en weer zoeken. Is Christus u Gods Zoon en uwe liefde geen leeg voorwendsel, neem dan uw kruis op en volg Hem. Hem *volgen*. Want al hebben we ook flink

gesproken hier beneden over Christus' komst tot de menschen, en al hebben we ook diep *gedacht* over Gods heerschappij, *redden* doet het ons aan gene zijde van het graf *niet*. Wij moeten Hem in Zijne voetstappen *volgen*.

Onder zulke zielservaringen, zooals zij uit zijn Dagboek als uit zijn eigen mond tot ons spreken, werd de reeds vroeger eens vermelde wensch, om zendeling te worden, steeds krachtiger in hem. Hij schreef aan zijn ouders daarover. Maar ook ditmaal waren zij er geheel tegen. Zijn vader reisde zelfs over de Alp naar omlaag, naar Eiszlingen, om hem er van af te brengen. Daar trof deze in een herberg met een heer samen, die hem naar het doel van zijn reis vroeg. Hij klaagde hem, dat zijn zoon zendeling wilde worden; dat zij, zijne ouders, het hem echter niet wilden toestaan; dat moeder ziek zou worden van verdriet, als zij haar eenigen zoon zóó ver weg zou moeten laten trekken. De vreemdeling echter antwoordde met grooten nadruk: „Mijn beste man, als uw zoon tot zendeling bestemd is, dan zal hij het tóch worden, gij moogt u er tegen verzetten zooveel gij wilt.” Het werd den vader vreemd te moede. Treurig ging hij verder, en hij kon dit gezegde maar niet kwijt raken. Toen hij echter met zijn zoon samentrof, zeide deze tot hem: „Vader, als gij niet wilt hebben dat ik wegtrek naar de Heidenen, dan zal het mij moeilijk vallen, maar ik blijf in mijn beroep. Want gehoorzaamheid aan de ouders is in Gods Woord bevolen.” Daarbij werd het gelaten, en het had allen schijn, als zou hij nimmer de vervulling van zijn wensch beleven. Des te meer verheugde hij zich, dat hij kort daarop, twee jaar voor den daartoe gestelden tijd, tot zelfstandig leeraar bevorderd werd, en daarom dan ook het hem lief geworden Eiszlingen vaarwel moest zeggen.

GANSZLOSEN (1840—1842).

In een bekoorlijk valleetje aan het voorgebergte der Schwabische Alp, eenige uren van Klein-Eiszlingen verwijderd, ligt, omgeven door lieflijke weiden en velden en verderop door met bosch overdekte bergen, het goede, oude dorpje Ganszlosen. Dit dorpje heeft sinds oude tijden het lot getroffen, in het Schwabenland landop, landaf in den volksmond dezelfde rol te spelen als elders het stadje Schilda met zijn beruchte Schildburgers. Natuurlijk zonder eenigen grond. Want die de Ganszlosers ééns heeft leeren kennen, weet dat zij geestigheid en verstand „met

lepels gegeten" hebben. Doch de booze volksmond dacht er anders over en vertelde van hen tot grooten pret van de buurtschappen allerlei belachelijke staaltjes. Dat verdroot natuurlijk den goeden Ganszlosers zeer. Reeds vroeger hadden zij, om de noodlottige herinnering aan het dierenrijk te temperen, er voor gezorgd dat de naam van het dorp met *sz* geschreven werd. Het had echter niets geholpen. Toen wendden zij zich tot den Koning van Wurtemberg met verzoek, hun een anderen naam te geven. En daar zij óók tot die onderdanen behoorden, in wier schoot hij onbevreesd zijn hoofd kon nederleggen, en daar zij zulke mooie landauwen om hun dorp hadden, stond zijne Majesteit goedgunstig toe, dat Ganszlosen voortaan Auendorf heeten zou. Het gevolg er van was, dat nu de naburen eerst recht Ganszlosen gingen zeggen, en vooral nú hunne fatale geschiedenissen gingen vertellen. Want niemand moet meenen, dat hij een ergerniswekkenden spotnaam de wereld uit krijgt door de lieden te laten bemerken, hoe sterk hij er zich over ergert.

Het is voor ons aangenaam, geheel buiten den strijd van beide partijen te kunnen blijven, want destijds voerde het dorp nog in recht en billijkheid zijn goeden, ouden naam Ganszlosen. Schneller werd nu in September 1840 daarheen verplaatst, om de daar bestaande school zelfstandig te beheeren. Hij nam dus weder, na een tweejarig oponthoud in Eiszlingen, den wandelstaf op en trok de bergen over. Zoowel de school als ook de gemeente Ganszlosen bevond zich toenmaals in een tamelijk verwaarloosden toestand. De jonge meester had dus dikwijls een zeer moeilijke stelling te handhaven. Op dezen harden bodem kon alleen wat worden bereikt, als er begonnen werd met de kinderharten. En juist dáárop wees zijn ambt hem aan. Met de liefde van een hovenier, wien elk plantje in zijn tuin lief is en die niet zou willen, dat één er van ómkwam, wijdde hij zich aan den verwaarloosden Godstuin der dorpsjeugd. In den beginne was het hem nog vreemd dat zij, zoo noodig, ook ernstig en streng moesten worden aangepakt. Doch zoo langzamerhand begrepen zij wat voor liefde er achter dien ernst school. En lang duurde het niet, of de geheele dorpsjeugd hing met bezielde liefde hun meester aan. Dat was dan ook geen wonder. Want niet slechts in de school, ook buiten de school wijdde hij zich met groote liefde en overgave aan hen. Hij ging met hen in veld en bosch, leerde hun de planten, bloemen en boomen in hun juisten bouw verstaan als Gods oorspronkelijke werken, die Zijn eeuwige scheppingswijsheid verkondigden. De zieke kinderen zocht hij op, en menig heilzaam kruidje of drankje wist hij voor hen, of minstens een goeden raad, om hunne pijnen te stillen. En waar ook maar ergens een schoolkind in moeite of bekommernis

was, daar wendde het zich tot hem als tot zijn naasten en besten vriend. Uit zijn Dagboek worde hier een en ander uit dien tijd medegedeeld.

1842. — (22 jaren oud). Men moest de kinderen in de school Gods Woord veel meer woordelijk en letterlijk zóó inprenten, als het in den Bijbel staat. De woordklank is in zijn ongekunstelden eenvoud zóó diep en zóó mooi, dat hij door onze toevoegingen en omschrijvingen maar al te licht verwatert en dan beroofd wordt van zijn oorspronkelijke schoonheid. Slechts Gods woorden bezitten kracht; de onze zijn licht als stroom. Zij helpen de kinderen niets, vooral niet, als men zijn eigen gebabbel tot woorden Gods wil maken. Heer, vorm mij naar U en niet naar menschen! Laat mij *Uw* beeld gelijkvormig worden, zoodat ik mij niet, zooals tot nu toe, naar dit of dat beeld van een Uwer dienaren, maar naar U beelden laat!

Ik heb tot dusverre hier veel bedorven. Ik kan het niet meer oprichten. Doch Uwe genade kan het oprichten, want zij is groot. Ik liet den vorigen winter de liefde zóó verkoelen, dat ook mijne scholieren, die destijds mijne aannemelingen waren, niet in gloed konden komen. Ik dreef hen aan, veel te leeren. Ik deed hen zwoegen onder harden arbeid, evenals Pharaó de kinderen Israéls in Egypte. Nu zijn zij vijandig geworden tegen hetgeen ik wilde planten, en zoeken zij zich in de wereld te verzadigen. Ach, ik wilde veel — en tháns is mij zooveel mislukt! O Heer, neem dezen ban van mij, en open *Gij* wegen voor deze zielen, *Gij*, die wegen baant in de zee en in diepe wateren een baan! Schenk de genade aan Uw knecht, *Uwe* wegen op te letten en in *Uwe* wijsheid wijs te zijn, naar *Uw* wil en op *Uw* bevel elke ziel zóó te leiden, dat ik haar niet uit de baan voer, in welke *Gij* haar gesteld hebt, doch dat zij daarin den rechten weg loope; dat ik mij niet vermeet aan het beeld, dat *Gij* haar hebt ingestempeld, toen *Gij* haar geschapen hebt, te wijzigen of te veranderen; dat ik mij in de toekomst niet verstout, te schoolmeesteren, daar *Gij* de ééniige Meester zijt, en *Gij* elk beeld, dat Uw almachtig „word” heeft in het leven geroepen, ook in U wilt volmaken en de afwijking er van beteren, en *Gij* het in de kooi wilt binnenhalen, als de Goede Herder. Geef, dat ik voortaan niets meer zij en worde dan Uw werktuig; mijzelf niet gebruik, waar *Gij* mij niet gebruiken wilt; elk mijner kinderen niets meer leer, vermaan, waarschuw, straf, niets met hen en tot hen spreek, dan *Gij* in Uw heilig en wijs heilsplan bepaald hebt; dat ik niet volg de schrandere fabels van de wereldwijzen van dezen onzen tijd, die in hun kunst wijs zijn en meester voor henzelfen, welke de Heer echter verworpen heeft. Want dwaling is, wat van de woorden des Heeren afwijkt.

Ik moet mij, als meester, veel meer op den achtergrond houden en niet meenen, dat de kinderen *mij* moeten naloopen, zooals zij Jezus naar Jeruzalem in den tempel naliepen, en dat zij ook *mij* het hosanna moeten toeroepen. Het is niet de bedoeling, als moet *ik* een Jezus worden. *Zijn* naam alleen is groot. En als ik *Zijn* discipel zijn wil, moet ik er voor waken dat ik de kinderen niet tot *mij* trek, hen niet afweer daardoor tot Jezus te komen; veelmeer de kinderen, als het werk Zijner handen en Zijn duur gekocht eigendom, naar *Hem* verwijzen. „God houdt met kinderen een ongestoorden omgang” zegt een spreekwoord. Heer, dat slechts ik, hun meester, hen niet store!

Ik heb gehandeld als ware ik den kinderen tot God en Heiland gesteld. Doch daarmee ben ik sterk bedrogen uitgekomen. Mijne woorden zijn al te licht en te zwak, als ik lang met hen ben. Maar zij zijn het heelemaal, als de kinderen de school verlaten hebben. Daar hebben zij dan geen God meer. Mijne woorden reiken niet tot aan de schooldeur. Daarom staan zij daarbuiten alléén. Wie zal ze leiden? Ach, Heer, wees *Gij* onze God, anders raken wij allen aan het dwalen! *Uw woord* heeft alléén *kracht* en reikt tot overal heen. *Gij* spreekt op alle plaatsen en op alle uren met hen, wier God *Gij* zijt. Door *Uw woord* „Het worde” is alles, wat geworden is. *Uw woord* heeft ons een eeuwige verlossing gebracht. *Uw woord* „Lazarus, kom uit!” heeft hem, die reeds vier dagen begraven was, opgewekt. *Uw woord* „*Uw zoon leeft,*” heeft in de verte gewerkt, ’s Konings zoon gezond en zijn gansche huis zalig in het geloof gemaakt. Dit *Uw woord* is machtig en krachtig.

Dit woord doet wonderkuren,
Werkt nieuwe creaturen,
Is goddelijke kracht,
Die tot geloof ons bracht.

1842. — Ik ben den 12den October te Kornthal geweest. Daar heb ik gehoord, wat onze eerste theologen aan onze Universiteit in Tübingen leeren. De dwazen zeggen in hun hart: „Er is geen God — *buiten mij.*” Dát is de kern van hunne leer. Ik ben daarover ontsteld geworden, — maar ben ik tot hertoe ook meestal niet op dezen weg geweest? Ik heb op mijn school gehandeld en gewerkt naar het drijven van *eigen* geest en heb mij *desen*, zonder het te willen, tot God gemaakt. Zulk een leer hebben ook deze. Ach, Heer Jezus, erbarm U over ons allen, dat wij ons ootmoedig en gehoorzaam onder de tucht van *Uw Geest* en *Uw woord* stellen!

In mijn buiten den schooltijd ingesteld zanguur waren gisteren niet alle kinderen aanwezig. Ik heb nu besloten, hen morgen na schooltijd zóó lang te laten nablijven, als zij op het zanguur hadden moeten wezen. ’s Heeren gedachten zijn echter niet gedachten van zulk een gezindheid. Hij sprak anders tot mij. Kome, wie lust heeft, en wie géén lust heeft, blijve weg! Niemand, die door liefde gedreven wordt, is de weg te ver. Zulken moeten komen en zullen dan ook komen. Maar niet zult gij ze aandrijven met uwe woorden, doch als uwe liefde hen trekt.

Wat was ik tot hertoe anders dan een drijver, bang slechts voor datgene, waarvan niets te vreezen is! Van hen zegt David in Psalm 53, 6: „God verstroot het gebeente der drijvers. *Gij* maakt hen te schande, want God versmaadt hen.” O, Heer Jezus, U roep ik aan, dat ik mij van U late gezeggen en ik verstandig worde als een, die naar U vraagt!

Ik ben dikwijls nog te streng tegen de kinderen. Wegens onbetekenende dingen liet ik hen soms urenlang buiten staan, enz. Daardoor worden de kinderen verbitterd, en de handhaving der orde en uitwendige tucht vordert meer tijd dan het onderwijs zelf. Daardoor *moeten* de kinderen de school en wat zij er leeren wel gaan haten, en zij doen dan ten slotte het kwade uit verbittering. *Liefde alléén verbetert.* Dát moest met gouden letters boven mijn school staan! O eeuwige Liefde, ontferm U over mij, die zoo arm en ellendig ben, terwijl toch *Uwe kinderen, Uw werk, mijne gebreken en fouten moeten dragen!*

Onlangs heb ik aan een arme gegeven, doch onwillig en innerlijk weerstrevend, daar het nagenoeg het eenige was, dat ik nog had, en ik mij diets maakte, dat het boven mijn vermogen ging. Dat is de gierigheid, die in mij opkomt, en die ik altijd nog maar niet kan overwinnen. De straf volgde op den voet. Zij kwam van uit mijn kindertroepje. Ten zelfden tijde haalde namelijk een mijner scholieren aardappelen; ook anderen laadden de hunne op zijn wagen, om ze door hem naar hun huis te laten brengen. Doch de aardappelen van mijn kostheer wilde de jongen niet medenemen, daar zijne ouders eenigszins in schuld bij dezen stonden. Hij dacht, men zal mijn voerloon van de schuld afhouden en deze daardoor verminderen. Wie is nu daaraan schuld? Ik, zijn onderwijzer, die den Satan de deur geopend heeft en den weg des levens niet getrouw heeft gevolgd. Laten wij er toch op letten, welke onzichtbare gevolgen onze zonden en gebreken al niet hebben, terwijl wij den Satan macht geven diegenen aan te grijpen, over welke wij zijn aangesteld, om hen te bewaren, te bewerken en de omheining, die de Heer om hen maakt, in stand te houden! *Elke sonde van den onderwijzer opent Satan een deur tot zijne leerlingen*, om in te dringen bij hen, hen te wurgen en om te brengen.

Bij zulk ernstig streven, om de kinderharten nabij te komen, kon het niet uitblijven, dat zich ook dra de harten der ouders voor den vriend hunner kinderen openden. Zoo gelukte het hem dan ook hier, een „gemeenschapsuur” in het leven te roepen, waarin zich mannen en vrouwen, jongelingen en jonge dochters van de plaats geregeld om Gods Woord verzamelden. Zij, die tot hiertoe het meest beslist den tegenover gestelden toon hadden aangeslagen, voelden zich door dezen nieuwen, zich geldendmakenden geest pijnlijk gestoord. Vooral de spinkamers of zoogenaamde „lichtkaarsen” met hun lichtvaardigen, ja vaak zéér onzedelijken toon waren broeinesten van sterken tegenstand. Hunne leden hadden in het geheel geen lust, de lange winteravonden, in plaats van met lichtvaardige scherts, met de beschouwing van Gods Woord te vullen. Spottend noodigden zij hem zekeren dag uit, mede naar de spinkamer te gaan, in plaats van te bidden. „Zoo gij mij hebben wilt, kom ik gaarne!” was zijn vriendelijk antwoord. En zoo verscheen hij dan op een avond in hun midden. De spinnewielen bromden en snorden, en de grappen en loszinnigheden vlogen over en weer. Schneller zat stil aan tafel er bij en schreef. Zij gielden druk onder elkaar over den zonderling en maakten allerlei spotachtige opmerkingen. Doch hij schreef maar steeds door. Toen de tijd van weggaan daar was, nam hij het woord en zeide: „Zie zoo, thans zal ik u voorlezen, wat gij van avond gesproken hebt!” En nu las hij hun, telkens den naam er bij opnoemend, hunne loszinnige woorden voor. In het eerst werd er gelachen. Dan werd het troepje al stiller en stiller. Nu schaamde zich menigeen ernstig. Zij wilden niet gelooven, dat zij dat alles hadden gezegd. Ten slotte zag hij hen echter vriendelijk aan en zeide: „Geloof

gij nu niet, dat het beter zou geweest zijn als gij van avond Gods Woord hadt gehoord, waarvan David zegt: „Ik heb Uw gebod lief, méér dan goud, ja, dan fijn goud”? Wanneer gij eens in de eeuwigheid zijt, zal u geen enkel uur berouwen, dat gij aan het Woord Gods, uw besten vriend, hebt geschonken. Wel zal u echter elke avond berouwen, dien gij zóó doorgebracht hebt als dezen avond. Allen, wier geweten hen thans gestraft heeft, noodig ik uit, morgenavond op het gemeenschapsuur te komen.” Na dit gesproken te hebben, stond hij op, gaf hun vriendelijk de hand ten afscheid en ging naar huis. Het gevolg was, dat een groot aantal van het spinnerstroepje voortaan van deze bijeenkomsten wegbleef en in plaats daarvan het „uur” bezocht.

Zijn invloed bleef echter niet alleen tot Ganszlosen beperkt. Ook uit de naburige plaatsen kwamen Zondags in den namiddag steeds meer gasten aanzetten, om zijn „uur” te bezoeken. Een mededeeling, die van een der gasten van destijds uit den omtrek voor ons ligt, zegt: „Overal, waar Schneller was, in Eiszlingen en in het bijzonder in Ganszlosen, had men op hem kunnen toepassen de woorden: „En er ging een gerucht van hem uit in de omliggende plaatsen.” Er werd veel over hem gesproken; hoe hij het geheele dorp tot Gods Woord trachtte te brengen; hoe hij echter zich ook moeite gaf in allerlei omstandigheden de menschen te helpen en hun goeden raad te geven. Hij hield niet slechts bijeenkomsten, maar drong er ook bij de lieden ernstig op aan, Gods Woord *thuis* te lezen. Ook tot *mijn* ooren drong de lof van den vromen en beminden man door, en gaarne sloot ik mij bij een klein gezelschap aan, om een van zijn Zondags-bijeenkomsten te bezoeken. Daar zat de jonge man, een vriendelijke gestalte met een open gezicht, roode wangen en blonde haren, stil in zich gekeerd. Toen de lieden bijeen waren, liet hij een lied zingen, en sprak daarop over den voorgelezen tekst van de Samaritaansche vrouw aan de Jakobsbron. Er waren veel vrouwen en meisjes uit het dorp, die dagelijks heel wat tijd aan de dorpsbron doorbrachten. Daarom wees hij er onder anderen op, hoe heden ten dage meisjes en vrouwen zoo vaak onnut gebabel houden bij het waterhalen, terwijl het onderhoud van Jezus met de Samaritaansche zoo veel zegen aanbracht. Dan sprak hij ongeunsteld-eenvoudig over den tekst, maar met zulk een ernst en zóó hartelijk en aanmoedigend, dat het een ieder diep ter harte ging. Na beëindiging van de bijeenkomst begaven wij ons op weg naar huis. De Auendorfer vrienden begeleidden ons tot aan het bosch, en Schneller ging óók mede. Bij het afscheid reikte hij ons de hand, zag ons aan en zeide eenvoudigjes weg, doch met grooten nadruk zoodat

ik het thans nog niet heb kunnen vergeten: „Weest sterk in den Heer en in de macht Zijner sterkte!”

Doch ook practisch zocht hij het dorp er bovenop te helpen. Hij was onvermoeid, de boeren tot het planten en veredelen van vruchtboomen over te halen, of hun op andere wijze hulp en raad te verschaffen. In 't bijzonder gaf één misstand hem veel innerlijke zorg. Er waren er zoovelen, namelijk meer bejaarden, die nog wel wat hadden kunnen doen, doch die hun tijd in lediggang en bittere armoede doorbrachten, en daarom uit bedelen moesten gaan. Schneller nu dacht eraan, dat hij zich niet te vergeefs in Eiszlingen en Göppingen zoo met werktuigkunde en handwerksnijverheid had afgegeven, en dat hem dit nu te pas kon komen. Hij rustte niet, vóórdat hij middelen en wegen gevonden had om in het dorp een school voor handwerksnijverheid op te richten, waarin bejaarde en arme, later ook jongere lieden van beider geslacht in verschillende takken van nijverheid werden ingewijd, om aan het demoraliseerend gebedel voor goed een einde te maken. Er werden soorten van arbeid gekozen, die ook zwakkere personen konden beoefenen om daarmede hun dagelijksch brood te verdienen, n.l. het vervaardigen van schoenen van lies, vlechten van korven en matten, en dergelijke. Dat alles had Schneller in Göppingen zelf geleerd, en nu zat hij elken namiddag een tijd lang als handwerksonderwijzer onder een aantal arme dorpsbewoners. Hij hield ook zelf de kas, zorgde voor den inkoop der grondstoffen en droeg zorg voor den afzet, zoodat binnen kort een heele troep menschen, die tot nog toe op bedelen waren aangewezen, nuttigen arbeid verrichtte, van hun eigen handwerk leefden en daardoor natuurlijk ook innerlijk weder opbloeden. Het scheen Schneller destijds eene bijzondere leiding Gods toe, dat hij in Eiszlingen en Göppingen zoo degelijk op dit gebied had rondgekeken. Hij kon toen nog niet vermoeden, van hoe groot gewicht deze kennis hem eens ver, ver in het morgenland zou blijken, bij de inrichting van de verschillende industrie-vertakkingen van zijn Syrische Weeshuis.

Naast al dezen arbeid vond de twee-en-twintig-jarige onderwijzer nog tijd, aan zijn eigen theoretische ontwikkeling te arbeiden. Reeds spoedig na zijn komst te Ganszlosen meldde hij zich aan voor zijn tweede examen, nadat hij er flink voor gewerkt had, en kwam er uitstekend door. De schooloverheid kende hem zelfs het recht toe, zelfstandig onderwijzers voor den Wurtembergischen schooldienst op te leiden, een zeldzame onderscheiding, waarvan hij ook spoedig gebruik maakte. Hij nam drie weinig bemiddelde jongelieden aan en maakte hen, zonder er geld voor te nemen, voor den Wurtembergischen schooldienst klaar. Twee van hen gingen tot het Staats-semitarie over. De derde was te

arm daarvoor. En met die onzelfzuchtigheid, waardoor Schneller zich in zijn leven altijd heeft gekenmerkt, nam hij hem bij zich in, en voedde, onderrichtte en kleepte hij hem geheel voor eigen rekening. Hij nam hem ook naar zijn volgende plaats mede, „daar mijn inkomen ook wel voor *twee* personen toereikend zijn zal,” schrijft hij, en onderhield hem zóó vier jaar lang, totdat hij in het Wurtembergsche schooldistrict plaatsing kreeg.

Veel liefde heeft Schneller gedurende zijn verblijf in Ganszlosen in alle stilte uitgezaaid, maar ook veel liefde geogst. Toen hij na verloop van twee-en-een-half jaar afscheid nam van het rustige, lieflijke dal en, scheidend, de velden door, het bosch in trok naar omhoog, vergezelde hem nagenoeg het gansche dorp, en heerschte er heel wat treurigheid, dat zij hem weg moesten laten trekken.

VAIHINGEN (1843—1847).

Van hier af gaat Schnellers loopbaan over in het leven in Inrichtingen, dat hij van nu aan 53 jaar lang tot aan zijn levens-einde niet meer verlaten heeft. Twee Inrichtingen in het Westen, die in Vaihingen en Chrischona, zouden, na zulke gezegende jaren in dienst der school, onder Gods zichtbare leiding de voorbereiding vormen voor het beheer der grootsche Inrichting, die het zijn voorrecht was, later in Jeruzalem te mogen stichten.

Het was in Mei 1843, dat de thans 23-jarige onderwijzer door koninklijk besluit met een salaris, zooals destijds slechts oudere, gehuwde onderwijzers in steden verkregen, tot huisvader en zielverzorger der ontslagen mannelijke gevangenen in Vaihingen benoemd werd. Vaihingen is een vriendelijk stadje in het „laagland”, bespoeld door de golfjes van het riviertje de Enz, dat zich ver van de stad in den Neckar uitmondt. Ver in den omtrek steekt het slot Hohen-Vaihingen, een grootsch gebouw van drie verdiepingen, hoog boven alles uit en ziet als een heerscher neer op het stadje, dat in de smalle ruimte tusschen slotberg en Enz ligt opeengedrongen. Hier vond Schneller zijn nieuw tehuis, en wel hoog boven op het slot, dat men later afgebeeld zal vinden. Doch het was daarboven lang niet het leven van een groot heerschap, en de tegenstelling, in vergelijking met zijn vroegeren werkkring, was nog al sterk. Kon hij zijn werkzaamheid in het stille en vredig afgesloten Ganszlosen gevoegelijk

vergelijken met dat van een herder, die zijn kleine en groote schapen op rustige weiden mag leiden, hier had hij meer van een David in de woestijn, daar zich tot hem verzamelden allerlei mannen, die „in nood en schulden en bedroefd van harte” waren. Slechts spaarzaam zijn de berichten over dezen tijd. Het Dagboek uit de Vaihinger periode is verloren gegaan. Slechts-zooveel kan gezegd worden, dat hij op allerlei wijze ontaarde pupillen zedelijk en godsdienstig zocht op te heffen. Maar het was harde grond, die hij had te bewerken. Daarbij had hij met onredelijke opzichters te kampen, wier bedriegelijke knoeierijen hij met niet toegeevende strengheid aan het licht bracht, wat hem den haat van die allen op den hals haalde, die met den oneerlijken huisbewaarder onder één deken speelden.

Ganszlosen.

Zijn ontspanning en verkwikking was in dien tijd de gemeenschap met de broeders. Zijn toenmalige vriend, de koopman Otto Fischer, thans in Haifa aan den voet van den Karmel, schrijft hiervan: „Ik zal nooit vergeten hoe ik Schneller in 1843 voor het eerst ontmoette. Reeds had mij de geestelijke verteld, dat er een beslist christelijk onderwijzer als huisvader op het slot zou komen. Daar treedt op eens deze jonge man van 23 jaar in mijn winkel. Hij droeg nog zijn schilderachtige dracht

der Alp: kniebroek, kousen met gespschoenen, langen lakenschen rok met metalen knopen, bont vest met een dichte rij knopen, op het hoofd den driemaster of nevelkliever. Dra ontstond een vriendschap, die ons geheele leven lang is blijven bestaan. Dadelijk keurde hij mijn plan goed, om een bijeenkomst in mijn huis in te richten. Van toen aan kwam hij elken Zondag en vormde hij het middelpunt van een verzameling, die uit gemeenteleden, Michelianen en Hernhutters bestond. Elken Zondag, zelfs 's avonds kwam hij en leidde hij het gemeenschapsuur, ofschoon het oude slot hoog boven op den berg, op twintig minuten, afstands lag. Vanwege het nieuwtje werden zijne voordrachten in den beginne

Vaihingen.

buitengewoon sterk bezocht door de geheele stad, ja zelfs van uit de plaatsen in den omtrek. Zijn bescheiden en toch zeer beslist wezen verfrischte velen. En ook op naburige plaatsen werd hij in zulke bijeenkomsten steeds zeer welkom geheeten."

Boven op het slot zal het Schneller wel vaak vreemd en zonder nut zijn voorgekomen, dat hij zich met zooveel zaken had af te geven, die met zijn eigenlijk beroep zoo weinig te maken hadden; zooals het opzicht over de keuken, de contrôle der leverantie van levensmiddelen, keuring en verslaggeving van den

handenarbeid der zóó arbeidsschuwe bewoners van het slot. Dikwijls viel het hem dan ook moeilijk, en met weemoed dacht hij aan den liefelijken tijd terug toen hij nog in Vaihingen en Ganszlosen arbeidde. En tóch was het een leiding van hooger hand, die hem ook *hier* gebracht had; en hier mocht hij ervaringen opdoen, die hem later in zijn Inrichting in het Heilige Land van zeer groot nut zouden zijn.

Na een vierjarig verblijf in Vaihingen verlangde hij echter zeer sterk naar een ander arbeidsveld. En toen in 1846 de gemeente zijner geboorteplaats Erpfingen hem eenstemmig uitnoodigde, om weder als onderwijzer op de aldaar ledig geworden plaats te komen, en hij tevens de hoop kon koesteren, zijne ouders, die reeds een dagje ouder werden, tot steun daardoor te worden, solliciteerde hij bij het schoolbestuur naar dezen post. Het verzoek werd echter van de hand gewezen. Ook de onderhandelingen, die het wetenschappelijk opvoedingsgesticht Birkenruh bij Wenden in Lijfland met hem aanknoopte, om hem aldaar een eervolle taak op te dragen, liepen op niets uit. De Heer wilde hem noch in Erpfingen noch in Rusland hebben.

Daar kwam een nieuwe keer van zaken, en wel van een kant, van welken hij het nimmer zou hebben verwacht. De Heer Fischer verhaalt: „Op een goeden dag, het was in het jaar 1847, komt een heer uit Basel bij mij en vraagt naar een zekeren heer Schneller. Hij verzoekt mij, hem den weg naar dezen te wijzen. Als iemand hem op zijn Chrischona zou passen, dan was Schneller het! Het was de heer Spittler. Hij ging naar hem toe op 't slot en had een lang onderhoud met hem. Schneller liet zich overhalen, hem te volgen — helaas, tot ons aller spijt! Wij moesten hem laten trekken en troostten ons er mede, dat wij hem dan toch in elk geval vier jaar gehad hadden.”

Zóó stond dan Schneller, thans 27 jaar, weder op een keerpunt. Hij trok heen uit zijn geliefd Schwaben, zijn geboorteland, eerst naar Zwitserland, — hij vermoedde niet dat hij *voor goed* zijn vaderland had verlaten!

SANCT CHRISCHONA (1847—1854).

Wat schemert zoo schoon op de bergen ons aan,
 Als de sterretjes hoog aan den hemel gaan staan?
 Dat is de Kapel daar, zoo klein en zoo stil:
 Den pelgrim zij noodt, of hij bidden er wil.

Dáár, waar de boschrijke hoogten van het Schwarzwald bij Basel eensdeels naar den jongen Rijn, anderdeels naar het

lieflijke Wiesendal afglooiën, verheft zich als een laatste voorgeschoven post van het woudgebergte een berg, die sinds de middeleeuwen met de kapel van de heilige Chrischona gekroond wordt. De berg en zijn omgeving, een stukje Zwitserland op de Duitsche zijde van den Rijn, eilandsgewijs omgeven door Duitsch grondgebied, was van wege zijn heerlijke vergezichten van oudsher een lievelingsplek van Basels bewoners, als zij in Gods vrije natuur een wandeltocht gingen maken. Hier boven toch ziet men niet slechts tot in het Wiesendal met zijne bergen en burchten; niet slechts tot omlaag op den Rijn, die als een breed lint van zilver zich voortkronkelt en welks dal men tot in de Vogesen kan naooogen, maar ook, zoover het oog reikt, kan men, vlak er tegenover, de donkere hoogten van het Schwarzwald waarnemen, en weer aan een andere zijde, over de bekoorlijke bergformaties van den Jura heen, de Alpenketen, waarvan op heldere dagen de majestueuse toppen van Jungfrau, Mönch en Eiger, van Finsteraarhorn, Schreck- en Matterhorn, van het eene einde des horizons tot aan het andere in aangrijpende pracht bloot liggen voor het oog. Doch ook van beneden uit is het een zéér vriendelijk en lieflijk beeld, dat eenzame bergkerkje daar boven op die boschrijke hoogten, als het in den avondzonschijn zoo vriendelijk uitnoodigend wenkt van omhoog, naar de stad Basel, liggend in het Rijndal, op ongeveer anderhalf uur afstands er van. En allicht valt iemand bij het zien van die kapel daarboven meester Uhlands lied in:

't Kapelletje staat daar boven,
En kijkt naar omlaág, stil, in 't dall

Wie de heilige Chrischona geweest is, tot wier eere de voorvaderen eens het kerkje gebouwd hebben, daarover zijn de geleerden het niet eens. Zooveel is echter zeker, dat de nakomelingen de vrome stichting hunner vaders zeer slecht in eere hebben gehouden. Want het boschkerkje was reeds lang tot een wijk- en schuilplaats van landloopers en allerlei bedelvolk vernederd. De sacristie, waaruit eens de priester met stola en misklokje te voorschijn trad, geraakte vol puin, en in het koor en het schip der kerk, waar eens de gemeente vol aandacht bijeen kwam, huisde vreedzaam het vee van den boer, die er naast woonde. In zulk een beklagenswaardigen toestand tuurde het verweesde kerkje reeds lang uit naar de verte, of misschien niet iemand zich zijner wilde ontfermen en het de afgefallen en in het stof vertreden kroon van zijn oorspronkelijke bestemming weder op het hoofd plaatsen.

In Basel leefde destijds een vrome man. Ook deze had vaak van uit de nauwe straten der stad den blik nadenkend opge-

heven naar het boschkerkje daar in de hoogte. Deze man heette Spittler. Deze nu vroeg aan den eerzamen Raad van de stad Basel verlof om daar boven in het kerkje een christelijke inrichting te mogen openen. Dit verzoek werd hem toegestaan. Jongelingen uit den handwerksstand, die zich geroepen gevoelden, hunne krachten in dienst van in- of uitwendige zending te stellen, zouden daarboven in de boscheenzaamheid voor dit beroep worden opgeleid. Wij echter reeds de Apostel Petrus aan alle Christenen in hun rondreis-boekje had neergeschreven dat zij „pelgrims en vreemdelingen” zijn moesten; en bovendien de zendelingen van Chrischona in bijzonderen zin als *arme* pelgrims zouden moeten rondtrekken, waar zij ook maar gebruikt konden worden, noemde hij zijn inrichting „School voor pelgrim-zendelingen.”

De eerste poging om deze gedachte ten uitvoer te brengen, in de jaren 1840 tot 1847, bleven maar steeds mislukken. Het werd echter anders na het te hulp roepen van twee mannen, die thans aan het hoofd kwamen te staan. Het waren de „kapelaan” *Schliens*, gevormd in het Baselsche Zendingshuis en rijk aan ondervinding door zijn verre reizen in Oost en West, en de uit Vaihingen beroepen *Schneller*. Van den tijd van hun optreden af werden de toestanden duurzamer, en gemeenlijk bevonden zich er een twintigtal zendeling-kweekelingen, die later naar allerlei verschillende arbeidsvelden gezonden werden.

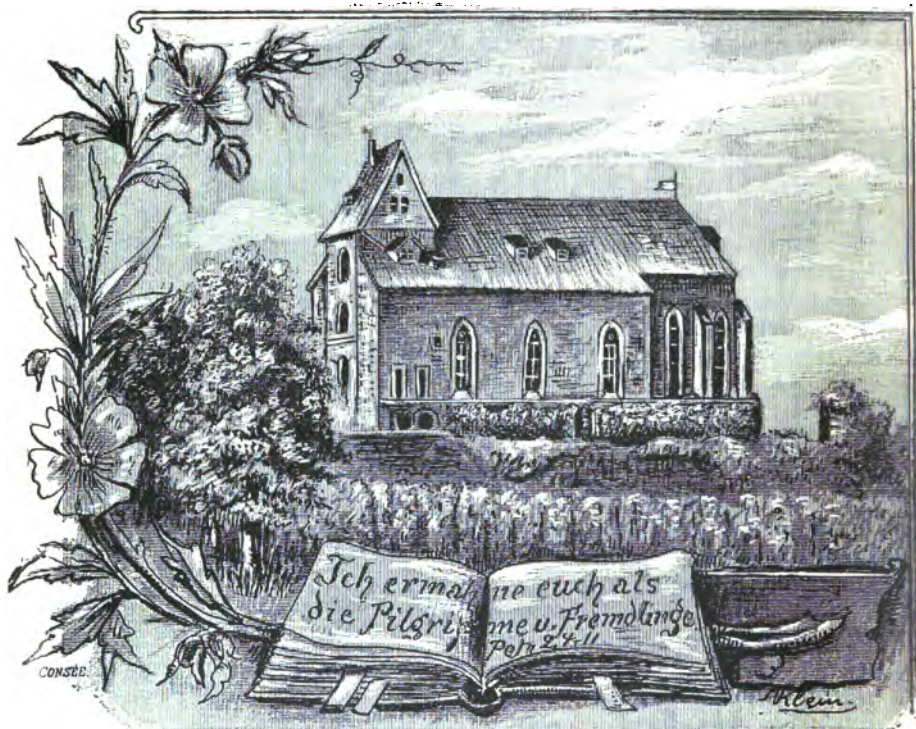
Het is waar, alles ging er nog uiterst armoedig en kleinbepert toe. Op alles lag de stempel van groote armoede. Dat gold ook van Schnellers persoonlijke stelling. In Vaihingen had hij een zeer goed salaris gehad. Doch dat had hij met zijn armen schoolmeesters-kweekeling vrijwillig gedeeld, en wat hij overigens bespaard had, in gevallen van nood aan christelijke vrienden geleend, om het nooit weerom te zien. Zoodat hij thans met nauwelijks 100 Francs aan contanten naar Chrischona kwam. In den langen tijd schriftelijk gevoerde onderhandelingen was, van Basel uit, steeds vermeden, iets over zijn salaris te vermelden. Hij twijfelde niet, dat hij zulks bekomen zou, doch van *zijn* kant mocht hij dit punt niet aanroeren, daar het voor hem niet de hoofdzaak was. Toen hij echter in Basel was aangekomen, legde Spittler hem den toestand bloot. „Morgen zult ge in Chrischona uw betrekking aanvaarden. Ik zal u er heen brengen. Doch wij zijn arme lieden. Salaris kunnen wij niet geven. Gij moet u met spijs en kleding tevreden stellen.” Schneller voelde zich natuurlijk met deze bekendmaking, die zóó achteraan kwam, een illusie ontnomen. Dit was al een heel ongewone manier van aanstellen, en hij zou er de zijnen in Erpfingen niets van mogen zeggen. Hij antwoordde echter kalm: „Als de Heer het zoo wil,

dan zal Hij mij op *deze* wijze óók wel onderhouden." Daarbij bleef het dan ook. Niemand sprak in den loop van zijn zevenjarigen arbeid op Chrischona een enkel woord over salaris of zakgeld. Doch zelf repte hij er ook geen enkel woordje van, en daarmede heeft hij zijn onbaatzuchtigheid stilzwijgend een merkwaardig gedenkteeken opgericht. Dat hij in Vaihingen zijn salaris, willig en zonder ophief er van te maken, met zijn armen leerling deelde, dat was zijn proefstuk als leerlinggezel in de kunst van zelfverloochening en onbaatzuchtigheid. Dat hij echter op Chrischona zeven jaar lang zonder een cent loon alle krachten van lichaam en ziel, tot zelf-vertering toe, in dienst van een heilige zaak kon stellen als een, die het schitterendste loon voor zijn worstelen en werken verdiende, dat was zijn meesterstuk. Overal, waar hij was, beschouwde hij zijn beroep niet als middel om geld te verdienen, maar „als een altaar, waarop hij zich tot heil zijner medemenschen en ter eere Gods offeren wilde." Wie dat kan, bij hem is het niet maar een praatje, dat hij al wat hij is en heeft, in dienst van den Heer wil stellen! En wie dat kan, aan hem kan de Heer ook eens grootere dingen toe-vertrouwen!

Met volle overgave aanvaardde hij dus zijn nieuwe betrekking. Hem viel naast het onderricht aan de zendeling-leerlingen ook het huisvaderschap ten deel. En hij was besloten — zooals hij aan zijn vriend Ds. Werner in Wurtemberg schreef — in elk opzicht den Heer Jezus Huisvader te laten zijn, waarop Werner hem antwoordde: „Ik wensch u en Chrischona van harte geluk met deze aanwinst van een onbesproken, op alle wijzen beproefden en onvergelijklijk trouwen Huisvader, waartoe gij een beroep op den dierbaren Heiland hebt gedaan. En zoolang als *Hij* Huisvader blijft, zullen wij heel wat goeds van Chrischona beleven." Hij onderrichtte de jongelui gezamenlijk met kapelaan Schlienz; dikwijls echter ook langen tijd, ééns gedurende een gansch jaar, heelemaal alleen. Dat was daar met 7 lesuren dagelijks, en bovendien het geheele bestuur en de leiding, geen geringe arbeid! Zijn rijke kennis, vooral ook zijn verbazingwekkende bijbelkennis, waren een schat waaruit de broeders dagelijks putten konden. De dagelijksche huisdiensten en de Zondagsdienst in het kerkje, waarbij Zondags dikwijls een talrijke schare uit den omtrek verscheen, hield hij om beurten met kapelaan Schlienz. Wij hebben thans nog getuigenissen, hoevéél Schneller door zijn huisdiensten en door zijn medegedeelde kennis, aan ieder in het bijzonder, voor zijn huisgenooten geweest is, en hoeveel hij tot hun grondige bekendheid met Gods Woord heeft bijgedragen.

Maar, zoo hoor ik vragen, waar *woonde* dan toch dit groote

huishouden, als er geen ander gebouw was dan alleen het boschkerkje? Het zag er wonderlijk genoeg uit in de zóó bevolkte kapel, zoo ongeveer als in de middeleeuwen, wanneer zich in tijden van rampspoed of oorlog een kloosterbroederschap in het Godshuis had opeengedrongen. Dan werd elke kleine ruimte en elk hoekje zorgvuldig benuttigd, als in een bijenkorf. Hieronder vindt men de afbeelding ervan, waarnaar men zich, na de volgende mededeelingen, eenigszins een voorstelling van de zaak kan maken.

Het bergkerkje van Chrischona.

Daar had men dan eerst de sacristie, op onze afbeelding rechts van de kerk. Hier was de werkkamer van de broeders. Het schip der kerk diende voor godsdienst oefeningen en huisdiensten. Dus bleef er voor al de andere behoeften nog slechts de toren en de ruimten onder het dak over. Onder den toren op den vlakken bodem was een smalle ruimte met een tafel, die men de „eetzaal” noemde. De broederlijke tafelronde zat aan een

lange tafel. Daar echter niet alle 20 tot 24 plaats konden vinden, moesten er eenige bijzijden zitten. Onder deze „zaal” hadden zij zich een keldervormige keuken gegraven, twee meter breed, die tegelijk als bakovenkamer, provisiekamer, kelderingang en ovengat voor de luchtverwarming diende. Hier heerschte de voortreffelijke, door Schneller als huismoeder uit Wurtemberg hierheen geroepen juffrouw Pregizer. Daar de broeders hier boven alles wat tot een practisch leven diende, moesten leeren, om bij de Heidenen of de Christenen steeds zich zelf te kunnen helpen, wijdde zij hier om beurten een broeder, de keukenbroeder, in de geheimen der kookkunst in, waarbij de kokbroeder zijn geëerde leerares, juffrouw Pregizer, door den geweldigen rook vaak niet meer zien kon. Onder dezen keukenkelder, die wel zelden in een Inrichting als deze zijns gelijke zal hebben gehad, hadden zij zich, evenals mollen, nóg een kleiner kelder gegraven. Boven de „eetzaal” bevond zich een oorspronkelijk zeer lieve kamer met prachtig uitzicht, die Schneller bewoonde. Daar het echter bij aanstelling der huismoeder aan een woongelegenheden voor haar ontbrak, vond zijn vindingrijke liefde uit, dat zijn kamer een dubbele manshoogte had en dat eigenlijk een enkele toch óók wel voldoende voor hem was. Zoo werd er dan door inlegging van een planken bodem uit de eene kamer twee gemaakt. Boven deze ruimte woonde dáár, waar onze afbeelding het vriendelijke, groote venster in den toren toont, kapelaan Schlienz. Alle trappen, die tot de torenkamer voerden, waren óók benut, daar de daaronder zich bevindende holle ruimten ingericht waren voor kleeren- en provisie-bergplaatsen. En nu waren er de dakruimten nog. De linkerhelft van den dakvloer was voor twee leerzalen ingericht; de rechterzijde, precies van het laatste venster af, was door planken muren daarvan afgescheiden en diende tot slaapzaal der leerlingen. De bovenste verdieping boven deze „zalen” werd gebruikt om verschillende huiselijke voorwerpen enz. te bewaren. Ten slotte was er onder het dak van den toren nog een gebedskamertje ingericht met een open venster naar het Jeruzalem daarboven, van waaruit echter ook de bezoekers van Chrischona, als van het hoogste punt, het heerlijkste uitzicht konden genieten. Zóó was dan de geheele huishouding opgeborgen in het kerkje, of liever in den toren en onder het dak, en men kan zich met éénige fantasie al voorstellen, wat voor een jongezellen-huishouding dat daarboven wel moet geweest zijn!

„De goede samenwerking van Schlienz en Schneller,” zegt het Bericht van de Pelgrim-zending, „van twee zóó verschillend aangelegde en toch zoo bekwame mannen, was van groot belang. Vertegenwoordigde Schlienz de toegevendheid en zachtheid in

den omgang met de broeders, Schneller was daarentegen streng en ontoegeefflijk voor zichzelf en anderen. Van zeer krachtigen lichaamsbouw en voorzien van een enorme wilskracht, ging hij ernstig-willend op de gedachte van armoede en zelfverloochening in, die in het leven der Chrischona-broeders hunne verwezenlijking zouden moeten vinden. Zelf at hij weinig en hij wees den broeders zóó sterk op matigheid, dat menigeen klaagde, dat zij honger leden en het niet meer was uit te houden!" Het heeft dan ook allen schijn dat Schneller destijds tegen zich en anderen menigmaal te ver gegaan is in strengheid. Het kwam zelfs vaak voor, dat de broeders bij Spittler kwamen en er zich bitter over beklaagden, dat zij geen eten genoeg kregen. Daarbij moet men echter niet vergeten, dat er naast heel voortreffelijke leerlingen ook nog al minderwaardige waren, waarover ook andere leidsmannen, b.v. de voorganger van Schlien, Ds. Heim, zich sterk beklaagden en zuchtten, en dat Schneller, als iemand, die tegenover een meestal nog zeer ruw en onbeschaafd soort kweekelingen van beroepswege de orde had te handhaven, een bijzonder moeilijken post had. En deze werd hem niet gemakkelijker gemaakt, doordien Spittler hem voortdurend de uiterste zuinigheid tot plicht stelde, wjl er geen geld was, en Schnellers verzoek om weer wat geld voor de leege huishoudkas dikwijls genoeg met een droevig-verbaasd „Ach, wilt ge nu al wéér geld?" beantwoord werd. De middelen waren meer dan armzalig, en Schneller was juist de man, om zich er ook naar in te richten. Dat hij daarbij het strengst tegen zichzelf was, blijkt wel daaruit dat hij, om den broeders de bittere noodzakelijkheid wat smakelijker te maken, als 't ware als een soort boete en als teeken, dat hij voor zijn persoon het niet beter, maar gaarne nog slechter wilde hebben, besloot, een week lang 's middags wel mede aan tafel te komen, maar niet te eten. Nooit is er misschien op Chrischona iemand geweest, die met zelfverloochening, ontbering en vrijwillige armoede voor eigen persoon zulk een ernst heeft gemaakt, als Schneller. Ook hij kon in zekeren zin van zichzelf zeggen: „Als er ooit een monnik in den hemel gekomen is door monnikenleven, dan zou ik er óók stellig in hebben moeten komen! Dat zullen al mijne kloostergezellen moeten getuigen, die mij hebben gekend. Want, als het nog langer geduurd had, dan zou ik mij hebben doodgemarteld met bidden, vasten, bevriezen, lezen en ander werk." Hij was er echter verre van, zich op deze dingen als op bijzonder „goede werken" te laten voorstaan. Integendeel: hij zag het liefst tot anderen op, die hij beslist ver boven zich stelde. Zoo zeide hij later menigmaal van den opvolger van Schlien, den lateren stichter van de tempelkolonies, Christoph Hoffmann, die met hem

samenwerkte en waarmede hij door innige vriendschap verbonden was: „Het heeft mij altijd beschaamd, hoe ootmoedig Hoffmann was. Tegenover hem heb ik het steeds moeten afleggen. Hij was altijd nederiger dan ik. De pelgrimsnaam stond voor hem niet te vergeefs in zijn roepingsbrief, en niet slechts zong hij het bijzonder gaarne, maar oefende het ook dagelijks uit in de praktijk, wat Tersteegen in het lied zegt:

Moet ge uw natuur weerstreven,
Dan gaat het eerst recht goed:
Voor vleesch en zinnen leven
Geen ware pelgrim doet.
Laat los het kreatuur
En wat u vast wil kluist'ren:
Uw *self* moet zelfs verduist'ren,
Afsterven op den duur!

Als pelgrims moet men wand'len
Vrij, luchtig, arm. Voorwaar,
Verzaam'len, houden, hand'len
Maakt onzen gang slechts zwaar!
Die wil, die draag' zich dood!
Wij haasten onze schreden,
Met weinig steeds tevreden,
Gebruikend slechts uit nood!

Tooi 't *harte* 't mooist, en minder
Uw lichaam of uw huis.
Vreemd, reizend zijt gij: ginder,
Daar boven is uw thuis!
Komt, sluit u vaster aan!
Een ieder zij de kleinste,
Doch ook wel graag de reinste
Op onze pelgrimsbaan!

Zoo was Schneller er óók op gesteld, dat de velerlei arbeid, en zelfs allerlei *nederig* werk, door de broeders op Chrischona zelf verricht werd. Het schoonhouden van het huis, de wasch, het aandragen van drink- en waschwater, dat uit een laag liggende bron den berg moest worden opgesleept, het koken, het bakken, de bezorging van den stal, en nog veel geringer diensten moesten de broeders zelf ter hand nemen. Anders ging het niet, deels, omdat zij als zendelingen dat alles misschien eens *self* moesten behartigen, deels omdat de middelen zoo bekrompen waren. Daardoor gaf het dikwijls moeilijkheden, als de broeders meenden dat zij daarvoor toch wel niet op Chrischona gekomen waren. Dan pakte Schneller rustig zelf aan, totdat de leerlingen beschaamd zijn voorbeeld volgden. Een broederhuis als op Chrischona heeft altijd zijn bijzondere zwaarigheden, daar

de broeders elkander niet altijd liefhebben, maar ook vaak met elkaar in botsing komen. Zooals de scherpe kanten aan de kiezelstenen van den Rijn slechts dáárom van lieverlede worden afgerond, doordien zij zich hard tegen elkander aanschuren, kan het zoo noodige afronden en afslijpen in zulk een huis niet geschieden, zonder dat men daarvan iets bemerkt. En aangezien menig leerling, uit geheel andere betrekkingen, ja vaak uit den handwerkstand voortgekomen, die afslijping en afronding nog hard noodig had, gebeurde het, dat hun de slijpsteen „Schneller” dikwijls te hard voorkwam.

Doch als hij ook somtijds inderdaad te streng geweest schijnt te zijn, dan verzoenden juist de beste en de degelijkste zijner leerlingen zich steeds weder met hem, wijl zij dagelijks zagen dat hij verreweg het gestrengst was tegen zich zelve, zoodat zij hem weer niet slechts moesten hoogachten, maar ook hartelijk liefhebben. Nog menig getuigenis daarvan heeft men in zijn nagelaten papieren gevonden. Zoo schreef een zijner voormalige leerlingen hem later naar Jeruzalem: „Hoe gelukkig ben ik, dat mij ook in Jeruzalem nog uw vaderlijk hart open staat! Uw afscheid van Chrischona blijft mij levenslang onvergetelijk. Wáár is het: destijds meenden wij dikwijls, dat gij te streng tegen ons waart. Doch hoe vaak hebben wij ons nog den bijzonderen zegen in gedachte gebracht, dien wij toen genoten, toen gij nog in ons midden vertoefdet! De geestelijke tucht, die destijds, onder u, het gansche huis doordrong, kunnen wij thans eerst recht naar waarde schatten. Zelfs die broeders, die geloofden door u te streng behandeld te zijn, namen toch, als de moeilijke uren des levens kwamen, hun toevlucht tot u en tot geen ander.” En een ander zijner toenmalige leerlingen, de eerwaarde heer Ebingen, voorheen predikant in Texas, thans op 70-jarigen leeftijd nog zielverzorger in het Diakonessenhuis te Zurich, schrijft:

„Het was een leven van armoede en een school van zelfverloochening, waarin Schneller ons niet slechts een goed leeraar, maar ook een goed voorbeeld was. Wat hij van zijn leerlingen met ernst en onverbiddelijke strengheid vorderde, dat bracht hij ook voor zich zelve in practijk. Zijn grondstelling scheen te zijn: Als iemand in het rijk Gods iets goeds wil worden en iets goeds wil uitrichten, dan moet vóór alles zijn eigen wil in den dood; gemakzucht en weekelijkheid moeten met alle macht bestreden worden. Hij ging in deze dingen dikwijls te ver, waartoe hem naast zijn natuurlijken aanleg, ook Spittlers grondstelling; de broeders vooral in de navolging van het „arme leven van Jezus” in te leiden, aanleiding mag hebben gegeven. Daar de broeders dikwijls over honger klaagden, en over de schrale kost, die overigens niet zoo héél schraal was, veel ontevredenheid voor den dag kwam, besloot de huisvader eens, een week lang aan tafel te komen zonder iets te gebruiken. Dat hij dit deed, deed hij niet uit inbeelding, doch in

heiligen ernst, om toch maar bruikbare menschen te maken van de broeders voor hun toekomstig beroep.

Door ontberingen en bovenmatigen arbeid werd hij in het jaar 1850 zóó verzwakt, dat hij de steile toertrappen zoo langzaam moest opgaan, alsof hij een oude man ware. Vroeger liep niemand zoo snel naar boven als „Schneller”. Destijds werd hem door het Bestuur van de Pelgrim-zending bevolen, dat hij zijn lichaam beter moest verplegen; wat hij dan ook gedaan heeft, doch slechts uit gehoorzaamheid. Deze verbetering kwam dan ook de overige tafelgenooten ten goede. Hij werd milder en leerde ook lichamelijk zwakkere jongelui beter verstaan.

Mocht men met hem mede naar een plaats, waar hij bijeenkomst hield, dan was hij als een broeder; zijn mond vloeide over van nuttige wenken, die hij op vrije, vriendelijke wijze uitsprak. Had men echter de deuren van de Inrichting weer achter zich toegesloten, dan was hij weder de gestrengde huisvader. Het woord, dat scholieren zoo gaarne als verontschuldiging gebruiken: „Ik kan niet,” kon hij heelemaal niet verdragen. Dan heette het dadelijk: „Ge wilt niet!” Ik heb hem, daar ik nog heel jong en schuchter was, in dat opzicht veel moeite veroorzaakt. Hij wist, dat mij het spreken voor de vuist in bijeenkomsten zeer moeilijk viel, en dat ik, in plaats van zelf te spreken, liever een goede preek voorlas, wat hij mij had verboden. Eens op een Zaterdagavond bracht de oudste leerling, bij de verdeling van het Zondagswerk, mij de opdracht van den huisvader, dat ik in Grenzbach de Zondagsschool, des namiddags in Weil de bijeenkomst van ouderen en 's avonds in Bettingen voor kapelaan Schlien z de bijbellezing had te houden. Ik liet hem door mijn boodschapper vragen, of hij zich ook misschien in den naam verschreven had: dát kon toch niet wezen, dat hij mij dit werk had toegedacht. Hij liet mij zeggen dat hij bepaald wenschte dat ik naar het gegeven voorschrift handelen zou. Aan verdere tegenwerping mijnerzijds was niet te denken. Ik moest gehoorzamen, maar zou ook Gods hulp ervaren. 's Maandags liet hij mij op zijn kamer komen. Toen ik binnentrad, vroeg hij mij met een vriendelijk lachje: „Wel, hoe is het je gisteren gegaan?” Ik vertelde, wat ik ondervonden had. Daarop nam hij me bij de hand, trok mij in zijn slaapkamertje en zeide: „Kom, wij willen samen God daarvoor danken!” Hij had mij slechts in het water geworpen, om mij uit eigen beweging te leeren zwemmen. Al was hij dan ook nog zoo streng, tóch moest men van hem houden.

In mijne brieven heb ik hem, zooals billijk is, steeds als voorheen met den naam van „huisvader” en met „u” aangesproken. Daarschreef hij mij een achttien jaar geleden uit Jeruzalem, dat het nu toch hoog noodig werd dat ik hem met „je” betitelde, anders zouden wij nog zelfs in den hemel met „u” tot elkander spreken. En daar ben ik dankbaar op ingegaan.”

Een zaak die Schneller als een onderdeel van zijn beroep beschouwde en die hem, als zoodanig, zéér ter harte ging, was het in het leven roepen en in stand houden van *Godsdienstbijeenkomsten*. De „Berichten uit de Pelgrim-zending” geven daarover het volgende: „Het was Schneller, die met groote volharding en onder heel wat vervolging de godsdienstige bijeenkomsten, die tot op den huidigen dag nog steeds hun gezegenden voortgang hebben, in de buurtschappen rondom Chrischona tot levensvatbaarheid bracht.” Dát was voor hem wel het schoonste,

doch ook niet zelden het meest inspannende deel van zijn arbeid. De tekst, veelal het Zondagsevangelie, werd gedurende de week grondig besproken met de broeders. Dan maakte Schneller een plan op, waarnaar aan elken broeder zijn dorpje werd toegevoegd, waar hij Zondagsschool of bijeenkomst te houden had. Door den senior of oudsten leerling werd aan ieder zijn marschorder voor den Zondag ter hand gesteld. Eerst werd er in den vroege Zondagmorgen, terwijl de bosschen rondom nog als in plechtig stilzwijgen verzonken waren, godsdienstoefening in het boschkerkje gehouden. Dan echter trokken de broeders als een bijenzwerm naar alle vier de windstreken uit naar de buurtschappen en dorpen, om daar, in geregelde aansluiting aan den dienst van den predikant, na de godsdienstoefening, hun Zondagsschool of avondbijeenkomst te houden.

Niemand was daarbij onvermoeider dan Schneller zelf. Geen moeite was hem te groot, geen weg te ver. Ook op dagen in de week ging hij, als hij er om verzocht werd, na de vermoedissen en hitte des daags, er vaak nog op uit, twee, drie, ja zelfs vier uur ver, om een bijeenkomst te leiden. Daar kwamen dan de landlieden, die over dag op het veld gewerkt hadden, ook handwerks- en kooplieden, en zaten om hem heen bij lamplicht, en hij verklaarde hun op zijn eenvoudige, hartroerende en ernstige wijze Gods Woord. En het gebeurde dikwijls genoeg, dat hij dan eerst 's nachts tusschen twee en drie uur na een lastigen tocht weer boven op den Chrischona-berg aankwam. En dan nog even door een slaap van een uur twee, drie zich versterken voor de dagtaak, die weer om vijf uur aanving! Hij oogste daarvoor van de bezoekers dezer bijeenkomsten een hartelijke, dikwijls geestdriftvolle liefde in, en toen hij reeds lang in Jeruzalem was, volgden hem als duiven over de zee altijd maar weder de dankbare brieven uit Inzlingen, Riehen, Grenzach, Wintersingen, Lörrach, en andere plaatsen.

Maar het is dan ook geen wonder dat, onder deze bepaald verbazing-wekkende portie werk, door hem verricht zonder ook maar een enkel oogenblik aan zichzelf te denken of zich in acht te nemen, — en dan daarbij de min of meer ruwe levenswijze op Chrischona — zijn gezondheid begon te wankelen. Als hij buitenaf geen bijeenkomsten had te leiden, kwam hij toch al niet eer dan twaalf, een of twee uur te bed, daar er langzamerhand in de Inrichting 'hoe langer hoe meer te doen kwam. Hij geloofde echter de kracht er voor te bezitten, spaarde zich in niets en werkte, werkte — totdat hij er bij neerviel! Toen moest hij voor langen tijd uitscheiden en ging hij voor een maand of drie naar een rustig en stil dorpje, om daar weer op te knappen. Toen hij hersteld was, trok hij kalm weer naar

boven naar zijn Chrischona, dat hem zoo innig in het hart gegroeid was, en werkte er onafgebroken verder, totdat er zeven jaar verloopen waren.

Hij hing met zijn geheele ziel aan het werk, dat hij op den stillen Chrischonaberg gevonden had. En hoewel hij, evenals Jakob in Mesopotamië, zonder loon diende, kon hij er niet van scheiden, óók niet, toen hem een aanstelling als Inspector van de zendingsscholen in Indië werd aangeboden — een zeer mooie positie in vergelijking van die, welke hij thans innam —, niet-tegenstaande ook deze, hem voorgestelde nieuwe arbeid in overeenstemming was met zijn ouden, van kindsbeen af gekoesterden wensch naar eigenlijken zendingsarbeid. Hij kon maar niet tot de overtuiging komen dat hij daarmee een Gode welgevalligen stap zou doen. Het was hem heilige ernst met de bekende Zinzendorfsche marschorder, die men hem later in Jeruzalem zoo dikwijls in zijne godsdienstoefeningen hoorde nazeggen:

Let, o mijn ziel, op 't groote woord:
 Als Jezus wenkt, zoo ga!
 Als Hij u roept, zoo rep u voort;
 Als Hij u houdt, dan sta!

Als Hij u prijst, zoo buig u neer;
 Bemint Hij, 't zij u lust!
 Laakt Hij u echter, spreek dan: Heer,
 't Is noodig, sla gerust!

HUWELIJK EN VERTREK (1854).

Men zal allicht reeds bij zichzelf zoo eens gedacht hebben dat het nu toch langzamerhand hoog tijd werd dat Schneller een vrouw nam. God heeft toch reeds in het Paradijs gezegd: „Het is niet goed, dat de mensch alleen zij,” en Hij gaf hem een hulpe naast zich, om op den doornachtigen akker, waarop hij in het zweet zijns aanschijns moest arbeiden, bloemen van zachtheid en mildheid en liefde in te planten tot in den dood. Dat dit „het is niet goed” ook op Schneller paste, heeft men óók zonder veel wijsbegeerte reeds uit het vorig hoofdstuk kunnen opmaken. Want ware hij nog langer daarboven alléén gebleven onder zijn jonggezellen en broeders, dan zou hij bij alle diepte van gemoed, bij allen onloochebaren ernst der zelfop-

offering, zelfverloochening en kastijding, een overdreven streng asceet geworden zijn, en in geen geval ooit, wat hij ten slotte geworden is. Het was dus hoog tijd dat een milder element de scherpe en strenge kanten van zijn karakter verzachtte, opdat er goede harmonie mocht ontstaan, zooals bij een goede salade, waaraan, zooals bekend, de azijn niet mag ontbreken, en die toch óók niet goed smaakt, als er geen zachtstrelende olie aan wordt toegevoegd.

Gelukkig zag Schneller dat zelf thans ook in. Hij was 34 jaar oud. De zware, op hem rustende arbeidstaak, het ontbreken van elke huislijke verzorging, ook de kleine verdrietelijke ongerieflijkheden, die onze goede vrouwen dagelijks als met engelenhanden voor ons uit den weg ruimen en waarvoor wij hen bijna niet eens meer bedanken, zóó gewoon zijn wij er aan, de afgerukte hemdsknoopen, de uitgescheurde boorden en al de kleine jonggezellen-ongelukjes, die een ieder uit ervaring kent, die er mede te doen gehad heeft, — dat alles werkte naast de groote behoefte aan een meer geestelijke aanvulling mede, om het besluit in hem te doen rijpen, naar een vrouw om te zien.

Nu is het huwelijk een zeer gewichtige stap in het menschenleven. Heeft die stap tevens tot een goede keus geleid, dan is ook Gods genadezon zóó lichtend en grootsch over een leven opgegaan, dat hare stralen breed lichten over den geheelen levensweg, eerst als gouden ochtendzon over de bloemen in Mei, dan als middagzon over de hoogten en diepten des levens, en eindelijk met milden avondglans over den ouderdom, waarin het avondrood der aarde reeds in den morgenglans der eeuwigheid wil overgaan. En reeds menig man, dien de lieve God op geen andere wijze tot omkeer kon bewegen, heeft Hij in zijn genade dáárdoor tot een ander mensch gemaakt, dat Hij hem een deugdzaame, edele vrouw aan zijn zijde geplaatst heeft. Doch aan den anderen kant kan het huwelijk tot een der gevaarlijkste klippen in den loop van een menschenleven worden. Die dezen stap eenmaal verkeerd gedaan heeft, hem is moeilijk meer te raden en te helpen: velen, zoowel jonge mannen als meisjes, die eens met goudgloeiende hoop het leven zijn ingegaan, zijn daardoor ten val gekomen, — en het is op haat en duisternis uitgelopen. Daarom is het verreweg het beste, als niet alléén met eigen wenschen en hartstochten te rade wordt gegaan, doch men ook hierbij met David zegt: „Uwe geboden zijn mijne raadslieden;” als niet slechts *eigen wil*, maar *Gods raad en leiding* de gouden ring is, die de harten omsluit, en de Heer zelf de Bruidsleider is naar het huwelijksaltaar.

Zóó vatte ook Schneller het op, toen hij naar een levensgezellin rond keek. Uit Basel was zij niet, ook niet uit het Badensche,

dat den Chrischona-heuvel omgeeft, maar natuurlijk uit het geliefde Schwabenland. Het was *Magdalene Böhringer*, de dochter van een geacht en bemiddeld burger en logementhouder in Eschenbach bij Göppingen. Dát was nu juist een jonge dochter, zooals bij Schneller paste, vriendelijk en vroolijk van aard, diep en dichterlijk van gemoed, daarbij kinderlijk vroom en van een heiligen ijver bezielde, om in Jezus' navolging te wandelen en voor dit grootsche doel tot het grootste offer, de grootste zelfverloochening in staat. Zóó was zij, als het ware, er toe geschapen, Schneller een hulpe te zijn, die hem begrijpen kon en ook op zijne gedachten van vrijwillige armoede en ontbering ingaan, en die tevens zijn zwakheden kon dragen niet alleen, maar hem ook goed wist aan te pakken: door dat alles kon zij hem een steun in het leven zijn.

Het was reeds twaalf jaar geleden, sinds hij haar het eerst gezien had. Met de gasten, die ook herhaaldelijk uit Eschenbach naar de „gemeenschapsuren” van den jeugdigen meester in Ganszlosen gekomen waren, kwam ook zijn latere vrouw als achttienjarig meisje mede. En een der stemmen, die klonk in de gezangen van zijne hoorders van destijds, waarvan wij vroeger gesproken hebben, was de stem van haar, die later zijn vrouw zou worden. De ernst van zijn stemming, zijn nederigheid, zijn dringende woorden en vermaningen, daarbij zijn geheele wezen, dat zoo voor hem innam, hadden reeds toen een onuitwischbaren indruk op haar gemaakt. Menigmaal was hij ook in haar ouderlijk huis geweest, zonder te vermoeden dat de dochter des huizes, Magdalene, eens met hem door het leven gaan zou. Ook op zijn reis van Vaihingen naar Chrischona voerde hem zijn weg over Eschenbach, waar hij bleef overnachten. Daar zat hij in het logement in den familiekring aan tafel, en zijn toekomstige vrouw zat naast hem. Zij verzocht hem, iets in haar album te schrijven. Hij schreef: „Heer, wie zal wonen in Uw hut, wie zal blijven op Uwe heilige bergen? Die bestendig komt aanstappen, en goed doet, en van harte de waarheid spreekt, die met zijn tong geen kwaad spreekt en zijn naaste geen kwaad doet en zijn naaste niet smaadt. Die dat doet, die zal er blijven.” En, niets vermoedend, schreef hij daaronder de bijna profetische woorden: „Wij moeten burgers worden in Jeruzalem.” Hij was nog steeds de zielverzorger van de vroegere bezoekers van zijn „gemeenschapsuur”. En daar hij Magdalene's christelijk-ernstige gezindheid, haar bijzonderen aanleg om ongelukkigen te troosten, dwalenden met ontfermende liefde weer op den rechten weg te brengen, meermalen had kunnen gadeslaan, raadde hij haar aan het pond, haar door God toevertrouwd, in dienst der inwendige zending te stellen. De ouders wilden daar volstrekt niets van

hooren, want hun kind had het thuis immers veel te goed, en er was, volgens hunne meening, in het geheel geen aanleiding om onder vreemden te gaan. Doch Schneller antwoordde half schertsend, half ernstig: „Een paard, dat kan trekken, behoort niet op stal te blijven, en een discipelin des Heeren, die men op het oogstveld verwacht, moet niet werkeloos thuis blijven.” Het gesprek kwam op andere dingen, doch dit woord bleef als een vruchtbare zaadkorrel in haar hart liggen. En ook op hem liet het echt-vriendelijke, vroolijke, echt-vrouwelijke wezen van het meisje, in verbinding met haar diep-ernstig gemoed en haar levendig geloof, dat hare natuurlijke gaven in een heerlijk daglicht stelde, een blijvenden indruk achter, hoewel hij destijds nog in de verste verte niet aan trouwen dacht. Doch met zeer veel genoegen hoorde hij na eenige jaren, dat zij haar behagelijk ouderlijk huis in Eschenbach verlaten en in Wilhelmsdorf als onderwijzeres in dienst der inwendige zending was getreden, waar zij zich niet schaamde, aan de armsten en ellendigsten gewillig en opgewekt, ter wille van Christus, hare diensten te verleen.

Haar beeld rees thans levendig in Schnellers geest op. Hij wist dat, zoo ooit eene, *sij* geschikt zou zijn hem geheel te verstaan, en bereid, zijn ganschen levensarbeid, al zou die ook nog zoo moeilijk en rijk aan ontbering zijn, vol vreugde met hem te deelen. Daarom vroeg hij in October 1853 hare hand en ontving ten antwoord: „Waar gij zult heengaan, zal ik ook heengaan, en waar gij zult vernachten, zal ik vernachten; uw volk is mijn volk en uw God mijn God, alzoo doe mij de Heer, en alzoo doe Hij daartoe, zoo niet de dood alleen scheiding zal maken tusschen mij en tusschen u.” Zoo was dan deze gewichtige levensvraag voor Schneller opgelost, en hoe gelukkig hij daarover was en welke rijke zegen hem in deze vrouw ten deel is gevallen, heeft de geheele 43-jarige echtverbintenis, die er het gevolg van was, bewezen.

Schneller dacht in het begin niet anders dan dat hij ook verder in zijn oude, hem lief geworden betrekking met zijn gade zou kunnen blijven werken. Hij verlangde ook, wat zijn uitwendige positie betreft, geen andere plaats dan die hij innam, en wilde gaarne al zijn levenskracht zonder loon, tegen kleeding en den kost voor het eten, aan Chrischona blijven wijden. Dit blijkt o.a. ook uit het verzoekschrift, waarin hij aan het Wurtembergische Consistorie, waaraan hij nog altijd ondergeschikt was, verlof vroeg om te mogen huwen. Daarin heet het: „Wel is waar arbeid ik als pelgrim-zending sinds zeven jaar zonder bezoldiging, en dit zal bij de beperkte middelen, waarmede gewerkt moet worden, wel zoo blijven. Doch de Heer heeft het mij nooit aan voedsel en kleeding laten ontbreken en zal

ons ook wel in de toekomst geven wat wij behoeven.”

Doch geheel anders was de uitwerking, die de mededeeling der verloving op den leider van de pelgrim-zending, den eerwaarden heer Spittler, had. De oude heer, die met een roerende liefde aan zijn Chrischona, doch ook aan zijn grondstellingen hing, die hij er als had ingestempeld, had zich in de gedachte, dat de broeders daarboven ongetrouwd zouden blijven, zóó ingeleefd, dat hem deze nieuwigheid als een snoode afval toescheen. En als nu de herder zelf met zulk een boos voorbeeld vóórging, wat moest dan uit de kudde worden? Hoe zeer hij Schneller ook waardeerde, geloofde hij toch, dat hij zich van hem, die zeven jaar van zijn leven met zeldzame zelfverloochening en onbaatzuchtigheid aan de inrichting gewijd had, moest losmaken. De middelen schenen hem niet toereikend genoeg, om *gehuwde* lieden aan te stellen. Ja, hij verklaarde Schneller in allen ernst, dat hij voortaan niet meer deugde in het rijk Gods!

Hoe smartelijk Schneller deze mededeelingen aandeden, blijkt uit het volgende van zijn Dagboek.

November 1853. — O, Heer, zeg mij toch, hoe van nu aan mijn weg loopen zal! Zie, steeds hebt Gij voor mij gezorgd en mij den weg gebaad, geeffend en gericht. En nu sta ik hier en weet niet, waarheen! Heb ik *self* tot dezen toestand aanleiding gegeven, die maakte dat ik ontslagen ben, o laat mij er dan in mijn leven voor boeten. Hebt *Gij* het echter naar Uw genadig welbehagen en eeuwigen heilsraad zoo beschikt, laat mij dan stil mogen zijn en niets zoeken voor het toekomstige; niet bijzijden Uw weg op dit en op dat ingaan, waar Gij mij niet hebben wilt. Laat mij toch niets zoeken dat van mijzelf is, op niets van mijzelf in mijn gemoed steunen, dat *Gij* niet gewerkt hebt, opdat ik niet mijn kracht en mijzelf zonder oorzaak en doel vertere. Geef mij echter ook, trouwe Heer, dat ik niet worde heen en weer geslingerd door de verschillende voorstellen, die men mij doet met betrekking tot mijn toekomstig beroep en toekomstigen werkkring. Nu is het dit, dan weder dat! O, Heer, help mij naar Uwe groote barmhartigheid, om rechtschapen van hart te blijven en met helderen blik in te zien, hoe *Gij* wilt dat ik doe en handel, hoe *Gij* wilt dat ik mijn weg kies en mijn gang richt!

Romeinen 6, 13. Heeft God mijne leden als wapenen en werktuigen in Zijne hand, dan zal ik wel kunnen overwinnen en werken. Want Hij weet wel de wapenen en werktuigen te leiden. Daarom help mij, o Heer, opdat ik mij nimmer uit Uwe hand wegwende, want dan moet ik als onbruikbaar blijven liggen. Want hoe kan een ganzepen zelf schrijven, als zij niet in de hand van den schrijver is? Mijn goeddoen is moeilijk, ja onmogelijk. Maar leeft en werkt Gij in mij en heb ik lust aan U, dan is het mij licht en lieflijk. Daarom, laat mij steeds Uw werkplaats en Uw werktuig zijn, en werk zelf alles in mij en door mij. Amen.

Van avond bad ik en dacht ik er over na om een stuk grond te koopen en er een huis op te bouwen voor een asyl en een opvoedings-

gesticht. Ik sloeg Bogatzky's Schatkistje op 30 December op: „Zoo de Heer het huis niet bouwte, te vergeefs arbeiden de bouwlieden daaraan.” Psalm 127, 1.

Luther: „Laat het aan den Heer, het huis te bouwen en huis te houden, grijp Hem niet in Zijn werk! Hem komt het toe, zorg te dragen daarvoor, niet u. Want die de huisheer is en huishoudt, die moet zorgen. Moet er veel in een huis zijn, goed, God is grooter dan een huis. Die hemel en aarde vult, zal ook wel een huis kunnen vullen.”

Ik kon, na dit gelezen te hebben, verblijd terneder knielen en bidden. O Heer, maak mij zóó vol geloof, dat ik mij kan verheugen, zóó geheel in Uwe handen te zijn! Gij zult het wél maken!

Als ik mijn geheelen toestand en Gods leiding goed onder de oogen zie, dan schijnt alles op een zelfstandige positie op Chrischona heen te wijzen. Als ik denk aan al de bewegingen mijns harten sinds lang; aan al de wenschen, die ik hier voor Inrichtingen in het rijk Gods reeds koesterde en waarvoor ik localiteiten bij mij zelven bestemde; aan alles, wat ik in mijn hart en voor den Heer daarover heb door-gemaakt en doorleefd, dan zeg ik tot den Heer: „Moet dat alles tevergeefs zijn? Moeten het droomen zijn geweest, zooals zij het in mijn levensgang tot nog toe *niet* waren? Of was dat alles een voorbereiding voor hetgeen komen moet? o, Leid mij er dan toe!” Als ik biddend overleg, dan neigt zich in mij alles naar den kant van een afzonderlijke, zelfstandige positie, met een werkzaamheid, die in vriendschappelijke verhouding staat tot de Pelgrim-zending hier, als het ware elkander aanvullend

22 November 1853. — Een briefwisseling met mijn lieve bruid, Magdalene Böhringer, deed mij besluiten, alleen met de hulp des Heeren mij op Chrischona een zelfstandige positie te verschaffen. Zij staat zóó in de genade, dat zij mij in mijn werk voor den Heer en met Hem zonder eenig bedenken wil bijstaan. Wij hebben ook in gedachte om het Deputatenwald op den Chrischonaberg tot oprichting van een reddingsasyl aan te koopen, als de Heer het zoo schikt, en voorloopig een eenvoudig huis met schuur en stal daarop te bouwen. Ik geloof mij, wat dit betreft, geheel aan de raadgevingen van mijn hierin ervaren vriend Inspector Arnold in Riehen te moeten houden, onder wiens vriendelijke medewerking ik in vertrouwen op den Heer besloten heb, met blijde verwachting op dit nieuwe Inrichtingsleven in te gaan.

Deze aantekeningen in het Dagboek zeggen ons met Schnellere eigen woorden, naar welke richting zijne gedachten ten gevolge van de opzegging van de tot nu toe vervulde betrekking gingen. Aan de uitvoering van dit plan scheen oogenschijnlijk niets in den weg te liggen. Doch er staat geschreven bij den Profeet Jeremia: „Ik weet, o Heer, dat bij den mensch zijn weg niet is; het is niet bij een man, die wandelt, dat hij zijn gang richte.” Schneller had over zijn toekomst beslist, maar God had andere dingen over hem besloten. Een groot reddingsasyl zou hij wel stichten, doch niet in het Deputatenwald, maar in het verre Oosten. Juist toen Schneller in Basel met de voorbereidende stappen van zijn plan bezig was, werd hij in Juli 1854 door

Spittler verrast met een voorslag om, in opdracht der Pelgrim-zending, met zijn vrouw in October van hetzelfde jaar nog naar het beloofde land te trekken, om de leiding van het daar bestaande „Broederhuis” op zich te nemen.

Als Director en Comité-lid der Pelgrim-zending had Schneller dikwijls genoeg met dit Huis te maken gehad, en kende hij dan ook heel goed den onordelijken toestand er van. Ook zou het hem niet gemakkelijk vallen, het reeds tot begin van uitvoering gekomen en hem lief geworden plan op te geven, en in de plaats daarvan een taak op zich te nemen die, naar hetgeen hij er tot nog toe van had waargenomen, hem erg ondankbaar en zonder toekomst moest toeschijnen. Doch hij kon hoe langer hoe minder zich van den indruk losmaken, dat hij zijn eigen gedachten hierover in den dood en aan de roepstem des Heeren gevolg moest geven. „Ik beschouw deze opdracht als komend van den Heer,” heet het in zijn Dagboek, „en verklaar mij er toe bereid. Ook mijn lieve bruid bevond ik bereid om mede te gaan en mede te arbeiden; dat ook is mij een bevestigende wenk van den Heer.” Zóó volgde hij dan ook hier niet zijn eigen wenschen en lievelingsgedachten, doch gehoorzaamde hij met pijnlijke verzaking daarvan een hogere stem. En welk een steun is hem dat later niet geweest! Het is iets heerlijks, als een mensch op zijn post kan zeggen: ik heb niet mij-zelfen hier geplaatst, doch ik heb er mij door Gods hand heen laten leiden. In het geluk is dit een dagelijksche aanmaning tot nederigheid, in het ongeluk echter een krachtige troostgrond. Want dan kan men ook in de droevigste stonde tot God zeggen: „Gij hebt mij hier gesteld, niet ik; Gij moet mij dus ook helpen!” Dat was ook voor Schneller later het vaste punt van uitgang. Waar in Palestina hem later allen verlieten, daar kon hij zich des te vaster aan den Heer alleen houden in de zekerheid: ik heb dezen weg niet *self* gezocht, ik ben hier naar toe *gezonden*.

Zóó was er dan plotseling en onverwacht een geheel andere oplossing gekomen, de beslissende keer die, na een lange en merkwaardige voorbereiding, Schneller bracht op den weg, waarop zijn eigenlijke levenstaak hem wachtte. De geheele levensgang tot nu toe; de stille jeugd op de eenzame bergen der Alp; de eerste betrekkingen, onder getrouwen arbeid in scholen en gemeenten; de leiding der industriële werkzaamheden in Ganszlosen en Vaihingen; het bestier van een Inrichting en in een huishouden als op Chrischona, onder de moeilijkste omstandigheden; de leiding van een zendingsinstituut en de vorming van toekomstige zendingen: dat alles was een vóórschool voor zijn komende levenstaak, zooals de wijste opvoedkundige die niet beter en zorgvuldiger had kunnen bedenken. Uit dit verleden, met zijn

aanwas van uitwendige ervaringen en met zijn aanwas van inwendig zieleleven als mensch, moet men den man leeren verstaan, dien wij thans naar het Heilige Land op de oude en eerwaardige hoogten van Jeruzalem zullen begeleiden. De jaren van rondtrekkend leeren lagen achter; nu moesten de meester-jaren beginnen!

De tijd, om zich voor de groote reis toe te rusten, was maar kort. Schneller reisde naar Eschenbach en vierde vroolijk zijn huwelijksfeest. Hij kwam met een licht hart en een lichten buidel. Hij toch had het blijde bewustzijn, zeven jaren blijmoedig van harte zonder geld en loon gearbeid te hebben, en daarbij de zekerheid, een genadigen en rijken Heer boven zich te hebben! En bovendien, met den zegen, hem door de Pelgrimzending geschonken, had hij óók de honderd Francs teruggekregen, die hij bij zijn komst aldaar gestort had, en dáárvoor kon hij zich ten minste een trouwpak koopen! Op meer maakte hij geen aanspraak.

De ouders in Eschenbach waren wel in den beginne zeer bedroefd geweest, dat hun dochter zóóver weg zou trekken. Doch der jonge bruid klonken, sinds zij het onverwachte bericht ontvangen had, voortdurend de woorden in het hart: „Laat Jeruzalem uw hoogste vreugde en verrukking zijn!” Daarom sprak zij tot hare ouders, die heel wat bedenkingen hadden: „Laat mij trekken; het is Gods wil, en die kunt gij niet veranderen.” Zóó werd zij dan in het vriendelijke kerkje in Eschenbach, dat opziet naar boven naar de Hohenstaufen dicht bij, den 8sten Augustus 1854 door Ds. Engel, den vaderlijken vriend der bruid in het huwelijk verbonden, terwijl daarna in het huis van de bruid de geschiedenis van Eliezars bruidwerving gelezen werd, waarin de verwanten aan Rebekka, die ver van hen heen zal trekken, de vraag doen: „Wilt gij met dezen man trekken?” en zij antwoordt: „Ja, ik wil met hem trekken.” Dan werd afscheid genomen van de ouders, een moeilijk afscheid, want zij vermoedden het allen, het zou een afscheid zijn voor het leven. Zij heeft hare ouders nooit terug gezien!

Vervolgens trok het jonge paar te voet de Alp op, naar Schnellers ouders in Erpfingen. Dat was de huwelijksreis, een blijmoedig en gelukkig trekken, den gulden huwelijksdag achter zich, den waren, onzichtbaren Huwelijks-gast bij zich, en een onbekende, doch lichte toekomst vóór zich. Bij de ouders in Erpfingen was veel anders geworden. De uiterlijke omstandigheden hadden zich veel verbeterd. Ook de tegenstand tegen het wegtrekken om zendeling te worden, was gebroken. Wel had de vader er nog niet geheel vrede mede. Doch eenige dagen vóórdat de zoon kwam, was hem dezelfde heer in den droom verschenen, dien hij eens op reis naar Eiszlingen in de herberg

ontmoet had, en deze had in den droom tot hem gesproken: „Heb ik het u niet gezegd, dat, als uw zoon voor zendeling bestemd is, hij het ook *worden* zal, of gij u er ook al tegen keert of niet? Hij en zijn bruid zijn voor de zending bestemd.” Dat was den ouden Jakob zeer merkwaardig voorgekomen. Hij werd nadenkend en stil, en toen zijn zoon kwam, gaf hij hem en zijn jonge vrouw van harte zijn zegen mede naar Jeruzalem. Daar stond hij, als ware hij een der oude Salzburgers, de oude bijbelvaste boer, nog in zijn ouderdom blond van haren en rood van wangen, keek hen met zijn groote, blauwe oogen aan, breidde zijne handen over hen uit en sprak: „De God Abrahams, Izaäks en Jakobs zegene u en trekke met u in het land, dat Hij beloofd heeft!” Ook hier was het een ernstig afscheid nemen. Toen Schneller in het jaar 1869 naar Erpfingen kwam, lagen beide zijne ouders reeds lang vreedzaam naast elkander op het kerkhof.

Daarop ging het nog eens den Chrischonaberg op. Het afscheid van deze stille hoogte, waar Schneller zeven jaar lang met groote liefde en met inspanning van alle krachten gearbeid had, was hem moeilijk. Zijn vrouw schrijft: „Het was in September 1854 op een Zondagavond, toen wij Chrischona verlieten. Noch vóór noch ná dien tijd heb ik hem zóó bitter zien weenen. Hij zou zoo gaarne op Chrischona gebleven zijn! Dáár, in het torenkamertje, vanwaar hij zoo vaak had rondgeblikt in het land rondom, doch ook naar omhoog naar den hemel, daar keek hij ook thans nog eens lang en droevig uit naar de donkere hoogten van het Schwarzwald en, aan den anderen kant, naar de in avondzonneglans blinkende Alpenketen. Daar lag nog eenmaal vóór hem in zijn geheele schoonheid dat dierbare land, waarvan de dichter zingt:

Hier hoog op een berg van het Donkere Woud,
 Hier groet ik mijn land, waar mijn oog ook maar schouwt:
 Vogesen, waarover goud-nevelen gaan,
 Gij bergen, die allen hoog-heerlijk daar staan,
 Gij boeit onzen blik die, afdwalend naar 't Zuid,
 Gegloei van de eeuwige Alpen omsluit.

Dáár knielden wij neder en nam hij onder veel tranen afscheid van dit hem zoo vertrouwde kamertje, dat zooveel van zijn gebeden en worstelingen gezien had; afscheid van de hem zoo lief geworden bergen. Altijd toch heeft hij de bergen liefgehad, van der jeugd aan zijne schreden 't liefst naar de bergen gericht, en thans moest hij van deze hem zoo dierbaar geworden bergen voor immer scheiden!” Een van zijn lievelings-

verzen weerklonk hem geregeld in het hart, terwijl hij voor de laatste maal door het bosch den berg afdaalde:

Laat los het kreauur
 En wat u vast wil kluist'ren:
 Uw *self* moet zelfs verduist'ren,
 Afsterven op den duur.
 Komt, volgt, vertrouwt op Hem!
 Dat ieder 't aangezichte
 Met vollen blik nu richte
 Ginds op Jeruzalem!

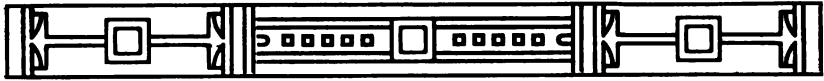

St. Chrischona.

Nu volgde de lange reis. Zes zendeling-kweekelingen, die Schneller in Jeruzalem verder zou vormen, reisden mede. In den postwagen ging het heen door Frankrijk. In Marseille, waar zij terwille van de zuinigheid niet een stoomboot, maar een zeilschip zouden nemen, moesten zij eenige weken wachten, en Schneller hield daar voor de kleine Duitsche gemeente meer-

malen godsdienstoefening. Dan ging het eindelijk de woelige zee op. De gesteldheden op het schip waren meer dan primitief. Er werd maïs-stroo gekocht, en daarvan werden eenvoudige matrassen vervaardigd, om niet op de harde planken te behoeven te slapen. De Schnellers sliepen bij een open keldergat, waar elk oogenblik gevaar bestond, naar beneden te vallen. De broeders sliepen in het benedenste scheepsruim bij zeer kwalijk riekende visschen. De kost was slecht, de zee vaak stormachtig. Daarom was het maar goed, dat de broeders steeds weer moed wisten te scheppen, terwijl zij met elkander een geestelijk lied aanhieven, evenals wijlen Paulus en Silas in den kerker te Philippi. Dan heette het bij de scheepslui gewoonlijk: „Hoor, hoor, de stormvogels zingen weer, — en nu krijgen we storm!”

Schneller was aan armoede en een hard leven van ontbering sinds Chrischona gewend. Daarom verdroeg hij alles niet slechts zonder morren, doch wist hij ook gedurende de vijf weken vaarts aller moed steeds weder op te heffen en te verlevendigen. Met kalmen ernst trok hij weg naar het Heilige land, niet uit vrije keuze, niet onder allerlei illusies, maar als met gebonden handen; als iemand die, gehoorzamend aan het bevel van zijn veldheer, naar een gevaarlijken post trekt. En menigmaal kwam op zijn reis hem het woord in de gedachte, dat eens één, grooter dan hij op zijn laatste reis naar Jeruzalem aan het strand van diezelfde zee daar bij Milete tot de oudsten van Efeze gesproken had: „En nu ziet, ik, in den geest gebonden, reis heen naar Jeruzalem, niet wetende wat mij daar gebeuren zal. Dat slechts weet ik, dat de Heilige Geest in alle steden getuigt en spreekt: banden en ellende wachten mij aldaar.”

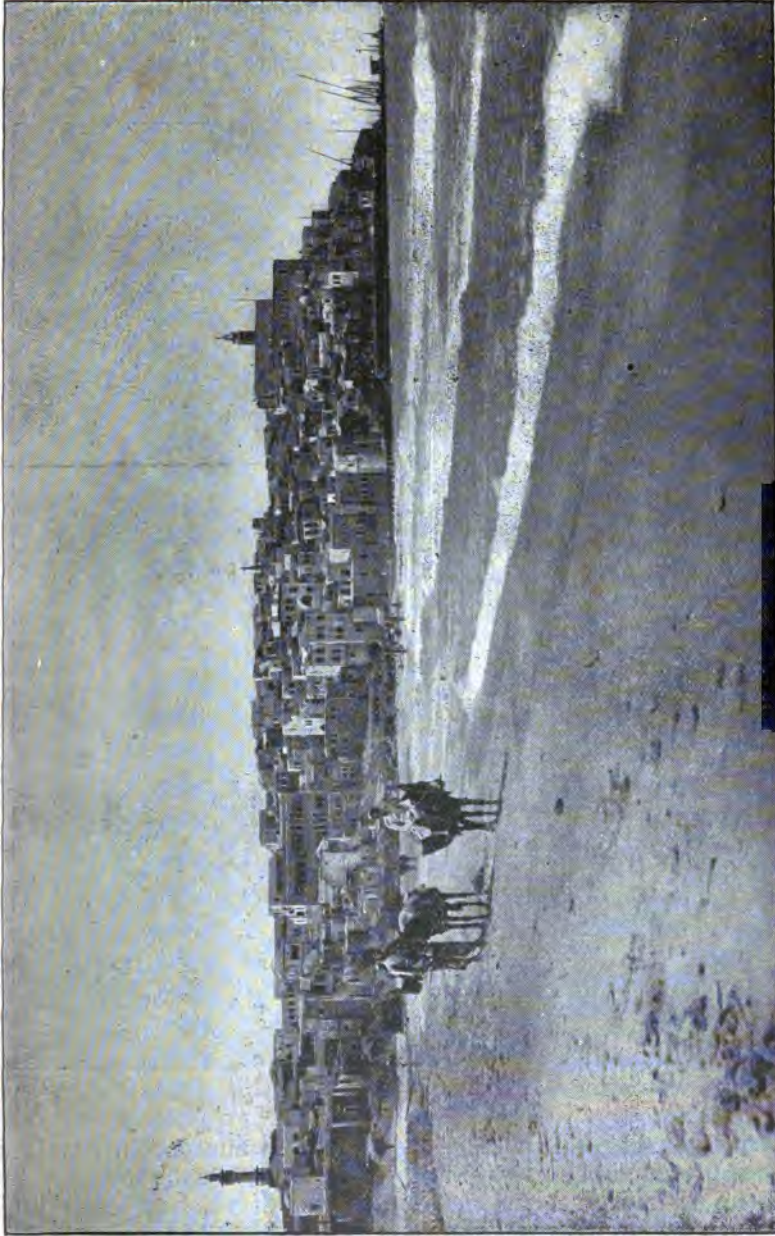
Meesterjaren.

HET MOEILIJKE BEGIN (1854—1860.)

Leid mij in de poorten Zions,
Stad, waarin Jehova troont,
Door dien Koning uitverkoren,
Eens door Hem als Bruid gekroond!
Pelgrim, kom ik heel van verre
Over zee en door landouw:
Babels tuin verlaat ik gaarne,
Zoo ik Zion slechts aanschouw!

„Naar Jeruzalem! Naar het beloofde land!” Welk Christen sloeg het hart niet luider, als het anker gelicht werd, de zeilen zich spanden en zwollen, de kiel witschuimend de blauwe golven doorsneed en het schip als een witte méeuw met uitgespreide vleugels vóórtrok over de eindelooze zee, vóórt naar het Heilige Land! Men moge het zich zelf uitbeelden, met welke gewaarwordingen het paar, na zes weken gespannen zeilens, de eerste smalle kuststrepn in de morgenschemering zag opduiken, waarvan de kapitein verklaarde: „Dát is de kust van het beloofde land!”

Steeds duidelijker kwamen de omtrekken te voorschijn: in ochtendzonneglans een wijd uitgestrekte, vlakke, gele kust; dan een hoog duin, naar voren springend in zee, en op deze, amphitheatersgewijs, de overoude, schilderachtige zeestad Jaffa opgebouwd. Vol van verlangen keken zij verder over de stad heen naar het altijd lieflijk toewuivend oranjebosch van Jaffa, waarbij in de verte wiegelende palmenkruinen; naar de wit blinkende huizen van Palestina's sierlijke havenstad. Ongekend waren al die menschen daarboven, zóó vreemdsoortig land en lieden, zóó onbepaald nog hun lot, en tóch beving hen bij het gezicht van de heilige kust een gevoel, zooals men het wel ondervindt, wanneer men eindelijk weder het strand van zijn geboorteland van

Jaffa, het oude Joppe.

verre aanschouwt. Want het land, dat vóór hen lag, was toch het geboorteland des Bijbels, het geboorteland der Profeten en der Apostelen, het geboorteland van de geheele Christelijke Kerk! Hoe zouden zij zich daar vreemd hebben te voelen! Geroerd

Christenstraat.

en bewogen begroetten zij daarom, toen hunne voeten het land betraden, den bodem van Palestina als hun vaderland, en beloofden zij hier, als het den Heer goed dacht, hun leven lang te blijven en het Evangelie naar de mate hunner krachten mede

te herplanten in het oude land van belofte. Hier wilden zij leven, hier arbeiden, hier dienen, hier eens ook sterven en begraven worden, als de Heer hen eens zou afroepen uit het aardse naar het hemelsche beloofde land!

Destijds joeg nog geen locomotief op den weg van Jaffa het gebergte van Juda in, naar omhoog. Op halsbrekende paden reden zij met de zes broeders, onder leiding van den ouden zendeling Sandreczky, den eersten dag tot Ramle. Den tweeden door de rotsachtige pas-enge, door welke een paar duizend jaar vroeger de Philistijnen menigen koenen rooftocht ondernomen hadden naar hun bureu in het gebergte, de Israëlieten, de hoogten op naar Jeruzalem. Toen de kleine karavaan Jeruzalem in de verte zag liggen, beving hen een onbeschrijflijke vreugde. Zij begroetten de heilige stad, waarin de Heiland onze verlossing volbracht heeft, de oostersche koepels en minarets, de in den zonnegloed glinsterende huizenzee, den daarachter statig opstijgenden Olijfberg. En zie, daar naderden ook reeds vriendelijke gedaanten, die hun te gemoet getrokken waren, om hen met broederlijke liefde welkom te heeten: de Bisschop Gobat met vrouw, Ds. Valentiner met vrouw, en verscheidene andere leden der kleine Duitsche gemeente. Door hen vergezeld, trokken zij de Christenstraat in naar het „Broederhuis” aan de Jaffapoort.

Dat was daar een vriendelijke ontvangst op den 28sten November 1854, en spoedig gevoelden zij zich thuis in de kleine Duitsche gemeente, die destijds slechts uit de gezinnen van den Consul Dr. Rosen, Palmer, Baldensperger, Schick, Dr. Heffter en eenige diakonessen bestond, en die met de iets grootere Engelsche gemeente in broederlijke liefde verbonden was, zoodat zij zich allen als *één* gemeente gevoelden. Toen zij den eersten ochtend in Jeruzalem ontwaakten, stegen zij op het dak en zagen ontroefd op de stad neer. Het was een Zondagmorgen. In gouden zonneglans lag vóór hen in de plechtige ochtendstilte het oude, hooggebouwde Jeruzalem, en daarboven als een onmetelijk dak van azuur uitgespannen de wolkenlooze, in diep blauw lichtende hemel. Welluidend klonken de klokken van verscheidene christelijke kerken over de stad, over de Mohammedaansche moskeën en de oude tempelplaats, verder voort naar het Kedron-dal tot aan den Olijfberg. Onze afbeelding toont ons een gezicht naar het oosten. In die richting zagen zij over de meestal met een kleinen koepel gedekte huizen heen tot aan de oude tempelplaats Israëls, in het oog vallend door den geweldigen koepel der rotsdom, en de lange Aksa-moskee, en de daartusschen staande cypressen; en daartegenover den met een toren gekroonden Olijfberg, den Hemelvaartsberg, en, rechts van den Olijfberg, den donkeren bergwand van het verwijderde Moabietenland, lig-

gend in de schaduw der ochtendzon. Tegen het westen echter, vlak tegenover hun huis, lagen eenige nog steen-vaste, doch door den ouderdom zwart geworden reuzentorens, die Titus destijds bij de verwoesting van Jeruzalem heeft laten staan met het doel, om de toekomstige wereld te laten zien, wat voor een schier onverwinnlijke vesting hij had ingenomen. Het zijn de Phasaël- en Hippikus-torens, die eens als deel van het prachtige Koningskasteel, waarin Pilatus resideerde, op Goeden Vrijdag op de geeseling en veroordeeling van Jezus hebben neergezien. Deze torens hadden zij nu dagelijks voor oogen, en hoe levendig kwamen hun dezen eersten Zondag die hartroerende tafereelen uit de lijdensgeschiedenis voor den geest! Had niet waarschijnlijk op den grond, waar hun huis stond, destijds de razende menigte gestaan, die haar „Kruist hem, kruist hem!” naar het slot opbrulde? Werd niet langs de straat hier aan hunne voeten de gebonden Jezus naar Pilatus gevoerd? Hen beving een heilige eerbied, alsof hier, waar de menschen zoo lang zwegen, de steenen nu spraken, en dat in een zelfde taal als die, welke zij eens in hun kindsheid in de kerk van het verre geboorteland zoo dikwijls uit de Evangeliën vernomen hadden. Dáár lag het vóór hen, dat arme, ellendige vertrapte Jeruzalem, — en toch was het hun, als zagen zij door het stoffige en verscheurde weduwen-gewaad het hemelsche feestkleed van een groote, heilige geschiedenis heenschemen. Het werd hun zoo stil, zoo plechtig feestelijk te moede, alsof de geheele Christenheid hier met hen Zondag vierde en in den geest ter bedevaart opkwam om te aanbidden in deze stad, en alsof voortdurend een stem hun toeriep: „Trek uwe schoenen uit! Want de plek waarop gij staat is heilig land!” Zóó hadden de klokken uit lang uitgeluide heilige tijden, tientallen van eeuwen door, den Zondag reeds ingeluid, toen zij zich gereed maakten óók de roepstem van het klokje te volgen en in de dicht bij hun huis gelegen Engelsche Christuskerk op den „Berg Zion” de eerste godsdienstoefening binnen Jeruzalems muren bij te wonen.

De volgende dag was een dag van werkzaamheid. En nu wordt het hoog tijd om eens te zien wat voor een werkkring Schneller eigenlijk in Jeruzalem zou hebben. Vóór zijn uitzending daarheen had hij zich als voorwaarde bedongen, dat hij in het Heilige Land *zendingswerkzaamheid*, uitlopend op *gemeentevorming*, zou mogen verrichten. Dit was hem bereidwillig toegestaan, en hem slechts voorloopig de regeling en leiding van het in wanorde geraakte „Broederhuis,” en de verdere vorming van de zes medegenomen zending-leerlingen tot plicht gesteld. Overigens luidde Spittlers instructie eenvoudig weg: „Gij kunt in Jeruzalem aanvangen wat gij wilt.” Dit was dáárom vol-

komen te rechtvaardigen, als zijnde in overeenstemming met hetgeen Schneller zelf wenschte, omdat hij ook in deze nieuwe betrekking zonder bezoldiging diende, doch daartegenover de verzekering verkregen had dat hij, zoo noodig, voedsel en kleeding zou krijgen.

Het *Broederhuis* was in 1846 door Spittler gesticht. Spittler was een man van blijmoedig geloof en had reeds een geheele reeks van Christelijke inrichtingen gegrond, zonder bij het begin daarvoor de noodige middelen te bezitten of in uitzicht te hebben. Zoo had hij het ook hier gemaakt. Hij gaf de uitgezonden broeders hun gereedschap mede, den slotenmaker — later architect — Schick zijn smidsgereedschap, den uurwerkmaker Müller zijn instrumenten, den draaier Baldensperger zijn draaibank, den zeepzieder Palmer zijn toestellen, den landhuishoudkundige Schäfer een wijnpers, den molenaar Metzler een maalwerktuig, en zeide hun: „Ik zal u zenden, wat ik kan. Maar het overige moet ge met uw ambacht *self* verdienen en daarbij het land een voorbeeld van werkzame, vertrouwbare en godvreezende Christenen geven.” Dat was heel mooi gedacht, maar bij de bestaande toestanden aldaar niet te verwezenlijken. Reeds dadelijk bewees zich het verlangde *eigen* onderhoud van het Broederhuis door den arbeid der broeders als een zaak van onmogelijkheid. Doch de broeders voelden zich vrijwel allen tot het zendingsberoep aangetrokken, en de Engelsche zending was blijde, zulke bekwaame mannen voor haar doel ter plaatse te kunnen bekomen. Schneller vond echter het Broederhuis, voor zoover het aan zijn oorspronkelijk denkbeeld had moeten beantwoorden, door het vertrek der broeders geheel opgelost. Ook de latere omzetting daarvan in een handelonderneming der Pelgrim-zending diende slechts tot een overgang in de zelfstandige handelshuizen der Heeren Frutiger en Duisberg.

Zoo zou het Broederhuis dan thans nog uitsluitend dienen voor de verdere *vorming en ontwikkeling der zendeling-leerlingen*, die Schneller had medegebracht, en die na verloop van een of twee jaar naar Abbessynië of naar de „Apostelstraat” zouden worden gezonden. Laatstgenoemde was een reeks van zendingsposten der Pelgrim-zending, van de monding achtereenvolgens langs den loop van den Nijl, die tot aan Kartoem hoogerop reiken zou, ook werkelijk eenigen tijd tot stand kwam, doch niet van langen duur was. Met ijver wijdde thans Schneller, in gemeenschap met Bisschop Gobat en zendeling Crawford, zich verder aan het onderricht der jonge lieden. Doch ook dit kon geen *levens*-beroep vormen, daar het *met* de uitzending der zendelingen ophield, en het meer en meer bleek dat een tweede toevoer van zendeling-kweekelingen voor de allengskens te vormen „Apostel-

straat" zou uitblijven. En dat Schneller het verlangen, van Basel uit tot hem gericht om, terwille van het zelfbehoud van het Broederhuis, een Broederhospitium of een Christelijk Hôtel voor reizigers naar het Oosten te openen, krachtig van de hand wees, zal niemand verwonderen, die zijn ontwikkelingsgang tot nu toe gevolgd heeft. Hij antwoordde te recht: „Ik kan in een land, dat het Evangelie zoo broodnoodig heeft, het Woord Gods niet laten voor hetgeen het is en gaan tafeldienen.”

Daarom besloten Schneller en zijn vrouw, op eigen gelegenheid in het land een beroeps-werkzaamheid te zoeken. Dát was een lieflijke tijd van rijk, opgewekt leven, toen zij nu hierheen, dan daarheen door het Heilige Land reisden, om land en lieden te leeren kennen. Deze tijd van tochten maken was dag aan dag een soort van aanschouwelijk onderwijs in de bijbelsche geschiedenis. Wat waren het geen schoone uren, toen zij naar Bethlehem Ephrata trokken, waar eens David de schapen had geweid en waar de Heiland was geboren; of, naar den anderen kant, op den bergtop Mizpa Samuel, die zoo koninklijk het geheele land beheerscht; en naar het naburige Emmaus; afwaarts naar het naburige Fellachen-dorp Lifta met zijn heldere bronnen; omhoog in het Zuiden naar Hebron, de stad van de overoude graven der voorvaderen; of weder over den Olijfberg naar omlaag, naar het eenzaam gelegen Bethanië, dat uitziet op de stille woestijn! En dan 's avonds, als zij weer thuis op hun dak stonden, dan welfde zich een hemel boven hen, niet zwart, zooals in Duitschland, doch donkerblauw, over hen afhangend als een met duizenden diamanten bezaaiden, nachtelijken mantel des Eeuwigen, evenals in de dagen, toen de Wijzen uit het Oosten onder dat prachtige heirleger *hun* ster zagen!

Dat waren dagen vol van herinneringen, niet te vergeten! Doch op al deze tochten hielden zij vóór alle dingen de oogen open, om het geschikte terrein voor hun werkzaamheid te vinden; om te zien, waar in het land dienende, verbindende, genezende handen en biddende en predikende lippen het meest noodig waren. Want, zooals het in het Dagboek heet, „wij waren er van overtuigd dat God ons niet slechts voor een paar jaar naar Jeruzalem had gezonden, doch voor een blijvende, bepaalde beroepsbezigheid. Wij toch zijn niet zoo maar in 't wilde, niet *eigen gedachte*, doch *de roepstem des Heeren* volgend, hierheen gekomen, zonder eenig aanlokkelijk vooruitzicht hier te hebben; niet terwille van een bestaansmiddel, maar met het heilig voornemen, een bezigheid, in overeenstemming met onze roeping aan te vatten, 't zij dan moeilijk of niet. Nu hebben wij ingezien, dat de zending onder de Joden hier in Jeruzalem met vijf zendelingen goed bezet is, en evenzeer de Engelsche

Vereeniging, werkend onder de Oostersche Christenen met drie zendelingen en verscheidene inlandsche helpers in Jeruzalem, en met buitenposten te Jaffa, Ramle, Rablus en Nazareth. Daarvoor behoefde men dus geen zending meer. En toch is er

Een Fellache of boer.

voor zendingsarbeid nog ruimte, méér dan genoeg. De hoofdsteden zijn, wel is waar, bezet, en ingrijpen in het werk der Engelsche broeders zou niet evangelisch zijn. Maar niemand laat zich aan de lieden op het land gelegen liggen, die toch even goed tot de verloren schapen van Christus behooren. In hen heeft God ons onze taak voor oogen gesteld. Wij willen tot hen uitgaan en hun, zoo God wil, het Evangelie brengen." En op een andere plaats heet het: „Het arme landvolk van Palestina gaat ons dagelijks meer en meer ter harte en laat ons niet meer los. Om hen te helpen, moeten wij de ommuring der stad verlaten en ons zelf tot hen begeven. Wij behooren niet slechts *persoonlijk* aan den Heer, maar *alles*, wat wij bezitten. Laat ons dat nemen en dat alles met onzen persoon den Heer toebrengen, om daarmee onzen zendingsarbeid te beginnen!

Wij zullen dan wel zien, wat de Heer er verder mede doet!"

Zóó kwamen dan Schneller en zijn vrouw reeds in October 1855 er toe, een stuk gronds buiten Jeruzalem te koopen. Onder verscheidene bouwterreinen, die ter keuze waren, kozen zij het land, waarop thans het Syrische Weeshuis staat. Het was een half uur noord-westelijk van de stadsmuren gelegen, een volkomen wildernis ver in den omtrek, waar thans de uitgebouwde voorstad van Jeruzalem zich bevindt, rotsen en steenen, waarheen men ook zag. Doch heerlijk was de ligging, een der schoonste in den omtrek van Jeruzalem. Noord-westelijk van de stad ligt de plaats even hoog als de Olijfberg op de andere zijde. Het oog ziet ver in de insnijdingen der bergen en dalen, en daarover heen tot aan de hoogten van Ephraïm. Het land lag in die streek, waar eens in Jezus' tijd de voorname Patriciërs van Jeruzalem hunne villa's en landhuizen hadden, in dezelfde richting, waarin ook Jozef van Arimathea zijn tuin met het graf van onzen Heiland moet hebben gehad. Overblijfsels van statige zuilen, prachtige, aanzienlijke rotsgraven met vele grafkamers, die later werden uitgegraven, bewijzen dat ook

op de plaats van ons Zendingshuis eens edele geslachten moeten hebben gehuisd, die zich hier, aan den weg naar Emmaus, metterwoon hadden gevestigd.

Toen Schneller met zijn vrouw over de vervallen steenen muren heen het stuk grond betrad, was het hun, alsof een inwendige stem hun toeriep: „Gij zult op deze plaats kinderen en kindskinderen zien!” Ontroerd hebben zij ons later dikwijls verhaald, hoe zij daar op de rotsachtige hoogte, waar later zoovele gebouwen zich zouden verheffen, stonden en de toekomst, die zij nog niet kenden, geloovig inblikten, en met elkander den 84sten Psalm baden en zijne beloften op zich-zelf toepasten: „Mijn lichaam en mijn ziel verheugen zich in den levenden God! Want de vogel heeft een huis gevonden en de zwaluw haar nest, namelijk Uw altaar, Heer Zebaoth, mijn Koning en mijn God!”

Dit stuk grond werd dan gekozen, en spoedig ging men aan het werk. Hun vermogen van 39.000 francs was voldoende, om den grond en den bouw van het huis te betalen. Er werd een ringmuur gebouwd, en toen weldra de zes zendelingen naar Afrika werden uitgezonden, verlieten zij hun tweede kwartier, waar zij thans woonden en dat te midden van de Turken-wijk lag, dicht bij de Damaskus-poort in den noordelijken stadsmuur, welke op reusachtige, overoude rotsen is opgebouwd. En zóó trokken zij op hun *eigen* grond, niet zonder van allerlei zijden te zijn gewaarschuwd, daar zij de eerste Europeanen en stadsbewoners waren, die het waagden, daar buiten het bereik der beschermende stadsmuren te gaan bouwen en zich aan het roofzieke landvolk prijs te geven. Doch zij waren vast besloten, in Gods naam en vertrouwend op Zijne beloften te beginnen.

Er behoorde inderdaad veel geloofsmoed toe, in vroolijken moede vast te houden aan die beloften. Het begin toch was zeer bescheiden en nederig. Hun wijze van leven geleek destijds vrijwel op die van de Bedoeïnen der woestijn. Daar, waar thans de vriendelijke, uitgestrekte tuinen van het Syrische Weeshuis groenen, was toen nog wijd en zijd slechts een woestenijs van rotsen te zien. Dáár woonden zij in ellendige loofhutten, die door een windstoot konden worden omvergeworpen, in de naaste buurt van vossen en hazen, jakhalzen en hyena's, die hun dikwijls genoeg des avonds, als zij hun geliefkoosd Duitsch koraal zongen, uit de holen en rotsen hun gillend sluimerlied in hunne onverdedigbare hutten naar binnen huilden. Naast de woonhut stond nog een andere als „eetzaal” en een derde als „keuken.” Dat laatstgenoemde eens bij het koken door een laaiende vlam werd aangegrepen en in een oogwenk tot asch verteerd werd, is niet te verwonderen!

De bergen van het land Benjamin; blik noordwaarts van het Syrisch Weeshuis uit.
Bergtoppen van Gibea.

Schneller moest met de uiterste krachtsinspanning bezig zijn. Het opzicht over de bouwers, daarbij een niet gering aantal uren les geven in de zendings-inrichtingen der stad en in particuliere huizen, waarmede hij in zijn levensonderhoud moest voorzien, namen hem van zonsopgang tot op den laten avond in beslag. Dikwijls kwam hij doodmoede 's avonds uit de stad terug, om zijn nachtleger onder den vrijen hemel te midden van de rotsen en steenhoopen te betrekken, zooals eens de kinderen Israëls in de woestijn. Dan hielden zij vaak onder den blooten, in wondere pracht neervonkelenden oosterschen sterrenhemel, tot welken reeds Abraham tientallen van eeuwen geleden hier aanbid-dend had opgezien, hun avondhuisdienst, en troostten zij zich, als de jakhalzen in de buurt huilden, of de hond blafte, alsof er vijanden naderbij slopen, met het woord uit den 34sten Psalm: „De engel des Heeren legert zich rondom degenen, die Hem vreezen.”

In Juli 1856 was eindelijk de eerste kamer boven een aldaar gevonden rotskelder gereed, en trokken zij er in. En niet lang daarna mochten zij er hun eersten dag van vreugde vieren, toen God hun den 25sten September van dat jaar hun eersten zoon Theodoor, den tegenwoordigen Director, in hun eigen huis schonk, en zijn peet, de trouwe huisvriend Dr. Crowford, hen met de woorden begroette: „Thans is de eerste vrucht van het volk Gods op den bodem van dit lang verachte land geboren!” Er kwamen daarop nog meer kamers in gereedheid, en nu woonden zij eenzaam buiten, terwijl Schneller nog steeds in de stad zijn werk verrichtte. „Wij bevonden spoedig,” schrijft Schnellers vrouw, „dat wij ons buiten in de wildernis een moeilijk lot bereid hadden. Mijn man was den geheelen dag in Jeruzalem, ik met mijn kind voortdurend onder de ruwe Fel-lachen, die aan het huis bouwden en in tuin en veld hadden te arbeiden. Intusschen, ongelukkig gevoelden wij ons niet. Want wij wisten, in Wiens hand wij waren. 's Avonds, als het donker werd, nam ik mijn Theodoor op den arm en ging ik in de richting van de stad, van waar de met verlangen verwachte vader moest komen. Wij luisterden, of wij ook zijn stap of zijn stem niet hoorden. En hoe gelukkig waren wij steeds, als wij zijn vriendelijken groet hoorden en zijn geliefde gestalte zagen! Dat was altijd een klein lichtpunt in ons eenzaam en donker leven.”

Doch het ontbrak hun óók niet aan lieve, trouwe vrienden, waarmede zij in innige vriendschap verbonden waren en die dikwijls, voornamelijk des Zondags, tot hen kwamen, en zóó den Zondag in het vreemde land tot een lieflijke oase van christelijke gemeenschap maakten. Hun liefste huisvrienden waren de beide

families Dr. Hefter en Dr. Crowford, met welke zij druk verkeerden. Ook Bisschop Gobat en zijn gezin, en de vrienden Schick, Palmer en Baldensperger brachten menig vriendschappelijk bezoek. Vooral de zomertijd was heerlijk, als de bisschoppelijke en andere evangelische families in tenten hun zomerverblijf hielden onder de „Zondagsboomen”, ongeveer tien minuten westelijk van het Syrische Weeshuis gelegen. Deze „Zondagsboomen”, een groep knoestige, leelijke olijfboomen op een hoogte, vanwaar men ver in het land en naar het gebergte kon uitzien, waren dan 's Zondags telkens de plaats van bijeenkomst voor alles, wat evangelisch in Jeruzalem heette. Er waren maar weinig evangelische families in het vreemde land, en daarom waren de „Zondagsboomen” voor allen als het Elim met de 70 palmen en de 12 bronnen in de woestijn. Want de bronnen van Gods Woord heiligden de eenzame plek, en het zal hun wel vaak geweest zijn als den eersten Christenen, als deze zich op den dag des Heeren uit de wereld der Heidenen, die hen omgaf, op stille plaatsen verzamelden. Thans staan de „Zondagsboomen” eenzaam en verlaten, maar het Syrische Weeshuis, waartoe zij behooren, zal de heilige herinneringen vasthouden, die zich voor de eerste pioniers van het Evangelie in het Heilige Land daaraan vastknoopen.

Intusschen zou het tot nu toe rustig levende gezin spoedig door een onverwachte gebeurtenis er aan worden herinnerd, dat zij zich hier buiten aan de willekeur van roofzuchtige landlieden hadden prijsgegeven. Tot nog toe hadden zij zoo veilig op hun landgoedje geleefd, als bestond er geen gevaar, noch hooger op, noch naar omlaag, noch van uit het gebergte in de woestijn. Het gebeurde den 9den April 1858, toen Schneller naar stad was gegaan om, zooals gewoonlijk, aldaar zijne verplichtingen na te komen. Zijn vrouw had hem verzocht, ditmaal vroeger terug te komen, — wat hij dan ook beloofde. Doch het was reeds laat in den avond, en nòg kwam hij maar niet, met hoe groot verlangen ook verwacht. De oorzaak van zijn uitblijven was een overval van roovers, waarvan Schneller aan het Koninklijke Pruisische Consulaat het volgende bericht zond:

„Ik had op mijn terugweg uit de stad juist de oude begraafplaats bereikt, welks grootste grafteeken de zoogenaamde „Scheech” is, toen ik mannen hard achter mij hoorde aanloopen. Nog vóórdat ik kon omzien, voelde ik mij van mijn ezel getrokken en tegen den grond geworpen. Terwijl mij de kleeren van het lijf werden gescheurd, vroegen de roovers mij maar telkens weder, waar ik mijn geld had. Ik was onder de heerschende omstandigheden natuurlijk bereid, alles af te geven en elke inlichting, in overeenstemming met den toestand waarin ik mij bevond, te verschaffen, hoewel ik bij 't spreken aanhoudend in 't gezicht

geslagen werd, en de mij voorgehouden zwaarden en geweerloopen wel geschikt waren om mij tot de uiterste voorzichtigheid aan te manen. Tot op 't hemd uitgeplunderd en over 't geheele lijf mishandeld, lieten de roovers mij eindelijk gaan. Mijne zaken, ter waarde van 1259 Piaster, verdeelden zij onder elkander voor mijn oogen, doch mijn brievenstasch en ook den ezal gaven zij mij op mijn verzoek terug. Door het herhaaldelijk tegen den grond smijten en door de andere mishandelingen zwaar gekwetst, kon ik nauwelijks meer op mijn ezal komen. Toen ik het eindelijk had klaar gespeeld, leidden zij den ezal in de richting die ik had, toen zij mij overvielen, bevalen mij voort te rijden en wilden weten, waarheen ik ging en waar mijn huis was. Daaruit begreep ik, dat ik het aan mijn gezin verplicht was, de roovers niet in mijn huis te brengen, en tevens, dat de aanwezigheid in mijn huis, hoe noodig die ook scheen, voor de mijnen levensgevaarlijk zou worden; dáár toch had ik heel weinig geld, iets, dat de roovers niet eer zouden gelooven, vóórdat zij mij dood zouden hebben gemarteld. Ik keerde terstond om, reed naar de stad en kreeg, op verzoek van het Koninklijke Pruisische Consulaat, van den Pacha ter bescherming zes bereden politie-soldaten mede. Het duurde nog wel drie uur eer deze bijeengebracht waren, en met hen bereikte ik eindelijk tegen middernacht mijn huis."

In dezen bangen tijd van afwezigheid had God hem thuis een tweeden zoon geschonken, n.l. den schrijver van dit boek die, naar zijn vader, den naam van Ludwig ontving.

Niettegenstaande dit gevaarlijk incident, werd er toch getroost verder afgebouwd en nog in hetzelfde jaar het huis voltooid. Toen werden er eenige vrienden uitgenoodigd, en het nieuwe huis werd in den naam van God aan den dienst des Heeren toegewijd. In de annalen van het huis is het kinderlijk-eenvoudige inwijdingsgebed, waarmede dit gedaan werd, vastgelegd. Het luidde: „Heer, dit huis moet *Uw* huis zijn, en wij willen U en Uwe werken daarin dienen met alles, wat wij zijn en hebben!" Nog vóór de nachtrust in te gaan, vroeg Mevrouw Schneller aan haar man: „Wat zal thans wel de bestemming van dit huis worden?" Hij antwoordde: „Het moet een net worden, waarin men van allerlei vangt. Gij zult zien, eer het huis volkomen af is, zullen er menschen genoeg zijn, die er in moeten wonen."

Doch nog in dienzelfden nacht begon God dit genomen besluit op een lange en harde proef te stellen. Ternauwernood hadden zij zich te slapen gelegd, of de hond sloeg aan. De vensters werden ingeworpen, de deuren met bouwstenen, die er nog lagen, ingeslagen, en zeven roovers drongen, met geweer en sabel gewapend, de kamer binnen. Het voorradige geld moest hun worden overgegeven, kisten en kasten geopend, en Schneller werd met getrokken zwaard door hen gedwongen hun bij te lichten, totdat zij alle kleeren en al het huisraad hadden genomen. Toen de roovers vreeselijk te keer gingen en bewegingen maakten, ook de kleinen te doodden, nam Schneller zijn

Theodoor, zijn vrouw den kleinen Ludwig ter bescherming op de armen. Doch de roovers hadden niet veel geld gevonden. Daarom riepen zij steeds onder ergerlijke bedreigingen: „Hier je geld!” Daar zij echter niets meer vonden en zij de verzekering, dat er geen geld meer in huis was, niet wilden gelooven, sloegen zij Schneller herhaalde malen met het zwaard op den

De Zondagsboomen.

rug en in den nek, om door bangmakerij grootere geldsommen af te persen. Schneller lag in zijn bloed op den grond, en ten laatste schenen de roovers dan toch te begrijpen, dat de beide ten doode toe beangstigde menschen zeker hunne schatten wel zouden hebben afgegeven, als zij nog iets gehad hadden. Dus trokken zij eindelijk af, hun roof, ter waarde van een 9000 Piaster, met zich voerende.

Gelukkig was een der roovers herkend, en kon er door be-

middeling van het Duitsche Consulaat rechtszaak van worden gemaakt. Het gelukte den Consul ook, de Turksche regeering er toe te brengen, de roovers tot een, zij het dan ook zeer geringe, schadevergoeding te veroordeelen. Daarmede geloofden de beroofden er nog gunstig te zijn afgekomen. Doch de beproevingen zouden nog niet ten einde zijn. Nog geen half jaar daarna kwamen de roovers in den nacht vóór den betaaldag der schadeloosstelling weder terug, en nú met moordgedachten. Het was kort vóór middernacht. Een Duitsche metselaar woonde, ter wille van eenige werkzaamheden, mede in huis. Schneller's vrouw beproefde haar zoontje in slaap te brengen; dit wilde maar niet stil worden. Het aanhoudend geblaf van den trouwen hond hield het steeds uit den slaap. „Ik kan het kind niet in slaap krijgen, omdat de hond zoo blaft,” zeide zij tot haar man. Schneller antwoordde: „Ik zal hem even tot zwijgen brengen.” Hij ging naar buiten, doch kwam ijlings weer binnen en riep opgewonden: „Er zijn weer roovers en ze volgen mij op de hielen!” Zijn vrouw zeide, zonder zich een oogenblik te bedenken: „Sluit dadelijk de deur af, zet er de schrijftafel voor en dáárvoor de (ijzeren) ledikanten!” Direkt werd dit gedaan, terwijl buiten de roovers reeds verwoed tegen de deur bonkten. De vensters waren getralied; om tegen de kogels beschermd te zijn, plaatste Schneller met den metselaar in elk der diepe vensternissen een groote kist. Langen tijd bewerkten de roovers de deur te vergeefs, doch eindelijk kwamen zij met een bijl aandragen. Hiermede werd het slot uit de deur weggehakt. Reeds reikten pezige armen naar binnen om de meubelen weg te stooten. Toen dreigde Schneller te schieten. De belegeraars lachten. „Als je kruit hadt, dan zou je al lang geschoten hebben.” Thans flikkerden en knalden verscheidene schoten door den nacht, want het gold in den uitersten nood vrouw en kind en leven te verdedigen. Dát werkte! In verwar- ring gebracht, enkele ook licht getroffen, trokken de roovers zich terug en besloten, met de kermende gewonden en een nieuwen roof van 3000 tot 4000 piasters af te trekken.

De belegerden herademden, toen eindelijk de drie lange, duistere uren van schrik voorbij waren. Zij vielen elkander om den hals en dankten God, dat Hij hen genadig bewaard had voor een snellen en vreeselijken dood. Doch nauwelijks was er ongeveer een half uur verlopen, of daar huilde de hond weer, en donderend sloegen er weer knuppels en bijlen tegen de deur. Zij hoopten thans, bij mogelijke zorgeloosheid na geweken gevaar, de deur open te vinden. Dat was echter niet het geval. Weer begon de strijd, de belegering, de verdediging. En eerst toen een uur later, uur van vrees en benauwdheid, het eerste

lichtende glansen van het morgenrood achter den Olijfberg ópschemerde, trokken de vijanden af.

Dat waren donkere tijden! Daar zij al aan de shade genoeg hadden, behoefden zij zich niet het hoofd te breken met den spot van hen, die zúlk een ondernemen „voor den Heer” een dwaasheid vonden. Zij werden thans echter, vooral onder den vriendelijken aandrang van den bezorgden Consul Rosen, genoodzaakt hun huis, dat zij zoo opgewekt en moedig hadden betrokken, te verlaten en weer achter de beschermende muren der stad te trekken. Bisschop Gobat bood hun gastvrij aan, hun een jaar vrije woning in de schoolinrichting van zijn kerspel te geven, wat zij dankbaar aannamen. Reeds den volgenden dag trok er een klein bedroefd troepje stadwaarts; het waren Schneller en zijn vrouw, met hun zoontjes Theodoor en Ludwig aan de hand en het tot bijna niets te zamen geschrompelde hebben en houden in de zakken en in de handen. Het was hun te moede, als eens hun voorvaderen, den Salzburger bannelingen, toen zij zóó van huis en hof voort moesten, geheel uitgeplunderd, een vernietiging van alle hoop en alle plannen achter zich, een donkere, onbekende toekomst vóór zich. Zóó trokken zij vol weemoed naar de Engelsche school, waarin zij door de families Palmer en Baldensperger met groote vriendelijkheid werden opgenomen.

Het viel hun erg moeilijk, het met zooveel moeite en onder zoovele offers gebouwde huis te moeten verlaten en af te moeten hangen van het medelijden van goede menschen. „Wij hadden ons misschien *te* veel verheugd,” schrijft Schneller’s vrouw, „nu in ons *eigen* huis voor ons zendingsberoep, waarnaar wij zoo dikwijls en met zoo groot verlangen hadden uitgezien, te kunnen leven, — en thans was dit alles in den dood gegeven! Het was een Izaáksoffer, waarmede wij alles wat wij gehoopt hadden, in het graf legden.” Bovendien moest voor een bewaker van het verlaten huis daarbuiten in de rotswildernis dagelijks duur worden betaald. Wat Schneller thans na de uitplundering weer door onderricht zocht te verdienen, was niet toereikend om zijn gezin te onderhouden en den bewaker te betalen. Wel waren hem, bij zijn uitzending, van Basel voeding en kleeren beloofd, en geloofde hij dat hem, nadat hij op Chrischona zeven jaar lang zonder loon gediend had, deze belofte in dezen moeilijksten tijd zijns levens des te bereidwilliger gestand zou worden gedaan. „Het sneed mij door het hart”, schrijft zijn vrouw, „toen hij op een avond treurig gestemd tot mij zeide: Denk eens aan; L. (destijds de handelsvertegenwoordiger van de Pelgrimzending te Jeruzalem) heeft mij slechts zeer onwillig een weinig huishoudgeld gegeven, en wij leven toch zoo zuinig als bijna geen andere

Europeaan!" Ook moest hij van dien vertegenwoordiger hooren, dat hem uit Basel was opgedragen, Schneller met zijn gezin weer naar huis te zenden, daar zij toch tot niets van nut waren. Dát was de bittere droesem van den lijdensbeker, dien zij tot op den laatsten druppel hadden te ledigen!

Zóó maakten zij, innerlijk diep gebogen en geheel verslagen, een kommervol jaar door, verbannen uit hun huis. En zij wachten van de eene morgenwake tot de andere op den Heer. De eenige verkwikkende lichtschemering in deze donkere tijden was, dat de Heer hun hier in de verbanning op den berg Zion een dochtertje schonk, dat zij den naam van Maria gaven. Doch het was midden in den kouden winter, en zij moesten in een koude kamer wonen, die niet te verwarmen was. De beide ziek geworden jongens zocht de vader door levendig spel te verwarmen, doch het kleine dochtertje kreeg het zóó van de koude te kwaad, dat het slechts ter nauwernood van den rand van het graf kon worden gered. Zóó aten zij dan een jaar lang letterlijk het tranenbrood en brachten zij menig nachtelijk uur in een vreemd huis in hun kommer slapeloos door. En tóch was het geen vergeefsche of verloren tijd! Want er ligt een diepe waarheid in, als de dichter Goethe zegt:

Die nooit zijn brood met tranen at,
Die nooit in kommervolle nachten
Op zijne slaapsteê weenend zat,
Die kent u niet, u hemelmachten!

Want die zijn God slechts in goede dagen heeft leeren kennen, kent Hem nog niet. Doch die ook, in het donkere dal trekend, met David dat uitnemend gezegde als een vasten staf heeft aangevat, hetwelk slechts uit vijf woordjes bestaat, en waarmede men toch tegen wereld en hel en dood opgewekt kan stand houden: „*Want Gij zijt bij mij,*” die heeft zijn God ook in tranen gevonden; die weet wat hij aan Hem heeft en verliest Hem zoo gemakkelijk niet meer in het leven. Vandaar dat ook de Apostel Paulus in Klein-Azië in alle gemeenten gepredikt heeft, dat niemand zonder veel droefenis in het rijk Gods kan komen. Het is daarmede echter als met een bittere artseneij. Eerst als de bittere nasmaak weg is en de verfrisschende, opwekkende gezondheid weer door de leden stroomt, bemerkt men dat het de hand van een verstandigen dokter geweest is, die den bitteren drank heeft toegereikt.

Zóó ging het ook met Schneller en zijn vrouw in hun treurige ballingschap. Nadat zij in moeilijke tijden geleerd hadden op God te hopen „toen er niets meer te hopen was,” kwam de hulp van een zijde, vanwaar zij die nooit zouden hebben ver-

wacht. Het geschiedde namelijk dat de Turksche regeering, op aandrang van de Europeesche Consuls, om de over de hand toenemende onzekerheid te weren, wachttorens in de buurt van de Jaffa-straat bouwde, waarvan er twee in de nabijheid van Schnellers huis kwamen te staan. Dat stelde hem in staat weer binnen den kortst mogelijken tijd in zijn huis te gaan wonen. Ongeveer terzelfder tijd kwam er een aanvraag van Spittler, of Schneller weder eenige zendelingen wilde opnemen, om de laatste hand aan hunne opleiding te leggen. Dat nam hij met vreugde aan. Want des te zekerder en rustiger konden zij nu in hun eigen huis terugkeeren.

„Als uit een diepen kuil naar boven gehaald,” schreef Schneller later, „leefden wij geheel weder op, den nieuwen dag begroetende. Wij hadden uit eigen ervaring geleerd, dat ook in het rijk Gods geen tarwegraan levend wordt, tenzij het te voren sterft. Doch des te meer verheugden wij ons ook voor de toekomst in de belofte: „Doch wanneer het sterft, brengt het vele vruchten voort.”” Het was dit keer een vroolijker tocht, dan een jaar geleden, nu zij weder uittrokken naar hun huis bij de Zondagsboomen. De beide jongens werden op een ezels geplaatst, de moeder droeg haar dochttertje. Schneller leidde den kleinen stoet, en, hoogst gelukkig, bereikten zij hun verlaten huis, waarin zij reeds zooveel beleefd hadden, en waarin zij nu 's avonds weder om een behaaglijk knetterend vuur gemoedelijk bij elkander mochten zitten.

Den volgenden dag kwamen de verwachte broeders uit Chrischona reeds aan: het waren Staiger, thans directeur van de Schotsche zendingsscholen in Syrië, Hauszmann, Blessing, Eipperle en Möhl. Het was een vriendelijk samenleven in hartelijke liefde en eendracht, een schoone gezegende tijd, die bij al de huisgenooten, later zoo ver van elkander in de wereld verstrooid, in dankbare herinnering is gebleven. Als het avond werd, gingen de broeders met hun geweren de ronde doen om het huis, en het zou hun stellig groot genoeg verschaft hebben, als zich nog eens een dief of roover in de buurt van het huis zou hebben gewaagd. Buiten deze voor de „Apostel-straat” bestemde zendelingen, kwamen er ook spoedig nog vier zendelingen bij van zijn vriend Christoph Hoffmann, die destijds, zooals bekend is, de *Tempelsekte*, gegrond op zekere uitleggingen der *Profeten*, gesticht heeft. Ook dezen verleende Schneller, zonder hunne inzichten te deelen, gaarne gastvrije opneming in zijn huis. Daardoor was het tot nu toe verlaten huis op eens geheel gevuld. Elk hoekje moest in gebruik genomen worden, en in Jeruzalem zeide men schertsend: „Thans wonen bij Schneller de Apostelen en de Profeten!”

Vooral met de vijf zendelingen uit Chrischona was het een hartelijk en vroolijk samenleven en er werd menig tochtje destijds het Heilige land in gemaakt, b.v. naar Bethlehem, Ainkârim, Bethanië, Anatot, Ramallah, Gibeon, Emmaus, Ai, Bethel en andere plaatsen. Het geheele land begon voor hen te leven, vooral wijl Schneller een goed leidsman was en van elke plaats wist, wat er in den ouden tijd alzo was voorgevallen. Eens

Mizpa Samuel.

kwam de geheele broederschaar in verrukking van Mizpa Samuel terug, welks bergtop, op een paar uur afstands, gewijd door de geschiedenis van den Profeet Samuel, dagelijks als het ware een groet naar hun huis afzond. „Thans,” zeiden zij, „zijn wij op den tweeden Chrischona-berg geweest. Dáár moest een huis

gebouwd worden, en van dáár uit moest men in de geheele streek zending drijven." Ook Schneller was het daarmede eens. In hem werd door het vriendschappelijk en harmonisch samenleven met deze zendelingen steeds krachtiger de wensch geboren, dat deze voortreffelijke menschen, die thans goed met Palestina vertrouwd werden, *niet* naar de reeds verlaten arbeidsvelden in Abessynië en het Nijldal zouden worden gezonden, doch dat zij in het land zouden blijven. Met deze dappere schaar kon dan hier met alle energie de zendingsarbeid worden aangepakt. Nog in 1890 schreef hij dienaangaande aan den opvolger van Spittler, zijn ouden vriend Louis Jäger in Basel: „Als ik op het dak van ons Weeshuis sta en ik naar alle richtingen van het land heen zie, waar thans elke stad met een Engelsche zending bezet is, veel te hoog gehouden voor het gebrek lijdende, ellendige doch ijdele volk, waarbij dikwijls het geld, dat er aan besteed wordt, meer schade dan nut doet, — en ik mij herinner, hoe eens, méér dan 30 jaar geleden, de Pelgrimzending het geschiktst in staat was, dit gebied te behouden en over te nemen, vooral door middel van hare eenvoudige maar bekwame jonge lieden in mijn huis, en dat zij met slechts een tiende deel der middelen, thans besteed, groote dingen had kunnen verrichten; en als ik dan bedenk, hoe uit gebrek aan vertrouwen, aan moed, aan geloof, dat alles verloren ging en al deze zendelingen, die goed op de hoogte waren van het Oostersche land, naar Amerika verplaatst werden, dan brandt mij het hart inwendig van smart en ik zou kunnen weenen, zoo niet jammeren!”

Dus zou ook van deze gekoesterde hoop niets worden. Doch in het volgende jaar, 1860, gebeurde er iets, dat met krachtige taal hen weder er aan herinnerde, dat zij in het Oosten als op een gevaarlijken vulkaan gebouwd hadden, die elk oogenblik verwoestend en verdelgend kon uitbreken. Reeds langen tijd ging er een fanatieke opwinding door de geheele Mohammedaansche wereld. Hoe heimelijker alles in zijn werk ging, des te huiveringwekkender werd de verborgen gloed. Daar brak plotseling in den zomer van 1860 het woeste vuur in helle vlammen uit. In Syrië was het 't ergst. Doch ook in Palestina was geen Christen zijn leven zeker. In het Pruisische Consulaat werden groote voorraden rijst en andere levensmiddelen aangeschaft, om, zoonoodig, aldaar de geheele Deutsche gemeente te kunnen onderhouden. Op een avond liet de Pacha door een bode de bewoners van Schnellers huis waarschuwen, dat zij dien nacht niet naar bed moesten gaan en zich tegen mogelijke aanvallen verdedigen. Wapens, geweren en ammunitie waren voldoende voorhanden. De zendingsbroeders maakten zich tot dapperen tegenstand gereed. Het huis was plotseling in een

kleine vesting veranderd. De broeders kwamen bij Schnellers vrouw en troostten haar: „Wij zullen ons eer laten dooden dan toelaten dat eenig leed aan de kinderen overkome.” Tot middernacht bleef alles op. Daar het echter geheel stil bleef, werden geregelde wachten uitgezet en gingen de anderen naar bed. De nacht verliep opvallend rustig, en den volgenden morgen prezen zij God, dat deze hen genadig behood had. Op den dag echter, 9 Juni 1860, verbreidde zich als een loopend vuurtje door het land, dat in Jaffa Europeesche oorlogschepen waren aangekomen, die niet slechts bij de geringste onrustige beweging Jaffa zouden platschieten, maar met ieder, die de Christenen waagde aan te tasten, geduchte afrekening zouden houden. Dat had ten gevolge dat de reeds getrokken zwaarden in het geheele land behoedzaam weder in de scheede werden gestoken, en geen enkel Christen in het geheele Heilige land één haar gekrenkt werd.

STICHTING VAN HET SYRISCHE WEESHUIS.

Schneller was veertig jaar oud, toen hij eindelijk in den arbeid werd geplaatst, die zijn eigenlijke levenstaak zou worden. Reeds de heidensche wijsgeer uit de oudheid, Plato, heeft gezegd: „God doet met de menschen als een meester met zijn leerlingen: hoe meer hoop zij geven, des te meer arbeid legt hij hun op.” Zóó kwam ook Schneller uit een langdurige school van zelfverloochening, ootmoed en ontbering als een zorgvuldig toebereid werktuig te voorschijn om het werk te beginnen, waaraan zijn geheele overige leven 37 jaar lang gewijd zou zijn en dat voor de evangelische zending in het Heilige land van zulk een diep ingrijpende beteekenis zou worden.

De Christenvervolgung, die in Palestina gelukkig was onderdrukt, had op den Libanon en in Damaskus tot vreeselijke bloedtooneelen aanleiding gegeven. Meer dan 30.000 Christenen werden aldaar door Mohammedanen en Drusen met ongehoorde wreedheid letterlijk geslacht. Het bloed vloeide in stroomen. De hooge bergen en de lieflijke dalen van den Libanon weerklonken van de doodskreten der stervenden, van het weklagen en jammeren der vrouwen en kinderen, voor wier oogen de vaders en mannen werden vermoord. Toen kwam weder het woord van den Profeet Jeremia in vervulling: „Op de bergen heeft men een geschrei gehoord, veel geklaags en geweens en gehuils. Rachel beweende hare kinderen en wilde zich niet laten troosten, omdat

zij niet meer zijn." Als gejaagd wild vloten de arme vrouwen en kinderen van Damaskus het gebergte in, uit de schuilhoeken van het gebergte naar de zee, die men van de pashoogte van den Libanon vér glanzend in hél-lichtend blauw in de diepte ziet liggen. Dáárheen, naar Beirut, Sidon en Tyrus, stroomde uit alle ravijnen van het gebergte een leger van ongelukkigen en het maakte de geheele kust der zee tot een verzamelplaats van naamloozen jammer en ellende.

Een kreet van ontzetting ging door gansch Europa. Destijds was het nog niet zooals in 1896, toen bij de slachting van 100.000 onschuldige Armenische Christenen de gezamenlijke Christelijke mogendheden lijdelijk toeschouwer bleven, wíjl het ingrijpen van ieder afzonderlijk de ijverzucht van al de anderen zou hebben opwekt en daardoor een wereldkrijg zou zijn ontbrand. Doch destijds was er een Napoleon die, zich steeds op den voorgrond plaatsend, het rustig kon wagen, tusschen beiden te komen en aan den Christenmoord een einde te maken. En al deed hij dit dan ook niet uit Christelijke barmhartigheid, doch ter bevestiging van den zich aangematigden troon en ter vermeerdering van Frankrijks politieke macht, zoo was toch het gevolg er van voor de Syrische Christenen zéér gewichtig. De Fransche oorlogsschepen gingen voor de Syrische kust voor anker en een Fransch bezettingsleger hield het land schaakmat. Zoo werd ten minste verder bloedvergieten voorkomen.

Doch ook de christelijke barmhartigheid had zich in het Westen tot een groote liefdesdaad opgemaakt. Overal werden gelden ingezameld en 'groote giften vloeiden naar de Syrische kust, om de armen te helpen. Wel is waar betrof het hier geenszins martelaren van het Christelijk geloof in eigenlijken zin. Want de slachterijen waren in den grond slechts het gevolg van een ouden volks- en godsdiensthaat, die ook door de Mohammedaansche regeering gedeeld werd, en van het Evangelie waren deze oude kerken op den Libanon even ver verwijderd als de Mohammedanen. Doch het waren dan toch Christelijke geloofsgenooten, en zij hadden van de *vijanden* van het Evangelie het gruwelijkst geleden.

Ook naar Jeruzalem waren de vreeselijke berichten van de Syrische kust gekomen. Zij vielen samen met het tijdstip, dat Schnellers huis weer leeg werd. De zendelingen der Pelgrimzending werden in October 1860 voor de kleine verzamelde Duitsche gemeente naar Egypte, n.l. naar Alexandrië en Kairo afgevaardigd, en ook de Tempelzendelingen gingen naar hun nieuw arbeidsveld in Nazareth. Schneller, dien de Jobstijding uit Syrië zeer hevig had aangegrepen, overwoog bij zichzelf in stilte, hoe hij, tegelijk als dank voor de veelvuldige wonderbare

De hellingen van den Libanon bij Beirut.

uitredingen uit schijnbaar zekeren dood, zijn huis der redding ten dienste van de ongelukkigen zou kunnen stellen. Tevens kwam er een brief van Spittler, waarin deze Schneller op den man af vroeg, of hij niet een weeshuis voor de ellendig achtergeblevenen der Syrische Christenen zou willen openen. Deze vraag stemde geheel met zijn eigen gedachten overeen, en hij besloot, in Gods naam het weeshuis in zijn huis te openen.

Den 29sten October 1860 reisde hij dus met den Koninklijken Pruisischen Consul in het Heilige land, Dr. Rosen, naar Beirut in Syrië. De Consul-generaal Weber in Beirut en Consul Wetzstein in Damaskus hadden hun medewerking vriendelijk toegezegd tot het bijeenbrengen van de behoeftige weezen. Den 31sten October landde hij in Beirut. Dat is een zeer prachtige stad aan zee, de parel van alle Syrische kuststeden. De zee grijpt hier tusschen twee voorgebergten in het Syrische land in en vormt in een heerlijke kringlijn een golf, die zich vrijwel met de onvergelykelyk schoone golf van Napels laat toetsen. Sinds overoude tijden ziet Beirut, het oude Berytus, hier uit op de breede, blauwe zee, waarvan de wit schuimende, brandende golven zich op zijne muren breken. Daarachter verheft zich echter trotsch als een koning, wien alle heerlijkheid der aarde te voeten ligt, de met sneeuw bedekte Libanon. In de diepte staan tropische gewassen, reusachtige bananen, prachtige cactussen; de pijnboom heft er hoog naar den hemel zijn kunstvolle kruinkroon van takken, en de palmen wiegen zachtkens in zoele wind onder een altijd blauwen hemel hunne waaiers heen en weder. Alles groent en bloeit hier in weelderige vruchtbaarheid. De hellingen van den Libanon gelijken op een goddelijken tuin. Van de vóórhoogten van het gebergte kijken fraaie dorpen, van de eenzame toppen vriendelijke Maronietenkloosters met torens en kruisen schilderachtig naar beneden op de stad en de onmetelyk breede zee, waarover de witte zeilen als meeuwen heenvliegen. En hoog boven op de hoogste hoogte dringen de met sneeuw bedekte toppen en koppen van den Libanon diep den azuurblauwen hemel in.

Vol bewondering zag Schneller dit aangrijpend tooneel aan. Doch niet was het deze heerlijkheid, die zijn ziel vervulde, maar veel meer de ellende van het volk, dat in dit schoone land woonde, de tranen der weduwen en weezen, voor wie deze paradijskust tot een hel gemaakt was, en de hoop en de innige wensch, ettelijken hunner te redden en hunne verweesde kinderen tot pioniers van het Evangelie te maken aan deze kust, aan welke ook eens Paulus en Barnabas geland waren, om de eerste zendingsgemeente in Antiochië te stichten. „Het bloed der martelaren is het zaad der Christelyke kerk,” zegt een oud woord.

Waarom zou ook niet uit het bloedige zaad aan deze kust door de zon van het Evangelie een nieuw leven opbloeien?

Met zulke hoopvolle verwachtingen trok hij de stad in. Om de dure hôtelkosten te vermijden, ging hij in een Khân, waarin de karavanen met hun kameelen een onderkomen plegen te zoeken. In een kamertje, twee tot drie meter in het vierkant, sloeg hij zijne woning op. De meubileering bestond uit een gladden, steenen tegelvloer. Maar hij had een ijzeren stoel medegebracht, die als veldbed uit elkander kon worden geslagen. Op den bazaar kocht hij zich voor eenige Piasters voedingsmiddelen, en bovendien om in zijn huishouden te gebruiken een talklicht, lucifers, zeep, een spiegeltje en een waterkruik. Hier bracht hij de avonduren door, en terwijl op de dichtbijzijnde kust de zee haar overoude, ruischende melodie vernemen liet, en door het glaslooze venster de lichten der verre dorpen en kloosters op de hellingen van den Libanon door den diepduister nacht heenglinsterden, schreef hij in zijn Dagboek. Daar een tafel niet voorhanden was, deed hij dit op den als schrijftafel dienst doenden ijzeren stoel, waaraan het talklicht met een touw was vastgebonden. Dan sterkte hij zich met Gods woord en gebed, hulde zich in zijn medegebrachten deken en sliep op zijn harde legerstede niet minder zacht dan een Jakob in Bethel op zijn steen.

Nu werden er dagen lang weeskinderen verzameld. *Gesocht* behoefden zij niet te worden, want er waren er duizenden, meestal in gezelschap van hun moeder of van anderen, aan hen verwant. Doch, hoe onwaarschijnlijk het ook klinkt, geen van de kinderen was haast te bewegen, mede naar Jeruzalem te gaan! De ellende was hartverscheurend, zóó groot, dat de werkelijkheid inderdaad elke voorstelling overtrof, die men zich er in Europa van maakte. Doch de kinderen en hunne aanverwanten waren den koppigen schapen gelijk, die in de woestijn bezig zijn te versmachten en toch dikwijls slechts met geweld door de herders naar de kudde kunnen worden teruggebracht. Schneller bewoog zich door de kampen der talrijke vluchtelingen en sloot in twee nachten geen oog. Zij omringden hem onder tranen en weeklagen, zij smeekten hem onder hartverscheurend gejammer om hulp, — maar meegeven wilden zij hem geen enkel kind! Liever wilden zij allen met elkaar het bitterste gebrek lijden. Geld wilden allen wel hebben, dat toch, naar zij meenden, uit de Europeesche hulpkassen in onledigbare stroomen toevloede, doch elke andere hulp wezen zij terug. Evenmin konden zij, die nog geschikt waren om te werken, er toe besluiten aangeboden arbeid aan te nemen, waartoe de breede weg van Beirut naar Damaskus de schoonste gelegenheid had kunnen verschaffen. Men moet zich in hun

diepe verslagenheid en volkomen moedeloosheid verplaatsen, om de taal, door deze armen gevoerd, te kunnen begrijpen: men moest hen in hunne ellende nu nog niet bovendien met de smart van een scheiding komen kwellen; viel hun dagelijksch brood ten deel, dan zouden zij met elkaar *leven*, zoo niet, dat men hun dan ten minste vergunde, met elkander te *sterven*! Daarbij kwam ook nog, dat een zeer bijgeloovige vrees ten opzichte van de Protestanten hiertoe medewerkte, een hun geheel onbekende Kerk, waarvan velen nog nooit gehoord hadden en die zij heelemaal niet voor Christelijk hielden, en tegen welke hunne vooroordeelen en hun vrees van den kant hunner priesters nog bovendien versterkt werden. Ook scheen den menschen reeds de gedachte, dat hunne kinderen in een schip over zee naar Jeruzalem, acht dagreizen verwijderd, zouden worden gebracht, iets zeer onverdragelijks toe. Wij kunnen ons daarom Schnellers gevoelens indenken, die hij op den avond van zulk een dag in zijn Dagboek neerschreef:

Daarmede had ik nu mijn dagtaak ten einde gebracht en overzag ik het aantal moeilijkheden en de geringe hulp, welke ik van vrienden in Beirut zou kunnen verkrijgen, die wel is waar allen vriendelijk waren, maar toch de zaak zooveel mogelijk van zich schoven. En toch kon ik alléén, zonder persoonlijken bijstand van een tusschenpersoon, die den menschen bekend was, geen ingang verwachten. Ik legde mij zeer gedrukt en vol bekommernis ter ruste.

Nadat Schneller, na vele eindeloze, vermoeiende en toch steeds onvruchtbare tochten, zich overtuigd had, dat zijne bemoeiingen in Beirut zonder gevolg bleven, besloot hij om zich naar de kust van Tyrus en Sidon te begeven, waar eveneens duizenden vluchtelingen in groote ellende vertoefden, en van welke de meesten, in weerwil van aanzienlijke ondersteuning uit Europa en Amerika, een ellendigen dood stierven.

Zóó voer hij dan den 2den November 's avonds in een klein kustbootje, den ganschen nacht door, naar Sidon. Dat is bij mooi weder een prachtig gedeelte der Syrische kust. Steil stijgen uit de zee de koene rotswanden omhoog, tegen welke de rusteloze golven bruisend aanklotsen en, tot millioenen druppels en water-valletjes uiteen gestoven, witschuimend terugvallen, terwijl de zonnestralen een wonderbaarlijk spel er in spelen. Van deze steile rotsoevers hebben eens de eerste moedige zeevaarders van Phoenicië in hunne uitgeholde boomstammen zich op de gevaarvolle hoogten der zee gewaagd. Langs deze ruwe rotsen brachten de zeelieden van Koning Hiram eens een geheel cederbosch voor Salomo's tempelbouw in Jeruzalem aan. Hier vond ook in het stil gelegen Zarfath de Profheet Elia eenige jaren lang een toevlucht in de verborgen hut van de arme

Schnellers vaart bij nacht langs de Syrische kust.

weduwe, toen hij voor Achabs toorn niet veilig meer was in het land Israëls.

Doch voor Schneller was het géén verrukkelijke vaart, zooals het aan die kusten op rustige nachten zijn kan, als de zee in zwijgende pracht het zilvere maanlicht weerspiegelt. Het was een stormachtige Octobernacht. Donkere wolken jaagden over de zee en een loeiende wind striemde de golven, zoodat de branding donderend van de rotsen terugkaatste. Daarbij was het bitter koud, en in de kleine zeilboot kon hij zich slechts een gebrekkig leger op kisten en balen in orde maken. Niettegenstaande dat hij zich in zijn deken gewikkeld had, drong de vorst door tot over zijn geheele lichaam, en bij die koude kwam dra ook nog zeeziekte. Eindelijk was 's nachts om twee uur Sidon bereikt. Doch niemand wilde hem in den nacht ontschepen. Allen legden zich te slapen, en zoo moest hij wel opnieuw besluiten het tot 's morgens in de koude maar uit te zingen.

Eindelijk steeg de zon achter den Libanon omhoog, en vóór hem lag het oude Sidon. Eens de Koningin der zee, in welker wereldberoemde haven schip aan schip voor anker ging, om de schatten der aarde aan te voeren, lag de stad thans als een armzalige aan het strand, en zelfs de haven was zóó verzand, dat de boot niet eens aan land kon komen en Schneller op den rug van een der mannen er heen moest worden gedragen. Over zijn ervaringen in de stad bericht het Dagboek:

In Sidon vond ik zelfs in den grooten Khan geen onderkomen. Alles was bezet door de vluchtelingen. Dus begaf ik mij met mijn aanbevelingsbrief van den Duitschen Consul te Beirut naar den Pruisischen Vice-Consul, een Roomsch-Katholiek, die door woord en houding liet gevoelen, dat *hij* mij niet nader bij mijn doel zou brengen. Een hôtél is er niet; de Vice-Consul zocht zelf in de stad voor mij logies op. Daar ook hij echter niets voor me kon vinden, ging ik naar den zendeling M. P. Ford en vond bij dezen, trots zijn drukke bezigheden, niet alleen vriendelijke opneming, maar ook gastvrijheid in zijn gezin, dat met vrouw en vier kinderen zes zielen telt. De aangename verstandhouding onderling in dat gezin en de stille, rustige levenswijze is bijzonder aantrekkelijk. Toekomenden Maandag wilde Ford bij mijn ommevang onder de vluchtelingen mij wel begeleiden, dan zou ik morgen den Zondag rustig met hen kunnen medevieren. Hij moest er echter bijvoegen, dat de Roomsch-Katholieken ongeveer een honderd jongens met geweld van hier naar Egypte in het Weeshuis te Alexandrië hadden overgebracht; ook had het wegbrengen der kinderen van hier zoo groote moeilijkheden, dat het bijna aan het ongelooflijke grensde. Hij kon als overtuigend bewijs het volgende voorval mededeelen.

Eenige weken geleden was hier een Fransch schip. Een medevarende generaal had gaarne een der armste kinderen tot zich genomen. Men vond een ouderloozen knaap, over wien zijn eenigste nog in leven zijnde zuster zich ter nauwernood bekommerde. Toen men den ongelukkigen jongen onder de beste bewoordingen en beloften afhaalde, brak de zuster in zulk een gejammer uit, dat de jongen er geen lust meer in

had. Men bracht hem zoo vriendelijk mogelijk tóch op het schip; de generaal liet hem beste kleeding aandoen, met allerlei lievelingsspijzen laven — alles te vergeefs; na eenige dagen moest men hem weder naar zijn zuster laten gaan en aan de ellende prijsgeven. — Geheel hetzelfde was gebeurd met een kapitein van dit schip, die eveneens een jongen uit het ongeluk in zijn eigen gezin wilde opnemen en besloten had, hem een opvoeding te geven. Ook ditmaal moest men den uitgekozene weder na een paar dagen laten trekken.

Dit waren geen gunstige vooruitzichten voor Schnellers beoefeningen in Sidon. Doch intusschen was hem een verkwikkende Zondagsrust in het huis van den voortreffelijken Amerikaanschen zendeling gegund, wiens naam thans nog in Sidon onvergetelijk blijft. Hoe liefelijk en weldadig was het voor hem, hier te midden van een levende en vast aaneengesloten Arabisch-evangelische gemeente godsdienstoefening en Zondag te mogen vieren! En des avonds stond hij stilzwijgend daar boven op het dak van het huis van zijn gastvriend, naast de verdieping, waarin deze woonde, en zag hij uit op de zee, die er eens door de vloten der Sidoniërs zoo druk-vroolijk uitzag en waarop ook eens de Heer met Zijn discipelen bij Zijn bezoek aan Tyrus en Sidon zoo vaak moet hebben neergezien.

Des Maandags ging hij aan den arbeid om weeskinderen te verzamelen. Doch, zooals zendeling Ford vooruit gezegd had, stootte hij hier even als overal in Beirut op de grootste bezwaren. Wel was ook hier jammer en ellende meer dan overvloedig te vinden. Als Schneller door de verzamelpplaats der vluchtelingen heenging, die zich in lompen, dikwijls naakt, ware jammergestalten, aan het zeestrand hadden neergelaten, dan omringde hem de ellendige schare onder stroomen van tranen; zij schilderden hem hun ontzettenden toestand; zij toonden hem hunne wonden, hunne verhongerde kinderen, hunne uitgeteerde lichamen. Doch de overdreven berichten van de millioenen aan ingekomen giften, die met de schepen voor hen zouden zijn aangekomen, hadden in de ongelukkigen den dorst naar geld opgewekt. Geld wilden zij hebben, ook voedingsmiddelen en kleeren, maar geen werk en weezenverzorging. Het Dagboek bericht van de volgende ervaringen:

Dinsdag 6 November was ik den geheelen dag er op uit met Ford en een anderen Arabischen Protestant, onder de vluchtelingen, eerst in den Chan es Seraja, waar lieden uit *Hasbaja*, een groot dorp op den Hermon, wel een 170 gezinnen, bijeen zijn. Zij werden naar de mate hunner hulpbehoevendheid door zendeling Ford opgeteekend. De meeste zijn weduwen en grootendeels met kinderen aan de borst, en nog drie of vier, soms ook vijf andere grootere en kleinere kinderen. Daar lagen zij op den grond, vol lompen, of naakt, een erbarmelijk gezicht, op matten, eenige op dekens, die voor hen door het ondersteunings-comité waren gekocht. Deze 170 gezinnen, voor het meerendeel zonder

vader, wijzen op een zielen-aantal van ongeveer 700 personen, waaronder misschien wel een 500 kinderen. Als zij maar met ons gaan wilden, dan konden wij wel een dertigtal jongens van daar medenemen. Er heerscht onder de kinderen een groote sterfte; velen hunner liggen ziek. Ach, wat heb ik een medelijden met de arme zuigelingen, de handen wringende moeders, de vele strak voor zich uit starende, van het verstand beroofde vaders, voor wier hersens de gruwel te machtig was geworden! En wat vele zieken, die daar zonder hulp liggen en jammeren! Om maar niet te denken aan het vuil, de nattigheid, de verwarring en de wanorde, die niemand in staat is weg te nemen!

's Namiddags gingen wij in een anderen Chan aan de zee, grooter dan de eerste en vol emigranten uit het dorp *Raschaja*, eveneens op den Hermon gelegen. De menigte was zóó groot, dat wij onzen ommeegang en onze aantekeningen tot tegen den avond nauwelijks tot op de helft konden ten uitvoer brengen. Wij vonden de lieden een weinig beter gehuisvest dan in den vorigen Chan, doch ook steeds bevonden zich hier in een ruimte van 20 voet in het vierkant bij de 50 personen opeen gehoopt. Onder hen waren nog minder jongens, daar de Drusen in *Raschaja* deze in grooter getale hadden omgebracht, dan in *Hasbaja*. Toch waren er 6 of 8 geschikt om opgenomen te worden; en nadat zij waren toegesproken, waren deze ook voor een deel bereid om mede te gaan. Een tot op den volgenden dag uitgesteld onderzoek moet de overigen verschaffen. 's Nachts kon ik van de menigte sterke indrukken, den vorigen dag ontvangen, ter nauwernood slapen.

Donderdag 8 November. Hoewel ik mij vandaag niet goed gevoel, wil ik toch met behulp van twee invloedrijke mannen uit *Hasbaja* en *Raschaja*, die ik voor hier en ter begeleiding der jongens naar *Beirut* voor dagloon heb aangenomen, uit het aantal der 5600 tot 6000 hierheen gevluchten minstens een 60 jongens trachten te verkrijgen, die ik dan nog van avond of morgen vroeg met mij naar *Beirut* denk te nemen, en dat wel terstond op de Fransche stoomboot. O Heer, help mij daarbij! Amen.

's Namiddags 1 uur. Zooeven kom ik terug van het bezoek in den Chan. Een Protestant was met mij in den Chan der *Hasbaja's*, maar wij konden er niets utrichten. De Pruisische Vice-Consul was bij mij en weldra ook drie mannen van *Raschaja* in hun eigen Chan. Wij deden niets dan praten om toch de menschen maar te bewegen hun kinderen af te geven, doch wij bereikten maar heel weinig. Als ik er aan denk, welk een moeite zich de Pruisische Vice-Consul gaf en met hoe weinig gevolg, dan moet ik God nog zeer dankbaar zijn als ik hopen mag, dat hij mij aan een twaalfstal knapen kan helpen, niettegenstaande er stellig tienmaal zooveel zijn, die zéér hulpbehoevend zijn. De meeste kinderen gaan bepaald den dood te gemoet, als zij in zulk een toestand moeten blijven. Het antwoord der lieden op onze voorstellingen is zonder meer: hij moet bij mij blijven; zooals het *mij* gaat, gaat het hem dan ook; God zal het maken! — Geheel de fatalistische gelatenheid van den Oosterling!

Vrijdag 9 November. Gisterenavond kwam ik nog onder storm uit *Sidon* weg. Ik had een lijst van ongeveer 70 jongens, van welke ik met groote moeite 9 kon wegvoeren, daar 9/10 van de anderen door de moeders weer van het schip waren weggehaald. Van vier tot zes jongens zouden héél gaarne zijn medegegaan; zij huilden vrij wel allen, ja er waren er die weer van hun moeders wegliepen, doch deze wilden de jongens, levend of dood, terug houden. Nog laat op den avond kocht ik alles op, wat er nog aan brood op de markt voorradig was, bovendien citroenen en dadels voor de lieden en 4 dekens uit den

Sneeuwgebergte en dorp; Bedouinen op den voorgrond.

voorraad bij den heer Ford tegen inkoopsprijs, en eindelijk nog eenige brooden voor ons zelf. De heeren Thompson en Ford gaven mij den raad — en zij hadden volkomen gelijk —, om mijn vertrek te verhaasten, als ik er niet nog minder wilde overhouden. Zoo zocht ik dan zoo gauw mogelijk weg te komen, gebruikte nog het avondbrood bij den heer Ford, en nam toen snel afscheid. Het was reeds nacht, toen wij het schip bereikten. Wij kwamen onder rustige zee na een uur of elf te hebben gevaren, die wij ons al rustend en slapend konden verkorten, 's morgens om 7 uur in de haven van Beirut aan. Juist lag een Oostenrijksche stoomboot ter afvaart gereed. Daar verscheidene jongens zoo graag naar Beirut wilden gaan om daar wat rond te loopen en zij er misschien spoedig verdwaald zouden zijn geraakt, scheen het mij het raadzaamst toe, hen zonder verwijl op het andere schip over te brengen. Jammer was het echter, dat het zóó spoedig afvoer, dat ook ik tot verzorging mijner zaken, van het geld en de boeken, de aangelegenheden betreffende de overvaart en de dingen op het Consulaat, niet meer aan land kon gaan. Ook brood kon niet meer worden gehaald. Gelukkig vond ik echter op het schip den Consul van Jeruzalem, Dr. Rosen, en deze was dadelijk bereid, mij het noodige geld te leenen. Nu konden op het schip koffie, brood en nog andere spijzen gekocht en het noodige aangeschaft worden. Overigens werd een deel der jongens spoedig zeeziek. Bij het afscheid van den man uit Hasbaja wilde ik hem een Thaler (4 fr. 20 of ruim f2.—) geven, doch hij was daarmede niet tevreden. Ik bood hem twee Thaler, doch hij was nog niet tevreden. Liever had ik hem maar weggezonden, doch terwille van de jongens moest ik dat nalaten. Daarom verklaarde ik hem dat ik niet genoeg geld voor méér had; ik zou den heer Ford verzoeken met de eerste post vergoeding van de rest te zenden.

Het valt mij niet gemakkelijk op de boot eten voor de kinderen en voor mij te verkrijgen; wij kregen werkelijk niet genoeg, en daar ik zoo even mijn laatste brood onder hen heb verdeeld, zit ik voor den avond in zorg, of ik wel in Haifa aan land komen en de noodige levensmiddelen koopen kan. De Heer heeft beloofd, de Vader der weezen te zijn: ik geloof dat ik niet *beter* zorgen of mijn vaderplichten *méér* nakomen kan. Ik zal nu zien, wat Hij doet, die alles kan en den kleinste Zijner schepselen niet aan zijn lot overlaat. Op U, Heer, hoop ik; Gij, Heer, zijt mijn God, mijn goed, mijn deel en mijn hulpe!

's Avonds: ik ben zeer verblijd, dat de Heer geholpen heeft, zoodat ik bij de boot behoorlijk brood en andere etenswaren voor mij en de jongens heb kunnen koopen, en ik zeg nu des te hartelijker: ik dank U, Heer, want Gij zijt vriendelijk, en Uwe goedheid duurt eeuwiglijk, Gij, die aan alle vleesch zijn spijs geeft!

Den volgenden dag, 10 November, gingen de reizigers in Jaffa aan land. Daar werden negen ezels gehuurd om op deze de kleine bende, die reeds in Sidon op de boot slechts met groote moeite bijeen was gehouden, naar Jeruzalem over te brengen. Zoo keerde dan Schneller, een 14 dagen te voren alleen en eenzaam als eens Jonas langs denzelfden bergpas het gebergte afgedaald, thans als weesvader in zijn huis terug. Hij had nu, na zes jaren wachters, het beroep gevonden, waaraan hij van nu aan tot het einde zijns levens al zijne krachten zou gaan wijden. Op den 11den November, den naam- en doopdag

van den grooten Godsman Martin Luther, destijds een Vrijdag, had onder deelneming van alle vrienden uit de stad de inwijding en opening van *Schneller's Syrisch Weeshuis* op feestelijke wijze plaats. Als grondtoon voor deze feesten gold de dagtekst van het bekende Hernhutter dagtekstboekje: „Deze verlaten zich op wagens en paarden. Doch wij gedenken den naam des Heeren, onzen God” (Psalm 20 : 8).

WASDOM ONDER ZONNESCHIJN EN REGEN.

Het is niet onze bedoeling, in dit geschrift een geschiedenis van het Syrische Weeshuis te schrijven. Daar deze echter met de levensgeschiedenis van zijn stichter ten nauwste verbonden is, moeten wij er minstens toch een kort overzicht van geven.

Voor de leiding van het Huis werd uit de kleine Duitsche gemeente een Comité gevormd, waarvan gewoonlijk de predikant voorzitter was; het nam de giften in ontvangst en nam besluiten, waar het meer gewichtige aangelegenheden gold. Bijzonder trouwe vrienden van het Huis waren in het Comité de predikanten Valentiner, Hoffmann, Weser en Dr. Reinicke, die ook na den terugkeer in hun geboorteland hun liefde voor het Huis en hun deelneming in het lot ervan bleven toonen. In het westersch vaderland was er, dank zij den trouwen steun van vele vrienden, genoeg belangstelling om het werk voort te zetten en nog in het eerste jaar het aantal kinderen met 41 te vermeerderen. Het eerste jaar wees op een ontvangst van 35.000 Franc, die voor het moeilijke begin daarom des te noodiger waren, omdat het volgende jaar de ontvangsten tot op 7500 Franc inkrompen. De meeste giften kwamen uit Wurtemberg en uit Baden (17.400 Franc). Maar ook de Pelgrim-zending, die trouw een peters-plaats vervuld had bij het jonge kindje te Jeruzalem, zal zich ook de vriendelijke opwekking nog wel herinneren, door welke zij uit Zwitserland 13.700 Franc bijeenbracht en deze in de wieg stak, — zooals dan ook de Pelgrim-zending later de zaak van het Syrische Weeshuis ten allen tijde op de vriendelijkste wijze gesteund heeft. In Basel dacht men in den beginne, dat het Syrische Weeshuis als een organische vertakking aan de Pelgrim-zending op Sanct Chrischona zou verbonden dienen te blijven, en ook Schneller dacht, hoewel hij niet door de Pelgrim-zending was aangesteld, in het eerst aan een nauwer verbinding.

Doch de omstandigheden bewezen zich spoedig krachtiger dan

plannen en denkbeelden. Het snel zich ontwikkelende Huis, dat van den beginne aan finantiëel onafhankelijk werd gegrond, moest tot zich zelf bepaald blijven. Dat was niet alleen wegens de energieke, zeer zelfstandige natuur van Schneller noodzakelijk, maar ook ter wille van het werk zelf, dat slechts volgens zijn eigen wetten groeien kon en gedijen. Het plaatselijk Comité in Jeruzalem bezat genoeg inzicht, om dit te erkennen, en beperkte zich daarom alleen tot een nauwkeurig beheer en de verrekening der bijdragen, en om van raad te dienen.

Eerst zag het er in het jeugdige Weeshuis nog erg armelijk en eenvoudig uit, en het kwam goed van pas, dat Schneller in zijn leven tot dusver met zijn vrouw een grondige school van ootmoed en zelfverloochening had doorlopen. Wij vinden in een brief van Schneller, van Januari 1861, aan zijn ouden vader in Erpfingen geschetst, hoe het in de Inrichting gesteld was. Schneller schrijft:

„Ik voel mij gedwongen mij tot de vrienden op de Alp te wenden met het verzoek, of niet elke gemeenschap van de Reutlinger-, Uracher-, Münsinger-, en Blaubeuzer Alp voor onze Syrische weezen de zorg voor een nieuwen stroozak met eenvoudig beddegoed zou kunnen op zich nemen. Wij hebben daaraan dringend behoefte. Want onze weezen slapen allen nog zonder uitzondering op den grond, die met een stroomat bedekt is. Een opgerolde mat onder het hoofd dient tot hoofdkussen voor telkens 4 jongens. Bovendien heeft ieder een zeer gebrekkigen deken, waarin hij zich dan kan wikkelen. Er moet zoo spoedig mogelijk geholpen worden, want het is mijn stellig voornemen om, zoo de Heer het in Zijne gunst geeft, mijn Huis uit eigen middelen door aanbouw te vergrooten, en dan 60 weeskinderen daarin op te nemen. Want er zijn nog duizenden weezen aan de Syrische kust; zij komen daar in hunne ellende om, en wij kunnen niet zóó, als wij wel wenschen zouden, Christus' net in deze nood-zee uitwerpen. Want nu reeds moeten wij ons allen op een hoopje dringen, ook onze eigen drie kinderen met de opgenomenen. Doch alle drie maken het daarbij goed, en zij groeten hun grootvader recht hartelijk. Zij zeggen herhaaldelijk: thans zullen we op reis gaan en bij onzen lieven grootvader blijven. Onze Marietje, die nu een jaar en drie maanden oud is, is een vroolijk kindje, en onze twee jongens zingen alle dagen hun liedjes uit volle borst.”

Dit verzoek bleef niet onverhoord. De trouwe vrienden op de Alp zonden, onder leiding van Kullen in Hülben, kort daarop 700 el stof voor beddegoed, dekens, gedroogde vruchten en andere geschenken, zoodat het Huis voor de kinderen spoedig wat bewoonbaarder kon worden ingericht. Schneller schreef hun: „Met mijn innigen dank zend ik de hartelijkste broedergroeten aan alle gemeenschappen op de Alp in het land mijner geboorte, met wie ik van mijn jeugd aan in den geest heb medegeleefd, en in wier gemeenschap staande, ik in Jeruzalem sta als een der uwen; en met wie ik in het Jeruzalen hierboven eens in gezamenlijk koor als uit één mond en één hart den Heer, onzen

Heiland, dank en lof hoop toe te brengen voor al de gunst, in gemeenschappelijk geloof onder droevige omstandigheden gemeenschappelijk ondervonden, ter wille van de uitbreiding van Zijn rijk."

"Droevige omstandigheden," — niet ten onrechte had hij er dit aan toegevoegd. Wel liep in het Huis zelf het werk, met behulp van zijn bereidwillige en offervaardige vrouw en van de leerlingen-helpers, onder Gods zegen flink van stapel. Doch aan Schneller werden vele droevige uren bereid door een stille en verborgen tegenkating uit Christelijke kringen, die niet met open vizier stredden, maar met heimelijke verdachtmakingen, en die daarom des te moeilijker waren na te gaan. Van oudsher is de aantasting van een goeden naam door ter loops daar heen geworpen aantijgingen een van de moeilijkste aanvechtingen voor redelijke naturen geweest. Doch waar men maar in alle oprechtheid voor den Heer wandelt, daar is ook de belofte van den 91sten Psalm van geldende kracht: „Zijn waarheid is een rondas en een beukelaar. Gij zult niet vreezen voor den schrik des nachts, voor den pijn die des daags vliegt, voor de pestilentie, die in de donkerheid wandelt." Schneller zelf heeft zich later over dezen tijd op de volgende wijze geuit:

„Bij den terugblik op mijn 30-jarigen arbeid in het Syrische Weeshuis, waarbij ik, naar ik gerust durf zeggen, onvermoeibaar heb gearbeid, buigt mij veel ter neder in verootmoediging. Wat ik gedaan heb, was zoo armelijk en gebrekkig, doch wat de Heer gedaan heeft, is zoo groot en heerlijk. Door al mijn doen en verkeerd-doen loopt duidelijk lichtend als een gouden draad de barmhartigheid en trouw des Heeren, die ook het zwakke en onvolkomene gezegend heeft om Zijns grooten naams wil. Van dit gezichtspunt uit mag ik voor mijn levenswerk, hoewel ik de geringste onder alle werkers in de zending in het Heilige land ben geweest, getroost op dat Godsoordeel aanspraak maken, welks waarheid de oogen zelfs van een blinde ten tijde van Jezus hebben gezien, dat namelijk „God de zondaars niet hoort, maar die godvreezend is en Zijn wil doet, dien hoort Hij. Indien deze niet van God ware, hij zou niets kunnen doen." Joh. 9, 30—32.

Een jaar, nadat ik mijn eigen huis voor de weezen geopend had en meer christelijke vrienden moed begonnen te vatten om ons te helpen, schreef een der dichtst bijzijnde onzer vroegere vrienden in een blad van Stuttgart tegen mij, slechts terwille van wat luttel eers: „Wie toch is de grootste in 's Weezenhuis' hemelrijk?" een zóó sterk verdachtmakend artikel, dat mij een lieve, degelijke vriend, een Wurtembergsch predikant, schreef: „Schneller, nu ligt ge tegen den grond. Van *desen* slag zult gij en uw Weeshuis niet meer opstaan!" Doch wij stonden wel degelijk op!

Eenige jaren later, toen ons Weeshuis ging bloeien, kwam van uit Jeruzalem nog een krasser artikel tegen mij, en daarin werd zelfs gezegd, dat het onverstandig was, mij zoovele gelden toe te vertrouwen, daar men toch maar niet wist of deze ook alléén voor het Weeshuis werden gebruikt, — terwijl toch iedereen kon weten, dat elke penning die gegeven werd, niet door *mij*, doch door den penningmeester van ons Comité werd ontvangen en verantwoord.

Ja, men ging kort daarop zelfs zóóver, een andere school in Palestina plotseling openlijk met den naam van Syrisch Weeshuis te bestempelen, terwijl toch ons Huis reeds sinds lang wijd en zijd onder dien naam bekend was geworden. Daar hierdoor voor ons bestemde giften aan een ander adres gingen, verzocht ons Comité om opheffing van dezen smartelijk gevoelden misstand, doch het kreeg slechts ten antwoord: „Geef *uw* Weeshuis een anderen naam, dan zijt gij geholpen.” En mijn vriend in Wurtemberg schreef mij weder: „Thans is het met uw Weeshuis gedaan, en aan herstel is niet meer te denken.” Doch wij stonden op, en vóórt ging het weer! Ja, het Huis breidde zich uit door vergrooting, zoodat het, trots de geringheid van mijn persoon, een inrichting geworden is, die van grooten invloed en blijvende beteekenis voor de evangelische zending in Jeruzalem en geheel Palestina is geworden, en die hare vrienden heeft door de geheele wereld, in alle beschaafde landen. Heb ik dat *self* gedaan? Neen, neen, dat heeft de Heer gedaan! Met Hem en door Hem is het geschied, en het is een wonder in onze oogen!”

Die bestrijdingen deden Schneller natuurlijk zeer pijnlijk aan. Doch hij troostte zich met zijn vrouw ook ditmaal door het woord, dat hem zoo dikwijls in 's levens beloop zoo beteekenisvol was geworden: „Indien het tarwegraan in de aarde niet valt en sterft, zoo blijft het alleen; maar indien het sterft, zoo brengt het veel vrucht voort.” Men moet elk kruis beschouwen als een, dat afstamt van het eerste heilige kruis, en waar lag dit méér voor de hand als dáár, waar men dagelijks neer zag op de slechts een 20 minuten verwijderde plaats, waar eens de Heiland Zijn kruis door de poort had uitgedragen! Draagt men het Hem echter na, dan wordt elk kruis, hoe pijnlijk het ook drukt, tot een bron van heimelijken zegen, want het voert des te inniger en vaster in Zijn gemeenschap. Daarom nam Schneller alles stil aan als het kruis, dat hem was opgelegd en dat hem paste, en dat hij den Heer moest achterna dragen, en *zweeg* hij op al de krenkingen en verdachtmakingen. En het was goed, dat hij zweeg. Want het gebeurt o zoo licht dat men, als het bloed kookt over onverdiende krenking, kwaad met kwaad vergeldt, en scheldwoord met scheldwoord. Doch dan is men ook de discipel des Heeren niet meer, van Wien de Apostel zegt, dat Hij geleden heeft en ons een voorbeeld heeft achtergelaten, om Hem in Zijne voetstappen te kunnen navolgen; die niet terug schold, waar Hij gescholden werd, niet dreigde, waar Hij leed, maar het Hem blootlegde, die rechtvaardig oordeelt. Waar *wij* zwijgen, daar spreekt *God* ter juister ure. Waar wij echter spreken en onszelven willen helpen, daar zwijgt God. Daarom hoedde Schneller zich er voor, naar aanleiding van dat dagblad-artikel „zijn pen in 's duivels inktvat te doopen”, gedachtig aan het woord van Paulus: „Als men ons scheldt, dan zegenen wij, als men ons lastert, dan smeeken wij”, en hield zich bij het smeeken binnenskamers, en óók bij het smeeken

aan de menschen. Want dát was het eenige wat hij naar buiten deed, dat hij met inspanning van al zijn krachten dagelijks tot midden in den nacht brieven schreef, die bij vele honderden de wereld ingingen, om in stilte weder goed te maken, wat eenige dagbladartikelen door duizenden exemplaren zoo gemakkelijk bedorven hadden.

Het was een arbeid, bijna niet onder de knie te krijgen, en die zich, naast zijn eigenlijke beroepslichten, al meer en meer ontwikkelde. En als men dan daarbij tevens denkt aan het grievend leed over zulke ervaringen, dan is het geen wonder, dat hij eindelijk, na bijna bovenmenselijke inspanning, in 1862 neerzank en zware koorts kreeg, die al zijn levenskrachten schenen te zullen verteren. Ziek, schijnbaar zonder hoop op beterschap, lag hij in het ziekenkamertje, westelijk in het huis gelegen, vanwaar men tegen den avond de hoogte met de Zondagsboomen zag, met het goud der ondergaande zon overgloed. Eens dwong een door kinderhand in de aangrenzende kamer ontstoken vuurtje den zwaar-zieke op te staan, om het te dooven. Hij keerde met sterk verschroeiende handen in bed terug, en werd al zwakker en zwakker.

Om hem aan het onrustige leven in de Inrichting te ontrukken, bracht men den doodzwakken man naar Jeruzalem; daarna naar Bethlehem. Langs de straat der Wijzen uit het Oosten, uit de kerstgeschiedenis zoo welbekend en die men op bijgaand plaatje over de Rephaïm-vlakte tot aan het klooster Mar Elias, nog even zichtbaar aan den horizon, volgen kan, ging het naar de oude kerststad, waar hij bij den zendeling Müller, in hetzelfde huis, waar later zijn tweede zoon als predikant wonen zou, een zeer liefdevolle opneming en verpleging vond. Doch het werd eer erger dan beter. Op een draagbaar werd hij eindelijk door vier mannen weer naar Jeruzalem teruggebracht, opdat hij ten minste bij huis zou kunnen sterven. In Jeruzalem woonde hij niet bij de zijnen in de Inrichting, waar het leven voor hem te druk zou zijn geweest, doch hij had in de stad, allervriendelijkst door de Heeren Hermann en Frutiger in huis opgenomen, zijn stil ziekenkamertje. Hier ging het tegen alle verwachting heel langzaam, na verloop van verscheidene maanden, den weg van beterschap op. Zijn vrouw bezorgde intusschen het huishouden der Inrichting, terwijl de onderwijzer Raible het beheer had.

Eindelijk kon Schneller weder wat loopen. Hij ging toen alle dagen tegen den avond een kwartiertje ver de stad uit, wandelend naar het destijds nog eenzaam gelegen, thans te midden van de huizen der voorstad zich bevindende Mohammedaansche grafmonument „El-Scheech”, waar zijn vrouw en de drie kinderen hem dan met verlangen te gemoet zagen. Thans nog herinneren

deze zich hoe verheugd zij konden zijn, als zij, terwijl de laatste stralen der ondergaande zon den Olijfberg verlichtten, hun lieven vader met langzame, zwakke schreden in de verte zagen aankomen.

Eindelijk was hij weder hersteld, en met volle kracht wijdde hij zich weer aan zijn beroep. Zijn plan, reeds in het eerste jaar

Mohammedaansch grafmonument „El-Scheech”.

60 tot 70 weeskinderen op te nemen, was niet tot uitvoering gekomen. Doch uitgesteld was het niet. De nood was trouwens ook groot genoeg, en het aantal aanzoeken om weezen op te nemen, werd steeds grooter. Met het Comité bevond hij zich hierover steeds in voortdurenden strijd. Het Comité verklaarde maar altijd: „Wij hebben geen geld, wij *mogen* niet meer kin-

deren opnemen." Doch Schneller hield aan, en zette met onbuigzame energie door, dat steeds nieuwe weezen, die in de termen vielen, werden opgenomen. Hij hield er van, in de vergaderingen op de grondstelling des Heeren te wijzen: „Alles wat de Vader Mij geeft, komt tot Mij, en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen!" Ook daarin werd zijn geloof niet te schande. Waren de gevolgen der openlijke verdachtmakingen zeer merkbaar, wijl daardoor de deelneming, in den beginne zoo hartelijk betoond, plotseling verlamde en nog slechts weinige giften voor het Syrische Weeshuis werden geschonken, toch mocht hij ervaren dat, als de nood het grootst is, God ook het meest nabij is. Juist toen in het tweede jaar deze gevolgen het meest werden ondervonden, kwam op een dag bij den penningmeester

Richter-graven.

een gift in ééns in van tot nu toe geheel onbekende vrienden in Londen, ten bedrage van 6000 Mark. Na eenige jaren sloot, mede tengevolge van misgewas en stijging van den prijs der levensbehoefden, de jaarrekening met een schuld van 7000 Franc. De Comité-leden trokken hoe langer hoe meer bedenkelijke gezichten. Want voor een Inrichting zonder eenige fondsen was dit een moeilijke toestand, en niemand wilde zulk een onzekeren schuldenaar nog meer leenen. Toen smeekten zij tot den Heer in

hun nood, en wederom kwam plotseling de hulp van een kant, vanwaar niemand haar verwacht had. Een tot dusver geheel onbekende vriend schonk aan de inrichting 8000 Thaler en maakte eensklaps aan den nood een einde.

Zóó nam het Huis van jaar tot jaar toe. Ook de ruimte in huis moest worden uitgebreid. Schneller kocht, noordwaarts van zijn huis bij de zoogenaamde „Richter-graven”, een stuk gronds met oud-Israëlietische in de rots uitgehouwen graven. De rotsen, waarin zij waren uitgehouwen, leverden voortreffelijke bouwstenen; daarmede bouwde hij het eene stuk na het andere aan zijn huis aan. Buiten in de steengroeve zaten dikwijls zijn eigen kinderen, om een oog op het werk der steenhouwers te houden, terwijl buiten aan het huis gebouwd en binnen in het huis school gehouden werd.

Er was een nieuw vraagstuk op te lossen, toen Schneller na verloop van eenige jaren begon in te zien, dat het vraagstuk 't welk hij onder handen had, nog niet voor de helft was opgelost, als de weeskinderen slechts onderricht op school ontvingen en, wanneer zij 14 of 15 jaar oud waren, na bevestigd of gedoopt te zijn, werden ontslagen. Het doel toch moest immers altijd blijven, de weezen tot flinke evangelische mannen op te leiden, om eens een vaste kern voor een *Evangelische Arabische Kerk* in het Heilige land te vormen. Doch dan moesten de onzelfstandige, onervaren jongens niet worden uitgestooten in het leven, waarin zij stellig een zekeren buit van vijandig gezinde confessies zouden worden. Neen, zij moesten in het Huis een beroep leeren, waarmede zij eens zelfstandig in het burgerlijk leven hun bestaan konden vinden. Er werd dus een reeks van *handwerksgelegenheden* ingericht. Een kleermakerij, een schoenmakerij, een meubelmakerij en een smederij werden het eerst geopend. Doch in den loop der jaren kwam er nog allerlei bij: een draaierij, een pottenbakkerij, een dakpannenbakkerij, een boekdrukkerij, enz., zoodat er steeds meer beweging, steeds rijkere afwisseling in het leven der Inrichting kwam. Ook een *blinden-inrichting* met school voor de blinden, eigen blinden-drukkerij en groote blinden-industriezaal werd opgericht. En de opening van een klein Seminarie, waaruit vele erkend bekwame inlandsche leeraren en geestelijken, thans in Palestina werkzaam, zijn voor den dag gekomen, zette de kroon op den schoolarbeid, die overigens door vele onderwijzers, in acht klassen, in het Arabisch en Duitsch tot uitvoering gebracht werd.

Terwijl het huis en de schare van daaraan toevertrouwde kinderen zoo toenam, was het in het eigen gezin zeer stil geworden. Het derde zontje, Benoni, was na lange, zware ziekte gestorven en op den berg Zion ter ruste gebracht. Het vierde

zoontje, Johannes, was nog klein en kon tehuis blijven. Doch voor de drie oudste kinderen was de tijd aangebroken om het ouderlijke huis te verlaten en naar Europa te trekken. De kleine Ludwig was namelijk elken zomer zwaar ziek en kon het klimaat niet verdragen, en Schneller zeide dikwijls tot zijn vrouw: „Ludwig sterft ons nog weg, als wij hem niet naar Duitschland brengen, en Theodoor — die ouder was — moet noodzakelijk naar andere scholen toe.” Hij zelf was zeer willens, zijn kinderen beter onderricht te geven. Maar bij zijn drukke bezigheden kwam hij daartoe nooit voor 's avonds 9 uur, als de kinderen natuurlijk erg slaperig waren. Dan knikkebalden nu rechts, dan links een in slaap, en een onderzoek naar hetgeen zij gehoord en begrepen hadden, zou al heel treurig zijn uitgevallen.

Zoo moesten zij dan wel besluiten, hun huis, dat voor zoo vele vreemde kinderen open stond, voor de eigen kinderen te sluiten. Dat is misschien wel het zwaarste offer voor de zendingen, dat zij hunne jeugdige kinderen van zich moeten laten gaan en hun oudervreugde en opvoedersplichten aan anderen moeten overlaten. Men kan zich voorstellen, als men zelf kinderen heeft, hoe het de moeder te moede was, nu zij hare kinderen zóó ver weg moest laten trekken. Doch het moest, en zij was het volkomen eens met haar man, toen deze zeide: „De kinderen behooren veel meer den Heer toe, dan ons. Wij hebben slechts onzen plicht aan hen getrouw ten uitvoer te brengen en hebben slechts al onze opmerkzaamheid er aan te wijden, om te zien waartoe zij krachtens hun aard en aanleg bestemd zijn.” Zoo brachten zij dan hun drie kinderen, Theodoor, Ludwig en Maria, naar Duitschland. De destijds 9-jarige dochter keerde na 6 jaar terug, de zonen eerst na 15 jaar als geordende predikanten. Jammerend en bitter weenend stonden destijds de drie kinderen op het station in Göppingen en zouden de sneltrein wel hebben willen achterna hollen, die hun lieve ouders weer weg voerde naar het verre Oosten. En de moeder zat in den sneltrein, die haar zoo onverbiddelijk en snel van hare kinderen wegsleepte, onder heete tranen en zocht zich in gedachte aan de woorden op te richten: „Die vader of moeder, zoon of dochter meer lief heeft dan Mij, is Mijns niet waardig.”

Ettelijke jaren daarna moest de moeder ook den jongsten zoon, Johannes, ter wille van zijn volledige ontwikkeling naar Duitschland brengen. De vader begeleidde haar naar Jaffa en bracht haar op de voor het vertrek gereed liggende stoomboot der Oostenrijksche Lloyd. „Gij zult mij nu in langen tijd niet meer zien, mijn jongen,” zeide de vader, toen hij afscheid nam, waarop Johannes in bittere tranen uitbrak en hartbrekend schreide, ook nog toen de kleine bark met vader reeds lang uit het oog

was en van de vertrekkende stoomboot nog slechts een kleine streep kust van het beloofde land zichtbaar was.

Zóó vloten vele jaren daarheen. Het Huis werd grooter en grooter; het vulde zich al meer en meer met vreemde kinderen, jonge en oudere; doch te midden van al die menschjes bleef er één eenzame plaats in hun hart. Zoo dikwijls als de kinderen uit de school kwamen, geen van de eigene trad meer de kamer binnen. Doch eindelijk kwamen zij weder terug: eerst de dochter; dan 9 jaar later de tweede zoon Ludwig, als predikant en zendeling voor Bethlehem; een half jaar later de oudste zoon Theodoor, als predikant en Inspector aan de zijde zijns vaders in het Syrische Weeshuis. En ook de jongste zoon Johannes, de jurist, keerde spoedig daarop als gast weer in het vaderlijk huis terug.

Hoe anders was alles geworden; hoe waren de lokalen in aantal toegenomen, terwijl ook het getal der bewoners van het Huis nu reeds tot op 180 geklommen was! Ook de openbare meening in de Zendingsgemeente in het vaderland was een geheel andere geworden. Ver, ja zoo ver als er Evangelische Christenen van Duitschen stam wonen, was het Syrische Weeshuis daaronder een goede bekende, en bemind. Trots alle stormen en aanvechtingen was het gebleven, toegenomen, tot de grootste Evangelische Zending-inrichting in het Heilige land uitgegroeid, en de vruchten er van lagen voor de geheele wereld bloot. Want reeds lang was het niet alleen meer de bedoeling, arme weezen te verzorgen. Met het Huis waren ook de doeleinden toegenomen. Wat eens Schneller bij zijn uittocht uit het land van Chrischona zich ten doel gesteld had, hier *zending*, uitlopend op gemeentevorming, te drijven, dat kwam thans meer en meer in vervulling. Jongens uit het geheele land, ook niet-weezen, werden opgenomen om een tien tot vijftien jaar, totdat zij nl. jonge mannen waren, in het Huis te blijven, en dan met een zelfstandig levensberoep als volwassen evangelische gemeente-leden weder weg te trekken naar hun geboorte-bergen in Judea en Galilea, of afwaarts naar de kust der Middellandsche zee, of opwaarts naar Syrië.

Geen boom wordt flink en sterk, of hij moet door stormen bewogen worden. Dat gold niet slechts het Huis, doch het gold ook den huisvader, die in het jaar 1872 door zulk een geweldigen storm geteisterd werd, dat hij tot in zijn wortels werd bewogen en bijna uit het land der levenden werd weggerukt. Nóg nam hij aan zijn lichaam de nawerking der krankheden waar, die hij op Chrischona en in de aanvangsjaren van zijn Weeshuis had door-gemaakt, toen hij zich met inspanning van alle krachten tegen de uitgestrooide kwade geruchten had te weren. Thans keerde het lichaamslijden weder terug. Hij was reeds erg zwak en ziekelijk,

toen er nog een nieuwe, al te groote krachtsinspanning bijkwam, veroorzaakt door den grooteren landaankoop, en de gevolgen van dien, rondom het huis. De Fellachen of boeren kwamen tot hem en baden en smeekten hem, hun hun land af te koopen, om daardoor geld in handen te bekomen. Nu zijn zulke landkooopen in Turkije, en van daar ook in Palestina, buitengewoon lastige, vermoeiende en verdrietelijke zaken. Hij gaf er zich mede af, omdat hij in het belang van het Weeshuis daartoe wel verplicht was, — totdat hij weer instortte. Hij moest nu langen tijd het bed houden. Daar lag hij dan, stil, héél stil, vele weken lang. Zijn vrouw wijdde zich, naast de leiding van het groote Huis, schier dag en nacht aan zijne verpleging. Zij zorgde echter niet slechts voor het kranke lichaam, doch bad ook dikwijls aan zijn bed, wat hem zeer verkwikte. Vaak, als zij hem zoo stil zag liggen, terwijl hij uren lang geen enkel woordje sprak, vroeg zij hem bekommerd: „Ach, gij zult toch niet gaan sterven?” Dan antwoordde hij geregeld: „Als ik den Heer op aarde nog iets van nut ben, dan zal ik niet sterven.” Doch de ziekte nam niet af, maar ging veel eer van de eene ziekte in de andere over, en hij leed groote smarten.

Eindelijk verklaarde de geneesheer, dat Schneller niet weder herstellen zou, als hij niet zoo spoedig mogelijk tot herstel naar Duitschland afreisde. 't Gold dus nu, een vlug, maar moeilijk besluit te nemen. Zijn vrouw had niets liever gedaan, dan haar lieven man begeleiden en hem verplegen. Doch dat was onmogelijk, — want wat had er dan van het groote Huis moeten worden? Zoo moest zij hem dan met een bloedend hart alleen laten trekken, nadat er zich voor de reis op het schip gelukkig tegelijkertijd een geleider had opgedaan, op wien kon worden vertrouwd.

Het was voor het geheele Syrische Weeshuis een treurige dag, toen vier mannen den zieke in een draagstoel wegvoerden, begeleid door de weenende schare der huisgenooten, over de Jaffa-sstraat heen en zoo naar omlaag naar de zee. Een Duitsch geneesheer, die mede reisde, hield hem voor een binnen kort ten doode gedoemd man. Hij kon op het schip bijna niet meer eten en werd al zwakker en zwakker.

In de badplaats Boll bij Göppingen, dicht bij de plaats zijner jeugdwerkzaamheid in Ganszlosen, hield hij zich vele maanden op, om het weder te boven te komen. Het was een groote, hoewel ook met weemoed vermengde vreugde voor zijn drie in Duitschland toevende kinderen, den dierbaren, zoo ernstig zieken vader hier weder te zien. Maar van beterschap was weinig te bespeuren. Schneller, aan het warme klimaat van het zonnige Zuiden gewend, leed zeer onder de koude van het nevelige

Westen. Hij zelf begon de hoop op te geven, dat hij van deze ziekte genezen zou. Doods- en afscheidsgedachten bewogen dikwijls zijn ziel. Het scheiden van vrouw en kind, het afbrokkelen van de nog niet afgedane levenstaak vielen hem zwaar. In zulk een droevige stemming wendde hij zich eens in Bolla met ootmoedige smeeking tot God en bad hij om verlenging zijns levens. Toen nam hij zijn Bijbel, sloeg dezen op, en zijn oogen vielen op de woorden, die in het 38ste hoofdstuk van den Profeet Jesaja staan: „Zoo zegt de Heer, de God van uw vader David: Ik heb uw gebed gehoord, Ik heb uwe tranen gezien; zie, Ik zal vijftien jaren tot uwe dagen toedoen.” Het was hem, alsof God zelf hem overluid en duidelijk antwoord had gegeven. Hij werd daardoor zeer getroost en schreef opgewekt aan zijn vrouw in Jeruzalem: „Ik zal niet sterven, maar leven en des Heeren werk verkondigen!”

Deze hoop heeft zich ook vervuld. Doch vooreerst was daar nog niets van te bespeuren. Integendeel, toen de herfst kwam, en met deze de ruwe winden, die in het Westen den strengen winter aankondigen, verergerde zich zijn toestand steeds meer en meer, en om de koude te ontvluchten, spoedde hij zich weer naar huis. De zeereis werkte gunstig op zijn toestand, en toen hij in Jaffa landde, was hij weder zóó in kracht toegenomen, dat hij niet meer in een draagstoel naar Jeruzalem behoefde te worden gebracht, doch op een ezel kon rijden.

In het Syrische Weeshuis heerschte groote vreugde, toen een bode uit Jaffa de aankomst van den beminden man meldde. Uren ver trok hem het groote aantal huisbewoners over berg en door dal te gemoet, en aan het gejuich kwam geen einde, toen allen den geliefden gestalte, hoewel nog zeer zwak, terug zagen. Zij omringden hem van alle kanten, kusten hem de handen en voerden hem onder vreugdegejuich weder naar huis. Reeds daalde de avond, en een matte weerschijn van de avondzon lag nog over den top van den Olijfberg, toen men in het Syrische Weeshuis aankwam. Toen stelden zich, nadat hij door de groote poort in den hof was binnen gereden, al de bewoners van de inrichting in den hof op, den beminden man in het midden nemend, en zong men hem als welkomstgroet het lied toe:

Noach's arke zwenkte
Lang op woelenden vloed:
Hoe het scheepke ook zwenkte,
't Wankelde niet in moed.
Als in 't daag'lijksch leven
Stormen zijn ons lot,
Moet dit troost ons geven:
„Mijne winste is God!”

Doch de beproevingen waren nog niet ten einde. Na kort verblijf tehuis liep de ziekte uit op een gevaarlijk lever-abcès. Schnellers toestand werd weer hoogst bedenkelijk. Reeds kwamen er velen met het verzoek, den zieke nog eens te mogen zien vóórdat hij stierf, daar zijn gevaarvolle toestand in Jeruzalem en omstreken spoedig bekend was geworden. Dat waren treurige troosters! Doch Schneller en diens vrouw leefden in het zekere vertrouwen, dat God zou dóórhelpen; zij baden veel en ernstig, en werden niet te schande. Het lichaam werd door den Duitschen geneesheer Dr. Sandreczky, die den zieke met groote trouw en bekwaamheid behandelde, geopereerd. De operatie verliep boven verwachting gelukkig, en na zes weken kon Schneller weer opstaan. Het gansche Huis verheugde zich op dien dag als ware het een feestdag, toen hij voor de eerste maal, steunend op den arm van zijn trouwe vrouw, die in dien tijd bijna bovenmenschenlijke zorgen aan hem besteed had, weder in den tuin verscheen.

Geheele genezing verkreeg hij door een uitstapje, dat hij in het jaar 1873 met al de huis-bewoners naar Hebron maakte. Dat waren schoone, onvergetelijke dagen daar in Hebron, de stad met de graven van de Aartsvaders! Zij hadden in het Westen der stad, op een stuk grond hunne tenten opgeslagen, op hetzelfde stuk, waarop elf jaar later hun zoon Ludwig als predikant van Bethlehem, in opdracht van de Jeruzalems-vereeniging, voor het eerst sinds de dagen der Kruisvaarders een Christelijken Zendingspost heeft geopend. Schneller zelf was bijzonder gelukkig, weer eens dagen lang onder Gods vrijen hemel te mogen leven. Onder de inwerking van de gezonde, hooge lucht van Hebron bespeurde hij dagelijks, hoe er nieuwe kracht door zijn aderen stroomde. Zienderwijze leefde hij op, maakte tochten mede naar den ouden Abrahams-eik, naar de graven der Aartsvaders, naar de ruïnen van de oude steden en de holwoningen, overal omringd door een groot aantal zijner tochtgenooten, daar niemand zóó levendig en zóó leerrijk als hij van de oude, bewogen tijden wist te verhalen, die eens over deze nu gemeenlijk zoo stille en eenzame plaatsen gegaan waren.

Op de terugreis, een uurtje van Bethlehem, liet hij de groote karavaan alléén naar het Weeshuis vooruit trekken. Hij zelf echter bleef met zijn vrouw en eenige volwassen kweekelingen op de hoogte van Salomo's Vijver, om zich in de geurige, gezonde lucht nog eenige dagen te kunnen verkwikken. Er werden tenten opgeslagen, voedingsmiddelen uit Jeruzalem gebracht, ook menig vriendschappelijk bezoek in het nabijzijnde Bethlehem gemaakt, en het was een schoone en opgewekte tijd in de legertenten daar boven op de vrije hoogvlakte boven den Vijver,

Hebron.
De toren rechts boven de graven der Patriarchen, de toren heel links boven de Abrahams eik.

een tijd, dien ook later allen zich nog met genot herinnerden.

Van nu aan werd Schneller, nadat hij zich door deze zware stormen, die zijn gezondheid geheel dreigden te verwoesten, had doorgeworsteld, veel krachtiger, en verheugde hij zich tot op hoogen ouderdom in zulk een voortdurende, bijna ijzersterke gezondheid, dat in het verdragen van lichamelijke vermoeienissen vaak ook jongeren nauwelijks tegen hem op konden. Lachend vertelde hij eens, toen hij, reeds bejaard, van Jeruzalem naar huis kwam, dat een der geneesheeren, die hem in zijn zware ziekten behandeld had, hem tegen was gekomen, toen hij daar zoo flink als ware hij nog een jongeling door den brandenden zonnegloed heenstapte, en dat deze hem verbaasd had toegeroepen: „Aan u wordt toch werkelijk alle geneeskundige voorspelling te schand! Thans geloof ik, dat ge heelemaal niet meer sterft!”

EEN HOOGTEPUNT.

Er zijn voor ieder mensch, die op Gods leiding in zijn leven acht geeft, dagen op den kalender, die, als zij wederkeeren, zijn ziel nog ontroeren bij de gedachte er aan, dat de Heer hem destijds eens op bijzonder aangrijpende wijze Zijn aangezicht heeft laten aanschouwen en hem Zijn goedheid en trouw liet wedervaren. Dat zijn dagen, die de Heer gemaakt heeft. Zij schijnen zoo glanzend het aardsche leven binnen, en tevens zoo zalig naar omhoog den hemel in, om ons, menschenkinderen, den weg naar het vaderhart Gods te wijzen.

Zulk een dag, een hoogtepunt, van waaruit men het geheele doorgemaakte stuk weegs, met de gedenkteekenen van Gods genadevollen bijstand daarop lichtend, nog eens overzien kon, was voor Schneller de 11de November 1884, toen voor de 25ste maal de dag terugkeerde, waarop hij met het eerste troepje Syrische weesjongens onder veel moeiten en zorgen van Jaffa naar omhoog gereisd en in zijn huis binnengetrokken was. Hoe geheel anders zag het er hier nu uit dan destijds, toen hij en zijn vrouw, 30 jaar geleden, voor het eerst het woeste stuk gronds, zonder boomen, bedekt met steenen en rotsblokken, betreden had! Wijd in den omtrek groenden nu bloeiende tuinen, en te midden daarvan verhief zich de groote Inrichting, die, om dezen gedenkdag te vieren, thans in sierlijk feestgewaad was gestoken! Van den

toren noodigden de drie klokken, in 1881 door Keizer Wilhelm I aan het Huis geschonken, een feestelijk gestemde Gemeente uit om den dag te komen vieren, waarop eens in het geloof het Syrische Weeshuis als een zaadkorreltje was nedergelegd in den onherbergzamen bodem der bergen, die rondom Jeruzalem liggen. Was het destijds zwak en gering als een arm heidebloempje onder de doornen, thans was het geworden tot een machtigen boom.

Der aarde warme zegen,
Dauwpaarlen, vloeiden toe,
En zonneschijn en regen,
Zij kwamen — men weet niet, hoe!

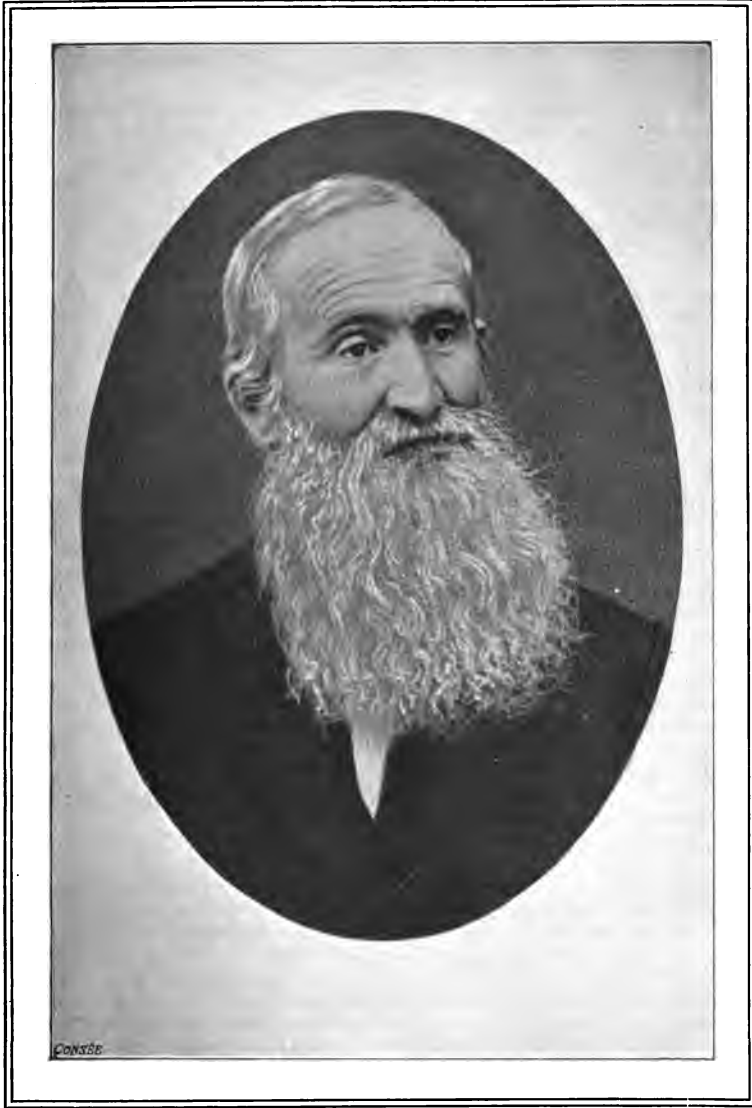
Onder de dauwparels, den zonneschijn en den regen der goddelijke barmhartigheid was het Huis gegroeid, en had er zich een liefdekring om heen gesloten van de trouwe vrienden der zaak in het Zweedsche en Russische Noorden, en door Duitschland en Zwitserland heen, ja tot zelfs in Amerika en Australië.

In onze dagen zijn er wel wat al te veel feesten en jubileums. En het was een goede gewoonte, dat men tot nu toe in het Syrische Weeshuis wel den stichtingsdag bij den huisdienst in stille vreugde en dankbaarheid jegens den Heer herdacht, ook dezen wel, door toevoeging van een sinaasappel of meloen aan het middagmaal, voor de lieve jeugd kenmerkend onderscheidde, doch dat men er verder geen groot feest van maakte. Maar ditmaal was het anders: dankbaar voor de gunst van God, die het geringe uit het stof opheft en het kleine groot weet te maken, had het Comité besloten, in dit jaar voor den eersten keer op de plaats, waar Schneller en zijn vrouw eens zoo eenzaam en klein begonnen waren en onder moordenaarshanden hadden gesidderd, een herdenkingsfeest te vieren. Groote slingers gaven den weg aan van den hofpoort tot aan de groote zaal der blinden-industrie, nu op liefelijke wijze voor deze feestgelegenheid opgesierd. Op den weg, die eens zoo eenzaam en woest was, en waar geen enkel huisje stond, toen Schneller werd uitgeplunderd, kwamen door de voorstad, hier langzamerhand ontstaan en zich uitstrekkend tot het Syrische Weeshuis, talrijke gasten. De geheele, intusschen sterk toegenomen Deutsche Gemeente, en ook de Engelsche vrienden uit Jeruzalem, benevens een groot aantal Arabische mannen, vroeger kweekelingen van het Huis, waren verschenen. Hartroerend was het voor de ouders, dat hun zoon Ludwig, de predikant van Bethlehem, dien zij eens in dien verschrikkelijken nacht voor 25 jaar als klein kind, bevend voor de roovers, op hun schoot beschermd hadden, nu het spreekgestoelte beklom, om de feestrede te houden over den dagtekst: „*Zij zullen weten, dat Ik de Heer ben, die hen*

uit Egypteland leidde, dat Ik onder hen woon, Ik de Heer, hun God."
 Het was zijn ouders uit het hart gesproken, toen hij o. a. zeide:

Alleen God in de hoogte zij de eer! Zóó weerklinkt het heden door den grooten dom der Evangelische Christenheid op den doop- en naamdag van Luther. Zóó klinkt het ook in ons Huis, die kleine kapel aan dien grooten dom: Niet ons, Heer, niet ons, maar Uwen naam de eer! Gij weet, welken beroemden naam de dappere veldmaarschalk Blücher zich eens verworven heeft. Maar hij kon het niet verdragen, als men lofredenen op hem hield. Zoo zat ook eens een gezelschap rondom hem; zij roemden en prezen zijn heerlijke daden, zijn moedig hart, zijn geweldigen arm. Toen sloeg hij met de vuist op de tafel en riep uit: „Wat is het dan toch, waarover gij zooveel drukte maakt? Het was mijn vermetelheid, Gneisenau's bezonnenheid, en vóór alles de barmhartigheid van den grooten God!" Nu, naar het mij voorkomt, heerscht hier in huis dezelfde gezindheid. Er zal wel niemand hier zijn, die thans gaarne een lofrede zou willen hooren op zijne voortreffelijke dienstverrichtingen, even min als op zijn opofferende trouw, en dergelijken. Was daarvan iets aanwezig, dan is er roem en loon in de stilte bij God, die in het verborgene ziet en eens in het openbaar zal vergelden. Doch wie is het, die dit Huis behoed en gedragen heeft tot op dezen dag; die ons door allerlei nood en gevaren en moeilijkheden als op arendsvleugels tot hiertoe geleid heeft? Wie is het, die sinds dien 11den November 1860 beschermend en behoedend zijne vleugelen over dit Huis heeft uitgespreid en het met zijne genade overschaduwde? Is het niet de trouwe Herder, die op de groene vlakke let op Zijne schaapjes, doch ook door het donkere dal als Vriend ons vergezelt? Is het niet de trouw, waarvan Jeremia zelfs in zijn Klaagliederen moet uitroepen: „Het is 's Heeren goedheid, dat wij niet ten ondergegaan zijn. Zijne barmhartigheid heeft nog geen einde, doch zij is alle morgen nieuw, en Zijn trouw is groot!" Hoeveel van Gods barmhartigheid, genadige hulp, trouwe bewaring, vriendelijke vergiffenis en vergeving van alle misgrepen, mochten wij hier in dit Huis niet ervaren sinds de dagen, dat het nog een huisje was, als een hut in den wijnberg, onverdedigd en onbeschermd tegen de overvallen van roovers; dat in zijn zwakheid geen andere verzekerdheid van zijn voortbestaan had, dan het woord: de naam des Heeren is een vaste burcht, de rechtvaardige loopt daarin en wordt beschermd! En thans heeft de Heer uit het kleine huisje een groot huis gemaakt. Van uit de hoogte der hemelen heeft Hij Zijn zegen in stroomen op ons neder doen dalen. Daarom stijgt onze dankpsalm tot dezelfde hoogten naar omhoog met de woorden: Alleen God in de hoogte zij de eer!

Daarop sprak de jubilaris — want de geschiedenis van het Huis was *zijn* geschiedenis —, de Director en *Weesvader Schneller*. Niet slechts tot het laatste jaar zich bepalend, zag hij terug op de voorbij gegane jaren met al hunne verkwikkende, doch ook smartelijke gebeurtenissen, en tevens vooruit in de toekomst, met de tot nu toe verkregen resultaten als uitgangspunt, wijzend op de gekoesterde verwachtingen en wat men verder beoogde met den arbeid van het Syrische Weeshuis. Na in diepe ontroering te hebben teruggezien op de geschiedenis van het Huis tot op het oogenblik van heden, begon hij zijn toelichting, waaruit wij het een en ander mededeelen.

J. L. Schorrell

Ik voel mij gedrongen, terugziende op de lange rij van jaren, van 1860 tot nu toe, met David (Psalm 68 : 20) uit te roepen: „Geloofd zij den Heer; dag bij dag overlaadt Hij ons!” Wij hebben een God, die helpt, en een Heer, die van den dood redt. Dat wij Hem kennen en hebben, dat is onze steun, onze bescherming, onze roem en onze prijs heden en te allen tijde!

Wij zijn maar geringe menschen en hebben niets, om ons op te beroemen, noch op hetgeen op aarde is, noch op hetgeen *wij* op aarde zijn, hebben en doen. Doch wij hebben een opdracht, een duidelijke zendingsofdracht van den Heer. Deze opdracht hebben wij verkregen, nadat Hij tot ons een groot woord van genade heeft gesproken: Ik heb u bij uw naam geroepen, gij zijt de Mijne. Onze opdracht echter luidt: „Gaat heen en verkondigt het rijk Gods. Predikt Zijn Evangelie aan alle creaturen en maakt daardoor alle volkeren tot Zijne jongeren.” Deze opdracht heeft ons, weezen-ouders, naar Jeruzalem gevoerd, anders niet, en evenzoo een geheele schare van onze medewerkers en medearbeidsters, die thans ten getale van 16 met ons tot hetzelfde doel in de Inrichting samenwerken.

Velen nemen het ons kwalijk, dat wij ons juist tot de geringsten en ellendigsten onder dit volk gewend hebben, om hen te helpen, en meenen, dat wij op andere wegen, die tot de grooten en invloedrijken leiden, meer resultaat zouden hebben gehad. Doch zóó hebben wij van den beginne onze opdracht opgevat. Of wij het al gaarne of niet gaarne doen, zóó is ons dit ambt opgelegd. Tot de geringsten heeft zich óók onze Heer gericht. Hij predikte *den armen* in dit land het Evangelie. Daar boven in Galilea prees Hij den Vader, den Heer des hemels en der aarde, dat Hij het verborgene den verstandigen en wijzen heeft verborgen, doch den onmondigen heeft geopenbaard. Deze opvatting, die wij van Jezus moeten leeren, heeft ook ons tot de geringsten des lands gevoerd. Hij is het ook, door Wien dit Zijn Huis staat, waarin wij thans een herinneringsfeest Zijner gunst vieren met de geringsten onder dit volk.

Wat het Huis betreft, 28 jaar geleden was op de plaats, waar thans deze feestverzameling zit, een woest land, vol rotsen en hoopen steen. En toen wij het richtsnoer trokken en de eerste trapgeleidingen voor de wijnstokken, die het Huis omgeven, aanlegden, kwamen eenige hoofden van de Joden-zending van destijds voorbijrijden en zeiden: Gij doet niet recht, dat gij u hier land aanwerft en beplant, het behoort aan de Joden. En wat moet het toch eigenlijk worden? Wij gaven daarop ten antwoord de woorden van Ezechiël (47 : 22, 23): „Het zal geschieden, dat gij het land zult doen vallen in erfenis voor ulieden, en voor de vreemdelingen, die in het midden van u verkeeren, die kinderen in het midden van u zullen gewonnen hebben; en zij zullen ulieden zijn als een inboorling onder de kinderen Israëls; zij zullen met ulieden in erfenis vallen, in het midden der stammen Israëls. Ook zal het geschieden, in den stam, bij welken de vreemdeling verkeert, aldaar zult gij hem zijn erfenis geven, spreekt de Heer.” Over het doel van het Huis konden wij hun slechts zeggen: „Het moet een Godshuis worden, en wat het speciale doel er van betreft, daarin zal de Heer wel voorzien.” Dat stelde hen tevreden. Dat wij niet recht gehandeld hebben, zegt niet Hij, die ons gezonden heeft, want Hij heeft ons onder veel aanvechtingen tot op den huidigen 25-jarigen feestdag 550.000 Franc in de handen gelegd, die besteed werden aan weezen, verlatenen, blinden, ziekelijken. Onder hen waren ook vele deugnieten en bedelaars, die het niet lang hebben uitgehouden. De meesten zijn echter 5, 8, 10 en meer jaren in de Inrichting opgevoed en gevormd.

Van hen zijn er 4 predikers en evangelisten, 14 onderwijzers aan volks- en hogere scholen, 21 kooplieden, 3 chyrurgen en apothekers, 1 lithograaf, 3 advokaten en schrijvers, 5 soldaten, 6 dragomannen en vreemdenleiders, 154 handwerkslieden, 103 landbouwers, 101 bedienden en daglooners geworden.

Deze getallen getuigen er van, dat wij niet te vergeefs gearbeid hebben. Het doel echter, waarop wij ons met alle kracht en inspanning, wat ons deel betreft, toeleggen, is de ómvorming van het volk hier in overeenstemming met het Evangelie Gods, en al ons doen, lichamelijk en geestelijk, doelt daarop, het Evangelie van Jezus Christus, dat hier vreemd geworden is, weder een weg te banen in het Heilige land.

Doch dit doel bereiken wij niet alléén door onderricht. Arbeid, vóór alles arbeid, daartoe moeten wij vooral dit volk brengen. Wat geeft het, of wij de kinderen al leeren, als zij niet in staat zijn, later met eere hun eigen brood te eten? Zullen wij soms goed onderwezen bedelaars van hen maken? Waartoe brengen wij hun de kennis van het Evangelie en godsdienstonderwijs bij? Zullen wij soms luie, vrome zwetsers gaan opkweeken? Daarom hebben wij vastgesteld, dat geen kweekeling, wil hij het Huis *geordend* verlaten, het vóór zijn voleindigd 18de levensjaar mag verlaten. Als men den handen- en beroepsarbeid uit ons opvoedings-plan zou willen doorhalen, dan zouden wij ons Weeshuis sluiten. Wij doen dit in het volle bewustzijn, dat wij, zóó doende, tegen de strooming van dit volk in zwemmen, waaraan kortlings de vader van een blinden jongen ondubbelzinnig uitdrukking gaf. Hij bracht langs de Jaffa-straat op een ezels zitting blinden zoon naar het Weeshuis. Een onzer huisgenooten kwam hem tegen en zeide: Gij komt juist van pas. De industrie-onderwijzer voor de blinden is aangekomen, en bij hem leeren de blinden thans geregelden arbeid en hun eigen brood eten. „Moeten de blinden daar werken?” riep de vader ontsteld uit. „Mijn zoon zal niet arbeiden. Kom, jongen, wij gaan weder naar huis.” Gezegd, gedaan. Hij keerde zijn ezels zitting naar de tegenovergestelde richting en trok huiswaarts. Met deze verderfelijke volksstrooming zullen wij nooit medegaan; wij zullen ons niet van de wijs laten brengen, maar voortgaan, totdat onze christelijke, juiste manier is doorgedrongen.

Daarom beschouw ik het, naast de prediking van het Evangelie, als mijn hoofdtak, de kinderen van dit ongelukkige volk in het Heilige land weer te leeren werken. Onze zuster-inrichting, „das Rauhe Haus” bij Hamburg, heeft in het vorige jaar een groot Industrie-huis met niets dan handwerksplaatsen gebouwd en het den naam gegeven van „den gouden bodem.” De grond van onze 7 werkplaatsen, die om dezen hof zijn heen gegroepeerd, is niet van goud, doch het is massieve rots. Mogen onze jongelingen van beiden een onuitwischbare overtuiging in zich bevestigd krijgen: de eerlijke handwerksstand heeft een rotsvasten grondslag en gouden vooruitzichten!

Laat mij, ook onder dit streven, dit groote eenvoudig gehouden Huis Gods aan uwe liefde, deelneming en voorbede opnieuw mogen aanbevelen! Laten wij het eens worden en eens blijven met elkander in de liefde van Jezus Christus. Wij hebben vele zwakheden en gebreken bij al ons goed willen en meenen. Verdragen wij elkander dan wederkeerig in de liefde!

Mijn ernstig verzoek is dat gij allen, naast het deel van de groote taak van Christus onzen Heer, ons allen door Hem op het harte gelegd, ook nog iets van die van het Syrische Weeshuis op u wilt nemen. En laat ons allen te zamen, in eenheid des geestes, door den band des vredes als één lichaam en één geest in Christus Jezus, blijven aaneen gesloten, opdat de Heer worde verheerlijkt in Zijn grooten naam aan ons en Hij

door ons worde geprezen onder een verkeerd en ruw geslacht, opdat het licht worde in de donkere schaduwen van het morgenland, en de volle dag van Christus spoedig moge verschijnen!"

Uit de talrijke toespraken, die door den Consul van het Deutsche rijk, Dr. Reitz, de beide heeren Frutiger, Duisberg, Schick, den predikant Friedländer en den predikant Bschara Kanaän, een van de vroegste kweekelingen van het Huis, gehouden werden, ontleenen wij slechts datgene, wat op de *geschiedenis* van het Huis en den stichter er van, eenig licht werpt. Zoo zeide de penningmeester van het Comité, de heer Johannes Frutiger o. a.:

Hoe zou ik kunnen zwijgen op een dag van dank en lof in deze Inrichting, ofschoon anders geen man van vele woorden! Zweek ik, het zou een blijk van ondankbaarheid en verloochening van de eer zijn, die mij ten deel is gevallen tot het besturende Comité van dit Huis te mogen behooren. Niet als een last heb ik het beschouwd, dat ik al deze jaren voor mijn gering deel de Inrichting heb mogen dienen. Het is iets groots, hoewel ook iets van groote verantwoordelijkheid, de lijsten met elke gift afzonderlijk vermeld, te doorloopen en daarbij te denken: „Deze zijn door Gods hand der Inrichting toegevloeid! Zij moeten besteed worden, en God zal eens van u ook daarover reukenschap vorderen.” Het is niet mijn plan, u thans met lange reeksen van getallen te onderhouden; bij hetgeen onze Weesvader u reeds heeft medegedeeld, kan ik het wel laten, en ik zal er dus niet nader op ingaan. Vraagt gij, wat met deze gelden dan wel verricht is? Het is toch wel een groote som, als zij zoo over een lange reeks van jaren verdeeld wordt. Doch gij hebt het al gehoord, — en gij kunt het zelf uitrekenen, wat het kost, zoovele kinderen jaar in, jaar uit te onderhouden. Geloof gij, dat het zoo gemakkelijk is, dat alles in te deelen? Daarvan valt mij het minste werk toe; het is de zaak der Weesouders het zóó in te richten, dat het toereikt door de jaren heen. En het heeft toegereikt! Als bovenschrijf boven den huidigen dag zet ik de vraag des Heeren: „Hebt gij ooit gebrek gehad?” en ons antwoord: „Heer, nimmer!” Dus wil ik van nullen spreken; er was altijd een nul aanwezig, nl. er was *geen* gebrek aanwezig, en dat heeft de Heer gedaan, dies zijn wij verblijd! Denkt gij, dat het een geringe zaak is, voor een Inrichting, die zóó ver van het vaderland in haar onderhoud moet voorzien, jaar in jaar uit de giften bijeen te zamelen uit de verre verte? Daarvoor behooften vele, vele letters, en letters moeten geschreven worden —; en dat moet alles te zamen loopen: de enkele druppeltjes, in héél, héél kleine ruimten loopen zij te zamen, en eindelijk vormt zich een beekje, en de beekjes loopen weder in één, en ten laatste geeft het een stroom, die een Inrichting in het dorre Oosten op den steenachtigen bodem van Jeruzalem drenkt. Ware het passend, dan zou het hier reeds de plaats zijn, er van te spreken, welk aandeel de Huisvader zelf daarin heeft; hoe hij dag en nacht zich afslooft; de deelneming overal levendig weet te houden; opnieuw weet aan te wakkeren, steeds weder nieuwe sferen op te zoeken; om de vrienden daar buiten hunne deelneming aan deze Inrichting ook mogelijk en gemakkelijk te maken. Doch dat heeft de Heer gedaan: Hij heeft het hem in 't harte gegeven, de Inrichting hier te beginnen; Hij heeft hem sinds dien gesterkt. Thans ziet gij, voorzeker, een groot huis voor u en groote ruimten. Wie onzer een

25 jaar geleden hier waren, zou een klein huisje hier gevonden hebben, als een nachthut in de wijnbergen. Dat waren mijn eerste indrukken in den tijd, toen ik vóór 26 jaar hier kwam. En zie nu eens de Inrichting er op aan, die in deze groote kamers, in deze reeks van gebouwen woning heeft —: dat alles heeft de liefde der Christenen gedaan, die niet moede is geworden, steeds en maar steeds weer zich willig te laten vinden om voor Jeruzalem hunne giften en scherfjes aan te reiken. Het waren niet slechts scherfjes, ook groote, schoone en vorstelijke giften, en ook daarvan zou ik kunnen spreken. Doch het zou te lang worden, als ik u over de lange reeks van vrienden spreken ging, die overal, jaar aan jaar, dezen dienst van verzamelen en verdeelen op zich heeft genomen. Dat is te zamen een groot, krachtig koor, en er is een samenstemming daarin, over welke gij verbaasd zoudt zijn, als gij het kondt overzien. Gij ziet dus dat, bij alle gewildheid den Heer te dienen, er ook weder veel arbeid, veel scherpzinnigheid, veel geduld en volharding toe behoort, en dat dit tot nu toe het geval is geweest. En dat het nog altijd voldoende bleek, dat heeft God aan Zijne kinderen in het harte gegeven, en daarom Hem ook hier lof en dank gebracht! Geloof gij, dat het nooit door de zorgen is heengegaan? Geloof gij, dat dit alles altijd zóó aanwezig is geweest? Ja, ik heb gezegd dat het voldoende bleek, — doch er zijn toch ook dagen geweest, dat wij zéér in de zorg zaten. Doch, Gode zij dank, ik mag het uitspreken: zorgen met betrekking tot het dagelijksch brood waren *niet de eerste* zorgen, doch deze betroffen altijd iets anders, iets hoogers.

Gaarne zou ik nog aan iets anders willen herinneren. Denkt gij, dat de Huisvader altijd zulk een man als een rots geweest is, zooals gij hem thans vóór u ziet? Nog staat mij de namiddag voor den geest, waarop ik met zes lastdragers naar Bethlehem ben gegaan en den doodzieken man naar Jeruzalem heb overgebracht, zóó zwak en ellendig, dat hij niet eens wist, wat er eigenlijk met hem voorviel. Ik ging er heen en overreedde hem tot een kleine wandeling. „Ja,” zeide hij, en liet zich gewillig medenemen. „Wilt gij niet wat uitrusten?” Hij liet zich geheel willeloos op het draagbed leggen. Ik vroeg: „Mag ik u niet wat buiten in den heerlijken zonnenschijn brengen?” „Ja, zoo gij wilt.” Wij gingen op weg. Onderweg, bij Mar Elias, verhiel hij zijn zwakke stem en vroeg mij: „Dat gaat wel wat ver. Waar gaan wij toch heen?” Ik zeide: „Wij willen huiswaarts gaan.” — „Nu dan is het goed!” en stil liet hij zich verder dragen. Ik bracht hem bij de zeer droevig gestemde Huismoeder. Wat denkt gij, dat destijds door de harten der vrienden, 't meest echter door dat van de Huismoeder ging? Hoevele weken heeft zij in dien tijd niet in zorg, vrees, moeilijkheid en angst doorgebracht! En thans, wat zou er van de Inrichting geworden zijn, als het Gode behaagd had, den leider, de ziel van dit Huis, plotseling weg te nemen? Zij zou dan thans niet zóó geworden zijn! Dat heeft de Heer gedaan, en het is een wonder in onze oogen!

En denkt gij, dat het maar altijd zoo eenvoudiges van de hand gaat, om de vele kleine moeilijkheden, die er met volwassenen en kinderen dag aan dag voorkomen, zoo spoedig mogelijk op orde te brengen, daarbij toch opgewekt door te blijven arbeiden en in alle moeiten direct op het doel af te gaan? Geloof gij, dat het zoo eenvoudig is, altijd weder de geschiktste uitwegen en passendste oplossingen te vinden? Ook in dat opzicht heeft het menig verschilpunt gegeven, en de groene tafel zou er heel wat van kunnen vertellen. Doch steeds weder heeft de Heer in Zijn liefdevolle genade op ons neergezien, als wij daaraan vergaderd waren; eendracht, gewilligheid, opgewekt helpen van elkander, steeds en altijd weer geschonken, in één geest en naar één en hetzelfde doel

Gezicht op Jeruzalem.
Op den voorgrond de Annenkerk; daarachter de Tempelplaats met de Omar-moskee achter de cypressen de Aksa-moskee; rechts de boven-stad, waar het paleis van Herodes den grooten met de torens Phasaël en Hippikus stond.

heen. Er is een tijd geweest, dat ik zelf aan de Inrichting begon te twifelen. Ik geloofde dat het alleen een *Weeshuis* moest zijn. Het Comité wilde het aantal kinderen op 30 bepalen, en ook ik geloofde in mijn bekrompenheid het op niet hooger dan 30 te mogen stellen. Ik meende dat anders de middelen niet zouden toereiken. Ja, de koopman rekent, God echter haalt een streep door zijne getallen en stelt hem tegenover een *geloofsmán*, en deze zegt tot hem: „Dat gaat u niets aan; dat heeft God in Zijne handen genomen; alles wat mij de Vader geeft, dat komt tot mij; daarom nemen wij ook alles op, wat Hij tot ons zendt.”

En zoo werden het er dan meer dan 30, het werden er 50, het werden er 100 en daarboven, en bij ons kwam menigmaal de bange vraag op: „Waar moet dat heen? Het zijn moeilijke tijden; er is oorlog in zicht voor Turkije, enz.” Doch hoe werden wij in onze kleingeloovigheid te schande gemaakt! Gij zegt misschien: gij hadt meer geloof moeten hebben! Doch komt maar eens en maakt het eens mede door, en telt eens mede *wat* er noodig is, te allen tijd! Wij willen ons ootmoedig buigen, niet ons-zelf roemen! Waarover alleen geroemd kan worden, dat is de sterke hand Gods, die in groote liefde en barmhartigheid zich tot ons, menschen, nederbuigt, en die het ons niet alleen toestaat, maar ook beveelt, flink en bestendig voort te arbeiden. Het mag zijn, dat ons in de toekomst nog zware beproevingen te wachten staan, en zulk een groot Huis kan niet zonder kruis zijn. Als een klein huis er niet voor gespaard blijft en het er ook goed voor is, hoe goed moet het dan niet zijn voor dit groote Huis! Is het óók niet een kruis, dat de vroeger zoo krachtige Huismoeder thans nog slechts met een zwak lichaam, zij het dan ook met een frisschen geest, het feest bijwonen niet alleen, maar ook het Huis besturen moet? Wij zullen met elkander God bidden, dat hij nieuwe olie in de vlam giete en aan onze goede Huismoeder die, staande in één en hetzelfde geloof en in één en dezelfde liefde, van den beginne aan mede de zaak behartigd heeft, nieuwe kracht en gezondheid schenke! Ja, ik mag wel zeggen, zonder de Huismoeder zou het den Weesvader stellig niet mogelijk zijn geweest, deze Inrichting verder te brengen. Moge Hij haar sterken en het ook in den vervolge geven, dat zij het heil der Inrichting en van al deze kinderen moge zien, zooals tot op heden de Heer blijkbaar aan al haar arbeid Zijn goedkeuring geschonken heeft!

Zoo ontwarren zich thans bij een overzicht der lange rij van jaren alle knopen, en lossen alle nooden, die wij hebben doorgemaakt, zich op in een schoonen Psalm van dank! Zou het een andere kunnen zijn dan de 103de Psalm? Ja, laten wij allen, een elk stil voor zichzelf nog van avond, dien lezen en daarbij bedenken dat, voor zooverre wij medehelpen, een ieder onzer naar de hem geschonken genade, aan den arbeid van het zaaien, wij ook eens deel zullen hebben aan den dag des oogstes! En hij *sal* komen, en elk arbeider zal zijn lof wegdragen.

Ook uit de bewoordingen van den predikant der Engelsche gemeente, den Heer Dr. Friedländer, worde nog het een en ander medegedeeld:

Het doet mij onuitsprekelijk veel genoegen, bij deze gelegenheid in naam der Gemeente, tot welke ik behoor, de geachte Weesouders en het Comité, dat deze Inrichting bestuurt, onze hartelijke gelukwenschen over te brengen. De Inrichting, zooals wij die thans hoorden beschrijven, zij is ons allen zóó doer en door bekend geworden, zóó vertrouwd, zelfs in vele onderdeelen van het dagelijksch leven, daar zij ook voor een groot deel in het leven van deze stad ingrijpt, dat wij misschien

minder van haar spreken en minder groot van haar denken, dan wij eigenlijk wel moesten. Daarom is het een zaak, waarvoor wij dankbaar zijn, dat wij voor zulk een gelegenheid nu eens bijeen zijn geroepen. De uitnoodiging tot dit feest heeft ons blijde gestemd en heeft ons de gelegenheid verschaft eens uit te spreken wat wij reeds sinds lang hebben gevoeld, hoewel wij niet in de gelegenheid waren, het te uiten, dat namelijk deze Inrichting werkelijk een grondzuil van den geheelen zendingsarbeid in het Heilige land is. „Vergelijkingen zijn hatelijk,” zegt het spreekwoord. Ik wil dan ook geen vergelijkingen maken. Doch ik behoor ook niet tot hen, op wie de geachte Weesvader te voren in zijn mededeelingen wees, die het der Inrichting heeft kwalijk genomen, dat zij zich met de *geringsten* in het land bezig houdt. Ik beschouw het Turksche rijk als den opvolger van het Romeinsche rijk, wel is waar niet daarin, dat het wegen aanlegt, zooals de Romeinen eens deden. Doch het bezit iets van de *Pax Romana*. Zonder de Turken zouden hier de verschillende soorten van volken elkander even zóó in de haren zitten, als ééns die volken, die door het Romeinsche rijk in vrede bijeen werden gehouden. Paulus en allen, die in het Romeinsche rijk gearbeid hebben, hebben zich niet tot de edelen gericht, maar b. v. van Rome weten wij, dat zij zich met de geringste lieden, slaven, zelfs misdadigers afgaven. De wijzen in dien tijd hebben misschien even zoo gescholden en misprezen, als in dezen tijd, dat men zich met de geringsten afgeeft. Wij echter, die op de geschiedenis der wereld terugzien, wij weten, dat de bearbeiding der geringsten het groote, geweldige Romeinsche rijk heeft omgeschapen. En het is mij heel duidelijk, en ik ben er dan ook vast van overtuigd, dat deze arbeid hier aan de geringsten mede er toe zal bijdragen, dat de duisternis van het Mohammedanisme voor het helle licht van het Evangelie moet wijken. Ik heb er voor gewaakt, vergelijkingen te maken, doch één *moet* ik er toch maken: ik wil datgene vergelijken, wat ik van de Inrichting gezien en gehoord heb, met wat ik bij andere Inrichtingen en op andere plaatsen heb waargenomen en gehoord. En dan moet ik openlijk verklaren: de werkzaamheid van vader Schneller is zóó reusachtig groot, dat men niet nalaten kan er vol verbazing tegen op te zien. Het komt er hier volstrekt niet op aan, de woorden te wikken en te wegen, om rekening te houden met de persoonlijke gevoelens van bescheidenheid. Want wij zijn het er reeds over eens, dat wij in deze dingen niet menschen prijzen, doch den Heer, die ze verwekt heeft. Ik zeg daarom zonder eenigen schroom: zijn arbeid is een reuzen-arbeid. Een Huis te besturen en te leiden, zooals dit Huis hier met zijn uitgebreide arbeidsterreinen, zijn groote en kleine menschen, zijn talrijke behoeften, is zulk een reusachtige taak, dat zij een gewoon menschenleven niet alleen vult, maar méér dan vol maakt. Als men bedenkt, dat hier in den Weesvader aan arbeid vereenigd is, wat elders aan een half dozijn arbeid zou geven, n.l. het uitdenken van allerlei plannen, die den bloei en de uitbreiding der Inrichting moeten bevorderen, en het verschaffen der middelen daartoe; en, zooals wij uit de woorden van den penningmeester gehoord hebben, het zelfs tegen de naastbij staanden dikwijls scherp op moeten treden, om den groei der Inrichting niet te benadeelen, — als wij dit bedenken, dan kunnen wij niet anders dan er trotsch op zijn, dat het Duitsche kracht en Duitsche volharding, Duitsche vlijt en Duitsche vroomheid gelukt is, zulk een groot werk in ons midden op te bouwen. Wij zeggen daarom uit een oprecht hart en met innige sympathie voor het Huis:

De Heer heeft groote dingen aan ons gedaan;
dies zijn wij verblijd!

Op den avond van dien dag — het eenige jaarfeest dat in het Syrische Weeshuis sinds zijn ontstaan in grooter kring gevierd werd —, toen de zon reeds een poos, dalend achter de „Zondagsboomen” en de bergen van Juda, in de Middellandsche zee was weg gezonken, besteed Schneller nog eens zijn dak, en lang staarde hij in den donkeren Novembervnacht, zijn blik richtend op de bergen in den omtrek en over het geheele land rondom het Syrische Weeshuis. Dáár trokken nog eenmaal in de stilte de 25 jaren aan zijn geest voorbij. — Welk een aaneenschakeling van daden van goddelijke genade sinds dien Novemberavond, toen hij, in vertrouwen op zijn Heer, met de eerste weezenschaar hier de hoogte was opgetrokken! De sterren schitterden in stralenden glans, zooals zij dat in het Oosten kunnen, en de maansikkel lichtte boven den Olijfberg met zijn donkere omtrekken en zijn hemelvaartsspits, en dáár, verder op, het stille Jeruzalem met zijn koepels en torens en minarets, die zoo welsprekend tot een Christenhart getuigen van de eeuwige genade en barmhartigheid Gods. En hij staarde lang en stil in die donkere stilte, en toen steeg er uit zijn hart een Psalm naar omhoog, die geen mensch gehoord heeft, doch alléén Hij, die ook in de diepte van een bewogen menschenhart kan neerzien. Doch wij zullen wel niet al te veel misraden, als wij zeggen dat stellig deze Psalm in woordklank en melodie overeenstemde met dien van den ouden Psalmdichter, die eens daar boven in de stad in de dagen van zijn eersten roem bij zijn harp gezongen heeft: „Heer, wie ben ik, en wat is mijn huis, dat Gij mij tot hiertoe geleid hebt!”

EEN MOEILIK BEHAALDE OVERWINNING.

Mijn ziel is stil tot God, die mij helpt.
PSALM 62 : 2.

„Jeruzalem is een stad, waar men bijeenkomt,” zongen eens voor duizenden jaren de stammen Israëls, als zij uit het geheele land voor de feesten naar Jeruzalem optrokken. En al is Jeruzalem ook reeds sedert lang van zijn hoogte afgedaald en al is zijn kroon in het stof vertreden, thans geldt dit woord in nog veel grootere mate dan in Israëls tijden. Destijds was het slechts een klein volk, dat daar bijeenkwam; thans is het de halve

menschheid. Een wonderlijk heimwee trekt Christenen, Joden en Mohammedanen, 700 millioen menschen, naar Zions hoogten. Voor allen is het „de heilige stad.” Er zweeft een schemerglans van dierbare herinneringen, als een onzichtbare kroon, over haar heuvels, en zij schijnt hun vooral, die van kindsheid af haar dierbaren naam hebben hooren noemen, doch haar niet zelf hebben gezien met al haar jammer en ellende, als een poort des hemels toe.

Daarom hebben zij ook allen hunne nederzettingen, hunne vertegenwoordigers in de Heilige stad. In het bijzonder hebben de Christelijke gemeenschappen van allerlei richting daar niet slechts hun bijzondere kerken, doch ook hun bijzondere straten en stadskwartieren. Alles is, naar de godsdienstige gezindte, gescheiden, en bij elkander is ingedeeld, wat bij elkaar behoort. Zoo hebben de 9000 Mohammedanen hun stadswijk om Israëls oude Tempelplaats, waar hun rotssteenige dom zich op Israëls oude brandoffer-altaar verheft. De Joden hebben hun Ghetto in aansluiting aan de klaagmuren, een overoude muur van reusachtige arduinsteenen, die eens tot Salomo's Tempel behoorde, en waar zij Vrijdagsavonds bijeenkomen en klagen. De Grieken en de Katholieken hebben zich, elk afzonderlijk, om de overoude Grafkerk bijgedrongen. De Armeniërs hebben in de bovenstad hun kwartier, in welks middelpunt het machtige, overoude klooster staat, omgeven door donkere, slanke cypressen, die boven de stadsmuren uitsteken. Op gelijke wijze vindt men de Abessyniërs, de Kopten, de Nestorianen en anderen, plaatselijk aaneengesloten.

Dit bijeen houden en bijeen wonen, naar de godsdienstige gezindte, is in Jeruzalem sedert vele eeuwen iets historisch geworden, en met de inzichten der Oosterlingen zóó vast inééngegroeid, dat zij zich een Kerk zonder zulk een eigen plaatselijke indeeling, waarop zich de Gemeente om een oud-eerwaardig heiligdom of klooster schaart, in 't geheel niet kunnen denken. Deze inrichting heeft óók iets goeds. Niet slechts wordt goed geregelde zielezorg en kerketucht daardoor mogelijk gemaakt, doch deze eenheid maakt elke Gemeente afzonderlijk ook sterk, verschaft haar ook, naar gelang van haar grootheid en macht, invloed en respect bij de Turksche regeering, die met hare onderdanen meestal slechts door bemiddeling van de kerkelijke overheid verkeert. Dat is voor de enkelen afzonderlijk dikwijls van zeer groote waarde, ja bepaald een levensvoorwaarde. Wee den Oosterling, die voor het Turksche gerecht en zijn omkoopbare beambten niet den sterken ruggesteun van een invloedrijk kerkbestuur of van een machtig klooster heeft! Hij is, als hij zelf geen geld genoeg heeft, om de inzichten der rechtens

naar zijn wil te wenden, gewoonlijk verloren. Doch ook in belastingskwesties is de kerkelijke overheid niet alleen de tusschenpersoon voor de regeering, zooals dan ook de schrijver van dit boek als predikant van Bethlehem eens tegenover de Turksche regeering voor de goede incasseering der staatsbelasting van zijn Gemeente verantwoordelijk was, doch ook de natuurlijke beschermer harer gemeenteleden tegen te hooge belasting-invorderingen.

De eenige Kerk in Jeruzalem, bij welke die plaatselijke inderling met kloosterachtig middelpunt ontbrak, was de Protestantsche. Dat was voor de inheemschen zulk een groot gebrek, dat in hunne oogen deze Kerk eigenlijk heelemaal niet bestond. Zoo min de Oosterling aan de grootte van een politieke macht geloofde, als niet zoo nu en dan eenige gepantserde oorlogsschepen, stijf van de kanonnen, aan zijn kusten opdagen, zoo min geloofde hij aan het wezenlijk bestaan van een Kerk, die hij niet in een samenhangend geheel van kerken, kloosters en gebouwen voor oogen ziet. Schneller, die zich dagelijks met het landvolk had af te geven, moest dikwijls van hen hooren: „Waar de Grieken, de Katholieken, de Armeniërs zijn, dat zien wij. Doch waar zijt gij? Van u ziet men niets, gij zijt geen Kerk!” Dat gebrek lag hem zwaar op het hart. Hij zag dat hier inderdaad een moeilijk te overwinnen hinderpaal voor een duurzaam wortelschieten van de Evangelische Kerk voorhanden lag. Met disputeeren en wederleggen was tegen zulke volksovertuigingen, die reeds eeuwen lang waren ingeworteld, niets te beginnen. Hier moest iets *gedaan* worden. Lang zon hij op een beteren toestand, zonder dezen te kunnen vinden. Eindelijk vatte hij het stoute plan op, het reuzenwerk zelf te ondernemen, en in het vooruitzicht dat zij in de toekomst komen *moest*, een Arabisch-Evangelische Gemeente voor te bereiden, er ruimte voor te maken en die vrij te houden. Het Syrische Weeshuis zou het middelpunt moeten vormen en in zijn kweekelingen ook de gemeenteleden leveren. Om het huis heen zouden de aldaar opgevoede mannen en gezinnen zich vestigen. Doch ook andere Evangelischen, van welke nationaliteit ook, zouden, zoo mogelijk, in de gelegenheid worden gesteld zich op dit grondgebied bij deze nederzetting aan te sluiten. Om dit doel te bereiken, was aankoop van heel veel land noodzakelijk. Wie zou dit durven ondernemen? Het Comité, dat Schneller ter zijde stond, was voorzichtig. Het waagde niet eens de huishouding van het Syrische Weeshuis op eigen kosten over te nemen, en om elke vergrooing der Inrichting moest vrijwel geworsteld worden, daar men vreesde, dat er geen voldoende middelen voor zouden worden gevonden. Stellig zou het voor zulk een *vé*rziend, ja voor de meesten er bijna avontuurlijk

uitziend plan nooit te vinden zijn geweest. Dus moest Schneller de kostbare onderneming op eigen kosten en eigen risico beginnen. Hij deed het op gevaar af, bij mogelijk mislukken door de voor de hand liggende, onvermijdelijke schulden, die hij moest maken, finantiëel een geruïneerd man te worden. Doch hij deed het, voorzeker, óók in de vaste overtuiging, dat de Heer, Wien hij alleen door deze onderneming wilde dienen, de zaak niet zou laten mislukken. Hij zag in, dat er bijtijds gehandeld moest worden. Nog was het eenzaam om zijn huis, en ook verderop, waar zich thans de groote voorstad uitstrekt, stond destijds nog geen enkel huis. Doch hij zag vooruit in dat met den krachtigen toevloed van Europeanen en Joden, de stad zich juist in de richting van zijn huis vergrooten zou, en dat dan de prijzen voor bouwgrond geweldig in de hoogte moesten gaan. Zoo ging hij dan in alle stilte aan het werk. Want niemand mocht weten, wat zijn plan was, daar dit anders stellig door de talrijke en machtige vijanden van elk streven naar zendingsuitbreiding in het Heilige land, geheel verijdeld zou zijn geworden.

Doch van waar kwamen hem dan de middelen voor deze onderneming die, zooals de zaken thans staan, zelfs door een groote geldmaatschappij ternauwernood meer zou kunnen worden uitgevoerd? Om het alleen op schuld te doen, zou lichtzinnig en vermetel geweest zijn. Doch door Gods zegen werden hem zelfs voldoende middelen in de hand gelegd, met welke hij niet slechts het grootste gedeelte zijner landschuld afdragen, doch tevens alle latere aankopen van land bestrijden kon. Wie in zijn leven zulke schitterende bewijzen van innerlijke onafhankelijkheid van den afgod Mammon gegeven heeft; vele jaren lang, brandend van ijver, zijn levenskrachten, zonder loon, in dienst heeft gesteld van een heilige zaak, en voor zijn persoon afstand deed van al wat het leven aangenaams biedt, voor dien kan ook de Heer, als het noodig is, het schoone Psalmwoord in vervulling brengen: „Hij geeft het Zijnen vrienden in den slaap.”

Men herinnert zich nog wel, hoe Schneller eens in het land gezonden was met de instructie, zich en het Broederhuis zelf te onderhouden. Hiertoe zou ook een wijnhandel dienen, welke in opdracht van de Pelgrim-zending de landhuishoudkundige Schäfer behartigde. Toen eenige jaren na de andere broeders ook deze als de laatste uittrad, hield deze zaak op. Doch Schneller, die thans alleen stond, moest met zijn gezin leven en zich zijn levensonderhoud zelf verdienen. Wat hij door het geven van onderwijs verdiende, reikte niet toe. Zoo zette hij dan ook, op grond hiervan, toen het hem verzocht werd, dezen handel onder-tusschen voort. Hij zelf spreekt daarover in een bericht aan het Bestuur op de volgende wijze: „De wijn, die Schäfer op

mijn initiatief voor rekening van het Broederhuis verkocht heeft, was in deze goede kwaliteit en zuiverheid nergens elders in Palestina te vinden. Daarom drongen de Europeesche afnemers, in het bijzonder vele zieken, er bij mij op aan, de zaak voort te zetten. Ik was goed op de hoogte van zaken, woonde in mijn eigen huis (het huidige Weeshuis), had daar een goeden kelder en eenige wijnbergen. Zoo ging dus wijnbereiding en wijnverkoop van nu aan voor mijn eigen rekening door. Ook talrijke bezoekers van Palestina kochten vaak heele vaten van dezen wijn, die op deze wijze ook naar Europa, Egypte, Oost-Afrika en Indië kwam. Ik heb *nooit* iemand onzen wijn aangeboden of afnemers gezocht. Dien mij de Heer heeft toegevoerd, met aan te vragen en er om te verzoeken, dien heb ik er van gegeven. Doch wat men in het leven *wijnhandel* noemt, heb ik nooit gedreven en zal ik ook nooit drijven." Na stichting van het Syrische Weeshuis werd spoedig een eigen Duitsche landhuishoudkundige, op Schneller's kosten, tot beheer der toenemende tuinen en velden en tot leiding van den wijnhandel aangesteld. De opbrengst van het land en den wijnverkoop waren zóó groot, dat Schneller daarvan al de 30 jaar, gedurende welke hij den aankoop van land bewerkstelligde, jaarlijks over een zuivere winst van gemiddeld 1500 Franc kon beschikken, dus in het geheel over ongeveer 45000 Franc, die hij in den loop der tijden alle zonder uitzondering tot bereiking van zijn plan, dat voor de toekomst van het Weeshuis van zóó groote beteekenis was, aanwendde.

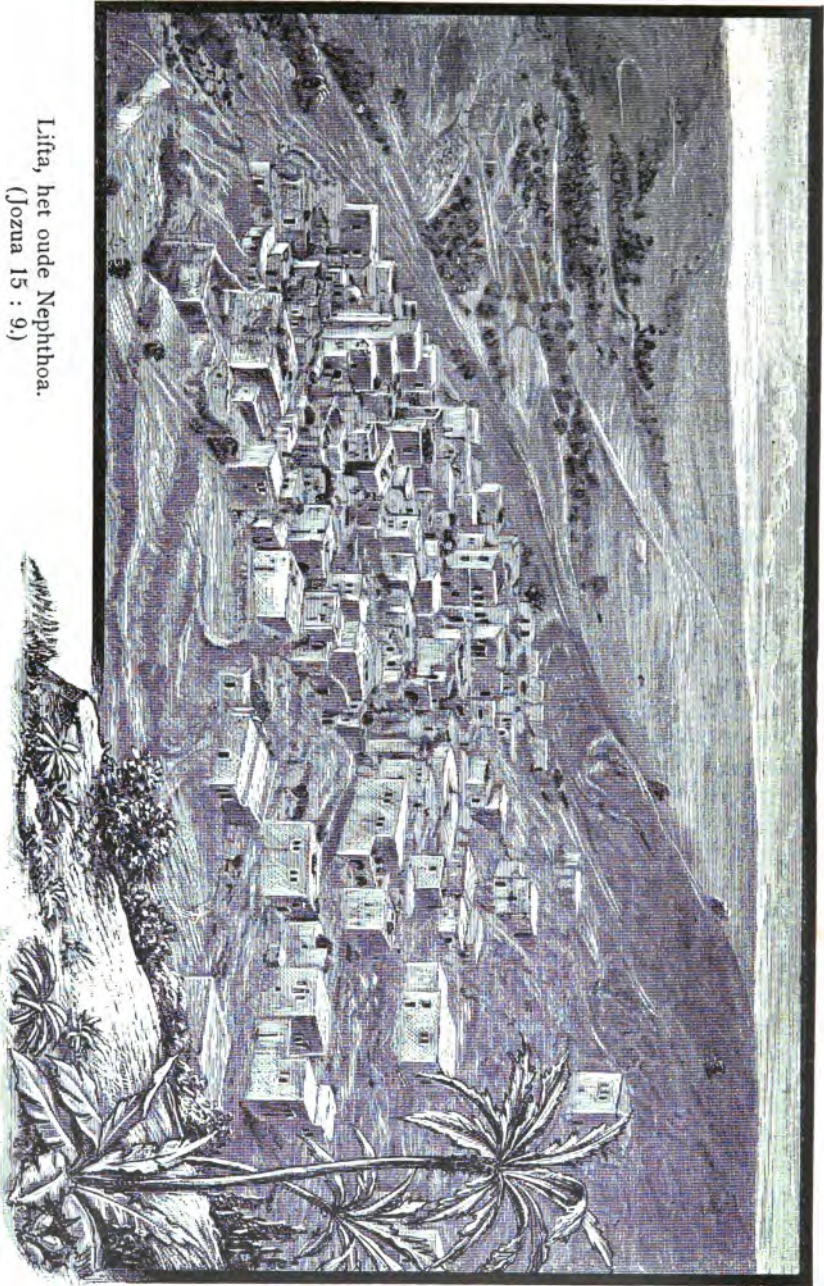
Ook een andere bron van inkomst werd, geheel ongezoekt, geopend, tegen alle verwachting in. Het was de inrichting van een rij winkeltjes binnen de Jaffa-poort, dus in het gunstigste handelskwartier van Jeruzalem. Schneller had oorspronkelijk den bouw ervan geenszins op zich genomen, om er zelf wat aan te verdienen, doch alleen ten beste van de Inrichting. Hij zelf bericht daarover aan het Bestuur: „Ik voel mij tot dezen aanleg in het belang van de Inrichting, hoe meer ik er over denk, hoe langer hoe meer verplicht. Ik heb de winkeltjes op eigen risico met geleend geld laten bouwen, en wel juist ten tijde dat ons plaatselijk Comité besloten had, dat de pottenbakkerij van het Weeshuis zou moeten vervallen en den pottenbakker met 300 Franc reisgeld naar huis worden gezonden, daar de huur van een winkel van pottenbakkersgoed in de stad (circa 500—600 Franc) door de opbrengst niet kon worden gedekt. Ik hield echter voor ons Huis en onze kweekelingen het pottenbakkersbedrijf, dat een van de levendigste en nimmer ophoudende behoeften van het land heeft te bevredigen, voor zóó gewichtig, dat mij het opgeven juist van *dezen* handelstak onverantwoordelijk toescheen. Ik zocht daarom in mijne gedachten naar een mogelijkheid, dezen

handel aan te houden, zonder dat het Weeshuis daardoor verliezen zou lijden. Tegelijkertijd had onze meubelmakerij met 5 leerlingen geen werk. Ik verzocht daarom van het Comité de toestemming, om voor onze meubelmakers, die in huis ledig rondliepen, in de stad werk te mogen zoeken. Dit werd echter geweigerd: opdat wij den meubelmakers in de stad geen concurrentie zouden aandoen. Ik kon echter onmogelijk de 2 meubelmakers van professie met hun leerlingen laten rondluieren. Dat kon ik voor mijn geweten niet verantwoorden. In dezen pijnlijken toestand kwam ik echter te weten, dat de stadsraad een vrije plaats aan de Jaffa-poort met aaneengesloten winkels wilde laten bebouwen, en dat hij den bouwer voor de te maken kosten van opbouw zes jaar vruchtgebruik wilde afstaan. Daarmede was op drieërlei wijze geholpen. Ik kon 1° den meubelmakers, die nu niets te doen hadden, minstens een half jaar bezigheid geven, waarbij de leerlingen wat leerden; 2° zou het Weeshuis door het meubel-maken een zuivere winst van ongeveer 4000 Piaster kunnen maken; 3° kon ik het Weeshuis dusdoende voor zijn pottenbakkersbedrijf 6 jaar lang een winkel afstaan op een der gunstigste plaatsen van Jeruzalem, *zonder er iets voor te betalen*, en daardoor een voordeel van minstens 3600 Franc maken. Een overwinst voor mij-zelf zag ik niet te gemoet. Ik deed de zaak voor eigen risico; de gevolgen kwamen voor het Weeshuis uit, zooals ik verwacht had. En wat ik niet had kunnen vermoeden, de winkels vonden zóóveel bijval en tevens zulke geschikte huurders, dat God ook *mij* daaruit een belangrijk bedrag deed toevloeien." Zonder eenige moeite er van te hebben, heeft Schneller daardoor 6 jaar lang jaarlijks een verdienste van 3000 tot 4000 Franc genoten, die hem vergoedde, wat hij tot nog toe voor de opvoeding van zijn kinderen in Europa noodig had gehad. Dit alles was blijkbaar een onverwachte zegen des Heeren, die hem daardoor in staat stelde, het voorgenomen plan geregeld te vervolgen, nl. om door groote vastigheid de toekomstige ontwikkeling van het Syrische Weeshuis op den rechten tijd te verzekeren.

De omvangrijke aankopen van land zelf hebben Schneller ontzaglijk veel moeite bereid. Men kan in Europa zich er geen goede voorstelling van maken, hoeveel zorg, ergernis, verdriet en ontgoocheling daaraan verbonden is geweest. De eerste hoofdaanval was in de jaren 1870 en 1871. Er was schaarschte in het land en de menschen konden geld gebruiken. De Fellachen (boeren) uit het dorp Lifta, die in hun luiheid hun land toch braak lieten liggen als een woesteni, bestormden Schneller, om hun hunne akkers af te koopen. Hij zag daarin een gunstige gelegenheid, om nader tot zijn doel te komen, en verklaarde zich

er toe bereid. Nu hebben echter de stukken land aldaar veelal vele bezitters, dikwijls 20 tot 30. Elk stuk land, hoe klein ook, is naar het Turksche grondrecht in 24 kiraten ingedeeld. Eenige kiraten behooren aan dezen, andere aan dien tak der verwantschap, en allen te zamen vormen voor de wet de eigenaars van het geheel. Voor een rechtsgeldigen koop moeten echter al deze eigenaars voor het gerecht verschijnen en hunne verklaring mondeling afgeven. Meende nu een der 20 bezitters, door met opzet den gang van zaken op te houden, nog een bijzondere bakschisch of fooi voor zich er uit te kunnen slaan, dan bleef hij weg, en al de overigen hadden dan met den kooper een halven dag tevergeefs voor het gerecht gestaan. Daarbij kwam dat de Turksche beambten, die, zooals bekend, óók geen vinger uitsteken, zonder een bakschisch daarvoor te moeten hebben, de lieden nog aanmoedigden, den koop niet te bekrachtigen, om met de toenemende moeilijkheden des te meer voor zich er uit te kunnen slaan. Elke gang naar de Serája (gerechtshuis) was een lijdensgang; elke stap, elke pennestreek van een beambte, van den hoogste tot den laagste, moest door foaien gekocht worden. Daarbij moest Schneller van deze beambten, die het Christendom zéér vijandig gezind waren, zich vaak de grootste chicanes, de vernederendste behandeling laten welgevallen. Hij droeg dit alles met een geduld zonder voorbeeld. Want het was hem een heilige plicht en gewetenszaak, deze zaak tot elken prijs te doorworstelen. Doch dikwijls kwam hij 's avonds van zulke tochten moede en terneer geslagen naar huis, en als zijn vrouw hem naar den uitslag vroeg, dan heette het gewoonlijk: „Het is weer een vergeefsche tocht geweest!” Zoo was het echter niet slechts bij één stuk land, maar bij honderden. En er behoorde inderdaad, om te volharden in deze taak vol tegenslag, een man toe van zulk een taaie wilskracht en zooveel grenzeloos geduld als Schneller; anders ware er niets van gekomen.

Eindelijk had hij zijn doel bereikt en het grootste gedeelte van een ver reikenden straal rondom zijn huis aangekocht. Toen kwam er een nieuwe storm, die al de vruchten van de tot nog toe genomen moeiten voor immer dreigden te vernietigen. Schneller had zijn taak vrijwel ten einde gebracht, toen de bouw- en land-speculatie op de grenzen van zijn land aanklopte. Intusschen had zich, zooals hij vooruit wel vermoed had, op het eens zoo eenzame gebied tusschen Jeruzalem en het Syrische Weeshuis een snel aanwassende en opbloeiende voorstad gevormd, die langzamerhand zoo groot werd als de oude stad zelf, omsloten door een middeleeuwschen muur. De lust om te bouwen had zich al maar naar de zijde van het Syrische Weeshuis ontwikkeld, en nu stootte zij af en terug op de landen van Schneller.

Lifa, het oude Nephthoa.
(Jozua 15 : 9.)

Deze zouden nu hoogst waardevolle bouwterreinen hebben verschaft, als zij niet in één hand gerust hadden, terwijl zij *niet* te koop waren. Landspeculatie en landwoeker, die destijds in de jaren van 80 de oorspronkelijke prijzen stellig een twintigmaal hadden doen stijgen, richtten nu hun begeerigen blik op het aanlokkelijk gebied.

Toen verbonden zich een aantal landspeculanten met aanzienlijke Turksche beambten, in wier handen zich de grond-boeken bevonden, om Schneller zijn land met geweld en bedrog afhandig te maken. Zelfs de zoon van den Pacha behoorde tot dit complot. Grond-boek en bezit-titel juist van eenige der meest waardevolle stukken bouwgrond werden vervalscht en kwamen plotseling op den naam van de betreffende beambten te voorschijn. Schneller weerde zich op allerlei wijs. Hij wendde zich tot den Pacha, — deze bleef doof. Hij gaf hoogstaande beambten groote geschenken, — zij namen ze, beloofden te helpen en deden niets. Hij beriep zich voor het gerecht op wet en gerechtigheid; wees op zijn goed recht; toonde de kwitanties van de betaalde koopsommen; stelde den rechters Gods gerechtigheid voor, die zulke schandelijke daden niet ongestraft zou laten, — te vergeefs! Hun antwoord was telkens een koud hoongelach. Zóó werd hij dan gedwongen, wilde hij niet het belangrijkste verliezen, om dezelfde grondstukken nog eens, voor een veel hoogere prijs dan vroeger, van hen weer in te koopen.

Destijds, toen het er uitzag, alsof alles nog mis zou loopen, daar de geheele beambten-wereld, in het bezit der macht, als tegen hem scheen samengezworen te hebben, terwijl ook de zijnen de zaak bijna voor verloren hielden en het scheen, dat hij al het zijne te vergeefs op het spel had gezet en hij het ten slotte nog zou verliezen, stond slechts één sterk, geen oogenblik twijfelend, dat God hem ten laatste *niet* te schande zou maken. En deze eene was Schneller zelf. Dikwijls wees hij in dien tijd in zijn huisdiensten op het woord des Heeren in Mark. 10 : 29, dat hem altijd zéér had getroffen, nl.: „Er is niemand, die verlaten heeft huis, of broeders, of zusters, of vader, of moeder, of vrouw, of kinderen of akkers, om mijnent- en des Evangelies wil, of hij ontvangt honderdvoud, nu in dezen tijd, huizen, en broeders, en zusters, en moeders, en kinderen, en akkers, *met de vervolgingen*, en in de toekomstige eeuw het eeuwige leven.” Niets ook al was het nog zulk een ter neder drukkende ervaring, was in staat, zijn moed te buigen, zijn wilskracht te verlammen.

Een zijner oudste kweekelingen, Bschara Kanaän, dien hij eens in 1860 van den Libanon had medegebracht, en die thans Evangelisch predikant in Betschála bij Bethlehem is, ging te dien tijde op een goeden dag met hem naar stad. Onderweg bracht

Bschara het gesprek op de vele tegenstanders van het Weeshuis aan de zijde van de landsregeering en ook aan andere kanten, er aan toe voegend:

„Ik ken er die, als zij konden, de Inrichting liever nog van daag dan morgen zouden willen sluiten.”

Schneller antwoordde: „Zeker, niet alleen sluiten, doch ook tot op den laatsten steen neerhalen.”

„Wat zoudt gij dan doen?” vroeg hij.

„Ik zou,” antwoordde Schneller, „morgen vroeg precies op dezelfde plek weder beginnen met de Inrichting weer op te bouwen, waar zij vandaag zouden hebben opgehouden haar neer te halen.”

Deze taaie en onbuigzame wilskracht, die op een onwrikbaar geloof aan een door God hem opgegeven taak berustte, werd ook in zijn verwachtingen niet beschaamd. Ofschoon de internationale overeenkomsten met Turkije, helaas, den Consulaten een inmenging juist in landsaangelegenheden verbieden, sprong toch de Deutsche Consul, Dr. von Tischendorf, meermalen welwillend in de bres en drong deze bij den Pacha op flinke wijze aan op ingrijpen in deze ongehoorde wetsovertreding. Daardoor gelukte het Schneller eindelijk, hoewel dan ook onder groote offers, voor al de stukken grond rechtsgeldige en onaantastbare bezittitels van de zijde van de regeering te verkrijgen.

Nu was dan toch ten slotte de vrucht van den arbeid van tientallen van jaren verzekerd! Schneller had, dank zijne verstandige maatregelen met het oog op de toekomst, een samenhangend geheel van landerijen zóó groot, als wel niemand ze, *zulk een geheel vormend*, buiten hem in Jeruzalem bezat. Het groote grondbezit, waarvan de begeerige speculanten wel *moesten* afblijven, trok nu eerst recht veler oogen tot zich. Daarom werden thans andere wegen ingeslagen, en er kwamen schitterende aanbiedingen. Een Joodsche maatschappij, die onder bescherming van Rotschild te Parijs en Mozes Montefiore te Londen zooveel mogelijk land tot kolonisatie van Joden in Jeruzalem wilde aankopen, deed een bod, dat Schneller eensklaps tot een rijk man zou hebben gemaakt. Hij wees het van de hand. Hij schreef later, bij den afstand van zijn gezamenlijk bezit, aan het Bestuur: „Het heeft *nooit* in mijne bedoeling gelegen, een koopman in land te worden en zaken te doen. Anders had ik in de laatste jaren bij de juist in mijn omtrek zoo buitengewoon hoog gestegen prijzen van bouwgronden daarvoor de best denkbare gelegenheid gehad. Ik heb echter ook bij de gunstigste gelegenheid nooit zelfs maar één bunder lands *verkocht!*”

Thans echter kwam, nadat al deze stormen der *vijanden*

waren afgeslagen, nog de laatste en smartelijkste aanvechting, die ter oorzaak van deze land-aankopen Schneller is overkomen: het waren de verdachtmakingen en lasteringen van den kant van valsche „vrienden”. Indien Schnellers plan gelukken zou, dan mocht hij het niet aan de groote klok hangen, doch moest hij van den beginne aan heel voorzichtig en stil te werk gaan, opdat het niet vóór den tijd bekend zou worden. Anders hadden niet slechts de hebzuchtige Fellachen voor hunne stukken grond buitensporige prijzen geëischt, daar zij hun land voor onmisbaar zouden hebben gehouden, doch ook de machtige, tegenstanders der Evangelische zending, natuurlijk vijandig ten opzichte van zulke een plan, zouden zonder twijfel de zaak hebben verijdeld. Deze geheimzinnigheid, die eenvoudig een eisch van groote voorzichtigheid was, werd thans aan verschillende kanten benut, om Schneller verdacht te maken, als zou deze zich onder den dekmantel van zendingsdienst persoonlijk slechts zoeken te verrijken.

Een ieder, die met het leven van groote Christelijke Inrichtingen vertrouwd is, weet hoevele smartelijke ervaringen men steeds weder met vroegere helpers heeft door te maken, die zich om een of andere reden als onbruikbaar hebben bewezen en daarom ontslagen zijn. Zij zoeken zich maar al te vaak op de Inrichting, die zij hebben moeten verlaten, daardoor te wreken, dat zij haar in boos gerucht brengen in het land. Verdachtmaking, — ach, er blijft altijd wel wat van hangen! Zij is de wraak en het wapen van den lafaard, doch zij kan wonden als een onder de kleeding verborgen vergiftigde dolk, Het ligt nog versch in de herinnering, hoe eenige jaren geleden de edele predikant Von Bodelschwingh en zijn arbeid in Bremen en elders, voornamelijk door zulke ontslagen verplegers en ziekebroeders, op de smadelijkste wijze verdacht is gemaakt en hoe zijn naam door het slijk werd gehaald. En, helaas, altijd is er een groot publiek te vinden, óók onder de Christenen, dat maar al te licht geneigd is, niet slechts aan zulke geruchten een gewillig oor te verleen en altijd het slechtste te gelooven, doch ook het booze zaad verder te dragen en te vermeederen, in plaats van openlijk onderzoek te doen dáár, waar men het volledigst op de hoogte kan worden gebracht.

Zóó gescheidde het ook hier. Eenige vroegere helpers en mede-arbeiders, die voor een deel in hun berooiden toestand uit barmhartigheid in het Syrische Weeshuis waren opgenomen, later echter wegens onhandelbaarheid en nog erger oorzaken ontslagen waren geworden, strooiden bij hun terugkeer in het vaderland uit, dat Schneller onder den dekmantel der Inrichting zich alleen persoonlijk had zoeken te verrijken. Verscheidene

benijders stemden mede in. Nu is zulk een uit het Heilige land terugkomend pelgrim in het oog van zijn publiek een groot man. Om zijn hoofd zweeft een glorieschijn van het beloofde land, waarvan hij zooveel en zoo interessant weet te vertellen. En hoeveel grooter wordt nog zijn verdienste, als hij tevens met oogenschijnlijk onkreukbaren waarheidszin, zonder aanzien des persoons, de zelfzuchtige zendelingen in het Heilige land ontmaskert! Van hun eigen heldendaden in Palestina zwegen zij, en zij gaven ook steeds hun verdachtmakingen en lasteringen in kleinen kring ten beste „onder het zegel van geheimhouding”, zoodat men op hen persoonlijk geen vat had. Is echter het distelzaad eens aan de winden overgegeven, dan vliegt het weg en verwoest de akkers, en vermeedert het zich bij duizendtallen, en groeit op tot een boozen oogst.

Dat zulke knapen, die hij, na vele weldaden, wegens hunne streken had ontslagen, hem belasterden, greep Schneller niet zoo bijzonder aan. Van hen kon hij dat verdragen. Doch dat zelfs vrienden, die zeer goed konden weten, hoe hij eens vele jaren zijns levens zonder loon gediend had, wijl hem aan geld niets gelegen lag; hoe hij niet slechts zijn geheele vermogen er aan had gegeven, maar ook zijn leven niet te kostbaar geacht had, toen hij zich met vrouw en kind ter wille van den dienst des Heeren aan de moordenaars moest blootstellen; hoe hij sedert, met verzaking van schier elk levensgenot, zich had afgesloofd voor het Evangelie in het Heilige land: dat ook *zij* deze uitgestrooide verdachtmakingen van heimelijke lasteraars eer geloofden dan de luidsprekende taal van zijn geheele leven tot nu toe, dat smartte hem diep, dát trof hem tot in het merg! De onzinnigste geruchten, b. v. dat hij millionair, zelfs meer dan dubbel, geworden was, wat hij misschien gedeeltelijk had *kunnen* worden, als hij gewild had, — werden verbreid en . . . hij stond er machteloos tegenover! Want ook voor *zulke* gevallen geldt het ellendige spreekwoord: *qui s'excuse, s'accuse*, d. w. z. „die zich verontschuldigt, bekent schuld.” Dat is de pest, die in de duisternis rondsluipst, die men niet te lijf kan gaan, daar zij hare vergiftigde pijlen steeds van achter struikgewas afschiet en nooit, nooit met open, eerlijk vizier strijdt, wel wetend, dat de leugen slechts zóó lang een macht is, als zij in de verborgenheid kan blijven!

Doch Schneller zweeg, zooals hij dan ook in zwijgenskunst een meester was. Hij wist dat ook deze droefheidwekkende zaak de *laten* was toegelaten, en dat hij daaronder leeren moest, te wachten, die te Zijnen tijde de waarheid altijd en tot eere brengt. Christenen moeten zich ook *laten* smaden en verachten, en dat *kunnen* zij,

als zij in hun stille kamer hun oog maar vrij tot hun Heer kunnen opslaan.

Het is voor ons dikwijls veeleer een zegen dan een straf, als wij tegenstanders hebben, die ons onze tekortkomingen precies narekenen. Wij worden daardoor niet slechts gedwongen, des te voorzichtiger te wandelen, doch ook ons levenswerk in de stilte voor God nog eens na te gaan en met ons zelf in het gericht te treden. En dat heeft nog nooit iemand geschaad. Wij leeren in de aanvechtingen nauwkeuriger acht geven op het Woord. Wij leeren ootmoedig „door goede en kwade geruchten” gaan, evenals Paulus. Wij leeren, terwijl de oude mensch misschien er op had los geslagen, en gedreigd, en scheldwoord met scheldwoord vergolden had, het schoone woord in practijk brengen: „Mijn ziel is stil tot God, die mij helpt”. En waar ooit deze bedoeling Gods bereikt wordt, daar wordt geen schade geleden, door welke ellende of vervolging ook; daar geldt het woord:

Laat u verachten, stil, heel stil:
De maat der kroon *God* nemen will!

Aan zijn vriend in Wurtemberg schreef Schneller daarover: „Wij mogen ons niet verwonderen, als de duivel en de klets-majoor ook eens wat vreugde krijgen. Bij den duivel moet men er op rekenen dat hij een spiets heeft, die van voren en van achteren steekt. Zelfs het achterste gedeelte daarvan heeft menigen Asahel (2 Samuel 2 : 23) het leven gekost. Verreweg het best is, op den Heer te zien — en den duivel te laten blaffen en loopen, zoo ver als Gods ketting het hem toestaat. Verder kan hij niet.” En in een anderen brief schrijft hij: „Als men in 's Heeren rijk werkt, mag men ook aan Zijn tafel mede eten. Daaraan heeft ook de Apostel Paulus steeds medegegeten. Wat voor gerechten dat waren, zegt hij 2 Korinthe 6 : 1—11: verdrukkingen, nooden, benauwdheden, slagen, gevangenissen, be-roerten, arbeid, waken, vasten, eer en oneer, kwaad gerucht en goed gerucht, — doch daarnaast ook: Heilige Geest, ongeveinsde liefde, het woord der waarheid, de wapenen der gerechtigheid aan de rechter- en aan de linkerzijde. Het zijn niet louter smakelijke gerechten, doch vele daarvan zijn toch ook weer zéér smakelijk, en het kostelijkste is, dat het dezelfde tafel en dezelfde spijs is, die Jezus en Zijne Apostelen zelf hier aten, en dat Jezus steeds naast ons zit, als wij zoo met Hem eten. Daarom zeggen wij ook in zulk een tijd: „Wij zijn als de onbekenden, en tóch bekend, als de stervenden, en zie, wij leven; als de getuchtigden, en toch niet gedood; als de treurigen, doch ten allen tijde vroolijk; als de armen, maar die toch velen rijk maken!”

Zoo was ook voor Schneller deze tijd niet alléén een tijd van lijden, noch minder van klagen; maar den *zegen* van zijn kruis mocht het *gansche* huis mede ervaren. Al den toenmaligen huisgenooten is het onvergetelijk, hoe juist in dien tijd zijne huisdiensten bijzonder diep en aangrijpend waren en allen meer nog dan ooit te voren ter harte gingen. Slechts af en toe bemerkte men, welke last er op zijn ziel lag, terwijl er stroomden van zegen over zijn groote huisgemeente uitgingen. Zoo, toen hij er eens over sprak, hoevele Christenen het schoone woord uit het Hooglied der liefde, 1 Korinthe 13, zelfs als het beproefde Christenen betreft, in zijn boos tegenovergestelde omkeeren: „De liefde gelooft alle dingen,” — doch niet het beste, maar het slechtste. Of wanneer hij vermaande, in moeilijke omstandigheden des levens niet aan den Heer te wanhopen; niet te meenen, dat iemand met de hitte der ellende iets zeldzaams wedervaart; niet zich zelf te willen helpen en den Heer vooruit te grijpen, maar zich te oefenen in de groote kunst, die echter zoo moeilijk te leeren is: „Wees *stille* den Heer — en *wacht* op Hem!” Ook dien trek uit Davids geschiedenis deed hij destijds vaker met grooten ernst uitkomen, hoe Simeï hem op zijn vlucht bij Bahurin met steenen en aardkluiten wierp en van den berg af naar hem vloekte en schreeuwde: „Eruit, eruit, bloedhond, slechtaard! Nu steekt gij in uw ongeluk, want gij zijt een bloedhond!” en hij zijne helden, die den lasteraar wilden neerhouwen, tegenhield met de woorden: „Laat hem vloeken, want de Heer heeft het hem bevolen.” Zoo was ook hij stil, schold niet weder, maar dronk den bitteren galbeker in de verwachting, dat de Heer hem wel te Zijnen tijde zou rechtvaardigen.

En de dag der rechtvaardiging kwam! Tegen het begin van het jaar '90 bleek hoe langer hoe meer de noodzakelijkheid, dat er, voor de zekerheid in de toekomst, in Europa, ter wille van de steeds toegenomen uitbreiding van den zendingsarbeid van het Syrische Weeshuis, een Zendingvereening diende te worden gevormd. De voornaamste oude vrienden van het Huis in Duitschland en Zwitserland waren gaarne bereid, zich voor dit doel tot een Curatorium te vereenigen.

Hij zelf schreef destijds in het Jaarverslag van 1888:

„Als het hoofd van baard tot schedel zilverwit er uit ziet, dan denkt men niet meer aan wegloopen, maar aan het eens weg moeten gaan, en let men meer op het woord van den Profeet: bestel uw huis, want gij zult sterven en niet blijven leven! Hier komt nog bij, dat de toestanden in het Oosten donkerder worden en men van ons, Europeanen, liever den rug dan het gelaat ziet, en wij niet tot hen mogen behooren, die wijken, maar die in kwade, zoowel als in goede dagen *met* het Weeshuis moeten en willen blijven staan als een brandend en schijnend licht op Jeruzalems lichttoren. Daarom hebben sinds meerdere jaren

dichtbij wonende, warme vrienden van Jeruzalem zich moeite gegeven, het Huis en al den aankleve daarvan, een vasten grondslag te geven, en thans een Vereeniging voor het Syrische Weeshuis gevormd, die ook in toekomstige bestrijdingen, en als de Weesvader van thans eens dood mocht gaan, voor den geregelden voortgang van het werk in huidige zin en geest instaat, en die ook thans reeds, wat het materiele betreft, in Jeruzalem het voortbestaan van de Inrichting, als de Weesvader gestorven zal zijn, duurzaam wil verzekeren."

Dit Curatorium was nu ook bereid, huis en huishouding van het Syrische Weeshuis over te nemen. Schneller sprak daarop verheugd zijn „ja" uit. Slechts één voorwaarde knoopte hij er aan vast. Hij schreef aan het Bestuur:

„De toekomst mijner kweekelingen, waarvan er in het land spoedig een 1500 zijn, ligt mij zwaar op het hart. Het zou een steen van mijn hart zijn, als ik vóór mijn einde nog de zekerheid kreeg, dat de besten onder hen, de vrucht van ons werk van jaren lange opvoeding, in vaste, ook uitwendig samenhangende Gemeenten verzameld werden. Zóó slechts kan de Evangelische Kerk in Jeruzalem tot bewustzijn van het volk komen, en daardoor, als een licht en een zout onder een in duisternis wandelend volk, ten zegen worden voor Jeruzalem. Nadat God ons nu voor het landbouwersgedeelte onzer kweekelingen in Birsálem bij Ramle een tehuis heeft gegeven, waar zich een door ons aangekweekte Evangelische Gemeente zal vormen, moeten wij er naar streven, dat ook die kweekelingen tot een bredere huisgemeente zich aaneen sluiten, die zich als kooplieden, handwerklieden, enz. in Jerulem zelf hebben gevestigd. Hier op het terrein, waar reeds klokken en torenuurwerk hun de uitwendige indeeling van den dag aangeven, moeten voor de Evangelischen, die dit begeeren, huurwoningen worden gebouwd. Ik voel *zulk* een aandrang om de jonge, gehuwde kweekelingen bij een te zamelen en hen uit de vele verzoeking en weg te halen, dat ik sterk in de verzoeking ben, zelf er een begin mede te maken en nog dit jaar eenige huizen te laten zetten. — Als gij, lieve vrienden, de geloofskracht bezit om dit plan over te nemen en ten uitvoer te brengen, dan is dit veel beter dan dat ik, een enkel man, dit doe. Want het zou bij mij langzamer gaan dan bij u. Ik ben oud, het Bestuur van het Syrische Weeshuis wordt niet oud. Neem het mij niet kwalijk, als ik mij in mijn gevoel gedwongen zie, mijn toestemming tot terugtreding aan de aanneming van dit plan te verbinden. Anders heb ik aan deze zaak te vergeefs gearbeid. Waarvoor zou dit land *mij* anders kunnen dienen? Waarvoor u?

De Heer heeft ons dit groote Zendingshuis gegeven met zulk een volledige inrichting, dat het onze Evangelisch-Arabische Gemeente jaarlijks grooter maakt; heeft ons in het gebouw onzer Inrichting een *kerk* gegeven, die voor een geheele Gemeente dienen kan; heeft ons een *school* gegeven, die door de kinderen der Gemeente bezocht kan worden; heeft ons in mijn oudsten zoon een *predikant* gegeven, die in de Gemeente het herderlijke werk kan verrichten. Grijpen wij nu, met deze genadevolle wenken en leidingen des Heeren voor oogen, den moed des geloofs aan om in allen eenvoud te beginnen, steeds alléén aan de noodzakelijkste behoeften gevolg gevend en zonder er veel in de wereld over uit te bazuinen, dan zal de Heer het ons laten gelukken, en wij zullen niet zooveel te vergeefs voor andere kerken behoeven te arbeiden als tot op heden.

Ik zou er zeer dankbaar voor zijn, als wij door uwe toestemming

tot een helder en alles omvattend, tevens voldoende omljnd doel onzer werkzaamheid zouden komen. Dat zou voor u, voor ons, en niet minder voor onze kweekelingen van niet te onderschatten betekenis wezen. Wij moeten duidelijk belijnden, recht op het doel afgaanden arbeid hebben, naar alle zijden heen. Ook de kweekelingen zullen heel anders leeren, als zij een voor hen in de toekomst mogelijken en gebaanden levensweg vóór zich zien.

Gij zult wellicht zeggen dat dit te uitvoerige plannen zijn. Doch „met God zal ik kloeke daden doen,” zegt David, — met God *kunnen* wij het. Laat u niet bang maken en vrees niet, wees echter gerust en onversaagd! Handelen wij ook daarnaar, dan houdt de Heer Zijn Woord, zoo zeker als Hij het voor Zijn oud-Israël hield. Hij staat ons bij, geeft genadig de middelen, effent de ruwe wegen ook verder daartoe en maakt ons allen willig, bereid en geschikt, om Hem passende werktuigen te zijn.”

Het Curatorium stemde met dit plan in en stelde het werkelijk op het program van zijn toekomstige werkzaamheden. Daarop droeg dan ook Schneller de geheele huishouding van het Syrische Weeshuis, met al wat er toe behoorde, aan het Curatorium over. Hij zag af van elke bedenking, dat de prijzen van het land ondertusschen wel tot het twintigvoudige waren gestegen, gaf het land voor een prijs over, die spotgoedkoop was te noemen naar de tegenwoordige toestanden, en schonk daardoor aan het Weeshuis ook in geld de grootste bijdrage, die het ooit verkregen had. Ja, hij gaf het *geheel* nog goedkoop over, dan dat het hem zelf had gekost. Hij had in den loop van 40 jaar 83.000 Franc er aan ten koste gelegd, deels eigen, deels geleend geld, en stond alles voor slechts 70.000 Franc aan het Curatorium af. Van deze som kon hij nog eenige schulden vereffenen, die hij had moeten maken om het land te koopen, en behield toen ten slotte een bescheiden vermogen voor zich en zijn gezin over, dat slechts matig de som overschreed, die hij eens, lang vóór de grondvesting van het Syrische Weeshuis, in de huishouding gestoken had.

Het Bestuur echter, welks uitdrukkelijke wil het is, dat deze getallen openlijk bekend worden, om de groote onbaatzuchtigheid van den eens door zoovelen zóó pijnlijk miskenden man, nu in het graf, aan het licht te brengen, deelde destijds de voltrokken overneming, ook van hetgeen annex was aan het Syrische Weeshuis, in den „Bode van Zion” onder de volgende bewoordingen mede:

„De Director heeft niet slechts onzelfzuchtig, doch ook, waar anderen zwak in het geloof werden, in krachtig geloofsvertrouwen, gehandeld. Had hij zulks niet gedaan, dan zou het Syrische Weeshuis niets van zijn thans stellig niet genoeg te waardeeren landeigendom bezitten. Het Bestuur dankt hem dan ook voor de moeite, waakzaamheid en kloekheid, waarmede hij van den

beginne aan voor de Inrichting de wezenlijke grondslagen voor haar wasdom heeft verzekerd. Het Bestuur spreekt tevens zijn dank uit en zijn erkentelijkheid, dat hij op de onbaatzuchtigste wijze, bij thans reeds twintigvoudig gestegen prijzen van den grond, slechts om vergoeding van zijn persoonlijke voorschotten verzoekt. ¹⁾ Het Bestuur ziet hierin weder een treffend bewijs, dat vader Schneller die landaankopen zuiver in het belang der zending gedaan heeft en prijst, van achter beschouwd, zijn wijs beleid, dat voor de Inrichting zulke goede vruchten heeft gedragen."

Wij hebben in het opschrift boven dit hoofdstuk de nu tot een afgesloten geheel gebrachte ontwikkeling der Inrichting een *moeilijk behaalde overwinning* genoemd. Gewichtig was het resultaat, voor hetwelk Schneller vele jaren gestreden, gebeden, zich velerlei ontzegd, vijandschap links, miskennis rechts geduld had. Een uitgestrekt, veel omvattend terrein voor Jeruzalem's poort, stellig zoo groot als het met huizen bebouwde gedeelte der oude stad zelf, is thans het eigendom van het Syrische Weeshuis. Het verkreeg daardoor een naar oostersche begrippen en toestanden onontbeerlijken uitwendigen grondslag voor zijn ontplooiing en terrein tot vestiging van zijn zelf aangekweekte Gemeente. Het gebied van het Syrische Weeshuis is zóó groot, dat het thans in *zulk* een samenhangend geheel voor geld wel heelemaal niet meer te verkrijgen zou zijn. Het stoute plan van den grondvester, die nu stil slaapt in zijn graf op den berg Zion, is gelukt door de gunst des Heeren, op Wien hij alleen vertrouwd heeft, toen hij eens het groote werk aanving; en voor vele geslachten in de toekomst is in Jeruzalem op de gunstigste plek vóór de stad ruimte verschaft voor een groote Evangelische Gemeente. Wat echter zóó in het geloof begonnen is; waarvoor met zooveel ernst en trouw gewerkt werd, dat zal de Heer niet tot schande maken!

De bekroning van het geheele werk der organisatie mocht Schneller nog beleven, toen Zijne Majesteit de Keizer en Koning Wilhelm II, zooals ook reeds diens voortreffelijke grootvader het Huis meermalen zijne hulde bewezen heeft, aan het Curatorium van het Syrische Weeshuis de *corporatie-rechten* schonk, met *Keulen aan den Rijn* als zetel. Daarmede was, menschenlijker wijze beschouwd, aan het onder zooveel strijd en moeite eens in het Heilige land begonnen zendingswerk voor alle tijden een verzekerde rechtsgrond, een garantie voor zijn verderen bloei gegeven. En de groote, wijd vertakte Zendingsgemeente, die zich, zoover

¹⁾ Volgens de rekeningen, na Schnellers dood gevonden, is er volkomen overeenstemming tusschen de overnemings-som van het Bestuur van destijds en de verklaringen hierboven.

de Duitsche taal gesproken wordt, in liefde en trouw om het groote Zendingshuis in Jeruzalem geschaard heeft, heeft ook al deze trouwe bemoeienissen van Schneller met dubbele liefde en opgewekten mede-arbeid beantwoord.

Dat alles heeft de grijsaard nog mogen beleven, en het was hem als een lang verwacht doorbreken der zon tegen den avond van een stormachtigen dag vol strijd. De wonden echter, die men daar tusschen door zijn hart en zijn goeden naam geslagen heeft, heeft hij pijnlijk gevoeld tot aan zijn einde, en de litteekens ervan heeft hij als eeretekens, evenals een oud krijger, mede in het graf genomen. En als wij dat alles bedenken, dan kunnen wij het wel begrijpen, dat zijn vrouw na zijn dood schreef: „Hij heeft veel bereikt in zijn leven; veel meer, dan wij ooit konden vermoeden, toen wij voor het eerst eenzaam en onbekend op dat rotsachtige stuk gronds traden, waarop ons Huis thans staat. De trouwe God heeft naar Zijne belofte Zijn zegen op zijn arbeid gelegd. Doch gemakkelijk was zijn leven niet. Het was en bleef een steil rotspad, waarop men slechts met groote moeite voorwaarts kwam. Slechts zelden zag men aan den kant een roosje bloeien, terwijl men steeds met doornen te kampen had, die den wandelaar vaak bloedig staken.”

HUIS EN BEROEPEN.

Nog staat het mij duidelijk voor den geest, alsof het eerst gister geweest ware, hoe ik op mijn 27ste levensjaar mijne lieve ouders weder als opnieuw leerde kennen. Meer dan 15 jaar was ik van Jeruzalem verwijderd geweest, eerst op scholen, dan in verschillende ambtsbetrekkingen in Berlijn en in de Mark Brandenburg. Nu kwam ik als predikant van Bethlehem weder terug in mijn geliefd geboorteland, dat ik als knaap verlaten had. Wat was er mij alles als nieuw en hoe mooi! Hoe groette mij berg en dal; wat was het overal een blij, gelukkig herkennen: de oude stad met hare koepels en minaretten; de oude Olijfberg tegenover de vaderlijke woning; de oude wegen van mijn kind-sche jaren; nog altijd dezelfde boomen, onder welke ik als kind gespeeld had, van het huis tot, er tegenover, naar de „Zondags-boomen”; dezelfde lentebloemen, die ik eens met broeders en zuster geplukt had! Doch het schoonste was toch, na 15 jaar zonder een geregeld tehuis te zijn geweest, weder in het ouderhuis terug te keeren en weer thuis te mogen zijn bij vader en moeder!

Nog herinner ik mij levendig, hoe belangrijk het voor mij was en schier tot een dagelijksche vreugde, vader nu van naderbij te leeren kennen; hem nabij te mogen zijn als zijn naaste vriend; ook mede de zorgen van zijn ambt ter harte te mogen nemen en mede te mogen arbeiden aan zijn groote dagtaak. Reeds dadelijk op den eersten Zondag, dien ik in het Heilige land doorbracht, werd ik in Bethlehem als predikand bevestigd en moest ik Arabisch spreken. Ik had intusschen veel van mijn Arabischen woordenschat vergeten, ofschoon mijn uitspraak nog heel zuiver en echt Arabisch was. Ik wilde, zooals alle Engelsche zendelingen plegen te doen, mijn preek voorlezen. Doch mijn vader zeide: „Wat, wilt ge mij de schande aandoen, een preek voor te lezen? Voor de vuist moet gij haar houden, al zoudt ge haar ook uit het hoofd moeten leeren en naspreken als een papagaai!” Dat deed ik dan ook met veel moeite, en later was ik hem er dikwijls zéér dankbaar voor, dat hij mij reeds op dien eersten Zondag leerde, de papieren krukken weg te werpen en met het vrije woord voor mijn gemeente op te treden. Vader hield, na de Duitsche inzegeningrede van den predikant Dr. Reinicke, van het altaar af nog een toespraak, waarin hij eerst in het Duitsch tot den jongen predikant en de aanwezige Duitschers, dan in het Arabisch tot de Gemeente onvergetelijke woorden richtte. Tot zijn zoon zeide hij o. a.:

„Ja, mijn lieve zoon, aanleg en gunst van God, goddelijke en menselijke roeping hebben u naar Bethlehem geleid. Sta daar vast en onbewegelijk en neem toe in de werken des Heeren, aangezien gij weet, dat uw arbeid niet te vergeefs is in den Heer. Word niet verdrietig bij de kleine, maar lastige dingen, die u gegeven zijn te doen en door te maken! Laat u de ruwe, dikwijls ondankbare arbeid voor de Inrichting niet verdrieten, waarin ook wij, uwe ouders, sinds 30 jaar arbeiden en strijden dag en nacht, zonder groote vrucht te zien! Iemand, die in dat werk niet gestaan heeft, begrijpt en verstaat niet, wat men moet doormaken onder deze onbezonnen, in het kwaad en in aardschgezindheid verzonken plattelands gemeente van Palestina, en onder al de intriges en vijandige aanvallen van de godsdienstgenootschappen rondom ons, bevangen in bijgeloof.

Doch wees gerust. Er is Eén, die u hoort en verstaat, Hij, die eens hier in uw Bethlehem geboren werd, de goede Herder der schapen. Klaag het Hem, zeg Hem alle uwe nooden en bekommelingen, dagelijks. Hij zal u niet verlaten noch vergeten. En als de vijand uw ziel bedreigt, uw kudde zou beproeven te verstrooien, uw wijnberg te omwoelen, blijf getroost; denk nimmer: ik werk te vergeefs! Begin morgen weer opnieuw, met frischen moed, als gij vandaag het onderspit schijnt te delven. Wij zullen toch eindelijk overwinnen en de zege behalen. Want toch moeten de rijken der wereld ten slotte van onzen God en Zijn Christus worden, en ook Bethlehem met zijne omstreken zal zich over Hem verheugen, als het tarwegraan, te voren gestorven en met tranen overgoten, opgaat en rijke vrucht brengt in geduld ten eeuwen leven.”

Een half jaar later kwam ook de oudste zoon Theodoor, de tegenwoordige Director van het Syrische Weeshuis, en trad deze zijn vader als Inspector der Inrichting ter zijde. Van nu aan werd het een voortreffelijk samenleven en samenwerken van den vader met zijn beide zonen in het belang van de Evangelische zending in het Heilige land. Ook Maria, de dochter, was reeds sinds lang weder thuis, en de jongste zoon Johannes vertoefde destijds ook een half jaar lang als gast in het ouderlijk huis. Wat was het nu weder levendig in de huiskamer van den naasten familiekring, waarin het gedurende zoovele jaren zoo eenzaam was geweest! „Onze innigste wensch voor deze aarde is vervuld,” schreef moeder. En een paar jaar later voegde zij er aan toe: „De belofte, met welke wij eens den bodem van het huidige Syrische Weeshuis betraden, n.l. „gij zult aan deze plaats kinderen zien, en kindskinderen,” is bewaarheid geworden.”

De schrijver van dit boek moest wel is waar na zesjarigen arbeid in het Heilige land weer den wandelstaf opnemen en naar het Westen trekken, naar Keulen aan den Rijn. Doch die zes jaar staan met gulden letteren in het boek zijns levens opgeteekend. Hoe vaak, als hij, van verre kenbaar aan den witten mantel, van Bethlehem op zijn paard kwam aangereden, stond moeder, hem van verre toewenkend aan haar venster, en riep vader, óók op het balcon naar buiten tredend, den zoon een groet te gemoet! En dan, na eerst een poosje bij elkander te zijn geweest, ging het naar den anderen kant, in vaders werkkamer, die groote kamer, waarin het hart van het geheele huis den polsslag aangaf. Dáár werd van gedachten gewisseld, de gemeenschappelijke zendingsarbeid besproken, en in kritiek-moeilijke tijden nam de zoon van daar voor zijn werk in Bethlehem, Bethschála en Hebron menigen raad mede, die goud waard was.

Uit dezen tijd stamt eigenlijk des schrijvers kennis van den held van dit boek. Het waren de eenige zes jaren zijns levens, waarin hij zijn vader nader leerde kennen en hem ter zijde mocht staan, — een gezegende tijd, welks glans hem over zijn geheelen levensweg zal toelichten tot aan het stille graf. En sinds dien werd dan ook de innige gemeenschap door de groote uitwendige verwijdering niet meer onderbroken. Er zijn menschen, die ook op grooten afstand een diep ingrijpenden invloed kunnen uitoefenen. Zij behoeven niet lichamelijk tegenwoordig te zijn. Doch alléén reeds de gedachte aan hen kan iemand engelendienst doen. De herinnering reeds aan hun persoonlijkheid, hun blik, hun stem, kan iemand opheffen en sterken, straffen en terechtwijzen en met heilige voornemens vervullen, zoodát men, als na genot van een frisschen drank, gesterkt zijn weg weder voortzet. En zulk een persoonlijkheid is voor den schrijver van dien tijd af zijn vader

De meubelmakers-werkplaats van het Syrische Weeshuis.
Meester en gezellen zijn in het Huis opgevoed.

eerst recht geworden en gebleven, en hij gelooft stellig, dat onder zulk een gemeenschap, als zij eens op aarde wordt afgebroken, geschreven staat: „wordt vervolgd.”

Intusschen kon Schneller voor zijn eigen gezin slechts weinig tijd vrijmaken. Zijn tijd behoorde voornamelijk aan zijn *grootte* gezin, dat op het laatst tot *twee honderd* zielen was aangegroeid. Treed, lezer, eens zijn groote werkkamer binnen, waarin al de draden van het huis te zamen liepen. Ook uitwendig vormde zij, juist onder den klokkentoren liggend, het middelpunt van het huis. Van daaruit kon men den geheelen buiten- en binnenhof, en de daaraan grenzende gebouwen, overzien. De eene deur liep uit op de huisvertrekken, de andere op de scholen, waarin de onderwijzers den schooljongens en seminaristen onderwijs gaven. Daar zat hij gewoonlijk, de eerwaardige grijsaard, aan zijn groote, breede schrijftafel, die door aanschuiving van eenige tafels nog langer gemaakt was. Om hem heen een chaos van papieren en brieven, die echter in zijn geest stipt geordend waren. Rondom, aan de muren, stonden de boeken; in vakken ingedeeld, tallooze brieven en schriftstukken. Eenige groote kasten met een menigte medicijnflesschen vormden de huisapothek. Die deze kamer binnentrad, zag bij den eersten aanblik reeds, dat hier binnen hard gewerkt werd.

Al in den vroegen morgen ving hier zijn dagtaak aan. Na den morgendienst kwamen de leiders der verschillende afdeelingen en werkplaatsen en haalden zich, elk naar hij noodig had, hunne opgaven. Na hen kwamen de *zieken* van het huis, meestal tien tot twintig, in bijzonderen koortstijd wel dertig patiënten, aan wie hij geneesmiddelen voorschreef en gaf. Want de gewone lichtere ziektegevallen, wondbehandelingen, wisselkoortsen, oogziekte, enz. placht hij zelf te behandelen; hij bezat ook daarvan veel kennis en veel ervaring. En niet slechts kwamen de bewoners van het Huis, doch ook Fellachen (boeren) uit den geheelen omtrek legerden zich omstreeks dit uur voor de buitendeur, dikwijls in grooten getale, met hunne zieken. Daar stonden en lagen ze dan in hun schilderachtige drachten, met hun ezels, muilieren of kameelen op den grond, en wachtten, tot Schneller bij hen kwam en zijn kliniek hield. „Ik ben de boerendokter voor de geheele streek,” zeide hij dikwijls schertsend. En hoewel in de stad in menig hospitaal kosteloos polikliniek gehouden werd, kwamen zij toch altijd maar weder; niet slechts, omdat zij het hier ook voor niet hadden, maar omdat zij in den ouden man met het witte haar zoo bijzonder veel vertrouwen

stelden. Daarmede ging gewoonlijk een vol uur in den morgen onder ingespannen arbeid zoek, en steeds wist hij, zonder veel woorden te gebruiken, de zieken een woord voor den innerlijken mensch mede te geven.

Dan kwam zijn lievelingsbezigheid, het *onderrichten*. Wel moest hij met den grooten aanwas van het huis deze bezigheid steeds meer inkrimpen, daar het werk van de leiding en het beheer steeds meer en meer zijn volle krachten in beslag nam. Doch hij zocht dagelijks minstens een of twee uur onderwijs in het Seminarie, waar begaafde kweekelingen tot onderwijzers en evangelisten gevormd werden, aan zich te houden, terwijl voor het overige het geheele schoolwezen in volksschool, blindenafdeeling en Seminarie, door acht onderwijzers gegeven, onder opperste leiding van den Inspector Ds. Theodoor Schneller stond.

Doch hoe ook overladen met werk, zijn werkkamer stond toch te allen tijde open voor elk der huisgenooten, groot en klein. Daar liep dan ook alles maar naar binnen als in een duiventil, zoodat men er zich over moest verwonderen, hoe hij daarbij nog kon werken. En niet slechts over dag had hij dien toeloop. Dikwijls kwamen zij nog in den stillen avond, als hij achter de groene lamp aan de schrijftafel zat. En kwam er dan een in dringenden nood of bekommernis of bij een gewichtige levenskeuze, hoe verstond hij dan niet de kunst, eerst eens rustig alles aan te hooren, slechts zoo nu en dan door een vriendelijke vraag opwekkend, om alles toch maar uit te spreken, wat het hart bezwaarde. Dan gaf hij uit zijn rijke ervaring zijn raad; bad ook wel met den om raad vragende. Hoe menigeen is er niet met een bekommerd en bezwaard hart binnen gekomen, vol inwendigen twijfel over zijn weg, maar opgewekt en met een verlicht hart en met goede voornemens weder de kamer uitgegaan, wyl hem door een vaderlijk, ernstig en liefdevol woord het kompas weder in de richting was gezet van het ééne noodige.

Doch deze werkkamer was niet alleen voor anderen open; zij was ook in het late avonduur het stille heiligdom, waarin hij zich uit het vaak sterk neerdrukkende velerlei van zijn taak terugtrok, om uit zijn God de rechte kracht te putten en als priester in het verborgene voor den Heer te treden. Over dit allerheiligste, dat in geen Christenleven ontbreken mag, wanneer het niet der uittering ten prooi zal vallen, past het niet, in een voor de openbaarheid bestemd boek veel te spreken. Wat de Heiland van het gebed zegt: „Ga in uw binnenkamer en sluit de deur,” dat geldt in dit geval ook voor den schrijver. Maar toch zou er een wezenlijke trek aan het beeld van den man ontbreken, als wij niet de bron kenden, waaruit zijn dagelijksche kracht, en het geduld, en de rust, en de zekerheid

vloeiden, zoo wij er niet in het kort aan herinnerden. Zijn dochter Maria vertelt: „Hij droeg als een echte priester allen op zijn biddend hart, al hadden ook slechts weinigen het vermoeden daarvan. Hij bad dagelijks meermalen met alle huisbewoners in groote innigheid. Doch door deze gemeenschappelijke gebeden was zijn gebedsleven volstrekt niet uitgeput. De hoofdzaak lag in de stilte en in de verborgenheid. Hoe menigmaal, als ik op een laat uur in zijn kamer wilde treden om hem „goeden nacht” te zeggen, zag ik hem niet, nadat ik eerst meende, dat hij niet in de kamer was, geknield liggen in den hoek van de kamer op een laag bankje bij de kleerenkast. Als ik mij stilletjes verwijderde en, later terugkomend, hem steeds nog zoo vurig, zoo uit het diepste van zijn gemoed hardop biddende vond, dan bemerkte ik, vanwaar die innerlijke kracht, dat geduld, die liefde, die rust en zekerheid kwam, om welke wij hem zoo dikwijls moesten bewonderen. In wat diep gemoed mocht ik daar niet onwillekeurig een blik slaan! Hoe lag hem Gods zaak op de geheele aarde, in de vaderlandsche Kerk en op het gebied der zending niet op het hart! Hij bad niet alleen voor het geheele Huis, maar letterlijk voor het geheele Heilige land, terwijl hij ook dezulken niet vergat, aan welke weinigen meer dachten!”

Onder de twee honderd bewoners van het Huis waren een 80 volwassenen; buiten het onderwijzers- en opzichterspersoneel ook de opgroeiende pupillen, leerlingen, gezellen, seminaristen. Doch in de eerste plaats behoorde Schnellert hart aan de *schoolkinderen*. Het was lieflijk, hem in hun midden te zien, als een waren vader onder zijn kinderen. Toen al zijn eigen kinderen jaren lang ver verwijderd waren, wees hij menigmaal lachend op de groote kinderschare om zich heen, zeggend: „Kijk, hoe de Heer aan mij Zijn woord vervuld heeft: „Er is niemand, die zijne kinderen verlaat om mijnentwille, die niet honderdvoudig kinderen terug ontvangt, nu, in dezen tijd.” Ging hij in zijn vrijen tijd in den hof, dan sprongen de kleine kinderen hem juichend te gemoet, gaven hem de hand en ontvingen van hem vriendelijke woorden. In het geheele Huis werd hij „Papa” genoemd, of, zooals het in het Arabisch luidt „Bâba”. Een van zijn oudste pleegkinderen, de predikant Bschara Kanaân in Betschâla, vertelt, hoe in het jaar 1860 deze naam het eerst opkwam. De onderwijzers en opzichters werden door de pleegkinderen destijds „Chauâdscha”, d. i. Heer, genoemd. Om echter den Directeur van de andere Chauâdscha’s te onderscheiden, noemden zij hem den „Chauâdscha el Kebir, d. i. den grooten Heer. Op een avond waren twee pupillen in den hof aan het krakeelen. Degeen, wien onrecht geschiedde, riep luide

uit: „Ik zal thuis bij den Chauádscha el Kebir over je klagen!” In hetzelfde oogenblik ging Schneller langs hen, klopte den schreeuwer zacht op den schouder, zag hem vriendelijk aan en zeide met nadruk: „Ana abúk!” d. i. „Ik ben uw vader!” „Dat,” zegt Ds. Bschára, „ging onder de kinderen als een loopend vuurtje door het geheele Huis rond.” Van nu aan zeide niemand meer el Chauádscha el Kebir, doch steeds klonk de lieve vader-naam „Papa” van alle lippen door het Weeshuis. In het begin deden het slechts de kleine pleegkinderen, doch zeer spoedig ook de volwassenen. En de uitgetreden pleegkinderen behielden ook den vadersnaam in hart en mond, en zoo langzamerhand is er een groot volk in het Heilige land ontstaan, wel een 1500 man, die allen tot hem als tot hun vader opzagen.

Voor al voor de schoolkinderen was de Huisvader een waarlijk stichtende persoonlijkheid. Niet slechts gedurende de huisdiensten en schooluren, doch ook onder den gewonen dag- en huisarbeid wist hij dikwijls ongezoekt hunne gedachten op de hoofdzaak te richten, terwille waarvan zij in zijn huis waren. Een kenmerkend voorbeeld hiervan verhaalt een van zijn vroegere pleegkinderen.

In den hof voor de keuken zaten eenige jongens en schuurden de koperen kookketels, die geheel en al met roet bedekt waren. Enkele daarvan stonden echter reeds gepoetst en blinkend er naast, zoodat de zonnestralen er in fonkelden. Schneller, die er juist langs ging, bleef staan, liet zich tot een gesprek met hen in, prees hun werk, wat hun des te meer verheugde, daar hij gewoonlijk nog al spaarzaam met zijn lof was. Toen zeide hij verder: „Kijk, kinderen, zooals die met roet bedekte ketels, zoo zijn wij, Christenen, op aarde; de wereld veracht hen en niemand vermoedt, wat voor een gouden glans onder het roet verborgen is. Doch als de dag des gericht komt, dan neemt God het roet van hen af, en hun gouden feestkleed komt te voorschijn. Blijft slechts op Gods wegen, dan zal het je evenzoo gaan, al zijt gij nu ook de verachte weeskinderen, waarnaar niemand vraagt.” — Voorzeker, geen verheven en poëtisch beeld, maar een van die eenvoudige, uit het dagelijksch leven genomen vergelijkingen, die zich onuitwisbaar in het geheugen kunnen vasthechten. Tenminste, een van de jongens van destijds, thans een volwassen man, vermeldt, dat hij op het gezicht van met roet bedekte ketels en potten steeds aan die schoone gedachte herinnerd werd en daardoor dikwijls midden uit de kleinheden of verdrietelijkheden des levens werd opgeheven door de hem plotsling invallende hoopvolle verwachting der hemelsche heerlijkheid. En zoo was het doel bereikt.

Doch Schneller vermaande niet slechts met woorden en gelijknissen. Met woorden wordt niet veel gedaan, waar het opvoeding

geldt. Daarom zegt de Heiland niet: „Prijs den menschen uw licht aan,” maar: „Laat uw licht *schijnen* voor de menschen.” Daarvoor zijn niet veel woorden noodig; in alle stilte schijnt het licht allen in oog en hart. *Vóórdoen*, dat was zijn beste opvoedkunde. Zijn geheele persoonlijkheid had ook zonder woorden iets opbouwends en opvoedends. Wat hij den kleinen en grooten huisgenooten in de huisdiensten zeide, dat trachtte hij hun in zijn dagelijksch leven voor te leven.

Zoo was het hem er bijzonder aan gelegen, zijn pleegkinderen in eenvoud en ootmoed op te kweken. Hij kende maar al te goed de Arabische volkszonde der ijdelheid en hoogmoed. Zoodra, of nog lang vóórdat iemand het tot iets gebracht heeft, meent hij den grooten heer te moeten spelen. Hij moet, zoo het hem mogelijk is, fijne Europeesche kleeren aan hebben, een dikken gouden horlogeketting op zijn vest, en hij is altijd geneigd, op een paard rond te gaan rijden. Deze verderfelijke neiging, die dikwijls de vruchten van een langjarige opvoeding weer vernietigde, als de pleegkinderen eenmaal het Huis verlaten hadden, ging hij met scherpe wapens te lijf. Er ging bijna geen dag om, waarop hij in zijn huisdiensten niet tot ootmoed en nederigheid vermaande.

Doch de grootste prediking tot ootmoed was de man zelf, groot in zijn weinige pretenties voor zichzelf, en een en al onbaatzuchtigheid. Hij zeide dikwijls: „Ik zou mij veel kunnen veroorloven, wat anderen in mijn positie als van zelfs sprekend zouden beschouwen. Maar dan zou ik mijne prediking tot ootmoed te niet doen. Zooals Christus, toen Hij de menschen wilde opvoeden, *zelf* mensch moest worden in knechtsgestalte, zoo moeten wij, opvoeders in dit land, ons neerbuigen tot onze pleegkinderen. Zij moeten het aan mij zien, dat ik het niet beter wil hebben. Dan zullen ook mijne woorden van invloed zijn.” Vandaar, dat hij dan ook altijd zeer eenvoudig gekleed ging. Die hem niet kenden, verwonderden zich er dikwijls over en zouden hem al heel licht voor gierig hebben gehouden. Doch zijn eenvoudigheid was bij hem opvoedingsmethode. Zelfs in kleine dingen was hij zijn pleegkinderen een voorbeeld van spaarzaamheid. Telkens als de post kwam — en hij bracht meestal een heelen stapel brieven — sneed hij de omslagen niet zoo maar in het ruwe open, maar opende hij elk couvert afzonderlijk heel voorzichtig en behoedzaam — hij verkreeg daarin mettertijd een groote vaardigheid —, keerde het dan om, kleefde het weder aaneen, en hij had op deze wijze voor zijn volgende postzending al de couverts voor de inrichting uitgespaard. Als hij de touwtjes van aangekomen pakketten losknoopte en zuinig bewaarde; als hij zelfs bij het eten b.v. de abrikozenpitten van den geheelen disch, waar allen aanzaten, bijeen liet zamelen, om

ze te planten, dan waren dat louter kleine, dagelijks terugkeerende, doch geen nuttelooze predikingen tot spaarzaamheid en tot acht geven op het kleine.

Ook wat zijn eigen persoon betreft, wilde hij zich door de pleegkinderen niet meer laten bedienen, dan strikt noodzakelijk was. Als hij in den regentijd in de stad naar de kerk ging, droeg hij gewoonlijk zijn overjas over den arm. De volwassen pleegkinderen, die hem begeleidden, verzochten hem altijd weder, den jas voor hem te mogen dragen. Doch steeds sloeg hij het vriendelijk af, en hij voegde er ook nog wel eens bij: „Neen! Een gezond schaap moet ook zijn vel kunnen dragen, anders is het niets waard. Zoo lang ik gezond ben en mijne zaken alleen kan dragen, wil ik niemand lastig vallen.”

Gewoonlijk ging hij op zulke gangen te voet, hoewel een paard en verscheidene ezels op stal stonden. En zelfs, als hij in noodzakelijke gevallen een rijdier medenam, dan koos hij niet het paard, maar den ezel. En ook dezen zag men hem dikwijls of zelf aan de hand of door eenige jongens achter zich aanvoeren. Hij wilde zijn pleegkinderen er op wijzen, dat er niet gereden moet worden, al kan men het zich ook gemakkelijk veroorloven.

Evenzoo was het bij de uitstapjes, die hij vaak met het geheele Huis maakte, zij het in den vorm van dagtoeren in de naaste omgeving op het gebergte van Juda, of van reizen van meer dagen naar Hebron, Jericho, naar de Doode zee, enz. Daarvoor huurden onderwijzers en helpers zich dikwijls een rijpaard, om meer van het tochtje te kunnen genieten. Doch de Director reed gewoonlijk bescheiden op zijn ezeltje, omringd door een grooten troep jongens en oudere pleegkinderen, daar niemand op zulke tochten interessanter vertellen en het landschap door de geschiedenis er van meer bezielen kon, dan hij. Als zij hem dan meer dan eens vroegen: „Papa, waarom rijdt gij óók niet op een paard zooals de andere heeren, daar gij toch de eerste zijt?” dan antwoordde hij gewoonlijk lachend: „Om, als ik val, niet zóó laag te vallen als een paard hoog is. Daarom raad ik u aan om, als gij eens groot zijt geworden en geld op zak hebt, liever ook maar op een ezel te rijden: ga maar niet te hóóg, maar houd u omlaag bij de nederigen. Dan zijt ge er ook zeker van, geen diepen val te doen.” Kortom, men bemerkt wel, dat Schneller het verstond, wat opvoeden was, en dat hij wist hoe men doen moet, als men anderen tot ootmoed en nederigheid wil brengen.

„Boosheid steekt den knaap in het hart, doch de roede der tucht moet haar bij hem uitdrijven,” heet het in de Spreuken

van Salomo. Alleen met zachte woordjes en vermaningen kan men, zooals bekend is, een kind niet goed opvoeden. Het onkruid der zonde steekt hem diep in het hart, zoodat geen zonneschijn het er uit brengt, maar het er met hak en ploeg moet worden uitgescheurd. Daarom oefende Schneller, waar het noodig was, strenge tucht in het Syrische Weeshuis. Hij ging van denzelfden grondslag uit als de oude Dr. Barth: „De staf der tucht in school en huis is als de staf van Aäron. Werpt men hem weg, dan wordt hij een slang. Stelt men hem echter in het heiligdom voor het aangezicht Gods, dan draagt hij bloesem en vruchten.” Daarom liet hij, als eenmaal een zaak bij hem terecht was gekomen, de bestraffing niet aan anderen over, doch strafte zelf, hoewel hem dit wel een pijnlijke, maar toch ook een heilige plicht toescheen. En als hij strafte, dan deed hij dat scherp en streng.

Hij kon daarbij dikwijls een toepasselijk sarcastisch woord gebruiken. Een jongen, die herhaaldelijk gestolen had, werd voor den geheelen troep verhoord. Hij loochende zijn schuld beslist. Bij zulke gelegenheden was Schneller een meester in het verhoor. Hij sprak nooit een oordeel uit zonder overtuigende bewijzen. Doch door goed overdacht over en weer vragen wist hij van lieverlede op dikwijls verrassende wijze de waarheid aan den dag te brengen. Zóó werd den kleinen misdadiger uit zijn eigen mond bewijs op bewijs ontlokt, totdat loochenen niet meer mogelijk was. Met neergeslagen oogen bekende hij eindelijk zijn schuld. Na een oogenblik, terwijl alle aanwezigen zwijgend op den kleinen boosdoener neerzagen, vroeg Schneller hem: „Waarom heb je het gedaan?” De zondaar keek maar steeds naar den grond. Eindelijk geloofde hij een geschikten uitweg gevonden te hebben en zeide hij, misschien in de hoop, door het vrome antwoord de straf af te wenden of toch ten minste te verzachten: „Papa, de duivel heeft me, helaas, verleid!” Schneller antwoordde: „Dat is werkelijk een booze duivel. Kom, ik zal hem eens uit je drijven,” en tuchtigde hem flink af. Onder de slagen schreeuwde de jongen en riep: „Papa, ik bid u, ik bid u!” Schneller antwoordde echter, rustig voortgaand: „Ik bid je ook, zeg aan den duivel, dat hij niet meer tot je komt en je verleidt!”

In zeldzame gevallen waagde hij in zijn opvoedkunde zelfs middelen, die een ieder in het Huis wel wat heel kras toeschenen. Zoo was er op een goeden dag plotseling een sleutelring zoek, waaraan de belangrijkste sleutels van het Huis hingen. De opzichter had hem nog zooeven op tafel gelegd, toen de schooljongens binnenkwamen om van hem hun avondbrood te ontvangen. Toen zij weer weg waren, was ook de sleutelring weg.

Men was in groote verlegenheid. Men kon in de voornaamste ruimten en kasten van het Huis niet meer komen. De zaak werd aan den Directeur bericht. Een streng onderzoek had plaats, voerde echter tot geen resultaat. Niemand in het Huis wist iets van de sleutels af. Eindelijk verklaarde Schneller aan de schooljongens: „Een van jelui heeft de sleutels weggenomen. Ik geef jelui bedenktijd tot morgen. Als de schuldige zich dan niet aanmeldt, dan moeten allen gezamenlijk de straf dragen. Daarom raad ik den schuldige aan, vrijwillig te bekennen, want al laat hij ook anderen voor zich lijden, de straf zal voor *hem* toch niet uitblijven.” De volgende dag kwam, doch niemand meldde zich aan. Nu werden al de schooljongens twee weken lang met onthouding van het avondbrood gestraft. Na afloop der veertien dagen werd nog eens een ernstig verhoor ingesteld. Alles te vergeefs! Toen besliste Schneller ten slotte voor de verzamelde Huisgemeente: „Wij zullen thans het lot werpen, zooals bij Achans diefstal. Wien het lot treft, die is het — doch ik noodig den dader *nog* eens uit, vrijwillig te bekennen. Want daarna zal hij geen toegevendheid meer vinden!” Alles zweeg. Toen werd er een vel papier gebracht en dit tot loten gesneden. Daarop verzocht Schneller allen, neer te knielen, en bad hij God met grooten ernst, hem aan het licht te brengen, die uit boozen wil alle anderen zóó had laten lijden. Nu werd het lot getrokken. De een na den ander kwam naar voren en trok een wit papiertje. Eindelijk trok een het papiertje, waarop het woord „schuldig” stond. Toen zeide Schneller tot hem: „Mijn zoon, geef God de eer! Heb je het gedaan?” Kalm antwoordde de jongen: „Neen!” Schneller nam hem alléén in zijn kamer, vroeg hem op allerlei wijze uit, dróng bij hem aan, de waarheid te zeggen. Doch hij bleef er bij, niets van de sleutels af te weten.

Toen nam Schneller hem voor het verzamelde Huis en zeide: „Wijl je, zelfs nadat God op ons gebed je moedwillige daad aan het licht gebracht heeft, toch nog hardnekkig loochent, zoo zult ge thans je straf ondergaan.” Hij tuchtigde hem streng en zeide daarna tot hem: „Deze tuchtiging zal thans op bepaalde tijden zóó lang worden herhaald, totdat je verhard gemoed week wordt en je erkent.” Toen kwam de zondaar eindelijk tot inkeer, weende luide en zeide: „Ja, Papa, ik ben een kwade jongen en God heeft mijn boosheid openbaar gemaakt. Ik heb de sleutels in den waterbak gegooid.” Toen na een half jaar de waterbak geledigd werd, vond men den sleutelring, in den modder geheel verroest, in de diepte. Dat was een krasse rechtspraak, zooals Schneller haar dan ook anders niet heeft uitgeoefend, daar hij volstrekt niet van meening was, dat christenen den wil Gods door het lot moeten zien te weten te komen. Doch

in dit geval was hij inwendig zeker van zijn zaak. Wie dat zijn kan, mag zulk een middel wel eens wagen. Overigens kan men zeggen: deze geschiedenis is wel teekenend, om den man te leeren kennen, maar, let wel, niet om na te doen!

Doch, hoe streng Schneller ook straffe, hij verstootte altijd alleen met de linkerhand, om met de rechter weer aan te nemen. Dat bemerkten de kinderen ook wel. Ook konden zij het hem dikwijls aanzien, hoe zwaar hem het straffen viel en dat het hem ernst was, als hij hun menigmaal zeide, dat hij veel liever de straf zelf zou willen dragen dan uitdeelen. Ook straffe hij nooit in de eerste opwelling, doch liet liever een of twee dagen over de zaak heen gaan, alsof hij haast niet tot een besluit kon komen om naar de roede te grijpen. Daarom groeide er ook in het hart der kinderen een groote en sterke liefde voor hem, zooals een weeker en slapper vader nooit van zijn kinderen zou hebben ondervonden.

Groot was tegenover de kinderen, en over het geheel tegenover het volk van dit land zijn *geduld*. Het had letterlijk geen grenzen. Wat dat zeggen wil, kan slechts hij nagaan, die het volk kent, waaronder hij gewerkt heeft. Zijn dochter Maria, die jaren lang tot zijn groote vreugde en tevredenheid als onderwijzeres aan zijn zijde gewerkt heeft, schrijft: „Het is iets groots, evenals mijn vader, den moed niet te verliezen in zulk een langen tijd van arbeid onder de Arabieren. Ieder weet het, die het volk kent. Nooit, voor zoover ik kan nagaan, heeft hij zich minachtend over de Arabieren uitgesproken, zooals dat zoovele Europeanen doen. Hij heeft hun openlijk hunne zonden voorgehouden en is deze zonden dikwijls scherp te lijf gegaan, doch hij heeft altijd veel van hen gehouden. Voor ieder hoopte hij nog op verbetering. Heel kort voor zijn dood sprak ik met hem over een werkelijk slecht meisje van ons Weeshuis. Ik zeide, dat het beter was om haar maar weg te sturen, want zij bedierf ook nog de anderen. Hij echter niet aldus. „Juist, omdat zij zoo slecht is,” gaf hij levendig ten antwoord, „is zij ons door den Heer gezonden. Wij moeten geen moeite sparen, om haar te verbeteren. De Heiland heeft Judas óók niet weggezonden, voordat de laatste levensdag verstreken was, waarop Hij nog aan hem kon arbeiden.” — Wat was hij hartelijk voor alle menschen, en wat meende hij het steeds goed met hen! Hij toornde niet tegen de menschen, maar tegen hunne zonden. En zoodra iemand maar zijn onrecht inzag, dan was hij dadelijk weer vriendelijk en sprak hij zoo liefdevol-vermanend, alsof hij alles weder vergeten had.”

Maar men moest Schneller zien aan den *disch* in de groote

eetzaal, als men een indruk van zijn vaderlijke, schier patriarchale verhouding tot het Huis wilde hebben. Hij heeft met zijn vrouw steeds met het groote gezin der Inrichting te zamen gegeten. Aan de eene tafel zaten de ouders van het Huis, de leeraren en meesters, aan de overige tafels de pleegkinderen. Ofschoon het aantal dischgenooten op het laatst tot op de 200 steeg, wist Schneller toch steeds aan het geheel een stempel van gezinsleven te geven. Zoo zat er b.v. bijna altijd een van de kinderen mede aan de tafel der Huisouders aan. Het was het kind, dat jarig was. Daar de meeste kinderen den datum van hun geboortedag niet kenden, werd de dag van intrede in de Inrichting, vaak ook de doop-dag, als geboortedag gevierd. Op dien dag ontving zulk een kind van den vader namens het geheele Huis de gelukwensen; het bij den huisdienst voorgelezen woord werd in het bijzonder op hem toegepast, en ten slotte werd het vooral in het gebed den goeden Herder ernstig aanbevolen. Zoo werd voor het kind de dag waarlijk tot een feestdag, en gevoelde het zich des te meer thuis.

Hier, aan den grooten disch, bracht Schneller altijd iets mede, dat allen belang inboezemde. Nu eens was het een brief van een vriend van het Huis, dan weer van een vroegeren verpleegde; of hij deed, na een evangelistenreis door het land, allerlei mededeelingen over de vorderingen van de evangelische zending in het land, of over zijn ervaringen, bij vroegere verpleegden opgedaan. Vooral de laatstgenoemde mededeelingen deden zeer veel opgeld, als hij nu eens door humoristische schilderingen en opmerkingen de toehoorders in een vroolijken lach deed schieten, zoodat de eetzaal er van dreunde, dan weer zeer ernstig waarschuwde, niet op dergelijke dwaalwegen te vervallen als deze of die der oud-verpleegden. Elk der drie hoofdmaaltijden van den dag sloot met een huisdienst, waarin de Huisvader voor het heele groote gezin, na het aardsche, ook het hemelsche brood brak. Hierover zal in het volgende hoofdstuk nog gesproken worden.

Den *Zondag* wist hij steeds, wat het uiterlijke betreft, voor het geheele Huis bijzonder feestelijk in te richten. Reeds bij het aanbreeken van den dag luidden van den toren van het Huis de drie klokken den dag des Heeren in, en kort na zonsopgang blies het muziekcors van het Huis van het hooge dak een koraal over de plechtig in de morgenstilte liggende bergen en dalen van het land van Juda, en naar den anderen kant stadwaarts naar Jeruzalem. Dan ging het naar de kerk. In de eigen huiskapel hield hij om beurten met zijn zoon elken tweeden Zondag de Arabische godsdienstoefening zelf. Op den anderen Zondag echter zag men hem steeds op zijn vaste plaats in de Deutsche

kerk in de stad. Er was misschien niemand in Jeruzalem, die zulk een trouw kerkganger was als hij. Zelfs bij huilenden winterstorm, als jongeren, die niet zulk een verren kerkgang te maken hadden, thuis bleven, ging hij toch naar de kerk. Want hij had een krachtig plichtsbefef voor het bijeenhouden van de kleine Duitsche Gemeente, en hij stelde het zich tot taak, ook anderen daarin met een goed voorbeeld voor te gaan.

Op bijzondere zon- en feestdagen hield hij er van, door bijzondere maatregelen het geheele Huis iets feestelijks aan te doen. Wie van de vele vroegere bewoners van het Weeshuis herinnert zich niet nog met genoegen de wandelingen, met Kersttijd naar Bethlehem, met Driekoningen naar den Jordaan, op den 2den Paaschdag naar Emmaus, op den morgen van Hemelvaartsdag vóór zonsopgang den Olijfberg op? Op de wandelingen zelf was hij dan steeds omringd door een groote schare van jongen en ouden. Want letterlijk elke berg, elk dal leefde voor hem, en als men naar hem luisterde, was het, alsof de gestalten van het Oude en Nieuwe Verbond weer zichtbaar over de bergen trokken.

Een bijzonder gewichtige plicht was voor Schneller de verzorging van zijn *ontslagen verpleegden*. Tot hun 18de of 20ste jaar blijven deze in den regel in het Huis, totdat zij in de verschillende werkplaatsen en industrievertakkingen grondig een levensberoep geleerd hebben. Vóór het scheiden had er dan nog een uurtje onder vier oogen in de werkkamer van den Directeur plaats. Daar gaf hij den vertrekkende zijn laatste vaderlijke vermaningen mede op den weg, bad met hem en legde hem voor de laatste maal zegenend de handen op. Dan verzamelde zich de Huisgemeente en zong den scheidende nog een laatste afscheidslied toe, en velen was deze laatste warme groet van het liefgeworden tehuis als een bevestigde zegen, die met hem mede uittrok in het leven. Schneller vervulde echter ook getrouw den plicht, zoo mogelijk met allen in briefwisseling te blijven. Op zijn schrijftafel liepen de draden uit het geheele land te zamen, waarmede hij de dichtbij en ver weg zijnden zocht vast te houden, hen bij voortduring smeekend, waarschuwend, opwekkend en vermanend. En waar ooit een hunner tot hem kwam om hem om raad te vragen, 't zij schriftelijk, 't zij mondeling, daar gaf hij dien met hartelijke, vaderlijke liefde en trouw, en geen moeite, geen tijdverlies was hem er ooit te groot toe. Hij was hun raadgever, als zij op gewichtige kruiswegen stonden; hun welkome gast, als zij hun huwelijk vierden; de peet hunner kinderen, als zij hem ten doop verzochten. En velen is het thans, nu zijn hand in het stille graf rust, een vriendelijke gedachte,

dat deze hand óók eens zegenend op de hoofden hunner kinderen gelegen heeft.

Zoo lang zijne krachten het toelieten, maakte hij alle jaren een rijtocht, vier tot zes weken lang, door het geheele land, in het zuiden den Hermon en den Libanon op, het gebergte over en dan langs de zeekust terug, om de wijd verspreide schare zijner oud-verpleegden als zielverzorger te bezoeken. Het was bepaald roerend om te zien, met welk een liefde en geduld hij daarbij de ontaarden en afgedwaalden opzocht, in het bijzonder, als zij eenig spoor van berouw of verlangen om terug te keeren toonden. Hoe vaak zeiden al de anderen niet tot hem, de onderwijzers, zijn vrouw, zijne zonen: „Laat ze toch loopen; met hen is het toch maar den moriaan geschuurd!” Dan schudde hij vriendelijk het hoofd en voegde er soms wel eens bij: „De liefde hoopt alle dingen. De Heer zegt: „De gezonden hebben den medicijnmeester niet van noode, maar de zieken. Ik ben gekomen, zondaars ter bekeering te roepen, niet rechtvaardigen.” Dat geldt ook voor mij. De verdoolden en verlorenen zijn mij het allereerst aanbevolen; dat zijn de schapen, die ik het eerst heb te zoeken.” En zóo liet hij zich liever voor den tienden of twintigsten keer in zijn hoop bedriegen, dan dat hij er één zou hebben opgegeven.

Vele reizigers in Palestina, die elk jaar in grooten getale in het Huis kwamen, en door Schneller ook in zijn druksten tijd steeds vriendelijk door de geheele, groote Inrichting werden rondgeleid, herinneren zich nog wel, hoe hij zich kon verheugen, als zij hem van zijne vroegere verpleegden konden vertellen, in het land door hen ontmoet. Deze toch waren zoo langzamerhand door het geheele land verspreid. En voor Deutsche reizigers was het in het vreemde land een verrassing, die hen aan hun geboorteland herinnerde, als zij zich op de een of andere, ver van alle beschaving gelegen plaats met een gemoedelijk Duitsch: „Grüss Gott” (groete u God, ons: goeden dag) zagen aangesproken, en van hen diensten mochten ondervinden, die gemeenlijk zéér welkom waren. Zoo dikwijls dit aan Schneller met woorden van erkentelijkheid verteld werd, glinsterden zijn oogen van vreugde. Het was de vreugde van een vader over zijne kinderen; van een landman, die de vrucht van zijn arbeid zag rijpen.

Kerktoeren-politiek te drijven, zoodat men met de gedachte aan eigen arbeid den zin voor en de innige vreugde over den arbeid van anderen, en de resultaten er van, verliest, is, zooals men weet, een gevaar, waaraan de arbeiders in de in- en uitwendige zending bijzonder zijn blootgesteld. Het was heerlijk om te zien, hoe Schneller dit gevaar, waar het ooit mocht oprijzen, door verdubbelde liefde en deelneming wist tegen te gaan.

Met hartelijke belangstelling, als ware hij een der naast betrokkenen, kon hij zich over den vooruitgang en de resultaten van andere Evangelische Vereenigingen in het Heilige land zóó innig verheugen, alsof het zijn eigen resultaten waren. Dat bemerkte men al aan den klank van zijn stem en aan de vroolijke uitdrukking van zijn gelaat, als hij bij het middagmaal of in den huisdienst van een nieuwe overwinning, van een nieuw voorwaarts-rukken der vaandels van Jezus Christus in het land kon berichten. En niemand kon dienstvaardiger zijn dan hij, wanneer het gold, op dit gebied grootere en geringere zendingsarbeiders met raad en daad ter zijde te staan.

Vóór alle dingen behoorde zijn geheele hart aan de *Duitsche Evangelische Gemeente* te Jeruzalem. Van haar is hij een zeldzaam trouw lid gebleven tot aan zijn einde. Hij kwam door regenstroom zoowel als bij zonnegloed ter kerke en was, als hij niet door zijn ambtsbezigheden werd opgehouden, steeds op zijn vaste plaats te vinden, niet slechts ter wille van het voorbeeld, maar ook uit innerlijke behoefte. Want hij had een zeer levendig besef er van, dat de Duitse Gemeente op grond van Gods woord als *één* man te zamen moest houden, wilde zij haar hooge zending in Jeruzalem en in het Heilige land vervullen, n.l. een stad op een berg te zijn voor alle Evangelischen in Palestina, 't zij dan dat zij van Duitse of wel van Arabische nationaliteit waren.

De verhouding tot de *zuster-inrichtingen te Kaiserswerth* was bijzonder hartelijk. Met deze werkte hij schouder aan schouder en hij zag in haren zegenrijken arbeid een treffend beeld van Christelijke liefde in het Mohammedaansche land. En met dezelfde hartelijkheid beantwoordden ook de Kaiserswerther Inrichtingen deze goede gezindheid, zooals dan ook het Kaiserswerther hospitaal sinds jaren door kostelooze opneming van zieke pleegkinderen het Syrische Weeshuis onschatbare diensten bewijst.

Ook den arbeid der *Jeruzalem-Vereeniging* in Berlijn zocht Schneller overal met kracht te bevorderen. Deze Vereeniging onderhield een zendingspost in Bethlehem, met twee filialen in Bethschála en Hebron. Met de warmste deelneming volgde hij het werk op den schier hopeloozen bodem van Bethlehem, en vooral ten tijde dat zijn eigen zoon aldaar als predikant werkte, was zijn raad en medewerking dikwijls van beslissenden invloed. Doch hij vergenoegde zich hiermede niet alleen, maar bewees ook den arbeid aldaar de gewichtigste diensten, door er naar te streven, de Gemeente door in het Evangelie opgeleide medeleden een hechten grondslag te geven. Dat was hem toch, na langjarige ondervinding, gebleken te zijn de alpha en de omega van de zendingspractijk, dat het Heilige land slecht dáárdor

kan worden geholpen, dat men de jeugd in het Evangelie opvoedt, en niet slechts in dagscholen, wier invloed door de verdorven omgeving stellig weder wordt vernietigd, maar door langdurige opvoeding in Inrichtingen. Daarom opende hij zijn Huis met bijzondere voorliefde voor de kinderen uit de Gemeenten der Jeruzalem-Vereeniging in Bethlehem en Beschâla, om ze tot degelijke jongelingen en mannen op te voeden. Eens moest hij met een bezwaard hart in een jaar bij de 200 verzoeken tot opneming van zulke kinderen afwijzen, die volgens de tot dusverre opgedane bevindingen, ongetwijfeld recht gaven op groote verwachtingen. Maar toch liet hij, uit grondbeginsel hen, die uit Bethlehem en Betschâla kwamen, vóórgaan. Van dáár waren in de laatste jaren ongeveer 20 jongens in het Syrische Weeshuis opgenomen, en het Bestuur in Keulen gaf er gaarne zijn toestemming voor en verheugde zich, op deze wijze aan de bevriende Jeruzalem-Vereeniging door de hiervoor bestede kosten een jaarlijksche bijdrage van ongeveer 5000 Francs te kunnen verschaffen, welke bijdrage beloofde een rijkelijk loon af te werpen door grooteren bloei van deze Gemeenten in de toekomst.

Een bijzonder voorwerp van liefde en verzorging was voor Schneller de Gemeente in *Betschâla*, de grootste en bloeiendste Arabisch-Evangelische Gemeente in het Heilige land, die haar ontstaan aan Schnellers werkzaamheid te danken heeft. Betschâla is een groot dorp van ongeveer 4000 inwoners, in de buurt van Bethlehem. Omstreeks 1870 waren bij den bouw van het Syrische Weeshuis dikwijls talrijke inwoners van dit dorp als metselaars en bouwers aan den arbeid. Zij waren er maanden lang en namen ook aan de Arabische huisdiensten deel. Zij kwamen daarna tot Schneller en verzochten hem, in de Evangelische Kerk te mogen worden opgenomen. Verscheidene jaren lang wilde hij er niet op ingaan, om den ernst hunner bedoelingen op de proef te stellen. Toen hij daarvan echter overtuigd was, besloot hij hen te helpen. Hij zond hun eerst een in het huis opgevoeden Arabischen leeraar, die thans de predikant van Betschâla is, Bschâra Kanaän, elken Zondagmorgen, om in een particulier huis godsdienstoefening voor hen te houden. Doch het was niet in het plan van het Syrische Weeshuis opgenomen, buitengemeenten te stichten. Ook lag aansluiting aan de Berlijnsche Jeruzalem-Vereeniging genoeg voor de hand, daar deze reeds een Gemeente in het naburige Bethlehem onderhield en ook in Betschâla zelf een kleine school geopend had. Daarom werd aan de Jeruzalem-Vereeniging een verzoek gericht, de jonge Gemeente over te nemen. Slechts voor het geval dat deze er niet toe geneigd zou blijken te zijn, beloofde hij, hen zelf te helpen. De aansluiting aan de Jeruzalem-Vereeniging gelukte door de

verdienselijke en krachtvolle bemiddeling van den toenmaligen vertegenwoordiger er van destijds in Jeruzalem, den predikant Dr. Reinicke, en Schneller gaf haar als beste bijdrage zijn leeraar Bschâra, die het vertrouwen der Gemeente in hooge mate bezat en verdiende, tot Evangelist. Deze werd later geordend en oefent ook thans nog met zijn vrouw, voorheen een inlandsche diakones, zijn ambtsbediening onder rijken zegen uit.

Maar hoewel daardoor de Bethschâla-bewoners thans niet meer onder de onmiddellijke leiding van Schneller stonden, toch beschouwden zij hem nog altijd als tot hen behoorend en noemden zij hem door de geheele gemeente Abûna, d. i. „onze Vader”. Juist omdat hij, trots zijn overbekend gewichtig werk in het land, zoo eenvoudig en vriendelijk tegen hen was, stelden zij in hem zulk een groot vertrouwen. Als hij zoo nu en dan tot hen kwam en in het huis van een der oudsten der Gemeente afsteeg, dan brachten zij gewoonlijk voor hem een stoel aan (anders een onbekend meubel), of maakten zij hem uit kussens een verhoogde ligplaats. Hij echter verzocht dan, zulks te laten, zat al op 't volgend oogenblik als al de andere dorpsbewoners met de beenen kruislings onder zich op het vloerkleed en zeide: „Ik wil zitten, zooals gij allen zit. Ik ben immers geen vreemde onder u.” Des te meer schonken zij hem hun vertrouwen en hielden zij van hem, omdat zij zagen, hoe ongekunsteld en natuurlijk hij op hun manier van doen inging, als ware hij een der hunnen.

De lieden van Bethschâla weten over menig staaltje van zijn hulp in nood te spreken; hoe dikwijls de man, die het zoo druk had, hun klaag- en twistpartijen, met epische breedte voorgedragen, aanhoorde; hoe dikwijls hij hen in stormachtige en gevaarvolle perioden met open hart en open hand bijstond; hoe dikwijls ook een deputatie der Gemeente met hun predikant Bschâra in het Syrische Weeshuis verscheen, om hun Abûna te danken voor zijn trouwe hulp. Ook het wijzen op hunne ondeugden en gebreken namen zij van niemand zoo ernstig ter harte dan van hem, en zij bleven er zachtmoedig onder als het grijze hoofd hen er op wees, dat hoofd, waarvoor zij van den eersten aanvang der Gemeente zooveel ontzag hadden.

En nog heden leven de tradities van het Syrische Weeshuis in Bethschâla voort. Niet slechts de geestelijke, Bschâra, is een verpleegde van het Huis, doch ook drie onderwijzers, daar allen gevormd, staan hem ter zijde en wedijveren met elkander, alles zóó te doen, zooals zij het eens in het Syrische Weeshuis gezien en geleerd hebben.

Nog een ander arbeidsveld was er, waaraan zijne gedachten, gebeden, verwachtingen gewijd waren. Wij noemen het 't laatst, daar het zijn Benjamin was, zijn laatstgeboren kind, ja, bepaald

zijn laatste gedachte vóór zijn sterven: het is de landbouwkolonie *Bir Sálem*, in het lage land der Philistijnen.

Het Heiligè land moet een flinken, christelijken boerenstand verkrijgen, als het in- en uitwendig zal worden geholpen: dát was van den beginne voor Schneller een uitgemaakte zaak, en is ook nog heden een onaanvechtbare waarheid. Jaren en tientallen van jaren droeg hij de gedachte bij zich om, deze zoo gewichtige taak, waarvan in den grond zóóveel afhing, aan te grijpen. Eindelijk legde hij na het jaar 1870 de hand aan het werk. Hij zocht in de eerste plaats naar een geschikt stuk land; hij zou de Turksche regeering er om verzoeken, om hare bij hem opgevoede onderdanen er op te vestigen. Hij hoopte, dat de regeering uit welbegrepen eigenbelang daarop zou ingaan, daar op deze wijze niet slechts verarmd land vruchtbaar gemaakt zou worden, doch ook onderdanen zouden worden gevormd, in staat om belasting te betalen.

In het voorjaar van 1875 ondernam hij de eerste onderzoekingsreis. Hij nam twee begeleiders mede, den onderwijzer van de Inrichting Dreher en Bschara Kanaän. De laatste vertelt thans nog vol bewondering, wat Schneller destijds lichamelijk kon volbrengen. Hij scheen van geen inspanning te weten, geen vermoeienis te kennen, geheel en al opgaande in de grootte en de gewichtigheid der taak, die vóór hem lag. Zij bereidsen, drie dagen rijdend, de vlakke van het Philistijnenland en het heuvelland, dat er vóór ligt. Dáár waren landerijen, die mijlen ver braak lagen. De eerste dag was gloeiend heet. Het ging bergopwaarts, bergafwaarts, links en rechts, heen en weer, dikwijls op wegen, waar men gemakkelijk den nek kon breken. Zij zaten volle 13 uur te paard, en de beide jonge begeleiders geloofden op het laatst van vermoeidheid er zich ter nauwernood meer op te kunnen houden. Doch de oude Schneller zat nog altijd maar rechtop in 't zadel, en als zij afstegen, gaf hij zich geen rust, doch maakte ijverig aantekeningen over hetgeen hij dien dag had waargenomen en opgemerkt. Den tweeden dag ging het met zonsopgang weer verder, over berg en door dal. De zon brandde zóó heet, dat de paarden herhaaldelijk tegelijk met de berijders op den grond gingen liggen. En toch zaten de drie volle 15 uren in het zadel. Ook de volgende dag bracht een rit van 14 uur. De beide jongeren waren door de hitte, de inspanning en het gebrek aan slaap doodmoede, toen zij weder naar het Weeshuis terug reden. Schneller zat echter nog steeds flink op zijn schimmel, overal de oogen geopend houdend, het land bekijkend, zijn plannen overwegend en met zijne begeleiders besprekend.

De eerste pogingen, om een voortreffelijke streek in het heuvelland van de Turksche regeering te verkrijgen, mislukten geheel

en al. De regeering toonde zich zóó afkeerig van de zaak, dat ieder ander stellig geheel den moed zou hebben laten zinken. Dat was echter voor Schneller eerder een spoorslag, om zijn taai volhardingsvermogen en energie te hulp te roepen, en tóch zijn doel te bereiken. Het is bijna ongelooflijk, hoeveel wegen hij beproefd, hoeveel brieven hij geschreven, hoeveel heeren en machthebbers hij opgezocht heeft, om de zaak te kunnen doorzetten. Eindelijk trok een machtige hand zich de zaak aan, wel de machtigste, die er destijds op aarde was. De tweede zoon van Schneller, Ludwig, was destijds huisonderwijzer bij den opperhofmaarschalk van zijne Majesteit Keizer Willem I, Zijne Excellentie Graaf von Perponcher. Deze was bereid, den Keizer deze aangelegenheid voor te dragen en om zijn voorspraak te verzoeken. De Keizer deed een goed woord voor de zaak bij den Sultan, en daarmede was het lang begeerde doel bereikt. Het Syrische Weeshuis verkreeg, zij het dan ook, volgens Turksche gewoonte, eerst na een vijfjarig talmen en onderhandelen, in 1889 een streek lands in de buurt van Ramle, 9 à 10 vierkante mijlen groot, en daarop werd in den winter van 1889/90 in Gods naam de landbouwkolonie geopend. Schneller gaf haar den naam Bir-Sâlem, d. i. Bronnen des heils. Zooals het klokgelui op den toren van het Syrische Weeshuis het groote huisgezin aldaar dagelijks den naam van den Keizer in de gedachte roept, die de klok aan het Huis schonk, zoo ook de Kolonie Bir-Sâlem, die aan zijn welwillendheid haar ontstaan te danken heeft.

Thans werd Bir-Sâlem onder vroolijke verwachtingen geopend, en waar eens de Philistijnen hunne krijgstochten tegen Israël beraamd hadden, daar begonnen nu Evangelische kolonisten een opgewekte bedrijvigheid te ontwikkelen. Schneller haastte zich zelf afwaarts naar Bir-Sâlem, om de eerste bouwaangelegenheden te leiden. Als een jongeling stond de oude man met de krullende grijze haren mede op de muren, werkte met de jongeren als om strijd, zoodat zij zich soms voor hem moesten schamen, ja, werkte zelfs met hamer en paslood. Het was immers voor hem een vervulling van een reeds dertigtal van jaren gekoesterde hoop, eindelijk eens op muren te mogen staan als deze, die nu werden opgetrokken! Toch heeft hij ook bij dit werk, dat boven zijne krachten ging, een deel van zijn flinkheid voor altijd ingeboet.

Ook kwamen er in Bir-Sâlem nog al heel wat teleurstellingen voor. Juist de besten onder de verpleegden wilden niet op zijn denkbeeld ingaan, om op deze wijze hun geboorteland er boven op te helpen, evenmin als toen zij er eens niet op hadden willen ingaan om tot den arbeid te worden opgeleid in het Syrische Weeshuis. Ook andere neerdrukkende moeilijkheden verhieven zich in Bir-Sâlem,

en het bleef zijn kind der zorge, zoowel als dat van het Bestuur, tot aan zijn einde. Maar toch gaf hij de hoop nooit op. „*Die gelooft, vlucht niet!*” — deze grondstelling, kort voor zijn dood in een toespraak bij het huwelijk van den opzichter Matthéus Spohn in Bir-Sâlem ontwikkeld, was zijn lijfspreuk en was voor alle toehoorders later als een soort van uiterste wilsbeschikking van hem met betrekking tot de kolonie. Voor Bir-Sâlem was hem geen inspanning te moeilijk. Daarheen maakte hij zich op, hoewel het acht uur ver lag, in storm en zonnegloed, als het gold te raden en te helpen, of om voor de kolonisten elken eersten Zondag in de maand godsdienstoefening te houden. Zijn geliefd Bir-Sâlem heeft ook zijn laatste reis gegolden, die hij weinige dagen vóór zijn heengaan op aarde gemaakt heeft.

En al staan er ook nog zoovele bezwaren in den weg, dit blijft een waarheid, dat het land alleen dan grondig geholpen kan worden als het een degelijken, flinken, christelijken boerenstand gegeven wordt. Overtuigd als zij zijn van deze waarheid, zullen zich dan ook de mannen, aan wie de voortzetting van Schnellers levenswerk werd tot taak gesteld, door geen moeilijkheden en bezwaren den blik laten verduisteren, opdat het met zóóveel liefde, gebed en goede verwachtingen in het oude Philistijnen-land geplante rijsje onder Gods genade eens tot een boom worde, onder welks schaduw zich allerlei volk uit het Heilige land zal kunnen verzamelen.

Aan elk van deze sferen van arbeid was Schnellers zinnen en trachten, arbeiden en bidden met geheel zijn kracht gewijd. In het Heilige land het Evangelie weer diep in te planten door volhardenden, geduldigen arbeid, die bij het kleinste aanvangt, doch daarbij het groote doel in het oog blijft houden, dat was de groote gedachte zijns levens. En het is merkwaardig, hoe hij aan het slot van zijn laatste jaarverslag, in de laatste woorden, die zijn hand voor de groote zendingsgemeente geschreven heeft, deze gedachte nog eens biddend uiteen heeft gezet, ziende op den Heer, Wiens deze zaak is, ziende op het heerlijke doel, waaraan hij als pionier gearbeid heeft, het uitjubelend in het Hallelujah, dat hij thans daarboven volkomen mag aanheffen:

„Zooals voorheen, blijft het er bij: de zaak in Jeruzalem is de Uwe, Heer Jezus Christus, de zaak, die wij behartigen, — en ook aan U willen wij ons houden met onze lieve vrienden en medehelpers en verzorgers van Uwe zaak, van het Godsrijk in Uw oude stad, die Gij naar Uw naam genoemd hebt, en die Gij uit het stof, waarin zij thans verzonken is, weer wilt opheffen en weer tot lof wilt stellen op aarde. Dan zult Gij ook ons allen, die het Zion in het stof toch zijn blijven liefhebben

en waarvoor wij het beste zoeken, met Jeruzalem verheffen, en ons een nieuw lied in den mond geven: het Hallelujah van Uw verlostte schepping in de zalige eeuwigheid. Amen!"

UIT DE HUISDIENSTEN.

Wie den Jordaan kennen wil, welke zoo majestueus het Heilige land doorstroomt, moet niet slechts zijn snellen loop en zijn met bosschen omzoomde oevers bezien, doch ook in den geest in de geheime bronnenkamertjes doordringen tot daar, waar diep in het inwendige van den Hermon in geweldige rotskamers stil en verborgen, onderaardsche meren zich vormen, om dan ruischend en bruisend te voorschijn te treden, zegen verspreidend het geheele land door te trekken, wondervolle meren te vormen en naar omlaag te ijlen, de blauwe zee in. En wie het Syrische Weeshuis goed wil begrijpen en den stroom van zegen, welke onder de werkdadigheid van zijn stichter door het geheele Heilige land gevloeid heeft, mag niet alleen maar de verschillende uitwendige arbeidsvelden beschouwen, doch moet stil mede binnentreden in de ruimte, waar meermalen des daags het geheele Huis verzameld werd rondom het Woord Gods. Hier in de huisdiensten, dáár was het bronnenkamertje van het Huis, dáár ruischten en bruisten dagelijks de wateren des levens uit de Heilige Schrift.

In de Heilige Schrift was Schneller thuis als weinige mensen. Zijn Bijbelkennis was verbazend. Zooals een boschwachter, die 60 jaar lang in één woud is geweest, ten slotte letterlijk elken boom kent, zóó kende hij elken boom en elken struik in het woud der Heilige Schrift. Hij wist niet, dat dat iets bijzonders was; het sprak, meende hij, van zelfs. Wij zullen later hooren, hoe hem nog op zijn sterfbed de Bijbelwoorden toestroomden, en daaronder ook zulke, die zelfs zijn zonen later slechts met moeite in den Bijbel konden terug vinden. Hij kon zonder overdrijving van zichzelf zeggen, dat er geen struikje in de Heilige Schrift was, dat hij te vergeefs betast had. Daarom behandelde hij ook in zijn huisdiensten niet slechts enkele uitgekozen stukken, doch de geheele Heilige Schrift achtereenvolgens. En op meesterlijke wijze wist hij ook uit zulke plaatsen, die velen als onvruchtbare boomen voorkomen, of ook uit zulke, waarvan reeds alle vruchten schenen afgehaald, steeds nieuwe vruchten te plukken en in nieuwen vorm weer aan te bieden.

Ja, die eetzaal, waarin wij hierachter op de afbeelding een kijkje krijgen, was een ruimte, waarin niet slechts het pittige zwarte brood van Gilead, Indische rijst en Palestijnsche vruchten werden opgedragen, doch het hoofdgerecht was na elken maaltijd Gods Woord. En daarmee wist hij niet slechts zijn huisgenooten voortreffelijk de tafel te dekken, doch hieruit haalde hij voor zich zelf ook dagelijks nieuwe kracht, hieruit had ook *hij* zijn krachtigste voedsel. Dikwijls hebben zich velen verwonderd over zijn groote, onverstoorbare rust, als hij, wanneer een elk het hoofd verloor en uit de voegen kwam, maar steeds zich zelf gelijk en kalm bleef. Het geheim van deze imponerende rust was, dat hij midden onder het zoo neerdrukkende velerlei van zijn beroepsbezigheden, hier in Gods Woord zijn vasten burcht had, waarin hij zich dagelijks met de zijnen terugtrok, en van waaruit hij rustig neer kon zien op het onrustige geroezemoes en de onrustige bedrijvigheid van den dag.

En hoe wist hij zijn toehoorders niet te boeien, de kleinen en de grooten! Het was altijd spreken over en weer, vragen en antwoorden. Daardoor bleef de Schriftverklaring steeds even levendig en vol handeling. En als soms de kinderen vermoeid en er niet meer bij waren, of als de rechte stemming er niet scheen te zijn, om het woord in zich op te nemen, dan was hij genoeg opvoedkundige, om niet door pruttelen en ontevredenheid daarover de stemming nog meer te bederven en hen nog ongeschikter te maken voor de opneming van het Woord. Dan had hij daarentegen een heel andere, nooit falende methode. Hij brak dan plotseling af en vroeg b.v.: „Kinderen, hoeveel dagen zijn wij nog van Kersttijd?” of, telkens in overeenstemming met den tijd van het jaar: „Hoe lang duurt het nog, eer we vacantie hebben?” Dan spitsten zich al de ooren en in koor klonk het antwoord: „Nog vier weken!” Of hij vroeg: „Vindt gij goed, dat we morgen of de volgende week een tochtje naar Emmaus of Mizpa Samuel maken?” En dan was in eens alle onoplettendheid gevlogen. Hij tooverde hun dan het prettige vooruitzicht nog wat uitvoeriger voor, terwijl allen hem, tot den kleinste toe, met gespannen aandacht volgden. Had hij ze zóóver, dan stuurde hij ongemerkt weer op het behandelde onderwerp aan, en was verder zeker van oplettende toehoorders.

Zijne huisdiensten werden door en door practisch gehouden. Hij kende het Arabische volk, zijn taal, zijne zeden en gebreken als weinigen, en deze weefde hij voortdurend in zijn Schriftverklaring in. Hij volgde het liefst de methode van den Heer, eerst het voorbeeld of de gelijkenis, dan de leer. Hiervoor stond hem een overvloed van geschiedenissen, voorbeelden en spreekwoorden ten dienste, die plotseling eventjes gauw een woord van

Blik op een deel van de eetzaal van het Syrische Weeshuis.

de Schrift verduidelijkten, zoodat het aan oud en jong duidelijk werd en het onuitwischbaar in het geheugen bleef hangen. Treffend was dikwijls de verklaring van menig onbegrepen of half begrepen plaats in den Bijbel uit de zeden en gebruiken van het land, waarmede hij zoo vertrouwd was.

De schrijver van dit boek heeft wel eens na het jaar 1880, als hij van Bethlehem over kwam, als gast mede toegeluisterd, en daarbij vaak den indruk gekregen, dat hij dit of dat bepaald zou hebben willen opschrijven. Hij heeft het echter tot zijn spijt niet gedaan. Van den kant van de geregelde toehoorders is dit ook heel weinig geschied. Zoo kan in hetgeen volgt, slechts een kleine bloemlezing gegeven worden, die meer aan het toeval te danken is dan aan een zorgvuldige keuze, wat hare samenstelling betreft. Het is 't geen eenige oudere verpleegden in hoofdzaak uit het geheugen hebben opgeschreven en aan den schrijver toegezonden.

Verootmoedig u onder de geweldige hand Gods, opdat Hij u verhooge te Zijner tijd. Hoort gij het? Gij *zelf* zult u verootmoedigen, en niet dan eerst, als God u door steeds zwaardere leidingen verootmoedigen moet. Een jonge, maar zwakke en klein opgegroeide man beweerde steeds, dat geen mensch, zelfs niet de sterkste, hem op den grond kon werpen. Dat wilde men gewoonlijk niet gelooven, en men lachte hem uit. Toen echter eens iemand, een ware Hunengestalte, de proef met hem wilde nemen, en zich gereed maakte om hem op den grond te werpen, legde hij zich snel zelf op den grond. Zóó kon inderdaad hem niemand neerwerpen. Doe óók zoo; verootmoedig u *zelf* onder de geweldige hand Gods, opdat deze niet eerst geweld moet gebruiken. Dan zal Hij u heel zeker ook verhoogen, — maar let wel: te *Zijner* tijd.

Het is bekend, hoe de Oud-Testamentische Profeten, om door een leer of bedreiging een sterken indruk te maken, zich niet slechts van woorden maar ook van zinnebeeldige *handelingen* bediend hebben. Zoo gaat Jeremia, een aarden kruik in de hand, met de oudsten des volks van Jeruzalem afwaarts het dal Ben Hinnom in, breekt den kruik voor hunne oogen en roept: „Zóó spreekt Jehova: alzoo zal Ik dit volk en deze stad breken!” Zoo stelt ook de Heer het gericht over Israëel voor door vervloeking van den vijgeboom, het breken van Zijn lichaam door het breken des broods, het vergieten van Zijn bloed door het uitgieten van den wijn. Zoo voorspelt Agabus aan Paulus in Caesarea zijne gevangenneming, terwijl hij zich met den gordel handen en voeten bindt. Ook thans nog is deze soort van

dramatische toelichting veel in gebruik en welkom in de Oostersche landen. Hoe Schneller, den Oosterlingen een Oosterling wordend, zich van deze manier van leeren bediende, kunnen de volgende drie voorbeelden aangeven.

God wederstaat den hoogmoedige, doch den nederige geeft Hij Zijn gunst. — De hoogmoed, het hoog-op-willen, steekt bij elken mensch reeds van der jeugd aan diep in het hart. „Abdallah,” riep hij bij deze uitspraak een klein kereltje van een jaar of zes, toe, „kom eens hier bij me.” De kleine man trad naar voren. „Nu, mijn jongen, zeg mij eens, hoe groot ben je wel?” De kleine hief zijn hand hoog boven zijn hoofd, zoo hoog hij maar kon. „Zie,” ging Schneller voort, „die zegt het zonder omwegen, wat de groote menschen in hun hart óók denken. Als ik nog verder zou vragen, dan zou hij op de puntjes van zijn voet en eindelijk zelfs op een stoel gaan staan en beide handen in de hoogte houden en zeggen: „Zóó groot ben ik!” De mensch wil zich altijd grooter voordoen dan hij is. Daardoor komt de meeste ontevredenheid op aarde. Gij denkt ook van nature niet anders. Doch ik waarschuw u voor deze neiging. Want gij hebt dan een geweldigen Tegenstander, met Wien nog niemand ooit klaar gekomen is, God zelf. De ootmoedigen zijn de ware Godsvrienden, en God is hun vriend. In hen heeft Hij Zijn welgevallen. Daarom wordt in den geheelen Bijbel zoo vaak de lof gezongen van de ootmoedigheid en nederigheid.

Die zich zelf verhoogt, zal vernederd worden. Die zich echter zelf vernedert, zal verhoogd worden. — Het hangt dus geheel van u zelf af, wat voor een plaats gij eens zult innemen. God heeft het aan ieder in eigen hand gegeven. Nu zal ik u eens toonen hoe God doet. Hier nam hij het nog voor hem liggende tafelmес in de hand en ging voort: „Kijkt allen eens, wat heb ik hier in mijn hand?” Allen roepen: „Een mes!” „In het midden (hij wees op het middengedeelte van het mes), „beginnen wij allen. De kinderen der wereld nu willen zich zelf verhoogen en stijgen steeds verder naar boven, tot aan den top (daarbij steeg de vinger langzaam tot aan de punt van het mes). De kinderen Gods echter verootmoedigen zich, de een half hieronder, tot hier, de anderen geheel, tot aan het onderste einde. (Daarbij bewoog zich de vinger tot geheel naar onderen.) Als het zóó ver is, dan doet de lieve God zóó; — daarbij draaide hij het mes héél langzaam, dikwijls ook heel snel, om. „Waar zijn nu de kinderen Gods?” Allen „boven”. „Waar zijn zij, die slechts half naar beneden zijn gegaan?” „Half boven!” „Waar zijn de kinderen der wereld?” „Beneden!” „Let nu eens goed op, voor uw geheele leven. Verwondert u niet, als God u de eene trede

voor, de andere na, naar beneden leidt. Verzet er u niet tegen; volgt Hem tot in de diepte. Dat is een teeken, dat Hij u ééns verhoogten wil. Wie van u echter, zooals dat hier te lande gebruikelijk is, dadelijk in de hoogte alléén zonder God beginnen wil, die zal zekerlijk eens naar beneden storten en in de diepte eindigen.

Mijn kind, veracht de kastijding des Heeren niet, en wanhoop niet, wanneer gij door Hem gestraft wordt. — Ter toelichting van deze uitspraak had hij een krom, zwak boompje medegebracht. Hij zeide er bij: „Ziet, dit boompje zou tot een boom zijn opgegroeid, als men het had laten staan. Neemt het eens nauwkeurig op: zou het een mooie boom geworden zijn?” De kinderen antwoordden: „Neen een kromme, een leelijke!” „Wat meent gij wel, dat ik er in den tuin mede zou gedaan hebben, als ik het had laten staan?” „U zoudt het recht gebogen en aan een paal vast hebben gebonden.” „Doch het buigen zou het kleine boompje toch pijn gedaan hebben: is dat dan niet wreed?” „Neen, liet is er goed voor.” „Moest men het dan niet liever ontzien, tot het groot en sterk is?” „Neen, dan is het te laat!” „Ziet nu eens, gij zijt me duizendmaal liever dan alle boomen in mijn tuin. Zou ik nu, als ik een van jelui krom zie opgroeien, het buigen mijden, omdat het pijn doet, en wachten, totdat het te laat is?” „Neen, neen!” „Nu, daar hebt gij uit uw eigen monden het oordeel, waarom ik uwe zonden en verkeerdheden dikwijls streng straf. Thans zijt gij nog kleine boompjes, die men recht kan buigen; ziet, hoe gemakkelijk het gaat — daarbij boog hij voor hunne oogen het dunne boompje rond tot een cirkel, zoodat de beide uiteinden elkander raakten —, als gij echter eenmaal groote, in zonden vergrijsde menschen zijt, dan is het ombuigen bij menschen even zoo onmogelijk, als het onmogelijk is, dat gij, 180 pleegkinderen met elkaar, den grooten ouden olijfboom daarbuiten zoudt kunnen ombuigen. Daarvoor zijt gij in dit Huis, om door de kracht van het Évangēlie recht gebogen te worden. En o, wat zou het mij een groote vreugde zijn, als gij allen, zooals gij hier zit, eens zulke rechte boomen Gods in dit land werdt! Het kan niet worden uitgedrukt van hoe grooten zegen dit voor ons geheele Palestina zijn zou!”

Uw versiersel zal niet uitwendig zijn met haarvlechten en omhang van goud of aanleg van kleederen, doch de verborgen mensch des harten, met sachtmoedigen en stillen geest: dat is kostelijk voor God! Aldus hebben niet slechts voor tijden de heilige vrouwen zich versierd, doch dit is ook thans nog van eeuw tot eeuw de onveranderlijke mode onder waarachtig

christelijke vrouwen gebleven. Dat zeg ik niet slechts voor u, meisjes, die daar zitten, doch ook voor u, jongelingen en jonge mannen, die spoedig denkt te trouwen. De Apostel Petrus heeft u daarmede een voortreffelijken toetssteen aan de hand gedaan, of een meisje een goede vrouw zal worden, of niet. Hoe vaak moest ik reeds mijn vroegere pleegkinderen waarschuwen, als zij uitsluitend naar geld of afkomst of schoonheid wilden kijken, en hoe vaak moest ik later hun klachten aanhooren, als zij mijn raad niet gevolgd hadden! Ik raad u, doet uw keuze in over-eenstemming met het woord van den Apostel. Rijkdom is een bedriegelijk ding: geluk en glas, hoe gauw kan het breken! Ook de schoonheid van gelaat: Ach hoe snel, ach hoe snel, wijkt het schoon van vorm en vel! „Maar zij is toch zoo lief, en zoo zacht, en zoo bevallig,” werd mij dikwijls van zulk een verloofde gezegd, bij welke de hoofdzaak ontbrak. Zulk een verloofde doet als de slak. Weet gij, hoe die doet? Als zij niemand om zich heen ziet, dan strekt zij hare hoorns ver, ver uit. Ziet zij echter, dat men op haar let, dan trekt zij ze terug en is heel lief in haar huisje. Daarom, zoek u een vrouw, die in de eerste plaats vroom, godvreezend en ingetogen is; in de tweede plaats vlijtig en spaarzaam. Het gaat mij zéér ter harte, dat gij dezen stap niet verkeerd doet. Wie van u een onchristelijke vrouw neemt, is minstens half, dikwijls geheel verloren, en alles, wat in dit Huis voor hem gedaan en gebeden is, is verloren. Daarom, doe dezen stap niet naar de vaak dwaze en verkeerde wenschen en opvattingen uws harten, maar naar Gods Woord, en meen niet, dat God zulke woorden als dit, zoo maar voor niets in den Bijbel heeft laten schrijven.

Johannes 5. In het badwater Bethesda lag een groote menigte van zieken, blinden, kreupelen, verdorden, wachtende op de roering des waters. Slecht degeen, die in het badwater afdaalde, als het water bewogen werd, werd gezond. Gij kent de bron hier in het Oosten der stad, die dikwijls langen tijd stil en droog is, doch dan op eens in krachtige beweging opborrelt. Die dan afdaalde en zich het gunstige oogenblik ten nutte maakte, mocht ook de weldadige werking er van genieten. Zie, zóó gaat het ook in bijzondere tijden van genade in ons leven. Die moet men zich benutten, terstond, zoolang als zij er zijn. Want als de beweging van het water voorbij is, dan wordt het weer stil, dikwijls langen, langen tijd, en gij weet niet, of gij de beweging wel weer zult beleven! Zie, zulk een genadetijd, waarin de wateren des levens bewogen worden, voor uwe oogen, is de tijd van uw verblijf hier in dit Huis. Gij zult nooit meer in een huis komen, waar gij Gods Woord zóó rijkelijk ontvangt, als

hier. Wanneer gij er weder uit zijt, dan wordt het voor velen weer stil, ach doodstil, en als dan de tijd van genade onbenut is voorbij gegaan, dan hebt gij de beste gelegenheid van uw leven verzuimd. Daarom benut den tijd van genade, zoolang als gij hier zijt; volgt Gods Woord, zoolang als het nog dagelijks in uwe ooren klinkt.

Gaat uit op de wegen en naar de hoeken der straten en noodigt hen in te komen, opdat mijn huis vol worde! Met deze opdracht gaat eens ieder uwer afzonderlijk uit het Syrische Weeshuis het Heilige land in. Ik zie dikwijls met mijn geestesoog vol verlangen het land in, en wacht op de berichten van de vorderingen van het Evangelie, zooals Noach in zijn ark op de raven en duiven wachtte. Ach, zoo menigeen onder hen, die vóór u op deze banken hebben gezeten, en van wien ik het nooit gedacht had, is een raaf geworden, die zich in den tijd van nood wel in de ark heeft laten voederen, doch toen hij uitvloog en ruimte vond voor zijn voet, niets meer van de ark wilde weten. Doch velen zijn ook als de duiven van Noach geworden. Die zenden mij van tijd tot tijd een olijfblad van vrede, met het bericht dat zij vast staan in het Evangelie en dat zij ook anderen daartoe trachten te brengen. Wordt ook van dezulken! Gaat uit op de landwegen en naar de hoeken der straten van uw geboorteland en roept binnen, die gij vindt. Meent ook niet, dat de menschen tot u moeten komen, zooals mij eens iemand zeide: „De menschen weten toch waar ik woon en dat ik Evangelisch Christen ben!” Neen, gij hebt het gehoord: „*Gaat uit op de wegen en naar de hoeken der straten.*” Als gij zieken en aangevochtenen kent, zoo bezoekt ze dikwijls, dan zult gij wel hier en daar een in 's Konings zaal binnenbrengen. Door het huis open te stellen, vindt geen enkel verloren schaap zijn huis terug; men moet het *zoeken*, en net zoo lang zoeken, totdat men het vindt. En ook dan is het nog niet genoeg, men moet het *met vreugde dragen*, ja binnen dragen, al is het ook nog zoo zwaar of licht. Daarom zegt de Heer: „*Noodigt hen*, om in te gaan!” Geloof mij, die reeds 50 jaar lang deze opdracht zoek te vervullen, dat ik overal dezelfde ervaring heb opgedaan, nl. *de verlorenen willen gezocht worden*. Zoek hen dus, als gij weder in uw eigen streek zijt. De Heer noemt echter nog een zeker soort menschen in het bijzonder, die men zoeken moet: „Breng de armen en kreupelen en verlamden binnen.” Die worden het gemakkelijkst Jezus' jongeren. Als een van de anderen, van de grooten en machtigen, begint Jezus lief te hebben, dan doet hij als Jozef van Arimathea en Nicodemus: die komen niet uit zich zelf, vóórdat zij Jezus aan het kruis zien.

Als Jezus niet de armen, blinden, lammen, dooven, melaatschen, de dooden en hunne verwanten, zich had aangetrokken en hen had opgezocht, dan zou niemand Hem gevolgd hebben; ook Zijne discipelen zouden Hem niet trouw zijn gebleven. Naarmate gij evenzoo doet, zullen de lieden om u heen óók levend worden en Jezus beginnen te volgen.

Over lammen, blinden, armen
Zich recht vaderlijk erbarmen,
Sterven, vol van reïne liefde,
't Is 't bewijs van *ware* liefde.

Opdat mijn huis vol worde. — Dát is het groote doel der prediking van het Evangelie op aarde en ook in dit land. Meent niet, dat dit land *te* verdorven is en het niet mogelijk is, het werk des Heeren daarin verder uit te breiden, totdat het eindelijk ééns het geheele land omvat. Reeds heeft een paar duizend jaar geleden een groote Profet wanhopig en schier vertwijfeld op het afgestorven volk van dit land neergeblijkt en van het veld vol doodsbeenderen gemeend: daarin komt geen leven meer. Doch de Heer zeide tot hem: „Gij, menschenkind, spreek tot den wind: Zoo spreekt de Heer, „Wind, kom uit de vier windhoeken en blaas deze doodsbeenderen aan, dat zij levend worden!” Toen ruischte het in de doodsbeenderen, en zij werden levend en richtten zich weder op. Zoo kan Hij ook thans weder den genadewind van Zijn Heiligen Geest laten waaien, zoodat dit geheele land vernieuwd wordt. Het ligt echter zeer veel aan ons, of wij 's Heeren opdracht ijverig betrachten, of daarin nalatig zijn. „Uit één zullen er duizend worden en uit den geringste een machtig volk.” Deze belofte zal met u trekken, als gij den Heer van ganscher harte dienen wilt in en aan dit land. Ja, als wij maar ijverige arbeiders werden in den wijnberg des Heeren, dan zou het ook hier in Palestina lichter worden. Wij zijn hier met ons velen, en vóórdát gij hier waart, hebben er nog veel meer hier gezeten. Als slechts een ieder van u jaarlijks *één* ziel voor den Heer wint, en van die toegebrachten een elk het óók weder zoo zou maken, welke stroomen van zegen zouden er dan van ons Huis niet uitgaan, welk een machtig volk zouden wij worden!

Die in Mij blijft, brengt vele vruchten voort. — Veel vrucht voortbrengen, ook voor dit ongelukkige land, dat is een opdracht aan u allen. Doch dat niemand aan voortbrengen denke, eer hij geleerd heeft in Jezus te blijven. Zonder dit dagelijksch, ja van uur tot uur, in Jezus blijven, zal nimmer een uwer vrucht voort-

brengen, doch een in alle opzichten onvruchtbaar mensch blijven, ook al is hij nog zoo begaafd. Hoe zegt de Heer? „Die in Mij niet blijft, wordt weggeworpen als een wijnrank, en verdort, en wordt in het vuur geworpen en moet branden.” Gij hebt alle dagen de waarheid van dit woord voor oogen, want rondom ons Huis zijn onze tuinen en wijnbergen. Gij ziet dat, als een olijfboom moet worden geveld, zijn hout toch altijd nog van groote waarde voor onze draaiers en schrijnwerkers blijft. Uit alle ander hout kan nog iets nuttigs worden gemaakt. Slechts het hout van den wijnrank is, als het eenmaal van den wijnstok is afgesneden, nergens nuttig meer voor dan om verbrand te worden. Denkt er aan, zoo dikwijls gij in onzen tuin de afgesneden ranken ziet: zóó ben ik, als ik niet in Jezus blijf!

Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart. Beproof mij en onderzoek, hoe mijne gesindheid is. God behoeft ons niet eerst te doorgronden. Voor Hem ligt ons binnenste open en bloot, als een opengeslagen boek. Het is veel meer een gebed, dat toch de in ons werkzame Godsgeest ons het rechte doorgronden en beproeven van onszelven leere, juist zooals uwe onderwijzers, jongeren in de laagste klassen, *zelf* zeer goed kunnen schrijven, doch wijl *gij* het nog zoo slecht verstaat, u de hand leiden, om het ook te leeren. Zoo moeten wij, menschenkinderen, dagelijks bidden: doorgrond mij, o God, en beproef mij, om onder de leiding van U, nauwkeurig Onderzoeker, onszelven te leeren kennen. De meeste menschen meenen, als hun namelijk iets goed gelukt is in het leven, of als zij ambt en titel hebben, dat men nu alleen nog maar den hoed voor hen heeft af te nemen, en houden het voor een halsmisdaad, als men hun doen en laten eens nader toetst en misschien dan erg zondig vindt. Hoed u daarvoor en laat niet na, Davids gebed te bidden. Als men de menschen op den keper beschouwt, dan vindt men bij een ieder zonde genoeg. Kijk eens naar dit licht, dat voor mij staat. Hoe ziet het er uit? „Hel lichtend!” Kijk nog eens wat nauwkeuriger; let eens op het onderste gedeelte van de vlam. Daar is zij nog niet zoo scherp van licht. Zóó is het ook met een menschenhart. Er is altijd nog wat donkers in aanwezig, dat het licht Gods nog niet doorlichten en helder lichtend kon maken. Of gij, jongens, als gij op school een kantje vol geschreven hebt, ziet het dan nog eens stipt door. Altijd zult gij, al hebt gij ook nog zoo uw best gedaan, nog fouten vinden, en gij zult moeten zeggen: „O, dit kantje was heel mooi, als er maar niet dit of dat op was!” Zóó is het ook met uw leven. Elke dag, dien gij leeft, is zulk een volgeschreven kantje. Leg het niet zóó maar weg, zonder het nog eens goed te hebben doorgekeken, als gij den

laatst letter geschreven hebt en naar bed gaat, doch kijk het nog eens met nauwlettenden blik door en neem dien onbedriegbaren Doorvorschcr tot hulp, en let dan, voor Gods aangezicht, nauwkeurig op, waar nog fouten waren. Dan zult gij verder komen en steeds beter leeren bidden: „Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart! Beproof mij en onderzoek, hoe mijne gezindheid is!”

Gods wegen zijn recht. Ons schijnen zij wel is waar dikwijls krom, en schijnen zij omwegen van jaren en tientallen van jaren te zijn. Toch zijn zij heel recht. Hebt gij niet allen reeds vaak den weg naar Mizpa afgelegd? „Ja!” Hoe ziet het er dan op dien weg uit; gaat men daarop maar altijd in één lijn recht voort? „Neen! Het gaat door diepe dalen en over steile bergen.” Nu, hier is de landkaart. Kijk nu eens op de kaart naar den weg, die van het Syrische Weeshuis tot aan Mizpa opwaarts voert. Hoe is hij daarop? „Erg recht en effen!” Nu, precies zóó is het ook op Gods plan en kaart. Daarop leidt onze weg recht naar den hemel. Doch Hij moet ons daarbij toch door diepten en over hoogten voeren. Vandaar dat wij meenen, dat Zijn weg krom is. Doch dáárom heeft God u de juiste kaart in de hand gegeven in den Bijbel. Die deze kaart ijverig bestudeert, zal niet zooveel meer te klagen hebben over de kromme of onna-speurlijke wegen Gods, al moet hij zich ook menigmaal verwonderen. Hij zal instemmen met het lied:

Zóó leidt Gij d' uwen toch recht zalig henen,
 Ja zalig, Heer, langs wonderlijke paán.
 Hoe zoudt Gij boos het met ons kunnen meenen,
 Daar Gij Uw trouw nooit van ons weg laat gaan!
 Vaak zijn Uw wegen krom, tóch zijn zij recht.
 't Pleegt daarop wondervreemd vaak uit te zien:
 Tóch triumfeert ten laatst Uw raad, die *moet* geschiën!

Geliefden, laat u de hitte, als zij u ontmoet, niet bevreemden, als wedervoer u iets zeldzaams! — Daarin falen de Christenen zoo dikwijls dat, als hun iets zwaars overkomt, als 't hun „slecht gaat”, zij doen, alsof hun iets héél bijzonders, onverdiends, onregelmatigs geschiedt; alsof zij op aarde waren, om louter goede dagen te zien. Zij schijnen aan te nemen dat Jezus slechts zoo maar wat gepraat heeft, toen Hij zeide: „Die zijn kruis niet *dagelijks*, ja *dagelijks*, op zich neemt, die kan Mijn discipel niet zijn.” Toch is het *letterlijk* gemeend, zóó gemeend, zoals het daar staat. Reeds dikwijls heeft mij hier in het Huis, als er eens iets bijzonder moeilijks voorviel en allen jammerden, de een of ander gezegd: „Ik begrijp niet, dat gij zoo rustig kunt zijn.”

Ziehier mijn geheim. Ik laat mij door de hitte, die mij treft, niet bevreemden, als gebeurde mij iets heel zeldzaams, daar ik elken morgen weet, ja, er op wacht, dat de Heer mij een kruis zal kunnen opleggen, dikwijls een, waaraan ik in de verste verte niet gedacht heb. En dan houd ik mij er niet mede bezig, om dat kruis zoo snel mogelijk weg te bidden, maar denk: „Juist, *dát* is het, wat vandaag mijn kruis zal wezen!” en zoek het Hem rustig na te dragen als *Zijn* kruis. Dan gaat het tienmaal beter dan wanneer ik er mij tegen verzet en in opstand er tegen kom. En als dan dat weer voorbij is, dan meen ik niet: „Zie zoo, nu hebt gij vacantie,” maar ik verwacht al weer een ander, en het komt er slechts op aan, *hoe* ik het draag, niet hoe snel het voorbij gaat. Onze groote vacantie komt eerst in den hemel, vroeger *zeker* niet!

„*Simon, Simon, zie, de Satan heeft u begeerd, dat hij u moge zeven als tarwe!*” — Dat begeert hij ook thans nog bij u allen, en hij zou hier in het land geen grooter vreugde kennen dan wanneer het hem gelukte, u allen van het Evangelie weg te rukken. Wel is waar zijn er menschen, die te verlicht zijn om nog aan het bestaan van den duivel te gelooven, en anderen, die nog niet zoo ver gevorderd zijn, schamen zich toch een weinig, er van te spreken, daar zij bang zijn, uitgelachen te worden. Daarover lacht niemand zoo genoeglijk als de Satan zelf. Onze Heer heeft de geheele bedoeling van Zijn komst in de woorden saamgevat: „Daartoe is de Zoon des menschen in de wereld gekomen, dat Hij de werken des duivels te niet doe.” Die in de onzichtbare wereld het beter weten wil dan de Zoon van God, is bedrogen en bedriegt anderen. Maar zeker, bang behoeft gij niet voor den Satan te wezen, zoo lang gij hem maar niet zelf de hand geeft, zooals Simon hier. Hebt gij buiten voor de poort den hofhond gezien? — „Ja!” — Hoe dicht kan hij bij u komen, als gij langs hem gaat? — „Zoo dicht als zijn ketting reikt, waaraan hij vast zit.” — Kijk, de duivel lijkt op een hond, die aan een ketting ligt. Hij kan slechts zóóver komen, als zijn ketting reikt, die een Sterkere hem heeft aangelegd.

Wij moeten door vele verdrukkingen in het Godsrijk komen. — Dit woord uit de Hand. der Apost. 14 : 22, in verband met Pred. 7 : 14 (15) en Luc. 9 : 23, zijn drie uitspraken die een Christen eigenlijk elken dag in gedachte moest nemen. Daarvan moesten wij ons elken morgen bewust zijn, dat het er thans op een komt, dezen weg der verdrukkingen, op zijn minst een deel ervan, te bewandelen. Dan zouden wij ons vele uren van verzuchtingen, van ergernissen, dus *verloren* uren, besparen, en onze krachten daar-

entegen op de hoofdzaak richten, die elken dag meer dan rijkelijk ons wordt voorgelegd, n.l.:

Hebt lief uwen vijand, den zondaar verdraagt,
En zijt voor een ieder steeds goed;
Uw „vrede” ook schenken aan die u belaagt,
Uw schuld'naar vergeven gij moet.

Zoo doe dan aan, als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden, de innerlijke bewegingen der barmhartigheid, enz. — Zie, wat schoone namen de Apostel hier aan zijne Colossenzen, en op andere plaatsen ook aan zijne Corinthiërs geeft, die toch zulke booze zonden onder zich duldden. Daarmede wil hij hun moed en opgewektheid geven, om zich zulke hooge namen waardig te toonen. Toen in 1867 ginds onze keuken gebouwd werd, moesten al de huisgenooten, ook de kinderen, bij het maken der rondbogen helpen. Onder de vreemde daglooners was ook een oude, arme man uit Lifta ¹⁾. Deze moest den kinderen der Inrichting, die tot aan den ronden boog, waarop gebouwd werd, een keten vormden, de volle kalkborden opreiken en de leege, van hand tot hand hem aangereikt, terug krijgen. De naaste buurtjes van den ouden man waren eenige kleine jongens. Deze wekte hij voortdurend op met een naar landsgebruik toegezongen: *Jalla ja sidi, jalla ja habibi*, d.i. vooruit, mijn heer en gebieder, vooruit, mijn beminde! Een tijd lang hoorde ik dat onwillig aan; toen trad ik dichter bij en zeide ik nog al scherp: „Hoe kunt gij, oude man, deze kleine jongens maar steeds uw heer noemen?” Doch de oude antwoordde lachend: „o Heer, daarmee wil ik de kleinen plezierig stemmen, want ik heb ondervonden dat dit *ja sidi* bij de kinderen veel meer uitwerkt, dan wanneer men ze bij den arbeid uitscheldt en slaat.” Ik moest den eenvoudigen man gelijk geven en kon hier iets van hem leeren. Nu verstaat gij dan ook, waarom de Apostel zijne gemeenten, waaraan dikwijls zooveel ontbrak, zulke groote namen geeft, en waarom ook ik u zeg: gij zijt uitverkorenen Gods, heiligen en beminden! Ziet toe, dat gij deze namen behoudt.

Wees stille den Heer en wacht op Hem. — Een der meest voorkomende vermaningen in de huisdiensten was de aansporing om te *wachten en met gelatenheid te vertrouwen* op Hem. Daarin schieten vele Christenen te kort, zoodat zij hunne gebeden gaan verzuimen, de hoop opgeven en de beloften laten varen, die toch het zekerste van de wereld zijn, al staat God niet dadelijk

¹⁾ Lifta is het dorp dat het dichtst bij het Syrische Weeshuis ligt, aan den westelijken voet van den berg, waarop het Weeshuis staat.

met de vervulling gereed. Zij vervallen dan in een stemming, waarin zij bij allerlei menschen over hun tegenspoed klagen en daarmede eigenlijk toch dikwijls in zekeren zin klagen over den Heer, die hen aldus leidt. Al dat onnutte geklaag tegen de menschen werkt een verlies aan innerlijke kracht, terwijl het *stille zijn voor den Heer*, dat toch zuiver een spreken is met den Heer, krachtverzameling is. Het vertragen van de hulpe Gods behoort tot de gewichtigste, bepaald in de bedoeling liggende oefening van ons geloof. Het moet er door gestaald worden en groeien. Door niets kunnen wij God meer eeren dan dáárdóór, dat wij in de moeilijkste tijden van ons leven stil zijn voor Hem en in rustig vertrouwen op Hem wachten. Dat is, al gaat het ook gepaard met zuchten en weenen, een schouwspel, waaraan God en de engelen hunne vreugde hebben. Het is een triomf van het geloof, als het de werelden de verdrukking overwint door het onwrikbaar vasthouden aan Gods trouw!

Dikwijls herinnerde hij er bij deze gelegenheid aan, hoe vaak en op velerlei wijze hij sedert den aanvang van zijn zendingswerk van de meest verschillende kanten werd aangegrepen en aangevochten, en hoe hij in dit stil-zijn en wachten op den Heer, dat zich door niets van de wijs liet brengen en zeker is van Zijn hulp op den rechten tijd, altijd de veiligste toevlucht gevonden heeft. Hij hield er dan van, op het Psalmwoord (Psalm 129) te wijzen: „Zij hebben mij dikwijls van mijn jeugd af benauwd; evenwel hebben zij mij niet overmocht. Ploegers hebben op mijn rug geploegd; zij hebben hunne voren lang getogen. De Heer, die rechtvaardig is, heeft de touwen der goddeloozen afgehouden.” Of hij wees op een vers van Zinzendorf, dat hij altijd heel gaarne citeerde om aan te toonen, dat een Christen zich door geen tegenspoed, kwaadsprekerij en smaad in het voortdurend navolgen van Jezus van den weg mag laten brengen:

„Jezus na!” mijn roeping heet,
Ook door leed,
Smaad en drang van buiten, binnen,
Om die ruimte mij te winnen
Welker poort Hij breken deed.

Bid zonder ophouden. — Hebt gij wel eens een klein, praat-achtig kind gezien, dat de moeder aan de hand houdt? 't Kijkt al maar naar zijn moeder op, 't heeft al maar telkens wat te vragen, en de moeder geeft het ook telkens weer antwoord. Zie, zóó doe ik met mijn God, elken dag. Al heb ik het ook nog zoo druk, toch blijf ik maar dóórvragen, en ik krijg ook antwoord. Ik zou niet geweten hebben, hoe ik er anders dikwijls zou zijn doorgekomen.

Houd aan in het gebed. — Er zijn velen, die meenen dat, als zij, na gewoonlijk in het gebed zeer nalatig te zijn geweest, er eens toe komen om iets te bidden, God hun onmiddellijk ten dienste moet staan. En als Hij het *niet* doet, dan geven zij het op en zeggen: het bidden helpt tóch niet! Doch het heet: *houd aan* in het gebed. Ik bid om zekere dingen reeds 6 of 7 jaar, en God heeft mijne bede nog niet vervuld. Doch dat is nog lang geen reden om met het bidden op te houden. Hebt gij er wel eens over nagedacht, hoe lang Abraham moest wachten, eer God hem zijn verzoek om een zoon, door de belofte reeds lang toegestaan, vervuld heeft? Ga dat later, aan de hand van uw Bijbel, eens na, en gij zult deze woorden heel wat beter begrijpen.

Laat u niet door het kwade overwinnen, maar overwin het kwade door het goede. Er is een macht van het kwade in de wereld, maar er is ook een macht van het goede. En waar werkelijk de macht van het goede voorhanden en sterk genoeg is, draagt zij op het laatst altijd de zege weg. Toen ik nog in Vaihingen was, had ik een mij ondergeschikten collega, die mij haatte, daar ik zekere dingen niet door de vingers had willen zien. Eens was hij zóó boos op mij, dat hij luid schreeuwde, zoodat ik het wel hooren moest: „Ik zou je kunnen neerschieten, zooals men een haas neerschiet.” Ik moest zijn haat lang dragen en zweeg er op. Daar komt hij eens in groote geldverlegenheid, daar hij te veel verteerde. Hij wist dat ik geld had, wilde zich echter niet zóó diep vernederen, om mij daarom te verzoeken. Daar hij zich echter niet meer kon redden, zond hij zijn zuster naar mij toe. Ik gaf haar met vriendelijke woorden en met een vriendelijken groet voor hem, wat hij noodig had. Toen schaamde hij zich sterk, kwam tot mij en smeekte mij, onder tranen, om vergiffenis, en was van toen af mijn goede vriend. Ziet, kinderen, *ik* heb hem geschoten en heb hem ook getroffen!

Welaan, gij goede en trouwe dienstknecht! Over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten. Ga in tot de vreugde uws Heeren! Gij moet niet meenen, dat men in den hemel niets te doen zal hebben of alleen Hallelujah zingen zal. Is hier reeds het leven, indien het kostelijk was, arbeid geweest, in het eeuwige leven zal dit eerst recht het geval zijn. „’s Heeren vreugde” zal in nog grootere opdrachten bestaan: over *veel* zal Ik u zetten. Het was hier op aarde mijne vreugde, verlorenen tot Jezus te leiden, Zijn schapen te weiden. Ik koester de hoop, dat ik daarboven een dergelijke taak zal bekomen, slechts grooter, slechts blijder en zaliger. Want de meeste menschen, die thans schier elken dag de eeuwigheid ingaan, weten nog niets van den

Heer. O, hoe goed hebben de kinderen Gods het toch, dat zij *zulk* een Heer mogen dienen, van Wien en Wiens dienst ons niets meer zal kunnen scheiden, noch het toekomende, noch leven, noch dood!

„Wees sterk, mijn zoon!” zegt Petrus tot Timotheus. Als menschen elkander zulk een vermaning geven, dan is zij goed gemeend, maar den zwakke helpen bloote vermaningen en aanmaningen niets. Ziet gij daar den kleinen, zwakken Ibrahim? — Allen „Ja!” — Als ik nu tot hem zeg: „Ibrahim, kijk, hier is een groote zak vol tarwe: draag dien vlug naar boven op zolder, wees sterk, mijn zoon!” zal mijn aanmaning hem dan wat helpen? — „Neen! Hij zal hem toch niet kunnen dragen.” — Zie, zóó is het nu ook met zulke menschenlijke vermaningen en aanmaningen tot zondaars. Al zijn zij ook nóg zoo goed gemeend, zij kunnen toch niets helpen. Als de Heer echter tot iemand zegt: „Wees sterk, mijn zoon!” dan is dat bij Hem niet een bloote aanmaning, zooals bij ons, maar dan geeft Hij een elk de noodige kracht, als deze haar werkelijk in ernst wil *hebben*.

Hij geeft de kracht, maar geeft Hij deze vooraf? — „Neen.” — Verbeeld u dát maar niet! Eerst als het *noodig* is, doet Hij zulks. Hij stelt dikwijls een Zijner discipelen in een positie, waarvan deze denkt: „Dát kan ik onmogelijk! Daartoe ontbreekt mij de noodige kracht!” Doch men moet dan toch gehoorzaam die positie innemen, al bespeurt men ook *niet* de kracht in zich, en denken aan het woord des Heeren: „Het zal u *in die ure* gegeven worden.” — Wanneer? — „*In die ure!*” — Hij zegt dus niet tot Zijn discipelen: „Vóór dat gij in de zaal der vorsten en koningen zult komen, zal het u gegeven worden.” Integendeel: „Als gij naar binnen gaat, weet gij het nog niet. Maar *in die ure* zal het u gegeven worden.”

Men kan dus maar één ding doen: den Heer op zijn Woord gelooven, ook als men nog in het geheel niets ziet of voelt. Hebt gij het eten al gezien, dat gij morgen krijgen zult? „Neen!” Krijgt gij dus morgen geen eten? „O ja zeker!” Maar waardoor weet gij dat? Gij hebt het toch nog niet gezien.” „Omdat wij weten, dat gij ons immers geeft, wat wij noodig hebben.” Nu, als gij dat vertrouwen in *mij* stelt, hoeveel te meer zult ge dan er op vertrouwen, dat God u Zijn Woord óók houden zal!

Gedraag u als een goed strijder van Jezus Christus! Woordelijk vertaald: als een goed soldaat van Jezus Christus. Dit woord zegt ons, dat het leven van den Christen een strijd is. Ik ben een oud man en heb veel gezien in het leven. Nu, ik zeg u, het is geen grapje! Het is dikwijls schijnbaar ondragelijk

J. L. Schreuder

Naar een fotografie van het jaar 1896.

en zwaar, en dat wordt het hoe langer hoe meer. Men moet niet in het leven op den tijd wachten, dat het *beter* zal gaan, als men het *goed* heeft. Dat loopt altijd uit op een smartelijke teleurstelling. Het wordt steeds moeilijker. Hebt gij het gehoord? De Apostel Paulus zegt dat gij *soldaten* moet zijn. Thans, in het Syrische Weeshuis, zijt gij nog slechts in de kazerne. Als echter de soldaat in de kazerne weet, dat hij in den slag moet, dan is hij niet zóó dwaas, om te meenen dat hij het in den strijd makkelijker zal hebben dan in de kazerne. Hier is het nog spel, dáár echter wordt het ernst. Als gij eens ons Huis uitgaat, dan begint de strijd. En daartoe geef ik u het woord van Paulus mede: „Gedraagt u,” ja, jongelui, „gedraagt u als goede soldaten van Jezus Christus.” Weg met alle bangheid voor 't lijden! Gij moet lijden *verwachten*, evenals onze Timotheus. Elke morgen, als gij het leven weer ingaat, zegt het u: „Thans is er strijd! Moeilijk zal het mij natuurlijk gaan, dat weet ik vooruit!” Wapent u dus in het gebed, dan gaat het, — anders gaat het niet! Lijden is goed voor ons. Als een van jelui, jongens, de poetsweek in de keuken heeft, en den roetachtigen grooten kookketel moet poetsen, wat moet hij dan doen? „Wrijven!” En als hij een kwartier lang flink gewreven heeft, hoe wordt dan de ketel? „Helder blinkend!” Zie, zóó is het ook bij u. De Heer wrijft, totdat gij helder blinkend zijt geworden. Vóór dien tijd houdt Hij niet op. Dán eerst kan Hij u in zijn hemelrijk gebruiken.

Hiermede genoeg! Men zal aan deze voorbeelden wel gezien hebben, dat Schneller het verstaan heeft, het eenige, dat voor een weeskind ook een vreemd huis tot een tehuis maakt, ja dikwijls tot een nog liever tehuis maken kan dan het eerste was, nl. het *tehuis-zijn* in Gods Woord en in Gods huis, aan zulk een kind in ruime mate wist aan te brengen. Elken dag waaide er een ademtocht van boven bij deze huisdiensten door het Syrische Weeshuis heen. De kinderen en jongelingen, wien het ontzegd was, in den kring van hun aardsch gezin te leven, werden dagelijks tot den goeden Herder geleid en daardoor leden van dat groote Godsgezin, dat zijn ware Vaderhuis boven heeft, in den hemel.

RUSTIGE LEVENSAVOND EN NAAR HET VADERHUIS.

Die in het huis des Heeren geplant zijn,
dien zal gegeven worden te groeien in
de voorhoven onzes Gods. In den grijzen
ouderdom zullen zij nog vruchten dragen;
zij zullen frisch zijn en groen.

PSALM 92 : 14, 15.

In Amerika is een gebergte dat den schoonen naam van *Sierra della summa Paz* draagt, d.i. gebergte van den hoogsten vrede. Het schijnt, dat de bewoners van dat land meenden, dat de sneeuwbergen, die zoo hoog en rein en licht naar den hemel opranken, en waartegen de bewoners van het dal zoo gaarne opzien als tot een hoogere, reinere wereld, een beeld zijn van den Godsvrede die uit een hoogere wereld op deze arme aarde moet afdalen. Is dat ook niet het beeld van een door God gezegenden ouderdom, die wel is waar nog met de voeten op aarde staat, maar met het beste deel reeds zich verheft in een hoogere wereld, waarin hij in een lang leven vol kamp en strijd en goddelijke genade in- en opgewassen is? De nevels en dampen in het dal, verdrukking en ellende op aarde, zijn er nog wel, maar de helderheid in de hoogte kunnen zij niet meer troebel maken.

Zóó stond ook „vader Schneller”, zooals hij in de laatste jaren zijns levens ver in den omtrek genoemd werd, aan den avond van zijn aardschen pelgrimsgang voor het oog van het geheele Huis als een door God gezegende Patriarch. De stormen waren voorbij; gebleven was slechts een groote vrede. Hij was oud geworden. De last der jaren begon hem neder te buigen. Als men zijn beeltenis beziet uit zijn laatste levensjaar, dan ziet men het de gegroefde trekken wel aan, dat veel storm en strijd daarover zijn heengegaan. Maar thans is dat voorbij; thans is het vrede. Als over de zee de stormen zijn heengegaan zóó, dat de golven zich huizen hoog optorenden, dan giet vaak toch nog des avonds, als het stil is geworden, de zon heel eventjes al haren glans en kleurenpracht over de wijde zee uit en verheldert haar tot een beeld van stillen vrede. Zóó lag ook een verkwikkelijke adem van Godsvrede over den ouden man, zoodat het jonge volk rechts en links slechts met eerbiedigen schroom het oog tot hem durfde op te heffen.

En er was in dezen avondglans niet iets weemoedigs, als ware het beste nu voorbij, maar iets van voorgevoel, dat sprak

van komende, heerlijke dingen. In het aardsche avondrood speelde reeds een zachte flikkering van het morgenrood der eeuwigheid door. Zeker, de aardsche zon begint te dalen. Het gaat afwaarts met de lichaamskracht; afwaarts met het genieten van de dingen dezer wereld; afwaarts met het herinneringsvermogen en de anders zoo onvermoeibare arbeidskracht. Slechts één zon is nog steeds aan het stijgen, in eeuwig jeugd en in eeuwig schoonheid: het is het gunstrijk aangezicht Gods, dat hij vriendelijk ziet lichten over zich, en dat zijn leven lang de troost en de hulp van *zijn* aangezicht is geweest. Zóó denk ik mij Mozes, den man, dien hij in zijn leven zoo lief heeft gehad, en van wien hij in zijn huisdiensten zoo gaarne gesproken heeft als van een lievelingsgestalte, boven op den eenzamen, hoogsten top van het Moabietengeberge: de wind waait door de fladderende witte haren en om het edel, gegroefde voorhoofd. Achter hem ligt de woestijn met hare lange, moeitevolle reis. Vóór hem ligt in verren zonneglans het beloofde land, en zijn adelaarsoog ziet vol verlangen die richting uit. Doch terwijl hij verlangend uitziende is naar de aardsche bergen, heeft de Heer hem reeds opgenomen in het ware beloofde land. Plotseling is alles anders geworden en een nieuw heilig land glanst wijd om hem heen in hemelsche schoonheid!

En ook aan dat andere woord van Mozes kon men dikwijls bij hem herinnerd worden: „Zijne oogen waren niet verduisterd geworden, en zijn kracht was niet vervallen.” Niet stond hij daar in zijn ouderdom als een ruïne, doch als een met vruchten zwaar beladen boom. Eerst in zijn veertigste levensjaar was hij op den post geplaatst geworden, op welken hij zijn eigenlijk levenswerk verricht heeft, — en wat had hij sinds dien tijd niet volbracht! De Heer heeft hem zegen gegeven op zijn reis. Wat hij op aarde bereiken wilde, *was* grootendeels bereikt. Wat hij nog hoopte en verwachtte, lag grootendeels in de eeuwigheid.

Daar stond in de allereerste plaats vóór hem het groote Huis, de arbeid van zijn leven, dien hij eens in gehoorzaamheid des geloofs, zonder eenigen schijn van slagen, had aangegrepen, en waaraan God wonderbaarlijk Zijn zegen geschonken had. Vaak, als uit den hof de groote schare van verpleegden als een leger naar de kerk of, om een tochtje te maken, naar buiten trok, gewoonlijk onder het zingen van het lied „Jezus, ga vooraan”, trad hij met zijn vrouw aan het venster of op het balcon, en zij herinnerden zich den tijd, dat zij zoo klein en onaanzienlijk hier begonnen waren, en zij moesten aan den Aartsvader Jakob denken, hoe hij bij zijn terugkeer uit Mesopotamië bekennen moest: „Ik had niets meer dan dezen staf, en thans ben ik tot twee legers geworden!” — een leger, dat zij dagelijks voor

oogen zagen, en een tweede leger daar buiten, verstrooid over het gansche Heilige land, hun geestelijke kinderen, die tot hen opzagen als tot hunne ouders, en die thans, als de jonge boomen en uitspruitsels, dezelfde vruchten zouden dragen als de oude boom in Jeruzalem. Aan Schneller was de genade geschonken, op een groote en door een menschenleven afgesloten levenstaak terug te mogen zien. Toen hij voor ongeveer een halve eeuw in Jeruzalem was aangekomen, waren daar zoo goed als geen Evangelische Christenen van Arabische nationaliteit. Op den avond zijns levens waren, afgezien van andere Zendingscorporaties, alleen door het Syrische Weeshuis 1500 mannen en jongelingen uit Judea, Samaria, Galiléa en Syrië tot het Evangelie gebracht of dichter er bij gebracht geworden.

Daarbij had ook de uitwendige organisatie van het werk door Gods genade zulk een voortreffelijke afronding verkregen, dat hij er God niet genoeg voor danken kon. Een Curatorium, door Zijne Majesteit den Duitschen Keizer met vereenigings-rechten toegerust, stond thans aan het hoofd, uit mannen samengesteld, die met volkomen overgave en vol opgewektheid het werk behartigden; een Curatorium dat, met de innigste vereering voor hem en een onbeperkt vertrouwen in hem, naast hem stond, zijn langjarige, beproefde ervaring en wijsheid tot zijn recht liet komen en zijn verziende plannen tot de zijne maakte; een Curatorium ten slotte dat, met dankbare erkenning van zijn trouwe zorgen en zijn voorbeeldige opoffering, ook alle moeite deed, hem een vriendelijken levensavond te bereiden, hem liefde en vereering te bewijzen, zoo lang de Heer hem nog zijn herders-staf in het Heilige land in handen wilde laten.

Aan zijne zijde stond steeds nog zijn trouwe gade, „de vrouw zijner jeugd”, die allen strijd in gelijke mate met hem gedeeld had. Het was hem tot groote droefheid, dat zij in de laatste 15 jaren zijns levens sukkelend geworden was. De moeilijke dagen, die zij had doorgemaakt; daarbij een ongelukkige val bij het rijden, hadden hare gezondheid een zwaren stoot gegeven. Daardoor ging ook voor hem veel te loor, wat anders zijn leven nog mooier en aangenamer zou hebben gemaakt. Toch klaagde hij ook dáároveň niet. Als zij hem haar spijt uitsprak, dat zij hem niet meer zoo flink ter zijde kon staan als vroeger, was gewoonlijk zijn vriendelijk antwoord: „God vergist zich niet; daarom, laten wij maar tevreden zijn.” Maar al kon zij voor het uiterlijk dan niet meer zooveel doen, innerlijk bleef zij zijn beste menschelijke steun, zijn trouwste raadgeefster, de vertrouwde van al zijn gedachten. Er leefde groote dankbaarheid jegens haar in zijn hart. Tot in zijn laatste levensdagen droeg hij haar als op de handen. Voor haar had hij altijd een vriendelijk woord. Ook in den druksten

tijd, als zij soms in zijn kamer kwam en aan zijn schrijftafel trad met de vraag, of zij hem even mocht storen, liet hij het nooit merken, hoeveel hij te doen had, doch stond hij op, gaf haar een stoel en sprak met haar. En de man met de groote zielsrust, die zijn steunpunt in God had, bracht ook bij smartelijke aangelegenheden haar gemoed spoedig weder in het juiste spoor. „Zie”, kon hij wel eens bij het een of ander onaangename voorval tot haar zeggen, „dat is het juist, wat de Heer vooruit gezegd heeft: „Neem uw kruis dagelijks op u” en „gij kunt mijn discipel niet zijn zonder kruis.” Wij moeten het juist nú op ons nemen en geduldig dragen.” In het laatste levensjaar was het, alsof een onuitgesproken vermoeden van spoedige scheiding beiden bezielde. Zóó vol oplettendheid jegens elkander, zóó hartelijk en voorkomend waren zij nog nooit te voren geweest in de vele jaren van hun huwelijk. Elken avond wachtte hem zijn vrouw op in den tuin, al kwam hij er soms ook maar voor een paar minuten, met de een of andere bloem, die zij zelf voor hem gekweekt had, en hij nam haar deze dan vriendelijk uit de hand. En met roerende zorgvuldigheid was hij op al hare behoeften bedacht.

Aan zijn zijde zag hij verder, gedurende de laatste twaalf jaren zijns levens, zijn beide oudste zonen als medearbeiders. Ook daarin was iets echt patriarchaalsch, dat hij zijn werk reeds tijdens zijn leven in de hand van zijn trouwe oudste zonen mocht leggen. Nu konden de sterke schouders van zijn zonen veel dragen, dat voor den vader te zwaar zou zijn geweest. Wel bleef het iets droevigs voor hem tot aan zijn einde, dat zijn tweede zoon, na zes-jarige samenwerking met hem op den bodem van het Heilige land, weer weg moest naar Europa, naar Keulen. Het was toch een droom zijns levens geweest, zijne zonen wellicht eens nog allen om zich geschaard te zien, met hem strijdende in denzelfden heiligen kampstrijd. Maar ter wille van de zaak had hij het hem zelf aangeraden. Eén moest er n.l. in Duitschland zijn, als het nieuwe Bestuur zich vormde, om bij de eerste werkzaamheden, die tot grondslag moesten dienen, als iemand, die met de toestanden volkomen vertrouwd was, mede te kunnen werken. En Schneller kon er zich in verheugen, hem ten minste in de verte als zijn medearbeider te mogen beschouwen — in zekeren zin als den heraut van zijn gedachten — voor de Oostersche zendingsgemeente. Des te schooner was het echter, dat zijn oudste zoon Theodoor zoo rustig, trouw en vol overgave naast hem arbeidde. Veertig jaar oud, stond hij dan eindelijk aan de zijde zijns vaders, hij, een in alle opzichten beproefd man, zijn aangewezen opvolger, zooals Jozua eens Mozes moest opvolgen, of, zooals moeder placht te zeggen, een Salomo na David.

Ds. Theodoor Schneller,
thans Director van het Syrische Weeshuis.

Want de vader was de man van strijd; hij moest een zwaren en heeten kamp strijden en doormaken, zooals wel niemand na hem het zóó zou hebben gekund. Aan zijn zoon echter liet hij een rijk van vrede na, zoodat deze slechts op vreedzame wijze behoefde voort te bouwen. Daarmede wordt niet beweerd dat deze een lichte taak heeft; integendeel, ook *hij* heeft een akker vol doornen en distelen te bewerken; ook op *hem* rust een werktaak die haast niet te volbrengen is. Dat kan ieder weten, die in de laatste jaren een blik op het Syrische Weeshuis geslagen heeft. Doch een geschikter en beter toegerust man had hij zich als opvolger niet kunnen wenschen, dan den huidigen director: deze toch is een kalme, besliste natuur; scherpzinnig en waar; nederig en bescheiden; trouw als goud; daarbij met een bijzondere gave om te besturen en te leiden toegerust, zoodat het geheele Huis reeds, toen zijn vader nog leefde, met het grootste vertrouwen tot hem opzag.

Het was in het jaar 1891, toen de eerste voorboden aan de lichaamshut van den bedaagden vader Schneller aanklopten en hem er aan herinnerden, dat het nu weldra tijd werd, weg te trekken.

Toen hij destijds een begrafenis op het kerkhof van den berg Zion bijwoonde, viel hij bewusteloos neder en kwam eerst heel langzaam bij, nadat men hem had weggedragen over het graf van zijn zootje Benoni, waarnaast hij later rusten zou. Trots deze ongewone gebeurtenis bij zijn anders zoo ijzersterke gezondheid, reed hij in den zomer meermalen naar Bir-Sâlem afwaarts. Was daar zijn tegenwoordigheid gewenscht, dan liet hij zich door niets weerhouden. Den herhaaldelijken aandrang, om voor alle zekerheid een begeleider mede te nemen, wees hij beslist af. Onderweg viel hij echter eens bij zulk een rit bewusteloos van het zadel, en lag misschien langen tijd zoo op de straat, totdat Arabische Fellachen hem vonden en ophielpen. Op een anderen keer moest zijn medereizende zoon Theodoor hem op den bergweg van Bir-Sâlem uren lang op het zadel vasthouden, daar hij weder een groote onmacht nabij was.

Den 18^{den} September 1892 overviel hem in den tuin weder hetzelfde gevoel van zwakte. Hij viel op een steenhoop neer, en bleef onmachtig liggen totdat zijn zoon hem vond, ophief en naar bed bracht. Zware koorts overmeesterden hem dagen lang. Hij lag dikwijls bewusteloos neer. En ook, als hij bij bewustzijn was, kon hij zelfs met de grootste inspanning ternauwernood een woord spreken, om zich verstaanbaar te maken. De koorts nam steeds toe. Een telegram naar Keulen meldde den schijnbaar hopeloozen ziekte-toestand, om op het ergste voor te bereiden.

Doch ook thans ging de ziekte tegen verwachting weder voorbij. Na vier weken kon hij weer in een leuningstoel opzitten. En dadelijk ontwaakte ook weder de oude arbeidslust. Zijn driemaandelijksch rapport aan het Bestuur te Keulen lag nog onvoltooid op zijn schrijftafel. Dat liet hij zich halen en hij maakte het af, al ontviel daarbij ook menigmaal de penhouder aan zijn krachteloze hand. Hij herstelde zeer langzaam, maar toch geheel. En toen in het voorjaar zijn zoon uit Keulen overgekomen was, om zijn ouden vader nog eens te zien, vond hij hem weer vol bedrijvigheid. Ja, de oude heldenkracht brak weer te voorschijn. De vader, die wist hoe gaarne zijn zoon eens den weg van den Apostel Paulus naar Caesarea zou willen volgen, zette zich zelf te paard en reed op een van de grootste inspanning vereischende rotswegen van het land over rots en steen, tien uur in het zadel, als ware hij een jongeling, naast zijn zoon: het was de laatste maal dat de beide mannen te zamen te paard zijn gestegen.

Doch al was ook de storm ditmaal genadig overgetrokken, hij zelf verstond wel de duidelijke taal, die dit krachtig heenen weerschudden aan zijne lichaamshut tot hem sprak. Men kon het in zijn volgende driemaandelijksch rapport aan het Bestuur opmerken, dat hij met de woorden begon:

De jaren, ach zij vlieden! Vóórt ijlt 't leven,
 De lichaamskrachten nemen af;
 't Stof zinkt tot 't stof in 't graf:
 Wij nad'ren dichter 't doel van 't streven!
 Dáár heerscht slechts louter heiligheid,
 Volkomener als hier beneden,
 En reine zielevrede;
 Dáár werken wij in zaligheid!
 Laat, Heer, ons naar die hemelpáan
 De baan van liefde en van geloof steeds meerder gaan,
 Dan komen wij bij U, 't doel onzer reize aan!

Intusschen scheen het, alsof hij weder geheel de oude was geworden. En inderdaad schonk de Heer hem nog vier jaren levens. Met zijn gewone frischheid was hij van 's morgens vroeg tot in den laten avond aan den arbeid. Hij kon dikwijls nog zóó flink doorstappen, dat jeugdigen zelfs nauwelijks zijne schreden konden bijhouden. Maar van lieverlede namen zijne krachten toch af. Hij was niet meer zoo kaarsrecht als vroeger. De smartelijke ervaringen na 1880 waren niet spoorloos aan hem voorbij gegaan. Hij was nu een weinig gebogen van gestalte en zijn blauwe oogen hadden vaak een eenigszins matte, weemoedige uitdrukking. Een predikant uit Beijeren, een van de laatste gasten uit Duitschland, die hij in het jaar 1896 welkom heette en in het Huis rondleidde, schrijft: „Onvergetelijk blijft het mij, toen

mij in het vorige jaar het geluk ten deel viel, den man, reeds sinds vele jaren door mij vereerd, van aangezicht tot aangezicht te leeren kennen en hem in dankbare vereering de hand te mogen drukken. Wel vond ik hem gebogen onder den last zijner jaren. Doch bij alle teekenen van ouderdom was hij toch nog zóó flink, dat ik hem naar mensche-lijke berekening nog een heele reeks van jaren kon toeschrijven."

Hij hoopte zulks zelf ook. En hij hoopte, deze jaren geheel en al aan zijn geliefden levensarbeid in het Heilige land te kunnen blijven wijden. Hij wenschte zich nooit een zoogenaamden „avond-in-ruste" toe, die meestal op het papier mooier is, dan in de werkelijkheid. Hij wenschte midden uit zijn arbeid te mogen weggaan naar den hemelschen rustavond. Meermalen zeide hij tot zijn vrouw, als er bericht kwam dat een vriend rust had genomen: „Niet waar, wij beiden blijven in onzen arbeid, totdat de Heer ons afroept. Want het heet toch: „In het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten, *totdat gij tot de aarde wederkeert*, waaruit gij genomen zijt. Dat zal ook voor ons het einde van den arbeid zijn." Hij hoopte nog geruimen tijd op zijn post te mogen blijven, en hij hoopte, dat hem nog blijde gebeurtenissen te wachten zouden staan: — wat anders, dan het geluk en het welvaren van zijn kinderen, en dat hij hen misschien allen nog eens rondom zich zou zien in het Heilige land; het welzijn van zijn vele geestelijke kinderen en het voortschrijden van het Evangelie in het gansche land!

Zóó stond hij — zooals zich zijn eerwaardige vriend, Prof. Godet in Neuchâtel, het uitdrukte — „als een oud krijgsoverste van Christus in zijn „heilige kazerne", waar hij de honderden verpleegden, de jonge manschap van het Heilige land, onder de discipline van den Heiligen Geest vormde, om hen als soldaten van Jezus Christus uit te zenden in het Heilige land." In zijn brieven en berichten aan het Bestuur greep hij nog vol leven en energie in den gang van zaken in. En als er berichten van zijn steeds bij herhaling plaats vindende ritten naar zijn geliefd Bir Salem kwamen, ja, dat hij zelfs op 77-jarigen leeftijd nog wel eens 60 meter — de hoogte van een fatsoenlijken kerktoren — afdaalde langs de smalle ijzeren ladder naar de Frisia-bron aldaar, die tot zijn oneindige vreugde de trouwe vrienden in Oost-Friesland aan de kolonie geschonken hadden, scheen het vrij wel, dat hij nog jaren zou leven, en ook het Bestuur te Keulen dacht er in de verste verte niet aan, dat zijn einde zóó nabij was.

Daar kwam de dood plotseling en onverwachts in October van het jaar 1896. Het sterven van den Christen is niet zoozeer een

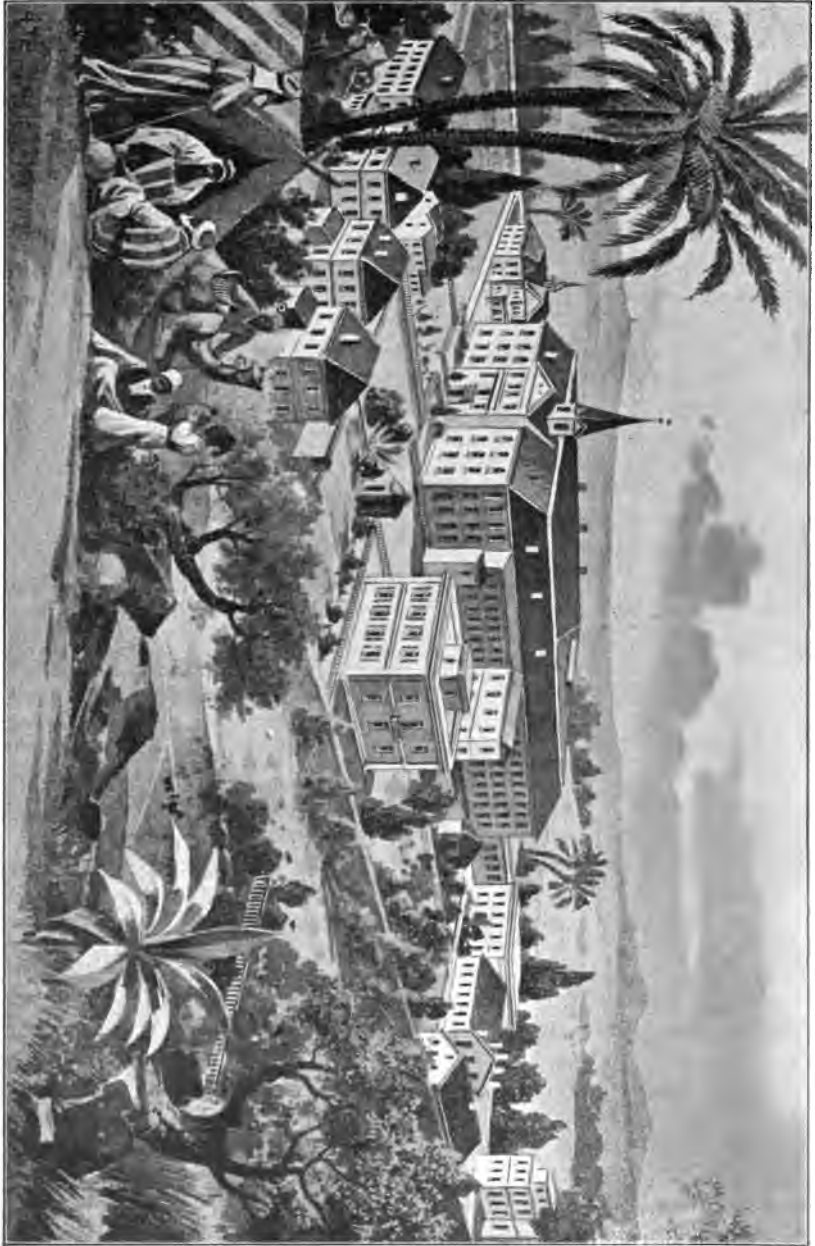
verlies, maar een winst, niet zoozeer een verslonden worden van het leven, maar een verslonden worden van den dood in overwinning. En daarom heffen wij bij de beschrijving van dit laatste gedeelte niet een klaaglied aan, doch een triumfzang over de genade, die de anders zoo donkere doodsvallei tot een poort des hemels kan maken. Als een werk van toonkunst zijn hoogtepunt bereikt heeft, alle gewaarwordingen in hoogten en diepten van klanken zijn uitgestroomd, kan er niets meer komen dan nog slechts de groote, aangrijpende finale, die alle tonen van lust en onlust nog eens samenvat. Zóó was het ook bij dit sterven. Het was de groote finale, het aangrijpend slotakkoord, waarin zich alle dissonanten van het verleden oplosten in eeuwige vreugde en heerlijkheid; waarin de laatste zuchten en woorden, trots lichamelijke smarten, reeds overgingen in het Hallelujah des eeuwigen levens!

Er is een sterfbed uit Oud-Testamentischen tijd, waaraan zij, die aan het sterfbed van Schneller gestaan hebben, menigmaal onwillekeurig herinnerd werden, nl. dat van den Aartsvader Jakob. Dáár, in het land Gosen, bereidt de oude man, die in twee werelddeelen, van Mesopotamië tot in het Nijldal, zooveel heeft rondgetrokken, zich tot de laatste reis voor. Hij is nog bij volle kennis. Nog éénmaal vat hij alle kracht te zamen en richt zich recht in zijn bed op. Hij weet, hij heeft nog een heiligen plicht te vervullen. Hij wil zijn zonen zijn laatste wilsbeschikking, zijn vaderzegen geven, waarover hij stellig wel in menig stil, nachtelijk uur heeft nagedacht. De twaalf mannen knielen neer rondom het bed van den stervende vader. En de oude richt zijn reeds verduisterend adelaarsoog op elk hunner afzonderlijk, en dan over hen weg, in wijde verten heen, om in de toekomst door te dringen, en spreekt over ieder hunner een hem kenmerkenden zegen uit, zegen na zegen, vermaning na vermaning; onvergetelijke woorden, die zich in hunne gedachten ingraveeren voor altijd! Dan eerst, nadat de stervende dezen laatsten plicht vervuld heeft, zinkt hij langzaam terug en heet het van hem: „Hij leide zijne voeten samen op het bed, en hij gaf den geest, en hij werd verzameld tot zijne volken.” Schoon beeld, als een stervende vader, zeker van den zegen zijns Gods, dezen zegen nu ook op de zijnen kan leggen, die om zijn legerstede bijeen zijn, en tusschen den stervende en die hem omgeven onzichtbaar de Heer staat, die er Zijn amen op zegt! Dat dit ook bij het sterven van Schneller het geval mocht zijn, heeft het geheele Huis als een laatste gunst ondervonden; en tot prijs van Hem, die Zijn genade tot in het uur van den dood aan Zijn knecht verheerlijkt heeft, zal de herinnering aan deze laatste uren voortleven, zoolang er een Syrisch Weeshuis zijn zal.

Het was in den zomer van het jaar 1896. Groote bouwwerken waren ten einde gebracht aan het Syrische Weeshuis door den oudsten zoon, den Inspector. Daarop was deze, in opdracht van het Bestuur, naar Keulen gereisd. Ook de schoonzoon, Bauer en de dochter Marie waren naar Duitschland vertrokken. Sedert langen tijd waren de beide grootouders voor het eerst weder van alle kinderen en kleinkinderen verlaten. Zonder erg namen de kleinkinderen van hun goeden vriend, die hun grootvader was, afscheid. Zonder erg ging de zoon, nog eens door zijn vader vergezeld en in druk gesprek met hem, naar het station. Toen hij aan datzelfde station uit Duitschland weder terug kwam, lag de vader als lijk in de kapel van het Weeshuis.

Tijdens de afwezigheid van den Inspector stapelde zich op de door ouderdom verzwakte schouders een arbeidslast, dien Schneller nog slechts met moeite kon torsen. Maar toch zocht hij alles nog zelf te doen en werkte hij, als in zijn jonge jaren, tot lang na middernacht. Meermalen vond zijn vrouw hem na twaalven aan zijn schrijftafel ingeslapen over zijn werk. Zóó ging het verscheidene maanden. Hij ging maar stil zijn gang. Doch zijn vrouw zag met angst, hoe zijn krachten afnamen.

In September begon de groote vakantie op school. Dat is elk jaar een gewichtige gebeurtenis, niet slechts om de dagen van vrijheid, die een deel der verpleegden te wachten staan, maar ook wegens de daaraan voorafgaande school-examens. Nog eenmaal verzamelde vader Schneller, na het examen, bij het einde al de klassen der school — nl. de lagere school voor de Arabische kinderen, de school voor meer uitgebreid lager en het Seminarie, (waarbij sinds Januari 1897 ook de lagere school voor Armenische weezen gekomen is) om zich heen. Hij placht bij deze gelegenheid steeds een toespraak te houden, die tot de ernstigste en treffendste van het geheele jaar behoorde. Doch, zooals ditmaal had hij nog *nooit* gesproken! Daar stond de eerwaardige grijsaard met de witte haren, en het was, alsof hij afscheid wilde nemen van zijn kinderen, van zijn geheele Huis. Hij, tegen wien anders allen gewoon waren op te zien als tegen een rots, weende van innerlijke ontroering en vermaande de verpleegden, de groote zoowel als de kleine, met zulke hartroerende woorden tot gehoorzaamheid jegens God en jegens hunne onderwijzers; wees hen met zulk een diepen ernst op dat groote, laatste examen, dat ons allen wacht voor den troon van God; bad met zulk een vuur en sprak daarop *nog* eenmaal den zegen over zijn huisgemeente uit, dat allen meenden, dat zij hem zóó nog nimmer hadden hooren spreken. Diepbewogen verlieten de kinderen, de onder-

Het Syrische Weeshuis met zijn gebouwen.
Op den achtergrond de berg Benjamin.

wijzers en de gasten de groote zaal. Doch geen van de vertrekkende kinderen vermoedde, dat het den beminden vader voor de laatste maal in het van tranen vochtige oog had gezien. Toen zij van de vakantie terugkwamen, lag hij reeds eenige weken in het graf.

Zóó naderde de laatste week voor zijn dood. Het begon reeds donker te worden, toen hij op een Vrijdagavond tegen zijn vrouw zeide, dat hij morgen naar Bir-Sålem moest. Zij zocht hem er van terug te houden, daar hij nog al hoestte en op den trein het gevaar voor zwaar verkouden worden nog grooter werd. Doch hij antwoordde: „Nee, ik moet gaan. Over acht dagen komt Theodoor terug, dan kom ik niet meer weg. En onze Bir-Sålemers hebben reeds sinds lang geen kerkdienst meer gehad. Ik zal echter Zondagavond nog bijtijds terug zijn, om den avonddienst te houden.”

Zoo ging hij dan Zaterdagavond vroeg nog eens naar zijn geliefd Bir-Sålem. Het is treffend, dat zijn laatste tocht Bir-Sålem heeft gegolden, — vooral, daar het hem zoo na aan het hart lag. Daar heeft hij nog eens alles in oogenschouw genomen; nog eens de Frisia-bron onderzocht, waarover hij zich in zijn hoogen ouderdom zoo zeer verheugd heeft; nog eens de kleine Kolonisten-Gemeente in het land der Philistijnen vermaand, trouw te blijven, in het geloof te volharden en te hopen „waar zelfs niets meer te hopen is”, zooals eens de Aartsvader Abraham in dit land gedaan heeft.

Thuis wachtte zijn vrouw hem op met een vreemd, angstig gevoel. „Geen bruid kan naar haren bruidegom met meer verlangen uitzien, dan ik naar hem uitzag,” schreef zij. Zij ging hem, vol onrust, te gemoet en wachtte lang op straat, doch hij kwam maar niet! De avondklok luidde van den toren van het Syrische Weeshuis, — nog steeds was hij er niet. Eindelijk, toen zij weer naar binnen was gegaan, kwam hij opgewekt aan, verheugd, weer eens in Bir-Sålem geweest te zijn. Hij sliep 's nachts rustig, nam des Maandags zijn taak in haar vollen omvang weder op zich en sprak er zijn vreugde over uit, dat in deze week zijn zoon Theodoor zou terug komen.

Dinsdagmorgen hield hij, als gewoonlijk, den huisdienst, — niemand vermoedde dat dit de laatste maal zou zijn. Tusschen acht en negen uur kwam hij uit zijn werkkamer en zeide hij tot zijn vrouw: „Ik gevoel mij niet wel; ik ga maar wat naar bed.” Hij deed zulks. Meermalen beproefde hij, in den loop van den middag, aan zijn werk te gaan. Doch telkenmale begaven hem zijn krachten.

Nog zag niemand intusschen de zaak bijzonder zwaar in. 's Nachts sliep hij onrustig. Toen hij eens wilde opstaan, viel

hij tegen den grond en moest hij opgeholpen worden door hulp, die er bij was geroepen. Thans bemerkte men eerst, hoe gloeiend heet hij geworden was. Men hield het, zooals reeds zoo menigmaal, voor wisselkoortsen, doch hij zelf verklaarde met beslistheid, dat de ziekte in de long zat. De dokter werd geroepen en bevestigde dra, dat de ziekte uit een complicatie van influenza en longontsteking bestond. Toen zijn vrouw dit hoorde, schrok zij. Zij wist toch, dat dit bij oude menschen gewoonlijk den dood beteekende. En inderdaad zou het bij hem ook de laatste ziekte zijn. Hij moet zich stellig in zijn lievelingsschepping Bir-Sâlem een zware verkoudheid op den hals gehaald hebben.

De ziekte nam sterk toe op Woensdag en Donderdag. Vrijdags was hij 's middags verscheidene uren bewusteloos of ijlend. Het scheen alsof hij zich weer in voorbijgegangene tijden terug bevond, toen hij in zijn pas gebouwde huis door roovers overvallen werd. Hij riep herhaaldelijk: „Wij zijn in het roovershol, laat mij in mijn kamer!” Twee of drie mannen moesten den ijgende vasthouden. Doch hij stiet hen met groote kracht van zich af. Eindelijk gaf men toe aan zijn verlangen en besloot men, hem in zijn woonkamer over te dragen. Eer hij er in toestemde, keek hij zijn vrouw smeekend aan en vroeg hij: „Gaat ge meê, Mama?” Toen zij „ja” hierop antwoordde, liet hij zich rustig overdragen naar de andere kamer, waar hij, in een ruststoel zittend, zich weer thuis gevoelde en zijn omgeving weer in opgewekte stemming herkende.

Doch zóó zou hij niet scheiden, als het ware in een wolk van bewusteloosheid verdwijnend. Het was, alsof de stervende nog een laatsten plicht te vervullen had. Hij, die zoo dikwijls in het leven tot zijn groote huisgemeente gepredikt had, zou voor haar nu bij zijn dood de laatste en meest aangrijpende prediking houden. Van dit uur af was hij tot op het laatste oogenblik helder bij bewustzijn.

Op Zaterdagavond verklaarde de dokter, dat er geen hoop meer was. Ds. Hoppe, de trouwe huisvriend, werd verzocht, hem het Heilig Avondmaal te bedienen. Zijn vrouw vroeg hem, of hij het ontvangen wilde. „Neen,” antwoordde hij, „ik wil het van Theodoor ontvangen.” Zijn vrouw zeide daarop: „Maar wij weten niet, hoe het u, zoolang hij nog niet komt, gaan zal.” Toen bemerkte hij, dat men de hoop voor hem had opgegeven. Hij was een oogenblik getroffen en stil. Toen verzocht hij rustig, hem het Heilig Avondmaal te bedienen. Zóó vierde hij dan met zijn trouwe levensgezellin nog eens het Avondmaal, dat hij schier telken male, als het op den eersten Zondag in elke maand toegediend werd, als een zeer trouwe Avondmaalsgast met diepen aandacht ontvangen had. Met luide stem en groote innig-

heid sprak hij zelf de schuldbelijdenis uit en beantwoordde hij de vragen met een krachtig „ja!” Na de viering nam Ds. Hoppe afscheid met de woorden: „Voor den troon Gods hopen wij elkander terug te zien.” Hij antwoordde: „Ja, dat vaste vertrouwen heb ik, al zou ik ook overigens op niets mijn vertrouwen stellen.”

Van nu aan was het hem duidelijk, dat het met hem op het einde liep. Zijn zwakheid was groot, en hij had onder de aanvallen der ziekte zwaar te lijden. Doch, zooals de wolken die de ondergaande zon omgeven, niet daartoe dienen, om haar te omhullen, maar om in vurigen purperglans en stralend goud haar pracht en majesteit nog eenmaal prachtiger dan ooit te voorschijn te laten treden, zoo was het ook met deze laatste ziekte. Zij was niet een omhulling, doch een laatste openbaring en verheerlijking van het leven van Christus, dat in hem was.

Hem zelf kwam dit plotseling afbreken van zijn leven geheel onverwachts. „De Heer rukt mij als in den storm weg,” zeide hij tot zijn vrouw. Zij antwoordde weenend: „Ik volg u spoedig in de eeuwigheid.” Hij troostte haar echter: „Niet weenen! God heeft ons lang met elkander laten leven.” Dan zeide hij: „Gij, o Heer, zijt de onze, wij zijn de Uwen! — Hij heeft zich mijner ziele gereedelijk aangenomen; ik dank Hem daarvoor! Heb Hem lief in tijd en eeuwigheid!”

Toen zijn vrouw hem zóó bereid zag om heen te gaan, bad zij met hem het lied van Knak, dat met zijn vurig verlangen naar het Jeruzalem hierboven; met zijn triomfeerend voorgevoel van komende heerlijkheid; klinkt, als zou het de ziel vleugelen willen geven, om heen te ijen naar het eeuwig tehuis:

Laat mij gaan, laat mij gaan,
Dat ik zie mijn Jezus aan!
Mijne ziel is vol verlangen,
U voor eeuwig aan te hangen
En voor Uwen troon te staan!

O, hoe schoon! o, hoe schoon,
Klinkt der eng'len harpetoon!
Had ik vleug'len, 'k vloog nog heden
Over berg en dal naar Eden,
Aan de voeten van Gods Zoon!

Paradijs! Paradijs!
Uwe vrucht is hemelspijs!
Onder uwe levensboomen
Zal 't ons zijn alsof wij droomen:
Breng ons, Heer, in 't Paradijs!

Dit lied verkwikte hem zeer. Hij gaf er zijn blijdschap over te kennen en voegde er aan toe: „Ja, Hij is de onze in eeuwigheid, en zoolang Hij dat is, zijn wij de gelukkigste menschen, zooals wij dat dagelijks mogen ervaren, niet waar, Mama?”

Zij stemde het toe, doch zeide er, onder tranen, bij, dat zij het liefst tegelijk met hem zou willen trekken. Hij antwoordde: „Dat geloof ik wel. Doch het moet alles naar *Gods* wil gaan.”

Toen men hem troost en moed wilde toespreken voor den hem wachtenden gang door het doodsdal, zeide hij: „Ik ben niet bang om te sterven, al ben ik ook een zondaar. Want Hij heeft mij mijne zonden vergeven, ook de laatste. Hij heeft mij sinds eenige dagen afgezet, en dus wil ik getroost tot Hem gaan.”

Den dokter, die zich gereed maakte om naar huis te gaan, gaf hij nog eens de hand met de woorden: „Leef wel, dokter! Ik dank u voor al de moeite, die gij u voor mij gegeven hebt.”

Thans wenschte hij met zijn vrouw alleen te zijn. Hij had nog verschillende zaken met haar te bespreken en te regelen. Dat was een laatste uitspreken op deze aarde, met het zeker vooruitzicht op een voortzetting dáarboven. De handen, die zich eens 44 jaar geleden aan het trouwaltaar in elkander hadden gelegd, lagen nog eens in elkander. Zij hadden elkaar niets te vergeven; geen van beiden had van weerszijden iets op het hart. Hij gaf haar mondeling zijn laatsten wil en zijn laatste beschikkingen. Wat zij overigens nog met elkaar gesproken hebben, behoort niet in dit boek. Doch had het eens op den huwelijksdag, in navolging van de woorden van Ruth, geheeten: „Alzoo doe mij de Heer en alzoo doe Hij daartoe, zoo niet de dood alléén zal scheiding maken tusschen mij en tusschen u,” zette thans het Oud-testamentische woord zich tot een verzekerdheid der Nieuw-testamentische verwachting uit: „Zelfs de dood kan geen scheiding maken tusschen u en mij.” Nu hoorden de anderen, toen zij weder binnentraden, hem nog tot zijn vrouw zeggen: „Wij zullen ons daarboven verheugen met een vreugde, zooals wij die hier nooit konden hebben.”

Thans mochten ook de huisgenooten binnentreden om afscheid te nemen. Buiten in de zaal hadden zij er reeds lang op gewacht. Ook een groot aantal van de vroegere verpleegden was uit Jeruzalem gekomen. De tijding, dat de oude vader Schneller op sterven lag, had zich snel heel Jeruzalem verspreid. In weinige minuten was de sterfkamer en het groote aangrenzende vertrek gevuld. Intusschen lag de stervende stil. Hij was afgemat

door hetgeen vooraf was gegaan en rustte een weinig. Dan verzocht hij, dat men met hem bidden zou. Zijn vrouw deed zulks, en anderen na haar, en telkens bekrachtigde hij het gebed met een luid „amen”.

Nu ging hij afscheid nemen van deze wereld. Om hem heen waren zijn gansche Huis en zijne vroegere verpleegden verzameld. Het was, als stonden zij nog éénmaal voor een huisdienst of voor een godsdienstoefening om hem heen vergaderd. En het was ook inderdaad voor allen niet slechts een stil afscheid, maar een laatste, onvergetelijke godsdienstoefening, zooals nog niemand met hem ooit gevierd had. De grijze Huisvader was nog éénmaal hun prediker; zijn laatste legerstede de kansel; zijn doodskleed de toga. Hij zat tegen zijn kussen zooveel mogelijk rechtop, doodelijk zwak, en tot nu toe had men hem, als hij sprak, slechts met groote moeite kunnen verstaan. Doch op eens was het, als voelde hij, dat hij nog een laatsten, heiligen plicht te vervullen had. Van nu af sprak hij, tot aller verbazing, met luide, heldere stem. Hij nam nog eenmaal alle krachten te zaâm, hoewel hij wegens gebrek aan adem, slechts langzaam vermocht te spreken. Als een ziener en Patriarch sprak hij tot ieder, die aan zijn bed kwam, of daarvoor nederknielde, hartroerende woorden van vermaning en van zegen, terwijl hij hun de handen oplegde.

Eerst trad zijn vrouw op hem toe en dankte hem voor alles, wat hij voor haar geweest was; in 't bijzonder dáárvoor, dat hij haar in zóó rijke mate de Schrift geopend had en Gods Woord tot den steun en de kracht van haar leven had gemaakt. Hij antwoordde: „Ik dank u ook van harte voor uwe liefde en trouw en geduld, waarmede ge mij gedragen hebt. De Heer zegene u en behoede u; de Heer doe zijn aanschijn over u lichten en zij u genadig; de Heer verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede, amen!”

Daarop kwam zijn dochter Maria bij hem, de eenige van zijn vier kinderen, die in zijn laatste ure in zijn nabijheid mocht zijn. Hij legde haar de handen op en sprak: „Lieve Maria, ik heb altijd heel veel van je gehouden. Houd vol en loop uw God niet uit de school. Dien den Heer met geheel uw hart, dan zal Hij u op den rechten weg leiden, en Hij, de God des vredes, zal met u zijn! De Heer zegene u,” enz.

Daarop kwam haar man, de leeraar Leonhard Bauer. Tot hem zeide de stervende: „Gij hebt een zware taak. Doch zie slechts op den Heer, dan zal Hij u altijd bijstaan en het u aan niets laten ontbreken. Ik hoop, dat gij een goede leeraar blijft en hen, die u zijn opgedragen, in het harte omdraagt. De Heer zegene u,” enz.

Thans trad zijn vrouw dichterbij en zeide: „Uwe zonen zijn nog niet gezegend.” Toen zegende hij hen in de handen der moeder, legde zijn hand op hare gevouwen handen en sprak: „De Heer, uw God, late u wassen en gedijen te Zijner eere en velen menschen tot heil en zaligheid.” Na een kleine pauze vroeg zijn vrouw hem, of hij haar voor zijn zonen nog niet een afscheidswoord had op te dragen. Hij dacht een oogenblik na en zeide toen vast en beslist: „Blijft bij Gods woord en oefent u daarin en volhardt in uw beroep, en verwondert u niet dat de goddeloozen naar goed trachten.” Na zijn dood vonden zijne zonen den hun onbekenden spreuk in een der Apocriefe boeken, n.l. in het 11de hoofdstuk van het boek van Jezus Sirach (vers 20).

Thans zag hij neer op de schare zijner huisgemeente, zijner mede-arbeiders, zijner groote en kleine verpleegden, die tot nu toe zonder een enkel geluid te geven gewacht hadden. Geen van zijn lichamelijke zonen mocht aan zijn sterfbed staan. In de plaats daarvan was hij, zooals zoo dikwijls in zijn leven, omringd door een groot getal van zijn geestelijke zonen. De een na den ander trad nu dichterbij. Eerst kwamen de leeraren en meesters, waarvan er in den loop der jaren bij de honderd door zijn huis gegaan waren. Velen hunner legden nog eens, voordat hij hen zegende, een gelofte in de hand des stervenden af, om het Syrische Weeshuis ook na zijn dood trouw te dienen. Elk hunner, zooals ook aan de dichterbij tredende pleegkinderen daarna, gaf hij zijn zegen, en hij zeide daarbij telkenmale, als bij een bevestiging, een woord dat zóó sloeg op dezen toestand en paste bij het karakter van wien het betrof, dat het scheen, alsof het na rijp overleg juist zóó voor hem was uitgekozen. Het had dikwijls den schijn alsof hij met helderen adelaarsblik in de verre toekomst las, om een ieder zijn weg vóór te teekenen. Het Woord Gods, waarin hij zijn leven lang, als weinigen, thuis was geweest als in het ware tehuis van zijn ziel, stroomde in dit uur vloeïend over zijn lippen. Dát heet toch in waarheid in en voor het Woord Gods leven, als zelfs op het uiterste, vlak voor den dood, waarin geen tijd tot nadenken meer is, de gouden bron van het Woord Gods niet ophoudt te vloeien, doch rijkelijker vloeit dan ooit! Man na man, jongeling na jongeling, kind na kind trad aan zijn bed, knielde neder en ontving den laatsten zegen van den stervenden vader.

Toen allen langs hem heen gegaan waren, richtte de leeraar Bauer, namens al de huisbewoners, woorden van dank tot hem voor al zijn liefde en trouw, en voor zijn kostelijke verklaring van het Woord Gods, terwijl het hem nooit te veel was, en verzocht hem om vergeving voor allen die ongehoorzaam waren geweest. Toen hief hij nogmaals zegenend zijne handen op, legde

ze op het hoofd van de dichtst bijstaanden en sprak nog vele treffende woorden uit over allen. „Kinderen,” zoo zeide hij onder anderen, „blijft slechts in Gods school! Loopt Hem niet weg! Ziet, uit al degenen, die van ons zijn weggelopen, is niets geworden. Van allen, die van den Heer wegloopen, zal nooit iets terecht komen. Daarom, blijft op Gods wegen! Doet, zooals ik gedaan heb. Niet dat ik zonder gebreken was. Want er is niet een, die niet aan de zonde onderworpen is. Doch dit zeg ik u: volgt den Heiland na, er mag komen wat wil; dan zult gij uw leven lang gelukkige en tevreden menschen zijn.”

Na een wijle, terwijl hij adem schepte en allen doodstil waren, ging hij voort: „Als men oud wordt, zou men rust willen nemen. Doch dat is niet het ware. Trouw voortwerken, ook dan, als men oud wordt, — tot den laatsten ademtocht! Als de Heer iemand rust wil geven, dan geeft Hij haar; dat ziet gij thans aan mij. In den hemel,” ging hij nadenkend voort, „is er óók wel een arbeid — maar het is toch nog heel iets anders dan hier!”

Tot zóólang had hij zich met groote wilskracht rechtop gehouden. De zegenbeden waren hem, terwijl zij ver over het uur geduurd hadden, zichtbaar zeer moeilijk gevallen. Doch hij spaarde zich *nooit*, waar de plicht hem riep. Het was de laatste maal dat hij de menschen vóór zich had, en hij werd er toe gedrongen, in zijn laatste woorden tot hen nog éénmaal zijn innigste smeekingen en zijn ernstigste vermaningen te leggen. Daarom was van den aanvang van dit uur alle moêheid en onklarheid verdwenen. Met verwonderlijke helderheid en frischheid had hij gesproken. Hij was „in dienst” tot aan zijn laatste minuut. Als een ten doode toe gewond krijgsman het niet opgeeft, maar voortstrijdt totdat hij gevallen is, zóó heeft ook hij zelfs stervend de wapenen niet neder gelegd, doch is arbeidend, vermanend, zegenend, den helm des heils op het hoofd, het zwaard des Geestes in de hand, de voeten geschoeid met de bereidheid des Evangelies, uit dit leven gescheiden. Zóó hield hij trots groote lichaamszwakte vol, totdat hij alles gezegd had, wat hij voor allen en voor elk afzonderlijk op het hart had. Toen hief hij nog éénmaal de handen omhoog, richtte zijn oogen ten hemel en prees de genade van Hem, die hem tot hiertoe kracht gegeven had met het woord, dat in Johannes 17 : 4 geschreven staat: „Ik heb voleindigd het werk dat Gij mij gegeven hebt om te doen!”

Daarop zonk hij zeer afgemat in het kussen terug. Het was avond geworden, en boven den Olijfberg keken voor de laatste maal in zijn leven de torens, door het avondrood verguld,

in zijn ziekekamer naar binnen. Want de nacht, die thans aanbrak, was de laatste zijns levens.

De dokter had beslist verklaard, dat de zieke den morgen niet meer beleven zou. In den nacht kwam geen slaap meer in zijn oogen. Hij had grooten ademnood en leed zeer, maar geen enkele klacht kwam over zijn lippen. Daarentegen verzocht hij, wjl hem het spreken te moeilijk werd en men hem ook niet meer verstond, dikwijls om papier en potlood, om te schrijven of te dicteeren, wat hem echter niet meer gelukte. Hij scheen namelijk nog een opdracht aan de volwassen verpleegden op het hart te hebben, die hem des zomers door ongezeggenheid veel smart bereid hadden.

Het bepaald verwachte einde vond niet plaats in den nacht. Hij beleefde den Zondagmorgen rustig en met helder bewustzijn. Helder was het hem vóór alles, dat hij op dezen Zondag den eeuwigen Zondag zou ingaan. De eerste morgen, waarop hij vóór 46 jaren in Jeruzalem ontwaakt was, was óók een Zondagmorgen geweest. Op dezen laatsten zou hij inslapen, om in het Jeruzalem dáárboven te ontwaken tot de eeuwige vreugde. Ook een laatste, aardische vreugde was hem nog op dezen Zondagmorgen beschoren. Dadelijk na ontvangst van de eerste berichten van den bitteren nood van duizenden Armenische weeskinderen, had hij onmiddellijk de opdracht gegeven, het Syrische Weeshuis voor hen open te stellen. Het Bestuur in Keulen had eerst gearzeld. Doch ten slotte had het verder geen weerstand kunnen bieden aan den aandrang, vol geloofsvertrouwen, van den ouden vader Schneller. Twee brieven van zijn zoon in Keulen, nl. één uit Stettin van de Feestweek en één uit Keulen, kwamen op zijn sterfdag aan, en meldden het besluit van het Bestuur, dadelijk een groot aantal Armenische weezen op te nemen. De brieven werden aan den stervende voorgelezen. Toen lichtten zijne oogen nog eenmaal helder op, en hij zeide: „Ik heb het geweten, dat het zóó zou komen, — ik ben er heel blij om!”

Zóó knoopte het eind zijns levens, vol van beloften, zich aan het ver terugliggend begin in het Heilige land aan. Zooals hij eens op de middaghoogte van zijn leven zijn Huis voor de *Syrische* weezen geopend had, mocht hij het stervend voor de *Armenische* weezen openen, en mocht hij, bij het zinkend avondrood van zijn pelgrimstocht, in het morgenrood zien van een nieuw groot hoofdstuk in de geschiedenis van het door hem gestichte Syrische Weeshuis!

In Jeruzalem, uit welks voorstad zich op dezen morgen veler blik richtte naar den toren van het Syrische Weeshuis, om te zien of de rouwvlag misschien reeds was geschen, hield men op datzelfde uur in de Deutsche kerk godsdienstoefening. Ds. Hoppe

Transport van Armenische weezen van den Euphraat en Tigris naar het Syrische Weeshuis te Jeruzalem.

bad met de verzamelde gemeente dat, als het den Heer behaagde, Hij Zijn knecht nog zóó lang in het leven behouden mocht, totdat zijn reeds op de Syrische kust vertoevende, uit Duitschland teruggekeerde zoon Theodoor zou zijn aangekomen.

Doch de Heer had anders besloten. Tegen den middag bemerkte men, dat het op het einde liep. Meermalen sprak de stervende, als in gedachten verloren, vóór zich heen. Zoo fluisterde hij: „De godvreezende wandelt des daags voor God, en des nachts is hij nog bij Hem. Dat is een heilig leven!” Tot Adama, het meisje dat hem aan zijn bed bediende, zeide hij: „De Heer schenke u vreugde. Houd u op paden van vrede!” En toen zij zich weder in grooten getale om hem heen verzamelden en weenden, daar het einde nabij was, sprak hij: „Niet weenen! De Heer blijft bij ons, bij u in de zichtbare, bij mij in de onzichtbare wereld.”

Het was ware balsem voor hem, als hem zijn vrouw, of die om hem heen stonden, liederen over het hemelsch Jeruzalem of woorden uit de Heilige Schrift opzeiden. Een der laatste woorden, die hem werden toegeroepen, was Simeon's zwanenzang, waarbij hij bevestigend met het hoofd knikte: „Nu laat Gij, Heer, uw dienstknecht gaan in vrede naar uw woord, want mijne oogen hebben Uwe zaligheid gezien!” Zijn vrouw vroeg hem nog: „Lavater zeide vóór zijn heengaan, dat hij de zijnen na zijn dood onzichtbaar omzweven zou en hun gedachten van troost en van rust in het hart zou doen vloeien. Geloofst gij aan zulk een geestes-verbinding na den dood?” Doch de man, die altijd nuchter bij datgene bleef, wat de Schrift zegt en geen schrede verder ging, antwoordde rustig en vriendelijk: „Dat zullen wij maar aan den Heer overlaten!”

Thans voelde hij, dat het einde naderde. Met een innigen blik reikte hij zijn vrouw de hand ten afscheid. Zij greep de reeds koud wordende, lieve hand, die haar zoovele jaren trouw geleid en gesteund had. Nog een kort woord van dank over en weer voor al de liefde en trouw, — daar was reeds de geest ontvloten, zacht en stil, zoodat de omstanders het in het eerst in het geheel niet bemerkten! Het was drie uur in den namiddag, den 18den October. Tot de laatste minuut was zijn geest helder gebleven. Hij was eigenlijk niet ingeslapen, doch wakend overgegaan uit het aardsche leven in het hemelsch Jeruzalem. Het was een genadevolle overgang naar het Vaderhuis, dien de Heer hem bereid had. Midden uit den arbeid weg, zonder aardschen rustavond, waarnaar hij nimmer verlangd had, heeft de Heer Zijn trouwen dienstknecht als met een Elias-wagen naar huis gehaald. Zonder lang ziekbed, zonder veel krankheid en stelselmatig verval van lichamelijke en geestelijke krachten, mocht hij van het tooneel van zijn dagelijkschen arbeid weggijlen, aan de zon gelijk in het Heilige land, die in October óók geen schemering meer kent, doch uit den vollen dag in al haar gloed en pracht onder den horizon zinkt, om in een andere wereld verder te lichten. Zóó zegt de Heiland van de zijnen: „Dan zullen de rechtvaardigen schijnen als de zon in het rijk huns Vaders.”

En daar stonden zij dan om zijn bed, waarop het dierbare lijk! Zijn vrouw hield nog zijn hand vast, terwijl hij zelf reeds was weggeïjd, en zij konden het ter nauwernood begrijpen en gelooven, dat hij gestorven was. Doch langzamerhand werd het nog schoon-roode gezicht bleek, en de heete tranen van de omstanders, die geen woord waagden te spreken, riepen hem niet meer in het leven terug!

Dat was het groote, voor alle aanwezigen lang naklinkende „amen” op een 77-jarig, lang aan den Heer Jezus Christus gewijd leven, waaraan zich de genade des Heeren verheerlijkt

had tot aan de laatste stonde! In het geheele Huis was het als na een aangrijpende godsdienstoefening: niet slechts tranen en rouw, doch ook als het ware een stil lofgezag over de genade Gods, een Hallelujah onder tranen over de zaligheid van het huiswaarts gaan der Christenen, en bij allen een diep besef, dat zij iets groots en heerlijk beleefd hadden, wat God iemand niet te vergeefs laat beleven!

Thans weerklonken ook de treurgeluiden van den toren van het Weeshuis in doffe, afgebroken tonen, en de rouwvlag zonk langzaam halfstok neder. Toen wist men ook in Jeruzalem, dat de lieve, oude vader Schneller ingegaan was tot de vreugde zijns Heeren.

En onderwijl de vader in grooten vrede was heengegaan, verwijde reeds zijn oudste zoon Theodoor op de Syrische kust in Beirut, waar de ontslapene eens zijn eerste weezen verzameld had. De quarantaine, wegens de cholera in Port-Saïd ingesteld, had hem op de terugreis uit Duitschland genoodzaakt, met zijn familie den omweg over Athene en Smyrna te nemen, waardoor een kostelijke acht dagen verloren waren gegaan. Wel berichtte hem uit Keulen een telegram de zware ziekte zijns vaders, maar alle wenschen en verlangens, om snel naar huis te komen, konden den loop der stoomboot geen vleugels geven, haar afvaart niet bespoedigen.

Anders worden in het Heilige land de dooden, zooals men uit de geschiedenis van Goeden Vrijdag weet, dadelijk op den sterfdag begraven. In October, de heetste maand, is dit dubbel noodig. Ditmaal werd echter een uitzondering gemaakt. Had geen der zonen den vader de oogen mogen toedrukken, zoo zou dan ten minste een dezer hem grafwaarts geleiden. Door aanwending van ijs en medicinale middelen gelukte het, het lijk drie dagen lang frisch te houden.

Dinsdagsmorgen kwam de zoon te Jeruzalem aan. In diepen rouw begroette zwijgend het Huis zijn nieuwen Director; weenend ontving de grijze moeder haar zoon. Zij gingen te zamen de kapel in, waar het lijk op de baar lag.

Daar lag dan de goede vader vóór het altaar, waarbij hij in het leven zoo dikwijls gestaan had! Hij zag er uit als een slapende, zooals de zijnen hem dikwijls gezien hadden, zóó onveranderd waren zijn trekken, slechts iets bleeker dan gewoonlijk. Om hem heen lagen, in vele kransen, de bloemen van het Heilige land, waarvan hij zooveel had gehouden.

En boven het altaar zag van uit de hoogte groot en majestueus op den stillen doode neer het heerlijke altaarschilderij, dat eens de vrienden in München tot zijn groote vreugde daar hadden laten

Altaarschilderij „Hemelvaart” in de Kapel van het Syrische Weeshuis.
Geschilderd door Prof. L. Thiersch, op initiatief van den deken Kahl in
München door vrienden aldaar geschonken.

plaatsen: de ten hemel varende Heiland, die door de discipelen op den top des bergs vol verlangen wordt nagezien. En de afbeelding sprak een troostrijke en heerlijke taal boven het aangezicht van den vredig slapenden doode, want het sprak van hoop en van eene hemelvaart, die de Heer ook aan Zijne discipelen beloofde met de woorden: „Waar Ik ben, daar zal ook mijn dienaar zijn!”

Woensdag, den 21sten October, verzamelde zich een groote menschenmenigte in het Syrische Weeshuis. Aanwezig waren het geheele Huis, een groot aantal der vroegere verpleegden, de Duitse Gemeente, vele vertegenwoordigers der Engelsche en der Tempelaarsgemeente en de vertegenwoordigers van verschillende Consulaten, om deze patriarchale gestalte der Evangelische zending in het Heilige land het laatste geleide te geven. Doch verreweg de meesten van de opgekomenen behoorden tot de kinderen des lands. De Gemeente van Bethlehem, en vooral ook die van zijn geliefd Bethschåla, waren in grooten getale opgekomen. Ja, zelfs het fanatisme, dat zéér hoog gespannen was gedurende het geharrewar destijds in Armenië, trad ten aanzien van dezen doode terug. Want er verschenen niet alleen een menigte van Mohammedaansche Fellachen, doch ook vertegenwoordigers van de Turksche regeering en van de hoogste Mohammedaansche overheden. De onbaatzuchtigheid, waarmede de gestorvene meer dan 42 jaar lang onder hen geleefd had, en nooit het zijne, maar altijd hun bestwil had gezocht, had hunne harten zóó getroffen, dat zij op dezen dag zich moesten buigen voor de hoogere macht der christelijke liefde. Thans, nu hij stil op de baar lag, scheen allen een en hetzelfde gevoel te bezielen: hij heeft niet den Christenen alléén, hij heeft ons allen toebehoord!

In de kapel lag het lijk van den afgestorvene in de open kist; om hem heen de bloemen van het Heilige land, die dankbare liefde had aangebracht. Nog lag de eerwaardige gestalte als in den slaap. Zilveren haren vielen om het gegroefde voorhoofd en getuigden er van, dat hij van den last en de hitte des daags zijn rijkelijk deel had gekregen.

Het muziekcorps, waarnaar hij des Zondags zoo gaarne geluisterd had, speelde de melodie: „Waar vindt eerst de ziel haar tehuis, hare rust?” Ondertusschen trad de familie in de kapel, door een talrijke gemeente gevuld. De grijze weezenmoeder, de oudste zoon en de overige familieleden traden nog eens aan de open kist, om afscheid te nemen. Daarop werd de kist gesloten, terwijl de gemeente het lied aanhief:

Christus is mij ten leven;
 't Sterven is mij gewin;
 'k Heb mij geheel Hem gegeven
 'k Ga d' eeuwige rust met Hem in!

Het muziekcorps van het Syrische Weeshuis.
In het midden wijlen Director L. Schneller en links de tegenwoordige Director Ds. Th. Schneller.

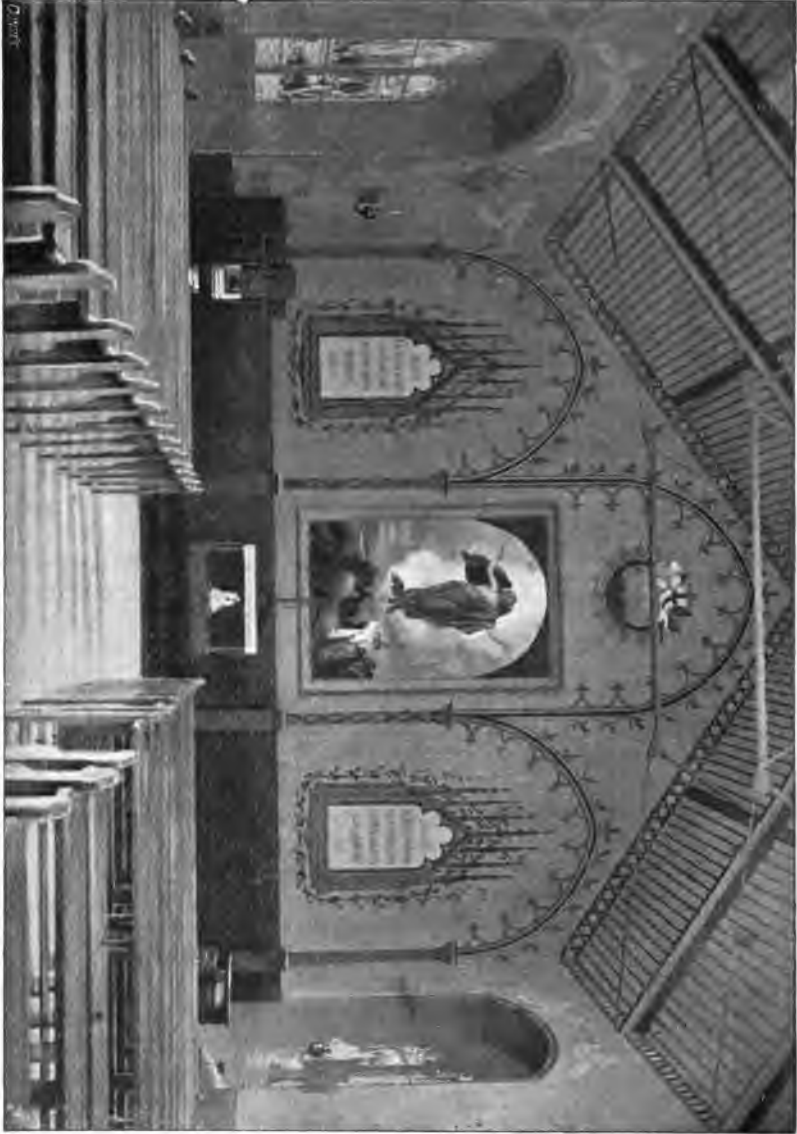
Daarop trad Ds. Hoppe voor het altaar en hield een aangrijpende toespraak tot de achtergeblevenen en de geheele Huisgemeente, die aan het einde met de vermaning werd besloten: „Denkt aan uwe leeraren, die u het Woord Gods geleerd hebben! Ziet op hun einde en volgt hun geloof na! Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde tot in alle eeuwigheid!”

Daarop zette zich de groote stoet in beweging, Twaalf Kawassen in de bekende uniform en eenige officieren van het Turksche stadsbestuur gingen als eeregeleide voorop. De dragers, met witte sjerpen bekleed, waren vroegere verpleegden van het Syrische Weeshuis. Zij wilden het zich niet laten ontnemen hun lieven vader ter ruste te dragen. Van den toren gaven in doffe slagen de weemoedige tonen der „Keizerklok” den doode het laatste uitgeleide.

Het was een heete Octoberdag en de weg duurde een uur lang. Velen der vroegere verpleegden hadden wel den dringenden wensch geuit, hun vader op het terrein van het Syrische Weeshuis, als de hem passende rustplaats, bij te zetten, b.v. in een der oud-Israëlietische rotsgraven. Doch dat kon, volgens de Turksche wet, niet worden toegelaten. Zoo trok dan de stoet nog eens de stad Jeruzalem langs; langs de Jaffapoort, door welke hij eens voor het eerst de stad betrad; voorbij de Herodiaansche torens Phasaël en Hippikus, onder welke schaduwen hij eens zijn eerste woning in Jeruzalem had opgeslagen; naar buiten naar het kerkhof der Evangelische Christenen op den „berg Zion.” Rechts en links sloten zich op den langen weg steeds nieuwe rouwdragenden in de schilderachtige kleeding van het Heilige land aan.

Buiten op den hooggelegen doodenakker van den Zion, die zoo vreedzaam uitziet op de Rephaïm-vlakte en de Kerstnachtsbergen van Bethlehem, was het graf gegraven, — onder de vensters van de Engelsche school, waarin hij eens in zware en donkere tijden na de aanvallen der roovers een toevlucht had gevonden. De Engelsche Bisschop had zijn wensch te kennen gegeven, dat het graf naast de Bisschopsgraven zou worden gedolven. Doch de familie wilde liever den vader naast de zijnen, die hem vóórgingen, zien begraven. Het is toch terecht een reeds tientallen van eeuwen oude wensch van piëteit, dat de familieleden in de graven bij elkander liggen, opdat, die in het leven vereend waren, ook in den dood niet gescheiden zullen zijn. Zoo was dus een graf aan den oostelijken muur van het kerkhof, naast dat van zijn zoontje Benoni en van zijn kleinkind Gerhard, in orde gebracht.

Bij het graf aangekomen, hief de treurende gemeente het lied aan: „Jezus is mijn toeverlaat.” Daarop volgden de Duit-

De kapel in het Syrische Weeshuis.

sche toespraken van Ds. Hoppe en van den hulpprediker Sewing en de Arabische van Ds. Bschara Kanaän uit Betschala, namens de oud-verpleegden en de inlandsche Gemeenten, en eindelijk die van den koopman Habib Sarruf uit Jaffa, eveneens in naam van de oud-verpleegden.

Deze grafreden waren allen wel waard om medegedeeld te worden, doch de beperkte ruimte noodzaakt ons, ons alleen bij die van Ds. Hoppe te bepalen, welke woordelijk aldus luidde:

„Geliefde rouwdragenden in den Heer! Vóór wij afscheid nemen van het dierbaar omhulsel van den ontslapene en het in de aarde laten zinken als zaadkorrel voor de zalige opstanding der rechtvaardigen, willen wij drie Godsworden laten hooren, welke een licht in het leven waren van hem, die naar huis ging. — Op het eerste wijst de dagtekst van zijn sterfdag, dien wij in den 84sten Psalm vinden. Hij geeft ons den levensgang van den gestorvene weer en luidt:

„Welgelukzalig de menschen, wier sterkte in U is, in welcher harten de gebaande wegen zijn; als zij door het jammerdal gaan, stellen zij Hem tot een fontein; ook zal de regen hen gansch rijkelijk overdekken. Zij gaan van kracht tot kracht; een iegelijk van hen zal verschijnen voor God in Zion.”

Het andere toont ons het wezen van den man. Wij lezen het bij den Profeet Jesaia in het 16de vers van het 28ste hoofdstuk, waar de Heer spreekt: „Zie, Ik leg een grondsteen in Zion, een beproefden steen, een kostelijken hoeksteen, die wel vast gegrondvest is. Wie gelooft, die zal niet haasten.”

Het derde toont ons het hoogte- en keerpunt in dit gezegende leven. Het is een woord des Heeren uit het 58ste hoofdstuk van denzelfden Profeet en luidt: „Breng den hungerigen uw brood en breng de armen, de verdrevenen in uw huis.”

Met weemoed in het hart, maar ook met lof en dank voor alles, wat de Heer aan hem en door hem gedaan heeft, staan wij om het graf van dezen Godsman. Zijn einde is geweest, zooals hij het zich zelf gewenscht heeft. Geen rustavond heeft hij begeerd. Midden uit zijn arbeid heeft de Heer hem opgeroepen tot de rust van het volk Gods. Hij heeft zich zelf uitgeleefd en uitgewerkt, maar niet overleefd. En toen de avond zijns levens kwam, is zijn zon niet, zooals bij zoo menig knecht Gods, achter wolken ondergegaan, doch helder en lichtend, reeds in het licht der verheerlijking stralend en nog eens de aarde zegenend. Als een arme zondaar, die slechts uit genade zalig kan worden, heeft hij op zijn sterfbed nog eenmaal beleden, heeft hij het „amen” op de belijdenis gesproken, heeft hij in het aangezicht van zijn dood in het geloof aan den verzoeningsdood van zijn Heiland de kracht gevonden, door het duistere dal zonder vreeze, door den stok en den staf van zijn Heer en Herder getroost, heen te trekken.

Als een beschrijving van zijn levensgang klinkt het Psalmwoord, dat de dagtekst van zijn sterfdag ons aan de hand geeft. Ja, als wij dit leven overzien, dan moeten wij wel zeggen; „Zóó, bij alle menschelijke zwakheid, in oprechte vroomheid des harten den Heer nawandelend en Hem voor zijne sterkte houdend, is de dierbare ontslapene door het jammerdal heengegaan, en heeft hij daar zelf bronnen gemaakt, en heeft hij de eene overwinning na de andere behaald, — een leeraar met veel zegen toegerust, een zendeling in woord en wandel, die gepredikt heeft dat de ware God in Zion is.

De evangelische doodenakker op den berg Zion. De beide kruisen staan op de graven van vader Schneller en van zijn zoon Benoni.

Van nature bezat de naar huis geroepene een krachtigen wil. Zulk een gave der natuur kan hare sterkte even goed in het neerhalen als in het opbouwen toonen. God heeft in Zijn school zijn natuurlijke gave tot een genadegave verheerlijkt. Afstammend uit een familie van die Salzburger emigranten, die naar Oud-Testamentisch voorbeeld een zoutverbond sloten, terwijl zij de linkerhand op het zout legden en met de twee opgestoken vingers der rechterhand zwoeren, liever huis en hof, goed en bloed te willen verlaten dan het Evangelie, was bij hem de trouw aan het Evangelie een erfzegen van zijn geslacht. „Die gelooft, vlucht niet”, — dit woord, dat wij dikwijls uit den mond van den afgestorvene hoorden, geeft volkomen het wezen van den man aan. Waar hij Gods belofte vóór zich had, daar hield hij onwrikbaar stand, onbuigzaam vol. Wat menschen van zijn doen en laten zeiden, bracht hem niet van de wijs. Hij wist, juist de steen, door de bouwlieden die de kennis heetten te hebben, verworpen, is de *hoeksteen* geworden, en op dezen steen moest de grondslag gelegd worden, als dit land een *heilig* land zou worden.

Zes jaar was de dierbare afgestorvene reeds in dit land geweest, naar een gelegenheid uitziende om in de groote, heilige zendingszaak den Heer te dienen, toen het oogenblik kwam, waarop God de Heer hem toeriep: „Steek af naar de diepte!” Het was een tijd, gelijkend op dien, welken wij thans beleven. Scharen van Christenkinderen dwaalden hongerig, half bevroren, zonder dak of bedekking in den Libanon rond. Uit deze ellende vernam hij het woord zijns Gods als een bevel, tot hem gericht: „Breng den hongerigen uw brood en breng de armen, de verdrevenen in uw huis.” Toen voer hij in het geloof naar de diepte af, wierp zijn net uit, verzamelde daarin de kinderen in hunne verstrooing, hulpeloosheid en ellende, en bracht hen in een huis, waar vadertrouw en moederliefde hen in verpleging nam. Dát was het keerpunt zijns levens, en met deze wending heeft zijn levensarbeid zijn hoogtepunt bereikt. Vervolgd en verdreven, met de grootste moeilijkheden kampend, heeft hij in dit werk, hem door den Heer aangewezen, volgehouden en daarmede in Zion den waren grondslag gelegd. Geen arbeid in dit land houdt meer beloften in dan die onder de jeugd. Onder hen moet de grond gelegd worden, en hij moet diep worden gelegd op den „beproeften steen, den kostelijken hoeksteen, Jezus Christus.” Daar boven op den berg heeft Hij Zijn bron van levend water gegraven, en die door het jammerdal gingen, zijn gekomen en hebben hun dorst geslecht.

Een Patriarchale gestalte — zóó leefde de afgestorvene in ons midden, en ook dáárin geleek hij op die Aartsvaders, dat God hem tot een „groot volk” gemaakt heeft. Hoevele kinderen van zijn Huis hebben niet in den loop der 36 jaren den zegen van een opvoeding naar het Evangelie met bidden en werken aan zich zelf ondervonden! Over het geheele land, en nog ver daarbuiten, men mag zeggen, over de geheele wereld, zijn zij verspreid. Wel wordt veel van hetgeen gezaaid is vertrapt, of het verdort, of verstikt, maar veel valt toch ook op *goed* land en draagt vrucht, dertigvoud, zestigvoud, honderdvoud. En wanneer wij bedenken dat van hen, die hier met het levende water verkwikt zijn, zooveel wederom aan *hunne* plaatsen bronnen gemaakt hebben voor de versmachtenden in het jammerdal, die in de diepte van hun ziel naar God, Zijn licht en Zijne genade schreien, zooals het hert hunkert naar frisch water, — o, met hoeveel zegen versierd staat dan niet dit levenswerk van dezen rechtvaardige, die thans zijn loopbaan voleind heeft, ons voor de oogten!

Nú mag hij rusten van zijn arbeid en in het nieuwe Jeruzalem de

heerlijkheid genieten! Het laatste woord, dat ik hem op zijn sterfbed bij het scheiden na het Heilig Avondmaal mocht toeroepen, was:

Hoe zal 't zijn, hoe zal 't zijn,
 Als in Salem ik verschijn,
 In de stad met gouden straten,
 Heer, mijn God, *ik* toegelaten!
 Wat zal dát een vreugde zijn!

Wij, leden van de strijdende Kerk staan ondertusschen nog in den strijd, maar wij zien vol van verlangen uit naar overwinning en vrede en zaligen triomf, en zóó zingen wij het lied der pelgrims, dat op dien berg daar zoo vaak als zondagsgroet over de aardsche stad daar beneden heen klinkt:

Jeruzalem, gij hoog gebouwde stad,
 Ach, toefde ik reeds in u!
 Mijn smachtend hart dan ruste en vrede had,
 Verlangend, brandend nu!
 Ver boven berg en dalen,
 Hoog boven 't veld, met vaart
 Zweeft het naar uwe palen,
 IJlt het u toe van d'aard!

Hij is nu niet meer een gevangene Zions, zijn mond is vol lachens, zijn tong vol roemens, met vreugde brengt hij zijne garven, en met de duizend maal duizend verlost des Heeren stemt hij aan het Hallelujah: „De Heer heeft groote dingen aan ons gedaan, dies zijn wij verblijd!” Amen!”

Aan het slot der plechtigheid speelde het muziekcors nog eens de melodie: „Hoe rusten zij zoo zacht!” De klanken klonken plechtig op naar het oude „graf Davids”, en af naar de zwart geworden rotsen van het dal Benhinnom, terwijl de rouwdragenden stil uiteen gingen.

En de weezen stonden treurend rondom den grafheuvel huns vaders. Ja, thans waren zij in waarheid weezen geworden! Zij wisten, anderen zouden zich trouwhartig hunner aannemen. Maar het was de *eerste* liefde niet meer, die hun het Huis gesticht had!

En toch, *niet* arm trokken zij weg van het graf! Want zulk een graf te hebben, is niet een teeken van armoede, maar van rijkdom. Zij hadden zijn leven gezien, een leven van navolging van Jezus, Wiens voornaamste moeite geweest was en arbeid. Maar zij hadden ook zijn sterven gezien, en het was de machtigste en meest aangrijpende prediking van de zaligheid en de heerlijkheid van ons evangelisch Christengeloof geweest, die zij als een schat mochten medenemen in het leven. En menigeen onder hen heeft daar op het graf de stille gelofte afgelegd, die

een Arabisch man, een der oud-verpleegden, destijds aan het Bestuur in Keulen geschreven heeft:

„God heeft ons, Arabische Schnellers-kinderen, door den dood van onzen dierbaren vader Schneller zwaar getroffen! Eerst daardoor zijn wij in waarheid weeskinderen geworden! Wij leefden vroeger met opgericht hoofd en zonder zorg onder al de inwoners van Jeruzalem. Want wij waren trotsch op een Patriarch, die voor ons zoowel geestelijk als lichamelijk zorgde en voor een elk onzer hart gevoelde. God vergelde hem al het goede dat hij aan ons, arme weezen, gedaan heeft, duizendvoudig! Hij schenke hem een plaats onder de vier-en-twintig oudsten voor Zijn troon! God stelle u voor ons en ons land ten zegen, opdat het werk, 36 jaren geleden begonnen, verder groeie en toeneme tot lof van Zijn heerlijke genade. Zoals de Aartsvader Jakob zijn zonen vóór zijn dood gezegend heeft, zoo heeft ook hij op den laatsten avond zijns levens al zijn lichamelijke en geestelijke kinderen gezegend met hand-oplegging. Wij zullen deze laatste bijeenkomst aan het sterfbed van onzen dierbaren vader Schneller nooit vergeten! Dat zal ons steeds tot een heilige aanmaning blijven om, Gemeente uit zijn oud-verpleegden, aan het Woord Gods dat hij ons geleerd heeft, vast te houden, zijn vromen wandel na te volgen en trouw te blijven tot in den dood, zooals hij.”

Wel plant de liefde elk jaar op het dierbare graf op den berg Zion bloemen, die met elken zomer weder verwelken. Doch de schoonste bloemen, die nooit verwelken, n.l. die van den onvergankelijken levensboom, welken hij zelf daarop geplant heeft, zijn de toenemende scharen van evangelische mannen, vrouwen en gezinnen uit het Arabische volk van het Heilige land, die door zijn werkzaamheid en de gevolgen er van, den Heer werden toegevoerd en nog toegevoerd worden.

Ook in Europa werd er veel over hem getreurd. Door de geheele Evangelische Kerk van Duitschen tongval ging groote treurigheid, toen de dood van den ouden „vader Schneller” bekend werd, wiens naam onafscheidbaar scheen van het toenmalig werk van de Evangelische Zending in het Heilige land. Tienduizenden, die zijn naam met den grootsten eerbied noemden; die door zijn rustelooze en nederige werkzaamheid warm waren geworden voor de bearbeiding van het Heilige land; die hem veelal niet van aangezicht gekend hebben en tóch van hem hielden, ja hem als een vader vereerden, stonden in den geest treurend mede aan zijn graf, toen juist op den dag van zijn begrafenis de nieuwsbladen zijn afsterven meldden. In Halle werd van den kinderkerkdienst een afzonderlijken rouwdienst gemaakt, in welks midden het door het Syrische Weeshuis geschonken vaandel omfloersd stond. En van tallooze zijden uit alle kringen, hoog en nederig, kwamen in Keulen en in Jeruzalem brieven in, die het uitspraken, dat de sporen van zegen van

dezen ootmoedigen, nederigen, trouwen dienaar van Jezus Christus ook tot ver in het Westen waren doorgedrongen. En velen stemden in met het woord, dat hem zijn vriend, de Superintendent Schaaf te Posthausen in Oost-Friesland, heeft nageroepen: „De afgestorvene heeft zijn tijd en kracht in dienst van den Heer opgeteerd, en de Heer heeft aan hem vervuld Zijn Woord in Psalm 92 : 13—16, dat ik in den geest als een krans op zijn graf op den heiligen berg leg.”

Een rijk en veelbewogen leven is afgesloten. Hij is de baanbreker geweest op steenachtigen bodem met veel struikgewas in heeten zonnebrand. Hij heeft bronnen opgegraven in het dorre land, om het dorstende volk te drenken. En het is hem gelukt boven bidden en denken, zoodat zijn aandenken gezegend wordt in alle deelen der aarde, en zijn naam met de geschiedenis van het Heilige land onverbrekkelijk zal blijven saamverbonden. Dat is de vrucht van die oprechtheid en waarheid, die niet veel kunstgrepen zoekt, niet naar hooge dingen tracht, maar in eenvoud naar boven ziet en, door de liefde van Christus gedreven, in getrouwheid van geweten en zelfverloochening haren plicht vervult. Wij echter, die hem nastaren, willen beloven, de erfenis, die hij ons heeft achtergelaten, zorgzaam te bewaren en trouw te onderhouden, opdat ook wij eens het woord hooren, dat wij, de goddelijke genade ten prijs, op zijn grafsteen mogen schrijven: „Welaan, gij vrome en trouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, — over veel zal ik u zetten!”

Zijn lichaam echter rust op den „Zionsberg” in de aarde van het geliefde land, dat al zijn denken, zorgen en bidden heeft toebehoord. „Zijn hartewensch,” zegt Dr. Bartels in Dortmund (voorheen in Jeruzalem), is vervuld: zijn lichaam rust in het Heilige land, dat hij ten zegen werd. De Patriarch van de Evangelische Zending in Palestina heeft hetzelfde dooden-leger als de Patriarchen van Israël.” En de Superintendent Matthes in Colberg voegt er bij: „Toen de Patriarchen in Palestina's bodem rustten, was het land voor Gods volk gewonnen. Ook nu moet het graf van dezen Patriarch een nieuwe rechtstitel worden op de verovering van het Heilige land. De doodspalm, Psalm 90, sluit niet te vergeefs met het smeeken om nieuwen zegen op onzen arbeid: „Bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja, het werk onzer handen, bevestig dat!”

Rustige levensavond en naar het Vaderhuis: dit hoofdstuk, dat ik thans eindig, mijn lezer, zal ook voor u en voor mij eens worden opgeslagen, en het zal als het laatste en gewichtigste hoofdstuk van ons leven in het boek Gods staan. Hoe zal het van ons luiden? Van dit gezegend sterfbed zullen wij afscheid

Het graf van „vader Schneller” op den berg Zion.

nemen met het gebed van dien Profeet uit den grijzen voortijd, die op het gezicht van een groote menigte oprechten — Jakobszaad — uitriep: „Van de hoogten der steenrotsen zie ik hen, en van de heuvelen aanschouw ik hen. Mijn ziel sterve den dood des oprechten en mijn einde zij gelijk het zijne.” (Numeri 23 : 9, 10).

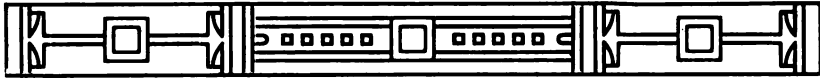
Hiermede besluit ik dit leven, dat eens in Erpfinden, in het stille Alpdorpje, begonnen en daar boven op de hoogten Jeruzalems, na een rijk gezegend dagwerk, voleindigd werd. Zijn gedachtenis blijft onder ons in zegen. Hij heeft, als vóór tientallen van eeuwen Abraham, in dit land boomen geplant en gepredikt van den naam des Heeren. Hij is, evenals deze, door het geloof een vreemdeling geweest in het beloofde land, verwachtende een stad, die een grondslag heeft, welks Bouwmeester en Schepper God is.

Schneller heeft óók zijn zonden en gebreken gehad. Daarvan heb ik gezwegen. Het ging niet, dat de zoon den vader, die in het graf ligt, het zondenregister schreef. En deze zoon zou ook niet veel te zeggen hebben gehad. Waar Schneller gedwaald heeft — dat mag gerust gezegd worden — heeft deze waarachtige Christen het gedaan met de bedoeling, naar zijn beste weten en geweten de zaak zijns Heeren te dienen, van welke zijn geheele hart vol was van zijn jeugd aan tot aan den laatsten ademtucht zijns levens. Waar hij gezondigd heeft, heeft niemand ootmoediger dan hij Gods genade en vergeving gezocht en zich als armen zondaar doen kennen. Nederig wilde hij zelf altijd op de onderste trappen afdalen tot de nederigste dienstknechten zijns Heeren. Hij heeft zich nimmer ingebeeld, iets groots te zijn in het rijk Gods. De geschiedenis en de Kerkgeschiedenis van het Heilige land zal hem echter niet vergeten!

En als het door Gods genade eens daartoe komt — waarnaar hij zoo vurig heeft verlangd en waarvoor hij zoo ernstig heeft gebeden — dat er weder door het geheele land een Evangelische, zuiver op het Woord Gods gegronde Kerk van Christus opbloeit; wanneer Jezus' naam weder wijd en zijd bekend is geworden, zooals in de dagen van ouds, op de hoogten van Judea en Galilea en Samaria; wanneer de klokken roepen van het eene einde van het Heilige land tot het andere, — dan zullen de verre nakomelingen misschien dankbaar ook bij zijn grafsteen staan en met dankbare instemming het grafschrift lezen, dat het Bestuur, op voorstel van zijn Vice-Voorzitter, Ds. Gräber in Witten, daarop heeft laten plaatsen:

*„De leeraren zullen blinken als de glans des uitspanfels,
en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos
en eeuwiglijk.”*

DANIEL : 12, 3.

Magdalene Schneller, geboren Böhringer.

KINDERJAREN.

ESCHENBACH, zóó heet het stille dorpje, in 't welk *Magdalene Böhringer* haar jeugd heeft doorgebracht. Wel was zij er niet geboren, maar in het dorpje Bezgenrieth, op 1 Januari 1821, 't welk er slechts een paar mijlen van verwijderd ligt. Doch reeds op haar tiende jaar trokken haar ouders naar deze nieuwe woonplaats.

Eschenbach is een vriendelijk gelegen dorp aan den voet van de Schwabische Alp, in de nabijheid van de stad Göppingen. Onze afbeelding (bladz. 222) laat het ons zien, verscholen

tusschen schaduwrijke boomen en boomgaarden, en de eenvoudige dorpskerk, die in den beginletter is afgebeeld, is het Godshuis, waar het kind haar eerste heilige indrukken ontvangen heeft. Een dartelende beek ruischt in de dichte schaduw van hooge „esschen” langs het dorp. Aan haar fluisterende oevers heeft de kleine Magdalene dikwijls geluisterd naar het gezang der vogels en in onschuld gespeeld. Groene bergweiden, vruchtbare boomgaarden, schoone dennen- en andere bosschen liggen in liefelijke afwisseling om het dorp heen, dat uit den omtrek van menige kerktoren een vriendelijken buurgroet ont-

vangt. In het Zuiden verheffen zich de bergen der Schwabische Alp. Hooge, steile rotswanden, de Fuchseck-rotsen, die wij later in het Dagboek nog dikwijls zullen ontmoeten, kijken, blinkend als een breed, wit voorhoofd, neer op het dorpje boven uit de donkere boschhoogten van het dichtbijzijnde gebergte. In het Noorden heft, nauwelijks twee mijlen verwijderd, de Hohenstaufen trotsch het hoofd omhoog, er met zijn koninklijke kruin uitzierende als een onvergankelijk gedenkteeken van het geweldige keizersgeslacht, dat eens daarboven gehuisd heeft en door ridderlijke daden en krijgstochten in Duitschland, en tot ver in het Heilige land, de halve wereld in beweging heeft gebracht.

In deze kleine, van het groote verkeer verwijderde wereld, toch zoo vol van herinneringen, werd Magdalene groot. Blijde opende zich haar kinderlijke geest voor de schoonheden der haar omgevende natuur, waarvan zich in haar Dagboek vele beminnelijke trekjes bevinden. Doch vroeg ook opende zich haar hart voor de stemmen uit een hoogere wereld en volgde het de sporen van gunst en genade van God, die in den morgen van elk menschenleven zoo vriendelijk kunnen trekken en lokken naar het ware tehuis in God.

Over hare kindsheid heeft zij zich zelve uitgesproken in haar Dagboek, dat zij in haar negentiende jaar begon, en waaraan wij het volgende ontleenen:

„Ik werd 1 Januari 1821 in Bezgenrieth geboren. Nog vóórdat ik tot de school werd toegelaten, ontving ik de eerste indrukken van den godsdienst door mijn ouders, welke indrukken als kiemen in mijn hart opleefden en wortel schoten. Ik had een teederen gemoedsaard; van daar dat ik ook veel deel nam in anderer smart en lijden. Zelfs den kleinsten diertjes, die ik zag lijden, zocht ik hun pijn te verzachten, — zwakjes herinner ik mij nog, dat ik een kruipend gedierte uit medelijden een wonde verbond — en thans zie ik eerst in, hoe mij daardoor het leven verbitterd werd, want er ging zelden een dag om, waarop geen kleinigheden voorkwamen, die mijne droefheid wekten; elke treurige familie-gebeurtenis, al was deze ook van nog zoo geringe beteekenis, deed mij leed. Menige traan weende ik daarover, en menige zucht drong reeds destijds uit mijn hart op tot den Vriend der kinderen, die met welgevallen hun gebabbel hoort; en mijne zuchten en kleine gebeden werden niet zelden verhoord. In het bijzonder hadden echter de destijds algemeene verwachtingen van het einde der wereld veel invloed op mijn gemoed. Een onuitsprekelijke angst maakte zich van mij meester; wakend en droomend zag ik mij en de mijnen in moordenaarshanden. Die angst gaf aan mijn leven een duisteren tint; mijn geest werd, in plaats van opgewekt, in zich zelve gekeerd, en mijn wezen nam iets geslotens aan. Daarbij werd ik streng opgevoed, en elke kleine fout werd gestraft, wat mij bij mijn groote teergevoeligheid nog meer schrik en vrees veroorzaakte.

In mijn schooljaren werd ik een weinig levendiger. Mijn geest ontwaakte van lieverlede uit zijn sluimering. Ik werd vrijer, opener, daar

mijn onderwijzers van mij hielden en ik goed behandeld werd. Met dubbele liefde hing ook ik hen aan en ik mocht bij menige gelegenheid ondervinden, dat ik tot hun liefste leerlingen behoorde. Daarbij hield ik altijd van de stilte en de eenzaamheid, onttrok mij aan de drukte van andere kinderen en las, wyl mijne ouders dit wenschten, kleine geschiedenissen, of ook wel uit den Bijbel voor.

Op mijn zevende jaar stierf een zusje, waarvan ik heel veel hield en die twee jaar jonger was dan ik. Dat was voor mij een nieuwe slag, die diep in mijn innerlijk leven ingreep. Van toen aan verlangde ook ik te sterven. Het was vaak mijn vurigste wensch, die echter niet vervuld werd. Slechts nog ééne zuster was van nu aan de gezellin mijns levens. Zij was ouder, vroolijker en levendiger dan ik, ook opener en minder teerhartig, wist het ook met de wereld en de menschen wat lichter op te nemen. Toch hingen wij met trouwe liefde aan elkander.

In mijn tiende jaar verlieten mijne ouders hun woonplaats Bezgenrieth en trokken zij naar Eschenbach, waar mijn vader logementhouder werd. Mijn onderwijzer in de nieuwe woonplaats heette Hinderer; een in zijn beroep zeer geschikte en vrome man, door wien mijn verstand en geest wakker en levendiger gemaakt werden.

Op mijn veertiende jaar vernieuwde ik mijn doopverbond. Een nieuwe, ernstige levensperiode lag thans voor mij. Ongaarne verliet ik deschool, de mij dierbare plaats, waar ik zooveel goeds geleerd en ondervonden had. Met tranen nam ik afscheid van mijn onderwijzer Hinderer en van Ds. Engel, dankte hen voor hun vele moeite en arbeid, en zij droegen mij op aan de hoede van God.

Op mijn achttiende jaar greep er een verandering in mijn inwendig leven plaats. Ik geloofde wel tot op dat oogenblik aan God; ik had Hem lief en bad tot Hem, werd ook dikwijls verhoord; maar nog nooit had ik behoefte aan een Heiland gevoeld; ik was tot nu toe mij zelve genoeg geweest, verliet mij op mijn eigen rechtvaardigheid en hield mij voor beter dan zoovele anderen. Daar bracht mij Gods Geest zoo langzamerhand tot grondig zelfonderzoek en openbaarde mij het diepe verderf van den mensch en van mijn eigen hart. Angst en zelfkwelling was er het gevolg van, totdat ik mij aan 's Heilands voeten wierp en om reiniging van mijne zonden bad. Thans werd mij de Heiland, dien ik vroeger scheen te kunnen ontberen, dierbaar, — en nog vóórdat ik het kon vermoeden klonk het woord in mij, om mij en over mij, het verrukkelijke woord: „Uwe zonden zijn u vergeven!”

Nu begon er een nieuw leven voor mij. Jezus was mij alles. Hij was als de helpende, sterkende, troostende Vriend altijd aan mijne zijde. Mijn wil werd een andere, mijn zin werd op den schat des hemels gericht. De zoetste en kostbaarste ondervindingen van genade, van vrede, van de liefde Gods werden mijn dagelijksch deel. Kortom, het was de gelukkigste tijd mijns levens!”

IN DE PASTORIE.

Met het menschenleven gaat het dikwijls juist zooals met den troosm van den Rijn. Deze is boven bij den Gotthard een klein,

onaanzienlijk watertje, dat men met geringe kracht ophouden of in andere richting leiden kan. Doch komt hij eenmaal onder in het dal, dan wordt hij sterk en eigenwillig, bruist en raast tusschen de rotsen door en werkt zich door de machtigste hindernissen in eigen richting heen, totdat hij omlaag bij Keulen en in Nederland rustig en breed voortstroomt en de groote stoombooten en lastschepen uit aller heeren landen licht en zeker op zich voort draagt.

Zóó is ook de kindsheid meestal als een onschuldig, lustig watertje, dat een ieder meent met zijn goede of slechte opvoedingskunsten zóó of zóó te kunnen leiden. Doch het watertje wast en graaft zich zijn eigen bedding, en als dan dat gewichtige keerpunt tusschen het 15de en 20ste levensjaar komt, waarin zich bij verreweg de meeste menschen, tusschen verzoeking en gevaren en aanmanende heilige stemmen in, de levensrichting voor goed vastlegt, dan is het ook menigmaal, alsof de stroom met razen en bruisen zich moet dóórkampen door krachtige hindernissen, en men weet niet, of hij den juisten weg vinden zal of ver wég zal worden gedrongen van de oorspronkelijke baan. En ook waar de gelukkigste weg werd ingeslagen, gaat het niet zonder heeten, inwendigen strijd, waarin het karakter zich onder Gods genade dóórworstelen en dóórkampen moet tegen het eigen dwaze hart en tegen de omringende wereld vol verzoeking.

Zóó was het ook bij Magdalene Böhringer. Haar Dagboek is, bij alle idyllische stilte en vredige rust van haar uitwendigen levensgang, vol van getuigenissen van een aanhoudenden, dikwijls heeten, inwendigen strijd. In zulke tijden van beslissing is het een der zichtbaarste bewijzen van een hooger hand, die ons leven leidt, als God ons met menschen in aanraking of voor langeren tijd te zamen brengt, die een sterken invloed op ons leven en onze levensinrichting verkrijgen. Men kan zulke menschen, die God ons als leidlieden ten leven op onzen weg gezonden heeft, volgen, en dan worden zij onze goede engelen. Men kan zich echter ook met opzet aan hun invloed onttrekken, en dan worden zij eens onze aanklagers.

Ook in Magdalene's leven zien wij zulke gestalten. Het ouderlijk huis had de eerste kiemen gelegd. De school, met een ook nog in het verre Jeruzalem zéér geliefden onderwijzer, had deze verder verzorgd. De bevestiging had ze verdiept, ofschoon zij in haar Dagboek getuigt: „Ik legde bij mijn inzegening de gelofte van eeuwige trouw af, zonder het eigenlijk goed te begrijpen. Doch mijn hart,” voegt zij er aan toe, „was oprecht en ik wilde den Heer met mijn gansche hart dienen.” Thans, eenige jaren later, kwam er iets nieuws bij. Een door God gezegende Pastorie,

waarin louter „engelen” woonden; waar gerechtigheid en vrede elkaar kusten; Christelijke levensernst en vroolijke opgewektheid, het geestelijke en het wereldlijke, zich in zeldzame overeenstemming de hand reikten, — voltooide het aantal heilzame invloeden, die na haar twintigste jaar op haar karaktervorming hebben ingewerkt.

Het was de Pastorie van het dorp, waarin zij woonde. Hier trad zij in 1840, voor hare verdere vorming, als huisgenoot binnen, nadat zij twee jaren te voren een andere Pastorie in de buurt wegens een zware ziekte spoedig weder had moeten verlaten. Ds. Engel en zijn voortreffelijke gade kwamen haar als ouders te gemoet; hun dochter Jette als een zuster. Hier leefde zij nu bij de „engelen” als in het hemelrijk, en op deze gelukkige jaren heeft zij haar leven lang met groote liefde en dankbaarheid teruggezien. En toch laat ons het Dagboek daarnaast in menig droevig uur van inwendigen strijd en moedeloosheid blikken, waaruit zich deze natuur, die ook een hartstochtelijke natuur kon zijn, steeds gemakkelijker en duidelijker verklaren laat. Thans geven wij weder het woord aan dit Dagboek.

1840. — Ik heb de hooge waarde van het Christendom beter leeren kennen en zie in, hoe licht zich het menschelijk hart tot het kwade laat verleiden, wanneer de noodige waakzaamheid ontbreekt. Daarom houd ik het niet voor ongeschikt, dagelijks op te teekenen wat mij al zoo voorkomt, om zelve mijne vele fouten en gebreken nader te leeren kennen en ze onder Gods genade te verbeteren.

Een krachtig gevoel voor al wat edel is, heeft mijn goede Schepper mij in de ziel gelegd. Liefde tot volkomenheid, tot wasdom in alle opzichten, is mijn hoogste wensch. Van nature heb ik een zeer ontvlambaren geest, hoewel mijn karakter meer melancholisch dan sanguinisch is. Bovendien is er een begeerte in mij, altijd met de edelste menschen in kennis te willen komen. Ik verheug mij, dat ook *mij* een beter leven wacht, waarin alle aardsche beperkingen zullen wegvallen. Hier in het ouderhuis ben ik zeer beperkt in alles en wordt dikwijls mijn wil gebogen of niet geteld. Doch ook dit moet dienen tot mijn bestwil.

April. Ik heb mijn ouderlijk huis verlaten, met de bedoeling mij verder te ontwikkelen. Ik ben thans in het huis van Ds. Engel. Hier is het leven opgewekter; er is meer verstrooiing, maar toch is dat goed voor mijne ontwikkeling. Met warme liefde werd ik door de Pastorie-bewoners opgenomen. Ds. Engel oefent door omgang, voorbeeld en verstandige grondstellingen een zeer weldadigen invloed op mijn verstand en hart uit, zoodat mijn jeugdig vuur, dat soms in godsdienstige dweperij dreigde te ontaarden, gematigd en in een heilzame richting op het practische wordt aangestuurd. Ook mevrouw Engel heeft grooten invloed op mij verkregen. Hare grondstellingen zijn rotsvast en haar geloof aan God echt. Zóó werken beiden door voorbeeld en leer, elkander van weerszijden aanvullend, heilzaam op mij in, en nooit zal het uitstekende voorbeeld van vriendelijkheid, liefde en geduld van dezen edelen man uit mijne gedachten verdwijnen. Een wereld van knoppen en bloesems opent zich hier voor mij. Wel ontbreekt het ook hier niet aan veroot-

moedigingen, door welke de Heer mij wil louteren, daar mijn hart wegens de toegenegenheid van mijn geheele omgeving en door al de loftuitingen in gevaar komt, trotsch en ijdel te worden. Doch zij zijn voor mij noodzakelijk, en het verblijf in dit huis is in elk opzicht rijk aan zegen voor mij.

1841. — 1 Januari. Met vroolijk oog kijk ik op naar den gesternden hemel, op tot U, die hoog verheven boven ons woont en troont. In Uwen naam begin ik dit nieuwe jaar, tegelijk mijn twintigste levensjaar. Heb dank, Vader, innigen dank, voor den rijken zegen van het afgelopen jaar; voor alle vreugde en leed; en dank daarvoor, dat Gij mij hebt helpen overwinnen, waar ik te zwak was. Met blijden moed beloof ik U opnieuw trouw te zijn. Ik werp mij, Vader, in Uwe armen. Mijn geheele lot is in Uwe hand. Gij moogt het in het lichamelijke, zoowel als in het geestelijke met mij maken, zooals Gij wilt!

4 Januari. Ik heb van nacht lang aan het venster gestaan en naar de sterren gekeken. Hoe heerlijk schoon is deze nacht! Hoe schoon schijnt de maan, en de sterrenhemel trekt het oog, vol tranen, naar omhoog tot den Vader der geesten, als het hart onder de zorgen der aarde bang wil gaan worden. Als men deze myriaden van sterren in hun wonderbaar gerangschikten sferengang aanschouwt, dan verdwijnen al de kleine zorgen en alle aardsch getwijfel. Die deze verre werelden hun loopbaan heeft aangewezen, zal Hij ook niet mij den rechten weg tot het doel veilig voeren?

10 Januari. Wij wachten, evenals de jongeren van Emmaus, altijd op een aardsch rijk, inplaats van aan het rijk te gelooven, waarvan in de Profeten geschreven staat, nl. dat van des menschen Zoon, Zijn geestelijk rijk. Tenminste, ik ontdek vaak bij mijzelf dat ik, denkend aan de toekomst, veel te veel een aardsch geluk in het oog heb, 't welk toch in zijn vergankelijkheid niet het doel kan zijn. Hoe noodig is het voor ons, dat de Heer ons, evenals den jongeren op den weg, steeds meer de oog en de Schrift opent!

12 Januari. Van nu aan zal het mijn heilig voornemen zijn, niet meer te liegen. Het is makkelijk zeggen, zooals zooveel doen, „ik lieg nooit“; doch hoe moeilijk is het, onder de menigerlei omstandigheden, verlegenheden en vragen aan dit voornemen geheel getrouw te blijven! En toch is de leugen een afschuwelijk ding! Eerst verliest men er de achting der menschen door; dan echter, wat veel erger is, het welgevallen Gods. Altijd wil ik zóó spreken, dat mijn geweten niet geschaad wordt. Ik toch wandel voor het oog van den onzichtbaren God, die alles weet en ziet. Hij neemt mij waar, overal waar ik ben, in de drukte zoowel als in de eenzaamheid. Zal ik mij voor Zijne oogen ook de geringste schending der waarheid veroorloven? Hoe zou ik dan biddend tot Hem kunnen opzien? Jezus, bewaar mij daarvoor!

14 Januari. Ach, hoeveel leed doet het mij, dat ik vandaag een liefdeloos oordeel heb geveld! Ben ik er dan zoo geheel zeker van, dat het een rechtvaardig oordeel was? Had ik de zaak niet met een veel milder oog kunnen beschouwen? Dit zal mij van nu aan tot een heilige plicht zijn, niemand liefdeloos te beoordeelen, altijd zooveel mogelijk het beste op den voorgrond te stellen en het kwade te bedekken, en vooral niet veel over anderen te praten. Wat richt gij een vreemden knecht? Hij staat en valt zij Heer!

20 Januari. Nooit ben ik rustiger, edeler, opgewekter, met mij zelve en anderen meer tevreden; nooit zekerder van mijn onwrikbaar voortbestaan; nooit ootmoediger en geduldiger in het lijden; nooit zwijg ik bescheidener; nooit handel ik nobeler; nooit vergeef ik grootmoediger; nooit ben ik menselijker en goddelijker, — dan wanneer ik met de kalme eenvoud des geloofs mij in den geest bij Hem aansluit, dien mij het Evangelie als mijn Heer en God aanprijst.

2 Februari. „*Weest getroost, Ik heb de wereld overwonnen.*” Ach, hoe sterken deze woorden mijn hart en hoe bemoedigen zij mij, als ik dagelijks moet ondervinden, dat ik aangelooopen en bedrogen word door de wereld in mij en buiten mij; als ik mij weder altijd tot ontrouw laat bewegen! O, mijn lieve Jezus, Gij hebt juist deze woorden voor zwakken gesproken, dus hebt Gij ze ook voor mij gesproken. Ja, Gij hebt ook voor mij overwonnen, — sta mij dan krachtig bij en help Gij mij datgene overwinnen, wat ik uit eigen kracht niet overwinnen kan! Laat mij altijd zachter, liefderijker, ootmoediger, geduldiger, oprechter, vaster, trouwer, overgeevener en gelatener door den bijstand van Uw Heiligen Geest worden!

8 Februari. 'k Ben heden in den helderen sterrennacht naar buiten gegaan, uit het dorp den Stoszenheuvel op. Geluidloos ging mijn voet over de weiden; uit het dorp glinsterden eenige lichten naar boven; ik dacht echter aan dien nacht, waarin ik hier boven den Heer mijn hart in het gebed voor eeuwig gewijd heb.

In het bloemgeur-schemerdonker
Ga 'k den Stoszen-heuvel op,
Spoed ik mij bij stargeflonker
Gaarne naar dien stillen top,

Waar ik eens, in God verzonken,
Hemelzaligheid genoot;
Ach, hoe lag ik, vreugdedronken,
Zacht als kind in 's Vaders schoot!

Maar de wereld met haar woelen,
Met haar leeg, lichtzinnig hart,
Hol geluk en ijdel voelen,
Geeft mij vaak nog bitt're smart.

O, hoe kan 'k terug verlangen
Naar dien zoeten, zaalgen tijd,
Kan mijn blik met heimwee hangen
Aan der heemlen zaligheid!

10 Februari. „En Jezus zag Petrus aan.” Die woorden waren mij vandaag den geheelen dag in de gedachte.

Wil 'k iets verkeerds — misleid — begaan,
O, blik vol liefde, zie mij aan!
En als mijn blik zich van U wendt,
Mij Uw genâ-blik tegenzend!
Neig ik tot zonde, Uw liefdeblik,
Maak dat terug ik daarvoor schrik!
Als traagheid, zwakheid wordt mijn lust,
Dat dan Uw blik steeds op mij rust!
Als ik U, Jezus mijn, vergeet,
Uw blik dan make, dat ik 't weet!

1 Maart. Moeder aarde, welk een schouwspel biedt gij het gevoelige hart, zelfs wanneer gij in de sneeuwen lijkwade voor ons gehuld ligt! Weldra legt gij uw sterfkleed af. In u ligt reeds de kiem voor een nieuw leven. Dra zult gij aan het groenen gaan; dra zult gij bloeien; dra richten zich uwe jonge spruiten naar omhoog, naar den hemel; dra zult gij, met bonte bloemen getooid als in een bruidstooi, uit uw graf voor den dag komen, waarin gij thans nog zoo stilletjes rust. Gij zult er uit opstijgen, als de huilende stormwind u den sluier van het aangezicht rukt; gij zult er uit opstijgen in kleurig gewaad, welkom aan de menschheid, door allen vroolijk begroet. Houdt gij daarmede niet tot ons een wonderbare, blijde prediking, die ons aanmaant op God te vertrouwen, die ook door leed en verdrukking, ja ook door sterven en begraven worden, maar altijd weer een nieuw, hooger leven wil schepjen, zoo wij ons slechts gewillig en geloovig aan Hem toevertrouwen?

17 Maart.

Neen, aan mijn Heer zult gij mij niet ontwringen,
Gij ijdel spel, waar de wereld meê vleit!
Banden van trouw blijven vast ons omkringen!
Hem wil ik zijn tot in eeuwigheid!

Wel bruist en stormt vaak de strijd tusschen willen
En tusschen plicht, als 't geweten luid spreekt!
Neen, 'k wil de kroon niet verliezen, verspillen!
Hem blijf ik, tot mij het harte eens breekt!

Ach, dat de wereld om ons heen zóó vol van verzoeken is! Doch die vast op den Heer vertrouwt en altijd maar weder tot Hem terugkeert, hem zullen ten slotte zijn eigen zonden medewerken ten goede. Dan worden wij sterk door struikelen, voorzichtig door onze misstappen.

23 Maart. Laat niet het dichtbije om u heen liggen, terwijl gij uw oog naar de verte op dingen en taken richt, die *u niet* zijn opgedragen! Ruim de hindernissen die vóór u liggen, uit den weg; zoek datgene te behouden, dat u niet hindert bij het goed zien, daardoor ook bij het goed handelen en bij het gaan van den juisten weg. Zoek *dat* met ernst, en vlijt, en trouw, — een verstandige zoeker vindt gewisselijk! Het is een ijdele, dwaze zaak, altijd in de verte te willen werken en daarbij het nabije te willen laten liggen. Ieder kan toch slechts datgene goed doen, wat juist *hem* past en wat *hem* het naast ligt. Het is nooit de *omvang* van een taak, door iemand verricht die hem lofwaardig maakt, maar de nauwgezetheid van geweten, waarmede hij haar doet. Wat toch is groot of klein voor God? Zeker niet datgene, wat naar *onsen* armzaligen maatstaf groot of klein heet. Doch hoeveel heb ik in dit opzicht nog niet aan mij te bearbeiden!

31 Maart. Ach, ik meende dat ik los was van de banden, waarmede ik aan de wereld ben gebonden! Maar o, ik voel *hoe* vast zij mij nog houden! Wat is toch de mensch, als hij niet voortdurend waakt en bidt! Maar los *moet* ik worden van deze banden, al moet het ook door den zwaarsten strijd heen, en niet door *mijn* kracht, maar door de kracht van Hem, dien ik ken en die mij toeroept: „Wees getroost! *Ik* heb de wereld overwonnen!”

15 April. Stil, mijn hart! Wat stemt u zoo treurig? Wilt u uw liefste vreugde ontnomen is? Waarom wilt gij niet liever uw blik hemelwaarts richten? Gij zoekt vreugde, gij zoekt rust. Dwing u dan daarheen, naar

omhoog, waar zij alléén te vinden zijn, bij Christus! Laat varen alles, wat de aarde u biedt, hoezeer uw hart er ook aan moge hangen; het zijn toch maar dingen, die u niets baten! Alleen Christus schenkt u rust. Hebt gij Hem, dan hebt gij alles en kunt gij alles ontberen, kunt gij de liefste vreugde laten varen!

Wordt mij ook de liefste vreugde
Weggenomen, ik aanbid!
Zij het lijden, dat ik lijde
Nog zoo hevig, ik aanbid!
Brandend wel is deze wonde,
Zwaar en donker deze stonde,
Doch uw *God* heeft het gedaan!
Bid gij, kind, den Vader aan!

20 April. Ik ging vandaag naar Göppingen en was zéér onrustig van wege de aanvechtingen, die ik thans heb te doorstaan. Zooals in een duisteren nacht de onweerswolken de laatste sterren, die nog vriendelijk aan den hemel lichten, uitblussen, zoodat het geheel nacht wordt, zó zag het er in mijn hart uit. Er drukte een centenaarslast op. Toen bekeek ik op mijn laten terugweg het wonderbare, stralende sterrendak, waaruit iemand de goedheid en de liefde Gods zoo duidelijk tegemoet straalt. Ook mijn hart werd aangegrepen, en ik kon stroomen van tranen vergieten. Het werd mij lichter, en ik kon mij vol vertrouwen in de armen van mijn barmhartigen Vader werpen.

25 April. Vandaag ging ik met Ds. Engel naar het naburige dorp Schlath, om de bevestiging van den nieuwen predikant in zijn ambt bij te wonen. Het was een aangrijpende plechtigheid, en op den terugweg had ik een lang gesprek met Ds. Engel over de schoonheid, maar ook over het gewicht van het predikant-zijn, 't welk mij veel te denken gaf.

23 Mei. De jeugd, de jeugd moet tot vorming van hart en karakter gebruikt worden, zoo het latere leven de vruchten zal toonen, die in den bloeitijd tot vrucht overgaan. Kan wel lente, zomer en herfst tegelijkertijd genoten worden? Die de beide eersten verzuimt, bij hem zal het zekerlijk aan den laatste ontbreken. O, dat tóch een lichtstraal van den hemel mij doordrong, zoodat mijn geest tot datgene werd gevormd, wat hij zijn kan en zijn moet! Niet een vreemden vorm wil ik aannemen, doch hetgeen in mij ligt, bewerken en ontwikkelen; maar *niet* door *mijn* verstand en *mijn* werk alleen, maar door den geest van Jezus, dien Hij de Zijnen beloofd heeft. *Hij* moet het voornaamste doen, doch ook *ik* mag de handen niet in den schoot leggen. *Thans* moet ik het doen. Er kan het best gewerkt worden, als het hart nog jeugdig klopt, als de knoppen des levens bloeien en de frissche moed der jeugd het hart nog doet leven.

25 Mei. O laat mijn hart niet op *dat* beeld gelijken, 't welk Gij in de gelijkenis van den vierderlei akker voorstelt, op dat land, waarin het altijd ontkiemt, en bloeit, en het altijd weer verstikt wordt, daar het slechts oppervlakkig en niet in de diepte wortel geschoten heeft; waar wel warmte voor het goede is, doch slechts in de verbeelding, terwijl het waarachtige leven uit U, dat alleen sap en kracht geeft, ontbreekt! Geef mij een willig, trouw, standvastig, tot het goede besloten hart, dat tot elken prijs der wereld U wil toebehooren!

Zooeven wees ik een bedelaar onvriendelijk af. Kort daarop viel mij het woord van Jezus in: „Geef, die u bidt.” Zooals de bliksem een torenspits naar beneden slingert, zóó viel het mij op het hart: ware Jezus zoo onvriendelijk, zooals wij het zoo vaak zijn, wat zou er dan van ons worden? Nu geeselt mij het berouw, en ik kan slechts zuchten over mijzelve.

8 Juli. Eer de waarheid en de deugd, in welke gestalte zij u ook verschijnen; heb het goede bij uwe vijanden lief; haat het kwade bij uwe vrienden; verdedig de onschuld tegen kwaadsprekers; vlei niemand, het minst de vleiërs en fijne spotters; zoek den omgang met wijzen en denkers, de vriendschap der edelsten. Bezoek dikwijls zieken; ontwijk de lijdenden niet; schaam u niet voor armen; veracht geen verachten, waarin gij nog een vonkje goeds vindt. Ga den harden in zachtheid tegen, en hoed er u voor, door spreken of zwijgen een zwakke in verdrukking te brengen. Maak het elk, die goed is, gemakkelijk, diensten van u te verlangen en tracht aan billijke verzoeken zoo veel mogelijk tegemoet te komen. Leer van alle menschen; word allen ten zegen, met wie gij in verbinding komt; word wijzer en edeler elken dag. Verheug u er in, hoe langer hoe meer eene discipelin, eene dienstmaagd, eene zuster, eene dochter, eene medeërfgename van Jezus te zijn, eene aanbidster en deelgenoot van God.

14 Juli. Sedert langen tijd was ik van daag voor de eerste maal weder buiten op het veld. Overgelukkig keek ik rond in deze schoone wereld van mijn tehuis. De rondom met bosch bedekte bergketen was overtrokken met een blauwen nevel. Zwarte wolken bedekten den anders zoo vroolijk-blauwen hemel. En toch vormde alles zulk een harmonisch geheel: dorpen en vlakten, met de schoonste boomen, waren ingesloten in den kring der bergen; de ver omlaag hangende wolken, de aangename lucht, de door de wolken brekende, snel voorbij schietende zonnestralen, die den horizon in gouden licht zetten! Dat alles maakte een levendigen indruk op mij; ik verkwikte mij daaraan en was vol van opgewekte gewaarwordingen en moest denken: als het hier op deze zondige aarde reeds zoo heerlijk kan zijn, wat moet het dan wel in den hemel wezen!

8 Augustus.

Behagen U, o God, mijn wenschen,
Dan staat Gij mij die spoedig toe;
'k Zal dan eerbiedig nederknielen,
U dankend, lovend, blij te moê!

Doch heeft Uw raad zulks niet besloten,
O, leid mij dan slechts op Uw pad
En laat mij lijden, stil, geduldig,
Wat Gij voor mij bestemd reeds hadt!

Dan zal mijn oog geen tranen storten,
Opdat mijn harte U niet bedroef,
En ik mijn wenschen niet meer melden,
Daar ik Uw liefde slechts behoef!

10 Augustus. Mijn zuster zeide van daag: „Ik weet niet, wat ik er van zeggen moet, Magdalene: alles wat ge begint, wat ge ter hand

neemt, gelukt je. Over al uw doen heerscht Gods zegen. Het is toch niet te vergeefs, als men den Heer dient!" Ik voelde mij zeer getroffen en moest er „ja" op zeggen. Geroerd, met een dankbaar hart, erken ik het, dat Gij, mijn hemelsche Vader mij, wat het uitwendige betreft, zoo gelukkig leidt. Laat, o laat mij toch niet ondankbaar jegens U zijn, en laat mij ook verder gevoelen, dat Gij met mij zijt, dat Gij mijn lot in Uwe hand hebt, dat Gij mij leidt naar het doel, hetwelk Gij mij gesteld hebt!

14 Augustus. Gij, Heer, die niet alleen in mij, maar ook in de mijnen Uw goede werk zijt begonnen, Gij zult er ook mede voortgaan en het voleinden. Ach, sta toch allen bij, die verzwakt en afgemat bij hun wandelstaf gaan nederzinken! Geef ons allen, Uwe kinderen, kracht en sterkte en grondigheid.

Heerscher, heersch! Win, sterke Held,
Koning, leid Uw regiment,
Voer Gij zelf Uw kerk te veld',
Tot Uw arm haar werk volendt!

Ja, reinig ons allen, duld niets onreins aan ons, vorm ons hoe langer hoe meer naar Uw beeld om! O, mijn Heiland, ik werp mij met al Uwe kinderen in Uwe armen! Help ieder, waar hij het noodig heeft! Bekeer toch ook spoedig de mijnen; trek hen tot U; ik draag hen aan U op; laat hen om Uwer liefde wil niet verloren gaan! Wel bid ik voor anderen en ben zelf het armste, het zwakste onder Uwe kinderen. Maar ootmoedig leg ik ook mij aan Uwe voeten en wacht ik op Uw zegen. Amen.

24 December. Ik ben vandaag aan het Heilig Avondmaal geweest. Dank, goddelijke Verlosser, voor de hemelsche gaven en zegeningen, waarmede Gij ons in Uw heilig maal zegent! Dank, dat Gij mijn hart hebt voorbereid door verootmoedigingen, dat Gij mijn arm, ijdel hart onder Uw tuchtroede hebt terneergeslagen! O laat het heilige genadeuur van vereeniging met U iets in mij mogen uitwerken! Laat mij mogen ervaren, dat Gij het ware brood des levens zijt, van 't welk wij allen leven kunnen; maak mij Uw goddelijke natuur deelachtig, opdat ik tegenover U alles voor schade achte, den ouden mensch uittrek, en door de kracht van Uw Heiligen Geest was en groei en bloei in U, totdat Gij mij na volbrachte loopbaan tot U zult opheffen! Amen.

Mijn vriendin Ursula zeide vanavond op zeer ernstigen toon tot mij: „Ik zag je laatstleden Zondag naar de kerk gaan. Toen werd de gedachte in mij levend: mocht ik toch zijn als gij! Mocht ik het toch óók in de navolging van Jezus zoo ver gebracht hebben als gij!" Ik weerde dit kort, maar ernstig af en verzekerde haar, dat zij zich zeer in mij vergiste. „Ach, je weet niet, hoeveel ik van je houd," was het antwoord. — O, ware mijn hart en leven werkelijk zóó rein, als menig mensch van mij gelooft!

26 December. De Apostel Johannes, dien Jezus liefhad en die „aan Zijn borst lag," hoe diep word ik door zijn wonderbare houding bewogen! Ach, zóó nabij mocht ik U óók bestaan, goddelijke Verlosser, dat ook ik Uw welgevallen zóó waardig ware! Nu, wat ik niet ben, dat kunt Gij wel uit mij maken. Maak mij óók zoo liefhebbend, als Uw lieve Johannes was, en Gij zult ook mij zóó kunnen liefhebben.

1842. 1 Januari. Ik ontwaakte dezen morgen buitengewoon opgewekt. Tegelijk met het nieuwjaarsfeest vier ik mijn 21sten verjaardag. Wel staat de toekomst nog omhuld voor mijn blikken, maar niet duister. Want ik ben vast overtuigd dat de Vader, aan Wien ik mij kinderlijk heb overgegeven, mij een trouwe Leidsman zal blijven op den levensweg. Wat mij ook moge gebeuren, het zal mij alles moeten medewerken ten beste. Wel zal mijn loop niet zonder tranen wezen, doch ik ga al wat een wijze Vaderhand mij zenden zal, getroost te gemoet. Ik werp mij voor Uw troon neder, lieve Vader. O laat op mij rusten Uw geest, den geest der wijsheid, den geest der ootmoedigheid, der zachtmoedigheid, der liefde, den geest der tucht, der kuischheid, der matigheid, den geest der kracht en der sterkte, die de wereld overwint! Ach vorm en verhelder in mij het beeld van Uw lieven Zoon! Maak mij vooral zachtmoedig, gelaten en liefdevol, wijs en voorzichtig in spreken en handelen! O, word toch niet moede, aan mij te arbeiden, mij, de geringste onder Uwe verlostent! Weenend smEEK ik om Uwe genade! Nader *Gij* tot mij, wanneer mijn hart zich verlaten gevoelt! Laat Uwe leidende Vaderhand voor mij ook somtijds *zichtbaar* worden. Om *lijden* wil ik niet bidden; het is genoeg, als ik zeg: Uw wil geschiede! *Gij* weet wat ik dragen kan; méér zult *Gij* mij niet opleggen. *Gij* kent mijn zwakte wel. Neem U mijner aan; laat mij niet verzinken! Verschoon mij, zooveel Uw hoogen raad het toelaat, doch laat mij niet van het voor mij bestemde lot door eigen schuld onttrokken worden! Leid mij liever door het zwaarste lijden, als het niet anders zijn kan. Ik geef mij bij vernieuwing weder met lichaam en ziel geheel aan U over. Zegen mijn doen en laten, mijn bidden en werken! Wees mijn Leidsman op *al* mijne wegen!

1843. 6 Juni.

Ach, zie toch mijner ziele diepe wonde,
Zie op mijn smart in menig bange stonde,
Sinds droevig uitgegleden is mijn voet!

Toen ving mijn ongeluk, mijn jammer aan, mijn smarte;
Niets bleef mij, en ik zocht, benauwd van harte,
Mijn kamer, boog mij, weenend, diep voor U!

O, Vader, schenk mij, wat ik heb verloren,
Schenk mij terug mijn vrienden, als te voren,
Gij kunt het! Maak toch goed wat ik bedierf!

Laat niet te schande worden, Heer, die hopen!
O, leid mij *Uwen* weg en houd Uw oog steeds open,
Tot ik, mijn God, voor goed bij U eens ben!

Doch spaar mij niet, totdat ik ben genezen;
Sla toe, totdat geen eigen wijsheid meer kan wezen,
Sla toe, totdat *geheel* ik ootmoed ben!

31 Juli. Zich veredelen, wat is het anders dan altijd maar steeds meer lief te hebben? En u wordt deze plicht zoo zwaar, mijn hart! Ach, zoek kracht bij Hem, die ze u belooft!

Mijn eigen wijsheid maakt mij bang,
 Wijl onontwikkbaar, als zij spreekt.
 Ach, Heer, hoe lang nog, ach, hoe lang,
 Eer Uw genâ dat juk verbreekt!
 O, Jezus, wanneer zal 't geschiên,
 Dat Gij mij uit dien kerker keert?
 Wanneer zal 'k U slechts in mij zien,
 Dat Gij *alléén* in mij regeert?
 Kom, maak mijn hart geheel Uw eigen:
 Wees Gij, wees Gij in mij *mijn* Heer!
 Beveel, mijn Heer, en ik zal zwijgen:
 Buig naar Uw wil mij meer en meer!

15 Augustus. De dwazen, — als zij mij prijzen en mijn wandel als rein en voorbeeldig roemen! Ach, als zij eens zien konden, wat Gods oog gebrekkigs in mij ziet, ja wat *ik* óók zie, zij zouden anders over mij denken! Mijn Heiland, Gij kent mij, zooals ik in waarheid ben. Als ik mijn hart beschouw, mijn vele tekortkomingen en gebreken, vooral mijn trots en eigenliefde, hoe sterk die mijn hart innemen, dan sta ik geheel radeloos en wanhopig, en kan Ik mij eenig en alléén op Uwe genade en hulp verlaten.

Tijden van kommer, gij zijt louter verkondigers van den tijd des heils!

Thans genoeg uit het Dagboek, waaruit wij een kleine bloemlezing hebben medegedeeld! Deze eenvoudige getuigenissen, die meestal in de stilte van den nacht in het eenzame kamertje werden neergeschreven, voor geen menschenoog bestemd, slechts voor het oog van den alzienden God opgeslagen, zijn hier na langen tijd uit de verborgenheid voor den dag gehaald, om ons in deze geheime werkplaats te laten zien, hoe Gods hand daarin aan deze ziel arbeidde, om haar bekwaam te maken voor een taak, die nog in de verte lag en van welke zij nog niets kon vermoeden. De ernst, waarmede zij in haar jonge jaren reeds er naar worstelde, om een discipelin van Jezus te worden; de beslistheid, waarmede zij dit voornemen ook tegen andere invloeden in haar omgeving doorzette; de zelfcritiek, waarmede zij zich, trots de algemeene toegenegenheid en de menigvuldige loftuitingen, voor Gods oogen stelde en zich zóó in de nederigheid staande hield; de heete strijd, dien zij met haar eigen hart uitvocht, om den Heer geheel te kunnen toebehooren: dat alles zijn kenteekenen, dat deze tijd in de Pastorie te Eschenbach bij alle uiterlijke stilte een tijd van zegen was, waarin zich gewichtige dingen voorbereidden voor haar latere leven. Wel is het Dagboek vol van getuigenissen, dat zij zich in deze periode dikwijls diep ongelukkig gevoelde over zichzelf. Doch is het niet buiten in de natuur óók zoo? Wij zuchten en klagen vaak over die en die sombere dagen vol nevel, waarin storm en regen de „wonderschoone maand Mei” verduisteren. Doch juist deze vochtige en stormachtige dagen zijn het, waarin het in het

inwendige der boomen en in den schoot der aarde zich op millioenerlei wijzen beweegt, waarin de bladeren en bloemen zich krachtig beginnen te ontwikkelen, om binnenkort voor den dag te treden uit hun nacht en de wereld door hunne liefelijkheid te verheugen.

De schoone tijd, in Eschenbachs Pastorie doorgebracht, vond zijn einde door de verplaatsing van den predikant naar de buurt van Tübingen, waar Magdalene later dikwijls op bezoek geweest is. De dochter Jette had óók het ouderlijk huis verlaten en was met den koopman Steudel in Eszlingen gehuwd.

Zóó bleef Magdalene in Eschenbach achter en ging zij weder naar het ouderlijk huis terug. Maar met het vertrek van de dominees-familie was voor haar een schoone wereld overgegaan, waarover zij met des te meer heimwee treurde, aangezien zij zich in het ouderhuis in menig opzicht verkeerd begrepen gevoelde. Nog dikwijls bevinden zich in haar Dagboek plaatsen, waarin zij vol smartelijk terugverlangen op den schoonen tijd terugziet, waarin zij onder de „Engelen” mocht leven. Zoo b.v.:

Zoo dikwijls als ik langs de Pastorie kom, grijpt mij diepe weemoed aan bij de herinnering aan dien tijd, toen ik in die ruimten dagelijks met de Engels mocht verkeerem. Ach, nooit zal ik soo gelukkig meer wezen als destijds! Die liefde, achting en vriendelijkheid, waarmede deze menschen, van wie ik zooveel hield, mij omringden, zweeft mij onophoudelijk voor oogen....

17 November 1844. Ik heb heimwee! Mijn verlangen voerde mij van avond bij maneschijn in den tuin van mijn Pastorie, dien ik sinds mijn zware ziekte nooit meer betreden had. Ik zette mij in het tuinhuis, waar ik eens zoo menigen avond met de lieve menschen gezeten heb. De weemoedige stilte, de helschijnende maan, de heldere hemel, alles greep mij zoo wonderlijk aan, en ik kon het haast niet begrijpen, dat die schoone tijd voor goed voorbij is. Onophoudelijk vloeiden mijne tranen....

18 November 1844. Vandaag een brief van Mevrouw Engel ontvangen. Zoo opgewekt schreef zij mij over alles, en ach, ik ben niet meer bij die goede menschen! Gescheiden van u, geliefden, om nooit meer met u vereenigd te worden! O, ik hield meer van u dan ik zelve geloofde, en ik zal van u houden tot in eeuwigheid!

Zóó moest Magdalene ondervinden, wat niemand bespaard blijft, die op de sneltreinsvaart des levens op een mooi station zich een poos heeft mogen ophouden. Het hart trekt samen, wanneer het sein tot vertrekken gegeven wordt, en het scheiden valt bitter zwaar. Doch zou het beter zijn, wanneer ons *niets* zwaar werd? Zou het een goed teeken zijn, als wij aan het slot van onze levensperiode zouden moeten zeggen: „Goddank, dat het voorbij is?” Heimwee is een teeken dat het eens ergens in het leven warm en helder gegloeid heeft, en is daarom niet een teeken van armoede, maar van rijkdom. Slechts hij, die in het geheel

geen liefde ondervonden heeft en in het geheel geen plaatselijk geluk heeft genoten, kent ook niets van het heimwee; vandaar dan ook dat het heimwee van de kinderen Gods op aarde slechts een duidelijk bewijs is, dat zij zoo gelukkig zijn daarboven een „tehuis” te bezitten.

BEROEPSKEUZE.

„Drie-en-twintig jaar, — en nog niets voor de onsterfelijkheid gedaan!” zóó laat Schiller zijn Don Carlos ongeduldig uitroepen. Hij wil daarmee te kennen geven dat, wanneer ooit, op *dien* leeftijd zich in den mensch zóó de vleugels gaan bewegen, dat hij nu al het geleerde en verzamelde zou willen in gebruik stellen in een beroep, dat al de krachten die in hem voorhanden zijn, in spanning brengt, het hart bevredigt, en ook anderen ten goede komt.

Drie-en-twintig jaar was ook Magdalene oud, toen zij uit haar geliefde Pastorie weer in het ouderhuis terugkeerde, en ook in háár werkte, zooals het Dagboek herhaaldelijk getuigt, krachtig een verlangen naar een beroepsbezigheid. De ouders daarentegen koesterden den wensch, dat een spoedig, gelukkig huwelijk haar een beroep, overeenkomstig de natuur, in een eigen tehuis zou geven. De omstandigheden schenen deze gedachte ook te begunstigen. Het lieve, vroolijk-vriendelijke, karaktervolle meisje trok veler aandacht, en menig jongmensch dong naar haar hand. Het Dagboek noemt in de jaren 1844 en 1845 alléén reeds niet minder dan *vijf* huwelijks-aanzoeken. Eenigen werden kortweg afgeslagen. Anderen vonden zóózeer den bijval der ouders, dat deze met alle overredingsmiddelen en het ouderlijk gezag haar tot een „ja” zochten te bewegen. Zij meenden het daarbij van harte goed met hun kind. Doch het klinkt toch wel eenigszins als een noodkreet, als zij op een avond in haar Dagboek schrijft: „Nee, zij zullen het „ja”-woord niet uit mijn mond, en het allerminst uit mijn hart persen! Levenslang zou ik berouw hebben over de dwaasheid, een verbintenis aan te gaan, die slechts door den dood ontbonden kan worden, zonder dat zin en levensrichting in overeenstemming zijn.” Eéns was ook werkelijk genegenheid voorhanden, en zelfs Schneller in Ganzlosen gaf haar den raad, „ja” te zeggen. Doch zij kon er niet toe besluiten.

Zóó trokken zich dan de wervenden terug, en de ouders, die

wel heel goed kerkelijk gezind waren, doch de godsdienstige richting van hunne dochter voor dweperij hielden, waren er niet bijzonder gesticht over. Van dezen tijd af is er dikwijls van ontstemming der ouders sprake, waaronder Magdalene zwaar leed; menige smartvolle uitdrukking, die als met tranen is neder-geschreven, bevindt zich daarover in het Dagboek.

Zij gevoelde zich nu in het ouderlijk huis dubbel overbodig en verlangde een ander beroepsbezigheid, meer in overeenstemming met haar innerlijk gemoedsleven. Doch wat voor beroep zou dit zijn in een tijd, waarin nog weinig van vrouwenberoepen sprake was? Het is nog al merkwaardig dat — evenals bij hem die later haar man zou worden — het in haar aantekeningen altijd maar weder slechts *een en hetzelfde* beroep is, waarop zij met de grootste beslistheid terug komt: de zending onder de Heidenen. Nooit was haar zulk een beroep voorgekomen; niemand uit haar kring van bekenden had dit beroep gekozen; voor een meisje scheen het destijds eerst recht uitgesloten, naar eigen keuze zulk een arbeidsveld te zoeken. En toch loopt door hare Dagboeken van het begin tot in het jaar 1853 als een roode draad de gedachte aan Heidenzending; daarin mede te arbeiden, geeft zij met beslistheid aan als het beroep, waartoe God haar heeft aangewezen. Vaak schijnt deze roode draad een paar maanden lang geheel verdwenen. Doch plotseling ligt hij weder duidelijk zichtbaar aan de oppervlakte, en men ziet dat hij slechts voor het oog van een vreemde tusschen andere draden verborgen lag.

Reeds in het jaar 1841, in de Pastorie, treedt deze gedachte in het Dagboek zeer levendig en beslist te voorschijn. Een ieder raadde het haar destijds af. De ouders schilderden haar hoe moeilijk en gevaarlijk het leven in de Heidenwereld was en stelden er het aangename van een prettige, zekere stelling in eigen land tegenover. Ook de hartelijk bezorgde predikant Engel zocht haar steeds weder duidelijk te maken, dat haar roeping thuis lag, niet in den vreemde. Zelfs in de prediking kwam hij er met duidelijke zinspeling eens op een Zondag over aan den gang, en waarschuwde hij er voor, de door God gelegde familiebanden niet eigenmachtig te verbreken, om ver weg een beroepsbezigheid te zoeken. Buiten, in het lommerrijk priëel van den Pastorie-tuin, zat hij dikwijls met haar te spreken, zooals een vader met zijn kind spreekt: zij moest haren ouders deze smart niet aandoen; in Afrika heerschte het ongezondste klimaat, waarin haar leven voortdurend in gevaar zou wezen; zij kon in een half jaar een prooi des doods zijn of misschien met weezen in den vreemde rond dwalen. En wie kon weten, of God niet in haar eigen land een veel gewichtiger beroep voor haar had! „Kind,” zoo besloot hij

dergelijke gesprekken, „het zou *sonde* zijn, niet *dienen van God* als gij gaan zoudt. Stel je dus die eigenzinnige gedachten uit het hoofd!”

Doch al sprak hij ook met menschen- en „Engel”-tong, zij liet zich in alle bescheidenheid toch niet van de wijs brengen. Het was geen enthousiastische vervoering, die haar tot dat beroep drong, doch een eigenaardige, niet weg te redeneeren overtuiging, dat haar taak eens op het gebied der zending zou liggen. Daarom antwoordde zij haar vaderlijken vriend: „Afdwingen zal ik het niet, maar God zal het wel maken! En komt de roep tot mij, dan zal ik volgen. Men moet God meer gehoorzaam zijn dan den menschen.”

Den ouders schenen deze gedachten al even phantastisch, als hare afwijzing van de huwelijksvoorstellen verkeerd. Menige zinsnede in het Dagboek geeft hare stemming, naar aanleiding hiervan, weder.

1841. 10 December. „Wat Ik doe, weet gij nu niet, maar gij zult het na dezen verstaan.” Dit antwoord moest eens aan Petrus, die gaarne in de toekomst wilde zien, genoeg zijn; dit antwoord zal ook *mij* genoeg zijn. Wel onbegrijpelijk zijn mij Uwe wegen, o Vader! Donker is het pad, waarop Gij mij leidt. Ach, Vader, wat hebt Gij met mij voor? Zoo duidelijk hoor ik de stem, die mij mijne roeping aankondigt, en allen, allen, zelfs de liefsten en eerwaardigsten spreken er tegen in en raden er tegen in! O, vergeef het mij, wanneer ik den moed dikwijls laat zinken en ik voor U ween! Aan U houd ik mij vast; Gij alleen zult mij leiden!

1843. 29 December. Ik was vandaag in Göppingen, waar een zendeling over zijn twaalfjarigen arbeid onder de Heidenen in Bengalen mededeelingen deed. Ongeloofelijk zijn de moeiten en zorgen, waaronder hij daar zijn ambtsbetrekking heeft te vervullen. Hoe trokken zijn geheele wezen en de inhoud van zijn verhalen mij aan! En hoe levendig ontwaakten de gedachte en de wensch opnieuw in mijne ziel, dat de Heer ook *mij* zulk een arbeid waardig mocht keuren!

1844, 13 November. O, mijn ziel, wat buigt gij u neder en zijt onrustig in mij! Hoop op God! Want ik zal Hem nog loven, omdat Hij de hulp en de troost van mijn aangezicht is. Allen zijn wel tegen mij met betrekking tot mijn roeping. Mijn vader en mijn moeder verlaten mij, maar Gij, Heer, neemt mij aan en zult mijn lot zóó leiden, dat Uw hand nog voor allen zichtbaar worden zal.

22 November. Lang en zwaar was ik ziek dit jaar. Ik zelf heb niet meer geloofd, dat ik nog eens deze bergen en bosschen en het wolken-drijven zien zou. Mijn gezondheid is, helaas, niet standvastig en zal het misschien nooit worden....; mijn wensch, de Heidenwereld in te gaan, zal dus wel daarom niet vervuld worden, ook geheel afgezien van den tegenstand mijner ouders.

17 December. Weldra vervliegt mij alle hoop, dat ik ooit voor die hoogere taak geschikt zal kunnen worden. O, ik dwaze! Anderen wilde ik bekeeren en ik ben het zelve niet! In de verre Heidenwereld wilde

Eschenbach.

ik gaan, en per slot van rekening is het niets dan zelfzucht en eigenzinnigheid! Ach God, ach God, zend mij toch licht!

1845. 6 Januari. Ach, wie kan mij toch licht geven, een licht van den hemel, dat mij den juisten weg wijst! 'k Ben *seker* van mijn zaak, maar alle anderen spreken er tegen in. Toen de Wijzen uit het Oosten op reis waren naar het kindeke Jezus, begeleidde hen een ster, die hun den weg wees, opdat zij niet zouden dwalen. Zóó begeleidt ook hem, die op Gods wenken en roepen acht geeft, een ster, en als hij het licht er van volgt en voortdurend op de ster ziet, leidt zijn weg beslist en zeker tot het juiste doel. Maar ach, de ster mijner hope is geheel verbleekt, — slechts nog een schemering van het Oosten licht in mijn verdofde oogen

In dezen tijd van onzekerheid en bangheid greep voor het eerst een hand in, maat en richting gevend, van welke Magdalene destijds niet in de verste verte vermoedde, hoe na zij die hand eens bestaan zou. Het was de hand van *Schneller*, die — zooals wij ons herinneren — in het ongeveer anderhalf uur verwijderde Ganszlozen een zegenrijke werkzaamheid ontplooid had. Elken Zondag trokken uit den geheelen omtrek kleine scharen naar Ganszlosen, om zijn opwekkingsuren bij te wonen. Over den steilen boschweg der Alp, langs de witte rotskruinen voorbij, stapte destijds dikwijls ook onze Magdalene met een aantal Eschenbacher vrienden mede. Allen zagen vol eerbiedige vereering op tot Schneller als tot een geestelijken leidsman. Zeer velen wendden zich bij moeilijke levensvragen tot hem, en zijn raad, die in elken toestand met de grootste beslistheid steeds slechts één ding als eisch inhield, nl. Gods wil te zoeken, niet den eigen wil, gaf dikwijls in de gewichtigste aangelegenheden den doorslag. Zóó zag ook Magdalene tot Schneller op. Hij was haar raadgever in gewetensvragen, een lichtend voorbeeld in de besliste navolging van Jezus. Doch dat geen enkele gedachte aan een echtelijke verbintenis haar ooit in den zin kwam, daar-

Ganzlosen (thans Auendorf genoemd).

over laat het Dagboek niet den minsten twijfel. Teekenend is, dat zij ook bij huwelijksvoorstellen, waarbij de ouders het „ja” zelfs als een plicht van kinderlijke gehoorzaamheid voorstelden, Schneller onbevangen om raad vroeg, en zij tweemaal van hem den raad ontving, het voorstel aan te nemen. Den 9den April komt de naam van Schneller voor de eerste maal in het Dagboek voor. Hare uitingen over den man, aan wiens zijde zij later 43 jaar lang op het zendingsveld van het Heilige land haar levenstaak vinden zou, zullen den lezer wel belang inboezemen. Wij geven daarom in het volgende een proefje er van:

1841. 8 Mei. Ik heb mij in een gewetenszaak tot Schneller gewend, die daar boven in Ganzlosen voor zoovele ernstige zielen als een lichtende wegwijzer op den weg ter navolging van Christus staat. Vandaag ontving ik zijn antwoord per brief. Hij schrijft mij, dat het mij ontbroken heeft aan dat waken en aanhoudend bidden, dat rotsvast op Gods woord vertrouwt, en hij maant mij tot een overgave des harten, zonder eenig voorbehoud, aan den Heer. Verwonderlijk, zoo volkomen en beslist als zijn hart den Heer toebehoort, zoodat hij voor zich en anderen niets anders wenscht en zoekt dan geheele gehoorzaamheid jegens God, een volle opoffering van eigen wil aan Hem, die zichzelf voor *ons* geofferd heeft. Beschaamd sta ik er bij, als ik mij, in tegenstelling van hem, beschouw, daar mijn hart nog aan zoovele aardsche dingen hangt! Mijne voeten glijden nog zoo licht uit, mijn wil is zoo zwak, mijn geloofsmoed zoo gering, — o geef toch ook aan mij, Heer, Uw zwakste kind, van uit Uw hemel te overwinnen, te gehoorzamen, na te volgen!

1842. 6 Mei. Van Schneller ontving ik vandaag een brief met den groet: „Vrede zij met u!” De geheele inhoud van den brief past verwonderlijk goed op den toestand van mijn hart. Vrede zij met u! Dat woord wil ik niet slechts als het woord van een vriend, maar als een woord van God, persoonlijk tot mij gericht, aannemen. Lang heb ik mijn *eigen* wil gezocht. Eindelijk leer ik het zoo langzamerhand, mijn wil in den dood te geven, stil te zijn, God te laten heerschen. — Overigens deelt Schneller mij mede, dat hij naar Vaihingen verplaatst is. Velen zullen klagen over zijn verlies. Hij heeft hier grooten zegen gesticht.

21 Mei. Heden nam Schneller afscheid van Ganszlosen, om in zijn nieuwen werkring in Vaihingen te beginnen. Wat mij hem zoo hoog doet achten, is zijn edelmoedige gezindheid, zijn ijveren voor Christus. Vader in den hemel, maak hem ook dáár tot een trouwen arbeider in Uw wijngaard, zooals hij het hier geweest is!

Niet *vele* vrienden tel ik, maar enkele ware, edele, geestelijk hoogstaande vrienden heeft God mij toch laten vinden. Onder hen is ook Schneller, van wien ik een brief heb ontvangen, waarin hij mij sterk vermaant om trouw en waakzaam te blijven in de christelijke loopbaan. Ach, ik gevoel, hoe noodig zulke vermaningen voor mij zijn!

1843. 15 Mei. Opgewekt door de bijeenkomsten, die Schneller tot aan het vorige jaar in Ganszlosen hield, en van welke ik zooveel zegen had, heb ik in den laatsten tijd ook de bijeenkomsten van de Piëtisten alhier bezocht. Ik stem echter niet met hunne opvattingen in. Hun heiligschijn, hun lust om anderen te richten en te veroordeelen, bevalt mij niet. Ook het eeuwige *praten* over het Christendom helpt niet, als het niet metterdaad in beoefening wordt gebracht. En daaraan hapert er bij hen ook heel wat. Ik veroorloof mij daarover niet een oordeel *in het algemeen*, doch in ieder geval vind ik het *hier* zoo. Men kan zich nu eenmaal in deze wereld niet als een hoopje geloovigen van al de anderen afzonderen. Het is ook in het geheel niet overeenkomstig de opdracht, aan den Christen gesteld. Al meent men nog zoo stellig, de wereld uit zijn kringetje te hebben buiten gesloten, toch dringt zij weer overal binnen. Zoo was ik onlangs in het wegens zijn christelijke regelingen beroemde Kornthal, waar ik veel belangrijks hoorde en zag; in het bijzonder leerde ik bekende mannen als Kapff en Hoffmann kennen, die met hun velerlei gaven den Heer door een hartverkwikkend geloof dienen. En toch kreeg ik den indruk: ook het vrome Kornthal ligt toch nog altijd *in* de wereld!

6 December. Ik ging vandaag, zooals vroeger zoo vaak, naar Ganszlosen en had onbeschrijfelijk weemoedige herinneringen. De afhangende witte wanden, boven in het woud, wekten ze in mij op. Ik zette mij vlak er tegenover, keek ze lang aan, weende en schreef een en ander, totdat ik tengevolge van den kouden winterwind als bevroren was. De wind raasde door de hooge boomen; ook begon het reeds donker te worden. Plotseling trad ik buiten het dichte bosch, en het vriendelijke dal van Ganszlosen lag in avondlicht voor mijne blikken. Zal het ook in mijn ziel, die zoo dikwijls in dichte duisternis gaan moet, eens zóó licht worden? — Hoe veracht overigens bij velen dit Ganszlosen is, mij bevalt het bijzonder goed. Vooral de eerste aanblik grijpt mij altijd aan. Het ligt zoo melancholisch stil in het dal; een aangename weg leidt uit het bosch geheel het dorp door, aan beide kanten bergen, op de eene zijde vol kiezelsteen en biezen, op de andere met jeneverboomen begroeid, en dat alles in een weldadige stilte gedompeld, alsof geen storend-vijandige toon dit dal ooit bereikte. Ook de menschen zijn zoo goed, zoo hartelijk en betrouwbaar, hunne oogen glinsteren, als zij over Schneller spreken, die nog niet vergeten is onder hen. Ook mij werd het weemoedig bij de gedachte aan zoo menig gezegend uur, waarin ik met vele anderen in dit dal zijne vermaningen en leeringen heb aangehoord.

Wij gingen vandaag naar boven het bosch in. De bergketen stond voor mijn oog; de wind stormde door de kale boomen; de verwelkte bladeren vlogen bij duizenden naar omlaag. Ach, vliegen onze dagen

ook niet zoo voorbij? Smartelijke herinneringen aan zoo gelukkige en thans verbroken banden vervullen mijn ziel. Daar op den top der witte muren stond ik eens in de maand Mei, deze van mijn kindsheid af door mij zoo geliefkoosde maand, op het Meifeest, en naast mij stonden Ds. Engel, en Jette, en Schneller. Nu zijn al die dierbare menschen weggetrokken, en niets brengt den schoonen tijd mij weder terug!

1844. 10 December. Altijd nog maar geen zekerheid over mijn beroep, waartoe ik mij toch door God bestemd geloof! Allen zijn tegen mij! Mijn God, mijn God, wanneer zal deze onzekerheid toch eens eindigen! Wie zal overwinnen? Is het een werk van U, Vader, voer het dan ook uit! — Is het echter mijn *eigen* wil, werp hem dan ter neder! Laat mij niet langer in deze duisternis; openbaar mij den weg dien ik gaan moet! Want ik heb verlangen naar U, o Heer, en ik wil geen *eigen* wil doorzetten; *Uw* wil alleen geschiede!

11 December. Ik kom zoo even van Ds. S., dien ik over mijn voornemen, mij in dienst der zending te stellen, gesproken heb. Hij zeide o. a.: met nadruk: „Gij hebt veel eigenzinnigheid en een zelf-willen-doen hierbij. Ik raad u aan, te maken dat gij uw ziel voor den Heer tot stilte brengt, en voor het overige kalm af te wachten *hoe* u de Heer leidt.” Dat wil ik dan ook doen. Overigens heb ik van daag ook *Schneller* schriftelijk om zijn raad verzocht. *Hij* zal den doorslag geven.

26 December. Mijn vader las vanavond uit den Bijbel voor. Het was de plaats in de Handelingen, waarin de vergaderde Apostelen een opvolger voor den verrader Judas door het lot kiezen. Mijn vader sloeg, in aanknooping daaraan, tot mijn verrassing voor, óók het lot er over te werpen, of het de wil van den Heer is, dat ik mijn leven aan den zedingsarbeid zal wijden. Ik bezon mij niet heel lang, maar stemde verheugd en vol vertrouwen toe. En zie! Het lot werd geworpen, en de uitslag was: in dienst van de zending! Diep getroffen zwegden mijne ouders.

1845. 12 Januari. Schneller heeft mij vandaag zijn meening over de zending geschreven. Nadrukkelijk wijst hij er op, dat ik toch vooral moet onderzoeken, hierin vast overtuigd te worden van den wil Gods. „Schrijf den Heer geen weg voor, dwing Hem nog veel minder zulk een weg af. Is het Zijn wil, dan ontbreekt het Hem zonder uw toedoen niet aan middelen en wegen, om dien wil gestand te doen.” Ik heb hem om raad verzocht met het voornemen, hem op te volgen. Zóó zal het dan ook geschieden.

1847. 20 Maart. Mijn vriend Schneller heeft een geheel nieuwen werkring gekregen in Sanct Chrischona, een Inrichting, waarin jongelingen tot Pelgrim-zendingen gevormd en naar alle deelen der wereld gezonden worden. De Heer zegene zijn arbeid óók in dit nieuwe beroep!

Reeds uit deze aantekeningen zien wij duidelijk een begin van ingrijpen door de hand van Schneller in den levensgang van Magdalene. Hij had in haar, na al het heen- en weergeslinger, het besluit tot rijpheid gebracht, geen eigen weg te gaan, doch stil te wachten op God, die op den rechten tijd wel handelen zou.

Nog beslister werd die invloed door een persoonlijk bezoek, dat Schneller in haar ouderlijk huis bracht, toen hij vóór zijn

verhuizing naar Zwitserland nog eens zijn pleegkinderen in Ganszlozen en den omtrek daarvan bezocht. Ook in Eschenbach kwam hij, overnachtend in het huis der ouders. Dat was een groote vreugde, den vereerden man in eigen huis te begroeten en, evenals vroeger, naar zijn ernstige woorden te kunnen luisteren! Bij deze gelegenheid was het, dat hij haar het schoone woord met het merkwaardige slot in het album schreef: „Wij moeten in Jeruzalem burgers worden.”

Ook op de ouders maakte het karakter en de geheele, wel wat gesloten, persoonlijkheid van Schneller grooten indruk. Zonder meer gaven zij hem het recht, in de tusschen hen en hunne dochter liggende kwesties een woord mede te spreken. Hij gaf beslist te kennen, dat de dochter tegen den wil der ouders niet de Heidenwereld in zou mogen trekken, daar in zulke zaken de wil der ouders voor een kind altijd als een door God gestelde of toegelaten beperking gerespecteerd moet worden. Daarom gaf hij aan de ouders en de dochter in overweging, om op het gebied der inwendige zending een taak van dienende liefde te gaan beoefenen, 't kwam er niet op aan of deze groot of klein, gering of aanzienlijk was. Wie de schoone gave bezit, ongelukkigen te kunnen troosten, zieken te verplegen, dwalenden in barmhartige liefde terecht te brengen, mocht niet ledig aan de markt blijven staan. Op deze bemiddelenden voorslag gingen dan ook eindelijk de ouders, na aanvankelijk veel tegenkanting, in.

De weg tot een bezig-zijn in dienende liefde stond thans voor haar open. Doch de gedachte aan de zending, waaraan zij jaren lang met zooveel liefde en innerlijke zekerheid had vastgehouden, scheen aan Magdalene daarmede voor altijd ten grave gedragen. De indrukken van dit bezoek spiegelen zich in het volgende, in het Dagboek neergeschrevene, af:

1847. 26 Mei. Het afscheid van mijn vriend Schneller vóór zijn afreis naar St. Chrischona heeft mij aanleiding tot vele tranen gegeven. Ik moet nu mijn lievelingsgedachte laten varen, misschien voor altijd. Maar hoe duidelijk heeft hij mij mijn weg gewezen, al viel het mij ook nog zoo moeilijk, die gedachte op te geven. Het doet mij leed tot in het diepste van mijn ziel dat ik nog zoo ver terug sta in vergelijking met dien man. Dit is toch wel in waarheid een echte Israëliet, in wien geen bedrog is, een getrouw discipel en navolger van Christus, een ijverig arbeider in den wijngaard des Heeren, die uit liefde tot Hem en de broeders zelfs zijn leven niet te kostbaar acht, om het te offeren! Heer Jezus, neem nu óók mijn geheele hart aan als een offer! Lang genoeg heb ik het gedeeld tusschen mijn en Uw wil. Nu behoore het U geheel toe! Heersch Gij daarin als de Heer, en breek onverbiddelijk, wat zich daarin voor Uw hoogen, genadigen wil niet wil buigen!

Van nu aan, n.l. van haar 26ste jaar af, vinden wij Magdalene op verschillende plaatsen in dienst der dienende liefde. Eerst

was het bij bevriende families in Göppingen en Tübingen, waar zij bij zware zieken als verpleegster optrad. Later treffen wij haar als onderwijzeres en opvoedster aan in het Reddingsasyl te Göppingen. In het jaar 1850 was zij weder een tijd lang in het ouderlijk huis, en in dien tijd kwam een schijnbaar zeer aantrekkelijk huwelijksvoorstel „van een man” — zegt zij — „die mij tot elken prijs als levensgezellin wilde hebben. De menschen trachtten mij te overreden, dit schijnbare geluk te kiezen, terwijl Gij toch, Heer, *niet* het geluk gekozen hebt. Een hevige strijd ontstond in mij, uit medelijden en liefde. Doch in het gebed is het mij duidelijk geworden, dat het niet zijn mocht. Daarom schreef ik onder tranen een weigerend antwoord.”

In dat jaar kwam ook Schneller weer eens bij zijn oude vrienden in Wurtemberg en wandelde hij over Eschenbach naar Ganzlosen, om daar de schriftelijk bijeengeroepen deelnemers aan de vroegere opwekkings-bijeenkomsten in Gods Woord te sterken. De Eschenbachers zouden hem over den boschweg daarheen begeleiden. Het kwam echter zoo uit, dat Magdalene hem alléén tegemoet kon gaan. Nu kon zij met hem, als in den ouden tijd, hare levensvragen bespreken. Zij gaf hem aan, hoe haar weg thans weer even donker was; dat zij thuis nog maar steeds niet begrepen werd; en dat haar wederom de juiste beroepsbezigheid ontbrak. Hij antwoordde haar, dat de donkere weg, waarop God haar leidde, juist de ware was. Hij had óók zulk een weg te gaan, doch op zulk een weg leerde men het best op Gods wenken acht geven en Zijn wil verstaan. Wat echter een beroep betrof, hij had een opdracht aan haar: in het Reddingsasyl te Wilhelmsdorf aan de Bodensee had men net zulk een persoonlijkheid als zij was, noodig. De taak was niet gemakkelijk en vorderde een groote mate van liefde, zelfverloochening en geduld: dáár moest zij heengaan. Deze haar verrassende, ernstige uitnoodiging besloot zij te aanvaarden en er gevolg aan te geven.

Zoo ging zij dan voor bijna drie jaar naar Wilhelmsdorf. Slechts éénmaal treffen wij haar, daar de afmattende dienst hare krachten nagenoeg gesloopt had, eenige maanden voor een badkuur aan in de bekende badplaats Boll, waar zij zeer verheugd was, met den „ouden” predikant Blumhardt kennis te kunnen maken en hem dagelijks te kunnen hooren. Daarop ging zij weder terug en wijdde zij zich dagelijks, van den vroegen morgen tot den laten avond, aan de inspannendste, vaak ook de nederigste diensten van barmhartige, reddende liefde jegens verwaarloosde en gebrek lijdende kinderen. Dikwijls ontzong haar bijna de moed en wilde de vraag bij haar opkomen: is dát het einde van het lied, nadat ik eens met zóóveel geestdrift zulk een hoog doel heb nagejaagd? En zal ik binnen deze muren mijne dagen moeten eindigen?

Doch steeds weder kwam zij tot het vaste geloof, dat deze schijnbaar geringe, nederige weg Gods weg was. En was hij dat ook niet? Was het niet een merkwaardige leiding van de groote Meesterhand, die ons altijd *juist* leidt, als wij ons maar *laten* leiden, dat Hij deze vrouw, die eens het groote Reddings-asyl in het Oosten mede zou helpen stichten en bijna een halve eeuw mede besturen, hier in het klein liet leeren, wat zij eens in het groot in practijk zou hebben te brengen? En zou men, zoo men haar levensgang vooruit had kunnen voorzien, ergens een betere school voor haar latere levenstaak onder de armste kinderen van het Heilige land hebben kunnen vinden dan vooral hier?

Zij leerde echter, zonder iets van haar toekomst te vermoeden, aan de absolute juistheid der leidingen Gods gelooven en daarbij niet om te zien. Onder ingespannen arbeid tot aan den laten avond gingen hare dagen voorbij, en er bleef weinig tijd meer over, om het Dagboek voort te zetten. Doch door de spaarzame aantekeningen zoowel als door de getuigenissen van anderen over dezen tijd, valt één ding voortdurend op, dat zij namelijk *hier* geleerd heeft, wat dienende, barmhartige, reddende liefde is, niet in mooie woorden, maar in de ruwe practijk van het leven. Geen nederige dienst, waaraan zij reeds van het ouderlijk huis af gewoon was, was haar te gering. Uit haar aantekeningen in het Dagboek klinkt overal het schoone woord van David door: „Ik wil nog geringer worden dan aldus, en wil nederig zijn in mijne oogen, en met de maagden, waarvan Gij gesproken hebt, tot eere komen.”

Zóó waren zeven jaren verstreken, sinds die gevolgrijke brieven en bezoeken van Schneller, die haar niet in het land der Heidenen, maar in haar eigen land naar den arbeid van dienende liefde verwezen had. De voormalige zendingsgedachten waren als in een diep graf verzonken. Schneller was daar boven in Zwitserland, en scheen onder de groote zorgen en werkzaamheden van zijn beroep het vroegere meisje van Eschenbach geheel vergeten te hebben. Daar kwam in den herfst van 1853 plotseling een brief van hem, waarin hij om haar hand vroeg en haar verzocht gemeenschappelijk met hem in één en hetzelfde beroep te leven, zooals zij het in Wilhelmsdorf geleerd en beoefend had.

Als een bliksemstraal bij helderen hemel kwam tot haar dit voorstel. De vriend, tot wien zij sedert twaalf jaar met zóó groote vereering had opgezien, wierf om hare liefde, riep haar tot gemeenschappelijke taak! Geen oogenblik bezon zij zich. „Ja, en duizendmaal ja,” weerklonk het in haar hart, en zij antwoordde hem met de woorden van Ruth: „Waar gij heengaat, daar ga

ook ik heen, waar gij blijft, daar blijf ik ook; uw volk is mijn volk en uw God is mijn God; waar gij sterft, daar sterf ik ook, daar wil ook ik begraven zijn."

En toen nu op de eerste de tweede, niet minder groote verrassing op den voet volgde, dat nl. haar weg naar Jeruzalem leiden zou, toen stond ook plotseling de gedachte aan de zending als uit een zeven-jarig graf weder op. En wie zou niet met haar voelen, hoe zij thans eerst bepaald *zeker* van haar weg was, zooals zij het vreugestralend tot de haren zeide: „Heb ik nu niet gelijk gehad, toen ik u, niettegenstaande uw ongeloovig hoofd schudden, altijd maar weer zeide en *moest* zeggen: „Ik ben voor de zending bestemd?"

Voorzeker, niemand had vroeger kunnen vermoeden, dat alles nog zóó loopen zou. Wonderbaarlijk heeft God haar geleid, van de stille Pastorie in de geduld-school van het ouderlijk huis; van de ziekenkamers tot in de reddings-asyls; op kromme wegen, tóch recht; op donkere paden, tóch licht! Ook waar Gods gang door haar met louter tranen was begroet geworden, daar was Zijn gang toch louter zegen en Zijn doen louter licht geweest. En daarom kunnen wij ook onder dezen levensgang tot nu toe geen beter onderschrift plaats en dan het lied, waarvan zij haar leven lang zooveel gehouden heeft:

Wonder aanvang, heerlijk einde,
Weg Gods, wonderwijs belijnde,
Waar Zijn hand leidt in en uit;
Wonderwijs is Zijn beraden,
Wonderheerlijk zijn Zijn daden!
Vraagt gij nog: „Waar loopt 't op uit?"

Wegen Gods zijn in de wat'ren,
In wat van den berg komt klat'ren, —
En gij ziet niet Zijnen voet!
Zóó ook in het meer van zorgen
Houdt God vaak Zijn weg verborgen,
Dat men naar Hem zoeken moet.

God moet men in alle zaken,
Wijl Hij alles *goed* kan maken,
Laten *gaan* , dan zal, gewis,
Wat Hij eens heeft ondernomen,
Aanvang, einde, in orde komen
Zóó, dat 't wonderheerlijk is!

JERUZALEM.

De jaren, de jaren, hoe snellen zij voorbij! Wij slaan de gebeurtenissen over, die wij reeds vroeger vermeld hebben: hoe het huwelijk gevierd werd in Eschenbach en het afscheid in Erpfingen; hoe de jonge vrouw met blijd kloppend hart voor het eerst de koepels der Grafkerk en der Rotsmoskee in Jeruzalem zag; hoe zij in zoete vreugde hare eerste kinderen aan de borst leide; hoe zij in loofhutten woonden en zij een heelen, langen, bangen nacht hun leven en dat van hunne kinderen tegen de hen belagende roovers verdedigden; en hoe zij ten slotte het Syrische Weeshuis stichtten.

In die vreeselijk zware beproevingen van den aanvangstijd, waarbij honderden den moed zouden hebben verloren; waarin alles scheen te verzinken; waarin ook de vrienden over hun roeping in twijfel geraakten, — stond zij dapper, en als zijn evenknie, aan de zijde van haar man. Zij had bij alle zachtheid van gemoed een rotsvast geloof, dat zich in allen eenvoud aan Gods beloften hield, en daarom niet wankelde. Nooit heeft zij er over geklaagd, dat zij zulke moeilijke wegen had te gaan; nooit haar man het hart bezwaard door te praten over een gemakkelijker lotsbedeeling, een aangenamer taak. Zij heeft altijd standvastig en moedig aan zijn zijde volgehouden en hem het hart niet zwaar, maar licht gemaakt door het onwrikbaar geloof, dat *God* hen op hunne plaats gesteld had, en dat zij dus ook beiden op deze plaats moesten stand houden, het ging dan zooals het ging. Het was niet maar een vleiend woord, doch letterlijke waarheid, als ingewijden vaak zeiden: „zonder deze vrouw zou Schneller *nimmer* dat hebben kunnen bewerkstelligen en geven, wat hij verricht en gegeven heeft!”

Nadat het Weeshuis gesticht was, heeft de „Mama,” zooals zij tot haar einde door het geheele Huis genoemd werd, als een ware moeder het groote huishouden bestierd. God heeft het wel wijs ingericht, dat de kinderen niet slechts een vader en niet slechts een moeder, maar beide te zamen hadden, opdat beider invloed, de vaderlijke en de moederlijke, zich over en weer konden aanvullen. Ook van de ouders in hun wederzijdschen invloed op de kinderen geldt Schillers woord:

Want waar het teere met het strenge,
Het zachte zich met 't sterke mengen,
Dáár geeft het eenen goeden klank!

Zóó was het ook hier. Als Schneller, waar dit noodig was,

met zijn strengheid den onontbeerlijken azijn aan de salade gaf, daar volgde toch altijd de moeder en voegde de evenzoo onontbeerlijke verzachtende olie er aan toe, opdat de straf haar heilzaam doel niet zou missen. Ook voor de meest verwilderde en boosaardige kinderen had zij een moederlijke liefde. En menigen dwarskop, die door strenge straffen slechts nog koppiger werd, heeft het zachte, moederlijke woord der „Mama” overwonnen. Allen in huis wisten dat zij, óók als zij schuldig waren, bij de „Mama” een open deur en een zachte hand vonden, die wonden kon verbinden,

en dat niemand het zoo goed verstond als zij, om de afgedwaalden gouden bruggen te bouwen tot heilzamen omkeer en verzoening.

Daarbij was zij de vlijtigste in het geheele Huis, onvermoeibaar bezig. Dat het geheim van een welgeordende huishouding daarin ligt, dat de oogen der huisvrouw overal zelve rondzien, scheen zij te weten. Want overal, in huis en in tuin, op het dak (nl. het *Oostersche* dak, waarvan, zijnde een platvorm, veel gebruik wordt gemaakt) en in den kelder, in de keuken en in het waschhuis, was zij te vinden en vatte zij zelve mede aan. Trap op, trap af ging het den geheelen dag in opgewekten arbeidslust, en allen wist zij in haar

Het echtpaar Schneller (1869).

opgewektheid mede te slepen. Zij was voor haar man niet slechts een geestelijke steun, een beproefde steun ook in moeilijken tijd; niet slechts de beste mede-opvoedster, maar ook als bestierster der huishouding zijn voornaamste en meest waardevolle hulp, die zóó geheel in haar taak opging, dat zich menigeen verwonderde, hoe het mogelijk was, zoodat zij nagenoeg geen tijd meer voor zich zelve overhield. Beide echtgenooten, elk in een uitnemende school juist voor dit beroep als door een zorgzaam leidende hand gevormd; beiden krachtige naturen; beiden

met iets origineels en tevens zóó verschillend, maar in het geloof en in het gebed en in hun besluit, om den Heer gehéél te dienen, één hart en één ziel, — hebben elkander wonderlijk aangevuld. Het was bij hen als bij een lied, waar wel een sterke, diepe bas met kracht en nadruk het geheel gang en richting voorschrijft, doch waaraan eigenlijk toch eerst de liefelijke melodie, die bevallig begeleidt, de ware schoonheid en den waren glans verleent. Haar geheele hart en leven scheen gevuld door de bezigheid, naar welke zij eens zoo verlangd had, en die nu zóó merkwaardig, zonder eenig toedoen van hare zijde, haar in het Heilige land was aangewezen. En toch was er nog een stil heiligdom, waarin zij gaarne verkeerde, zoo dikwijls als zij kon, des daags met liefdevolle leiding, des nachts met voortdurende voorbede: dat was de kring van hare *eigen* kinderen. Het eerste kind was in een bangen geboortenacht gestorven. Ternauwernood was het levenslicht ontstoken, of het was reeds door den storm uitgeblazen. Doch vijf kinderen groeiden na hem op, Theodoor, Ludwig, Maria, Benoni en Johannes. Teedere liefde en heilige ernst reikten elkander bij de opvoeding er van de hand. De kinderen hadden somwijlen wel het gevoel, dat hun de straffen van den vader *te* hard waren. Doch nooit kwam zij hierin in tegenspraak met haar echtgenoot. Van de geheele opvoeding hadden de kinderen reeds in jonge jaren den diepen indruk, dat beide ouders voor hen slechts dezen eenen grooten levenwensch hadden, dat hunne kinderen eens den Heer zouden dienen en op Zijne wegen mochten gaan. Het verlangen naar een aangenaam, aanzienlijk of schitterend levensberoep werd nooit in hen gewekt. Menigmaal, als een der kinderen iets misdaan had, of zich soms tot een leugen had laten verleiden, stond zij laat in den avond nog aan het bedje en bad luide, dat God liever hare kinderen mocht laten sterven, dan toelaten dat zij ongehoorzame, wereldschgezinde, godvergetene kinderen zouden worden, — wat op dezen een diepen indruk maakte.

Daarbij gaf zij zich veel moeite om haren kinderen een zonnige jeugd te verschaffen. Bij de vele bezigheden in de Inrichting was het wel is waar slechts zelden mogelijk, hun het genot van een afgesloten gezinsleven te geven. Alles toch ging in de steeds grooter wordende Inrichtings-bedrijvigheid op. Doch bijzondere gedenkdagen werden in den engeren huiskring onder elkander gevierd, en dit was altijd uitsluitend een feest voor ouders en kinderen. Zoo werd alle jaren de huwelijksdag der ouders gevierd. Dan werd een ezeltje gezadeld, met meloenen, druiven en andere kostelijke waren beladen, en zóó werd de gemoedelijke feestdeelnemer uit het dierenrijk door de geheele familie aan den halsterband in een naburigen, van den weg afliggenden tuin met een heiligdom,

gekroond door een koepel, geleid, in welks schaduw zij onder wijnstok en vijgeboom, evenals de oude Israëlieten, den geheelen namiddag een bescheiden doch in de herinnering voortlevend feest vierden. Dan waren de ouders zóó bewogen en lief, de kinderen zóó gelukkig, dat deze uren zich als gouden ringen om de harten van ouders en kinderen legden.

In dit engere gezinsleven brachten de jaren na 1860 een reeks van smartelijke afscheidnemingen. Het eerste afscheid gold den derden zoon. „Benoni” heette hij, en een „kind der smarte,” zooals zijn naam beteekende, was hij. Van zijn derde jaar af leed hij aan een steen-lijden, dat vier jaar lang steeds erger werd en tegen het einde met ondragelijke smarten verbonden was, onder welke het arme, anders zoo geduldige kind zich kromde als een worm. Dag en nacht verpleegde de moeder het kind van smarte, dat haar het liefst van allen werd. En toen het eindelijk in het jaar 1868 op den „Berg Zion” in het graf werd gelegd, legde zij weenend een stuk van haar eigen hart mede in de groeve. Tot aan haar levenseinde heeft zij om haar Benoni getreurd. Zulke wonden toch kan de tijd nooit geheel genezen; die geneest de eeuwigheid alléén door haar zalig wederzien! In hare nagelaten papieren bevinden zich, naar aanleiding hiervan, de volgende woorden:

Trek heen, gij zoon der smarten,
Naar Edens schoone land!
Een band bindt onze harten
Ook dáár: een liefdeband.
Gij gingt vooruit, wenkt nu:
En dra, dra volg ik u!

Hoe vaak drukt' ik met beven
U aan mijn droevig hart,
Als u, mijn zoet-lief leven
Doorwoelde pijn en smart!
Nu gingt gij zoo gezwind,
Benoni, zoet-lief kind!

Naar u, mijn lieve kleine,
Verlangt mijn geest, zoo moê;
Nooit zal uw beeld verdwijnen!
„Geduld”, wenkt het mij toe.
Mijn ure komt, al is 't niet nu,
Dan volg ik u, *dan* volg ik u!

Ook later bleef haar voortdurend het heimwee bij naar haar Benoni, die haar was vóórgedaan, en vele jaren daarna vinden wij nog het volgende gedicht:

Stil, stil! Want zijne zaligheid
 Hoort, moeder, gij door al uw klagen;
 Het is nog maar een korte tijd,
Dan zal voor u de morgen dagen!

Thans bij uw Heer hij blij verwijlt,
 Te midden van Zijne heerlijkheden;
 U te gemoet eens blij hij ijlt,
 Om *met* u in Zijn licht te treden!

Alsdan is alle smart voorbij:
 Gij ziet den Heer in 't aangezichte
Met hem, uw kind, van lijden vrij,
 In het tehuis, het eeuwig lichte!

Weder gold het een moeilijk afscheid, toen de ouders de drie oudste kinderen, Theodoor, Ludwig en Maria, in het jaar 1869 naar Duitschland moesten brengen, daar in Jeruzalem geen passende scholen waren. Och, een kind scheidt zich op dezen leeftijd nog gemakkelijk en zonder veel nadenken van zijn ouders; het verheugt zich in het vele nieuwe in den vreemde en weet nog niet, wat voor een engel het van nu aan op den levensweg verliest, de dagelijks hem vergezellende, trouwe moederliefde! Doch den ouders, en vooral der moeder viel het afscheid onbeschrijflijk moeilijk. Met weenend hart heeft zij destijds per spoor en boot de geheele terugreis naar Jeruzalem teruggemaakt, en, thuis aangekomen, wekten bij haar de ledige kamers en bedjes niets dan smartelijke herinneringen aan een schoonen, thans wel voor goed voorbij gegane tijd, terwijl bij het zien er van het moederhart steeds weder bloedde. Slechts de gebeden bij dag en bij nacht, die de ver verwijderde kinderen dikwijls als beschermende muren omgaven, en de heerlijke brieven, die voor de kinderen thans nog een kostbaar gedenkteeken van ouderlijke liefde zijn, konden van nu aan op den levensgang der kinderen in de verte inwerken.

Dikwijls stond zij 's avonds, als de zon hoog over het gebergte in vuurgloed en purpurglansen in de Middellandsche zee wegzonk, aan het venster, en dan keek zij met tranen in de oogen naar het Westen, waar aan gene zijde der zee de geliefde kinderen in den vreemde vertoefden, aan welke zij nooit meer, oog in oog, moederliefde mocht bewijzen. Op zulk een oogenblik schreef zij:

Daar, waar de gouden zoom der zonne
 De bergen purperrood omzoomt,
 Trekt mij het hart heen, bang, toch blijde,
 Wanneer het van u, kind'ren, droomt.

Maar ach, het is slechts droom, niet wezen!
 Mijn oog, vol tranen, *ziet* u niet!
 Niet zijt gij, waar gij waart voor dezen:
 U trekken laten, *plicht* gebiedt!

Niets blijft; geluk is niet bestendig:
 Maak maar de banden los op d'aard, —
 Dáár is de rust, zoek dáár den vrede,
 Zie op, blik moedig hemelwaarts,

En zoek slechts rust in Jezus' armen!
 Rust aan *Zijn* hart maar rustig uit!
 Hij leidt u ééns in Zijn erbarmen,
 Waar men *niet* scheidt, in 't *Vaderhuis*

Zonnig was voor haar het jaar 1875, toen haar dochter Maria, na zesjarige afwezigheid in meisjesschool en pensionnaat, gezond naar lichaam en geest terugkwam. Deze nam van nu aan steeds meer de plaats als vertrouwdste vriendin der moeder in.

Spoedig daarop volgde een nieuw afscheid. Johannes, haar lieveling, moest het ouderlijk huis verlaten, om Duitschlands scholen te bezoeken. Zes jaar lang had zij van al haar kinderen slechts hem alleen overgehouden. Aan dit zonnige, blonde, blauwoogige kind, dat aller harten vliegensvlug veroverde, had zich het moederhart met dubbele innigheid aangesloten, en zoo lang zij leefde, bleef het haar lieveling. Des te zwaarder viel nu de scheiding, nadat zij hem naar Duitschland gebracht had en met hem ten slotte op de boot langs den Rijn af was gevaren, met het verbaasde kind al de schoone burchten en ruïnes bekijkend, om hem dan daarna in het Paedagogium te Godesberg te brengen.

Beiden weenden bittere tranen, toen het uur der scheiding sloeg. Vier-en-twintig jaar heeft Johannes van toen af in den vreemde doorgebracht, en gedurende dien tijd heeft hij slechts viermaal het ouderlijk huis terug gezien.

Jaren lang waren thans de ouders met Maria alleen. Toen kwamen na 1880 de zonen als mannen, de een na den ander, weder terug; eerst Ludwig, als predikant en zendeling in Bethlehem; dan Theodoor, als Inspector aan de zijde zijns vaders, en Johannes, toen nog student, als gast. Welk een glans van vreugde en geluk deze dagen en jaren in haar hart en op haar leven geworpen hebben, hebben wij reeds vroeger vermeld.

De moeder was toen al niet meer, wat zij geweest was. De moeilijke strijd van de eerste tijden en de ziekten van haar man, die dikwijls zoo uiterst gevaarlijk waren en gedurende welke de geheele last der groote Inrichting op háár rustte, hadden

hare gezondheid sterk aangegrepen. Een met slapeloosheid gepaard gaand zenuwlijden heeft haar sedert 1875 ongeveer niet meer verlaten. In het jaar 1878 kwam er een nieuw ongeval bij. Toen zij op een Zondag, zooals gewoonlijk, op den ezels zou stijgen om naar Jeruzalem ter kerke te rijden, viel zij zóó ongelukkig, dat zij een zwaren dijbreuk kreeg, die niet goed gezet kon worden en buitengewoon langzaam genas. Lang moest zij op krukken gaan, en ook later, toen zij deze missen kon, kon zij zich nog slechts moeilijk, steunend op een stok, voortbewegen. Hoe droevig dit voor haar was, die tot nu steeds zoo vlijtig en onvermoeid in het groote huis trap-op, trap-af had rondgelopen, en hoe zwaar zij leed onder deze bezoeking, laat zich denken. Zij smeekte meermalen den Heer vurig om bevrijding van deze dwangketenen. Doch de Heer zeide ook tot haar: „Laat het u goed zijn! Mijne genade zij u genoeg, want Mijne kracht is in de zwakken machtig!” Zoo voegde zij zich stil en zag, nu zij dag aan dag aan dit moeilijk beweegbare dikwijls geheel hulpelooze lichaam gebonden was, hierin een dagelijks nieuwe leerschool ter verootmoediging en zelfverloochening. Doch ook met het gebrekkige en onbeholpen lichaam stelde zij geregeld nog hare krachten in dienst van het Syrische Weeshuis. Zij behield de leiding van de steeds grooter wordende Inrichting in de handen, waaraan alles zoo goed was toevertrouwd. Wel was zij thans gedwongen, veel meer dan vroeger, een zittende levenswijze te leiden. Doch ook daarbij vond zij een middel, om in dienst van het Huis bezig te zijn. Elk vrij kwartiertje benutte zij, om door het opplakken op kaarten van bloemen uit de rijke flora van Palestina, die zij zeer netjes wist te rangschikken en die ten tijde van de vreemdelingen in Jeruzalem, en later ook in Europa, verkocht werden, tot onderhoud van het Huis bij te dragen. Zelfs menig bankbiljet van 100 Mark is door dezen haren stillen arbeid, zonder dat iemand het wist, in de kas der Inrichting gevloeid.

Zóó naderde de oude dag steeds meer en meer. Om haar heen bloeiden zes kleinkinderen op, de kinderen van den oudsten zoon Theodoor en die van de dochter Maria, en ook in het ver verwijderde Keulen, waarheen Ludwig getrokken was, had zij een lief kleinkind. Op de herdenking van een huwelijksdag legde zij haar man het volgende gedicht op de ontbijttafel:

Ben ik reeds oud en grijs geworden,
Nóg groei en bloei ik voor den Heer,
Blijf reek'nen mij tot 't strijdersgilde
Met heel mijn hart, steeds meer en meer.

De directrice Magdalene Schneller.

Hij gaf mij wonderbare leiding,
 Door lief en leed, doer vreugd en smart;
 Reeds vroeg heb ik Zijn spoor gevonden;
 Vroeg gaf ik Hem ook reeds mijn hart.

Mijn hart zal steeds voor *Hem* slechts kloppen,
Hem dienen slechts, zoo vroeg als laat;
 Dan *blijft* Hij mij ook leiden, dragen,
 Mij bijstaan steeds met raad en daad.

Hij blijft mij hier op aard' nabij zijn
 Op dit mijn steil en hobb'lig pad;
 Rust zal ik in Zijn vrede vinden,
 Tot Hij mij brengt in hemelstad.

Dáár wenkt reeds vaak naar mij, al wuivend,
 Der zegepalmen waaiërboog,
 En zie ik reeds op lichte hoogten
 Gods hemelstad, van bouw zoo hoog.

Stad, die Zijn woord zoo duid'lijk teekent,
 Stad, welker burgeres 'k mij noem
 Met al degenen, die Hem minnen
 En in Hem zoeken hunne roem.

Daarom, door 't donker doodendal heen
 Naar huis getrokken, vast van moed!
 Bij 't morgenlicht begroet ons weldra
 Der zaal'gen schaar: „Hier hebt gij 't goed!”

Op nieuwjaarsdag van 1891 bereikte zij haar 70ste levensjaar. Nog was zij met den geliefden genoot harer jeugd vereenigd: zij kon zich echter evenmin als de anderen in zijn omgeving verbergen, dat zijne krachten afnamen. Dikwijls veroorzaakte bij hem betrekkelijk gering onwelzijn groote zwakte. Men moest zich dus onder deze omstandigheden op een spoedig afscheid voorbereiden. Het gevreesde, en toch onvermijdelijke, trad dan ook in den herfst van 1896 betrekkelijk plotseling in. De geliefde, nog altijd rusteloos bezige man werd, zooals wij reeds vroeger uitvoerig verteld hebben, door een hevige longontsteking aangegrepen en stierf na een ziekbed van zes dagen. Haar oudste zoon Theodoor was destijds op de terugreis uit Duitschland. Met welk een diepe smart klemde zij zich niet aan hem vast, toen hij terugkeerde, terwijl de diepbetreurde vader reeds als lijk in de kapel van de Inrichting lag! Met welke bittere tranen heeft zij hem niet beweend, met wien zij meer dan 42 jaar lang in trouwe gemeenschap en gezegenden arbeid, zij aan zij, haar levensweg gegaan was! De aangrijpende gebeur-

tenissen bij zijn terugkeer echter, zoals wij die vroeger hebben geschetst, zijn haar op het laatste deel van haar levensweg als een heiligdom gebleven, waarin zij dikwijls met weemoedige vreugde inkeerde.

WEDUWENLEED.

„Die nu waarlijk weduwe is, en alleen gelaten, die hoopt op God, en blijft in smeekingen en gebeden, nacht en dag.” Deze weduwenspiegel van den Apostel Paulus, in den eersten brief aan Timotheus, teekent trek voor trek het overige der pelgrimsreize van onze moeder Schneller. „Die alleen gelaten is,” — men kan toch ook onder vele menschen eenzaam zijn, en vooral in den ouderdom, als men daar staat als een oude boom, waarnaast de genooten der jeugd de een na den ander door de bijl geveld zijn; en als men alleen gebleven is onder het talrijke volkje van jonge, opgroeiende boomen, dan kan men deze eenzaamheid *dubbel* gevoelen. Zóó was ook moeder Schneller eenzaam te midden onder het groot geworden volk van het Syrische Weeshuis. Eenzaam, weemoedig, stil hopen en wachtend, dat is dan ook de indruk, dien men verkrijgt van de beeltenis op een vorige bladzijde, welke de grijze pelgrimsreizigster in dezen tijd voorstelt. Zij schrijft in Mei 1898 zelve aan haar zoon in Keulen: „Thans ga ik mijn weg eenzaam, omgeven door scharen van vroolijke en bloeiende gezichten. Doch ik *ben* niet alleen: dat mag ik gerust zeggen. Vol vertrouwen wankel ik het doel mijner loopbaan, mijner hoop tegen, want, de Heer is mij nabij, die ons *altijd* nabij is, als wij Hem zoeken.”

De trouwe gezelschap harer jeugd was heen getogen, doch een stille band van gemeenschap hield haar dagelijks met hem, die haar was vóórgegaan, verbonden. Zij toch geloofde, zoals wij uit het scheidingsuur weten, aan een „gemeenschap met de schare daarboven.” Vol verlangen zag zij dikwijls tot hem op, en het was haar vaak als behoorde zij meer aan gene dan aan deze zijde van het graf; als stond zij reeds met den eenen voet in de hoogere wereld, die „de verzamelplaats van alle geloovigen” is. Vol van bewondering overzag zij menigmaal het geheel der merkwaardige leidingen Gods in zijn leven. En dezelfde liefdevolle achting, die ons in haar Dagboek ten opzichte van dezen man haars harten een halve eeuw vroeger in jeugdige bezieling te gemoet treedt, vinden wij thans na het afscheid weder. In

stille, eenzame uren schreef zij de volgende verzen neder, die eerst na haar dood onder hare papieren werden gevonden

„ISRAËL TREKT HEEN NAAR ZIJN RUST”.

Een groote dagtaak was u opgedragen,
U, lieve man! — Uw aardsche strijd is uit!
Nu moogt gij rusten, stil in zaal'gen vrede!
Gij gingt naar 't Vaderhuis slechts wat vooruit!

Hoe onvermoeid en trouw hebt gij de lamm'ren,
Die eens de Heer u gaf, geleid, geweid;
Met ernst en liefde hebt gij hun gewezen
Den smallen weg, die naar de Godsstad leidt!

Gij hebt gewerkt, gebeden en geleden,
En *nooit* was 't u te veel, riep u uw plicht;
Uw trouwe Heer schonk u op al uw beden
Zijn zegen, heeft daardoor uw werk verlicht.

Nu treuren om u droef schier al de uwen,
Van ver en van nabij, de gansche groote schaar:
Zij gaan stil voor zich heen, zij weenen, klagen
Om u: „ach, vader, dat gij nog in leven waar”!

Getroost! Dra zullen wij u wedervinden;
De hemelstad is ook van ons niet wijd,
Waar wij van smart bevrijd, van ramp, van zonde,
Oók ingaan eens en komen waar gij zijt!

Hoe meer haar echter het vreemdelingengewaad der aarde drukte, des te vaster klemde zij zich aan den wandelstaf, waarmee men alléén zijn pelgrimstocht in vrede voleinden kan, aan Gods Woord. Dit was haar „stok” en haar „staf”, die haar troostte ook in het donkere dal, in den ouderdom, zooals eens in de jeugd. Zij hield van den 119den Psalm, met zijn 176 maal bezielende lofprijzing van Gods Woord; en wat deze veelbeproefde en geestdriftvolle zanger uit voorbijgegane tientallen van eeuwen daar zegt, dat was ook háár uit het diepste harer ziel gesproken:

„Ik ben een vreemdeling op de aarde; verberg Uwe geboden voor mij niet. Mijn ziel is verbroken vanwege het verlangen naar Uwe oordeelen te allen tijde. Ook zijn Uwe getuigenissen mijne vermakingen en mijne raadslieden.” Het liefst greep zij, als zij bij dag of nacht naar een frisschen dronk uit de eeuwig vloeiende bron van het Woord Gods verlangde, naar haar geliefd „dagtekst-boekje”. En dan was het niet zoozeer de tekst van den kalenderdag, dien zij opsloeg, doch zij hield zich aan het eerste woord, waarop haar oog viel. En daar zij dat nooit op goed geluk af deed, doch steeds met het stille gebed: „Heer,

geef *Gij* mij het juiste woord," zal ook hij, die deze gewoonte misschien niet geheel kan goedkeuren, zeker op dit, in oprecht kinderlijk geloof uitgeoefend gebruik niet een schaduw willen werpen door te zeggen, dat het toch eigenlijk een soort van bijgeloof was. Zij was in ieder geval in haar gevoel *zeker* van haar zaak en wist, dat de Heer dikwijls tot dit haar kinderlijk geloof zichtbaar was afgedaald en Hij haar daarbij nooit beschaamd had doen uitkomen.

Niet, dat zij onder den weemoed van het eenzaam-zijn haar levenstaak zou hebben vergeten. Integendeel, met haar rijke ervaring, met haar moederlijke zachtheid, was zij ook nog in hoogen ouderdom het hart van de groote Inrichting, en van haar „zelden stil", vaak echter „zeer druk" weduwenkamertje ging over het grootte aantal bewoners van de Inrichting een stille, maar door allen gekende en zeer gewaardeerde zegen uit.

Met de levendigste deelneming, meermalen zelfs met haar raad ingrijpend en mede beslissend, ging zij de groote veranderingen en uitbreidingen na, die het Syrische Weeshuis nog na den dood van haar man ondergaan moest. Zij mocht nog de uitvoering van de laatste gedachten van haar gade beleven: de stichting van een Armenisch Weeshuis, waarin 114 Armenische weezen werden opgenomen. Zij mocht nog de edele schenking van den Graaf von Münnich beleven, die een groot gedeelte der middelen verstrekke, om het hier achter afgebeelde *Blinden-tehuis* te onderhouden. Zij mocht nog de invoering van het zoogenaamde *paviljoen-systeem* beleven, waardoor, na uitvoering van den noodigen aanbouw, de Inrichting zooveel grooter geworden is dan de oorspronkelijke beraming was, en zij nl. in zeven onderdeelen werd ingedeeld. Zij mocht het nog zien, dat voor de Evangelisch-Arabische *Gemeente*, van lieverlede rondom het Huis ontstaan, het eene huis na het andere gebouwd werd, de huizen „Köln", „Stuttgart", „Erpfingen", „München", „Hamburg", en het nog niet voltooide „St. Petersburg". Zij mocht het *bezoek des Keizers* in het jaar 1898 nog beleven, waarbij het Duitsche Keizerpaar door hare zonen Theodoor en Ludwig door de geheele uitgebreide Inrichting rondgeleid werden en de Keizerin met innemende vriendelijkheid den arbeid van haar leven prees en haar borst met het kruis voor vrouwelijke verdiensten, aan een witten band, versierde. Zij mocht nog zien, dat haar zoon Theodoor, als een waardig opvolger zijns vaders, diens werk met zekere hand en onvermoeibare trouw voortzette, en hoe een zichtbare zegen Gods op al zijn doen en laten rustte. Zij mocht zien, hoe haar schoonzoon, hoofdleeraar Leonhard Bauer, in vereeniging met haar dochter Maria, in gelijke gezindheid en één van geest aan het groote werk medearbeidde. Zoo schrijft zij dan ook nog in het begin van het jaar 1902 aan haar zoon in Keulen:

Kort geleden reisde Mevrouw de Gravin von Nostiz af, die langen tijd hier in Jeruzalem heeft doorgebracht en mij een trouwe vriendin is geweest, welke ik zeer zal missen. Zij was vol vreugde en bewondering over het rijk gezegende werk van ons Syrisch Weeshuis. Het is waar, het is alles zoo buitengemeen groot geworden en toegenomen, veel grooter, dan wij het ons ooit gedacht hadden, toen wij voor ongeveer 48 jaar het kleine huisje met een benauwd hart, doch met onze blikken op den Heer, als in de rotswildernis en steenwoestenijs oprichtten. Men zou wel eenigszins voor de toekomst van het grootte werk zorg kunnen hebben, maar de Heer, aan Wien het behoort, kan en zal er ook wel voor zorgen. Ik koester zeer groote hoop, dat de Heer zich daarin verheerlijken zal.

Hij heeft ons toch óók de juiste mannen gegeven. Theodoor is bepaald de geschikte man op dezen moeilijken, vaak ook afmattenden post, en door God voor zijn taak bijzonder toegerust. Allen zien met achting tot hem op. De groote veranderingen in huis, ook wat de verbouwing betreft, die hij tegelijk als bouwer en architect heeft geleid, zijn zeer practisch en flink, en worden van alle kanten geroemd. Ook Leonhard werkt met geheele overgave des harten en is een zegen voor ons Huis.

De laatste woorden herinneren er ons aan, dat de grijze pelgrimsreizigster het genoeg had, op haar levensavond twee

De Pastorie van het Syrische Weeshuis.

harer kinderen, Theodoor en Maria, met hunne gezinnen dagelijks om zich heen te hebben, terwijl de beide anderen, Ludwig en Johannes, in den vreemde toefden. Ludwig was in Keulen aan

den Rijn en arbeide als voorzitter van het Bestuur voor zijn deel mede aan het werk van het Syrische Weeshuis. Johannes was als jurist aan Berlijn gebonden.

In een strandtent, zooals die aan de Noordzee gebruikelijk is en die hare kinderen in Keulen haar ter beschutting tegen de ruwe winden op haar verjaardag ten geschenke hadden gegeven, zat zij, zoo dikwijls als het weër het toeliet, des avonds in den tuin en verzamelde zij hare kinderen en kleinkinderen rondom zich, Theodoor, zoo vaak als zijn ambtsbezigheid het toeliet, Maria, hare bijzondere hartsvriendin, en haar man, Leonhard, en dan nog Johanna (de vrouw van Theodoor) met hare kinderen, van welke zij erg veel schik had. Hier keek zij thans op hoogen

Blinden-tehuis van het Syrische Weeshuis.

leeftijd menigmaal, als eens in jongere jaren, toen de kinderen vrijwel allen in Duitschland vertoefden, vol van verlangen westwaarts in de vlammende purperpracht der ondergaande zon, en dacht zij aan de verre geliefden, aan haar man, die naar huis ging, aan de kinderen, levend in Duitschland.

In 1899 mocht zij nog eenmaal de kinderen uit Keulen, met hun achtjarig dochtertje Uarda, in Jeruzalem begroeten. Het deed haar bijzonder veel genoegen, ook het kleinkind uit Keulen met eigen oogen te mogen aanschouwen. Nog eenmaal mocht zij den geboortedag van haar zoon Ludwig, die met muziek- en

Binnenhof van het Syrische Weeshuis.
Zuidelijk gedeelte met trappenhuis.

Binnenhof van het Syrische Weeshuis.
Noordelijk gedeelte met trappenhuis.

zangkoor door het geheele Huis begroet werd, medevieren, en zij was zeer gelukkig, hem op den laatsten Zondag van zijn aanwezigheid nog eens te hooren preeken over een van hare lievelingsteksten: „Toen gij jonger waart, gordet gij uzelf en wandeldet alwaar gij wildet; maar wanneer gij zult oud geworden zijn, zoo zult gij uwe handen uitstrekken, en een ander zal u gorden, en brengen, waar gij niet wilt.” Op den laatsten morgen, toen het gold, weder naar Keulen terug te keeren, kwamen ouders en kind in de slaapkamer der moeder, om afscheid te nemen. Toen richtte zij zich op in bed en gaf hun in de zekerheid, dat zij nooit meer hun aangezicht zou terugzien, den laatsten moederzegen. Het was een aangrijpend oogenblik, dat tot dezulke behoort, welks nawerkingen stil medegaan door het leven tot aan de poort der eeuwigheid. Eenige maanden later schreef zij naar Keulen:

Geruime tijd is verloopen, sinds wij elkander de handen ten afscheid gereikt hebben. Maar het is mij volstrekt niet te moede, alsof gij zoo ver verwijderd zoudt zijn. Het is alsof mij in den geest uwe lieve gestalten omzweven. Het was een schoone tijd, de tijd van uw verblijf alhier, ofschoon ook niet zonder zorgen en kommer. Zegt de Heer niet: „In de wereld zult gij verdrukking hebben”? Nogmaals veel dank voor al de trouwe liefde, die mij van uwentwege ten deel is gevallen! Zij doet mijn hart *nog* warm voor u slaan. Ik denk nog wel eens aan het uur waarin ik u ten afscheid gezegend heb. Ook breng ik mij gaarne in gedachte, hoe Uarda, toen zij zag dat er zegenen in de bedoeling lag, ook *hare* handjes uitstrekke en die bij de uwen onder mijn opgelegde handen legde, om óók een zegen deelachtig te worden. Dank voor uw beider brieven, welke zooveel liefde ademen! Zeker, het afscheid nemen is moeilijk, en ik vermoed dat het uur van het laatste afscheid nemen uit dit leven, dat een keten van afscheidsuren is, niet ver meer af ligt. Dan hef ik mijne oogen hooger op, naar boven, naar *die* hoogten, die zoo licht en zoo groot vóór mij liggen en aan welke mij ons muziekgezelschap op den morgen van mijn laatsten verjaardag herinnerd heeft met dat lied, dat zoo geheel naar mijn hart uitroept:

Hoe zal 't ons zijn, als eenmaal wij verkeer
 Aan 't einde van den lang gestreden strijd,
 En naar het vaderland des Vaders keeren,
 Naar 't land van licht en eeuw'ge heerlijkheid!
 Als wij het laatste stof van onze voeten,
 Het laatste zweet verwijd'ren van 't gelaat,
 En dáár de heil'gen van eertijds begroeten?
 Wie heeft er woorden voor dien toekomst-staat?

Doch zij had nog een zoon in Duitschland, haar Johannes, en naar hem zweefden hare gedachten met bijzondere voorliefde. Aan hem, die reeds, wat zijn uiterlijk betreft, het meest van alle kinderen het evenbeeld zijns vaders was, hing haar hart het allermeest. Hij toch was de jongste, haar Benjamin, en had, alléén staande in het leven, het meest behoefte aan de moederlijke liefde.

Met dankbare vreugde en moederlijken trots, als deze uit-

drukking op deze ootmoedige ziel mag worden toegepast, volgde zij zijne schreden op den, zooals bekend is, zoo langzamen juridischen loopbaan. Jaren lang had hij als referendaris en assessor aan het Ministerie gewerkt, thans was hij assessor bij „Buitenlandsche zaken”, en in gelukkige uren zag zij hem reeds als Duitsch Consul in Jeruzalem, de vaderstad zijner jeugd, in betrekking. De allergrootste vreugde, die haar levensavond sinds het afsterven van haar gade verguldde, was wel het laatste bezoek, dat haar Johannes haar in het jaar 1899 nog maakte. Daar was hij weder, de lieve gast, die met een duizendmaal welkom op den drempel van moeders kamer begroet werd! Gelukkig als in de dagen zijner kindsheid, wandelde hij weder door het ouderlijk huis, en met vreugde zag de moeder het aan, hoe hij ook thans weder als destijds met zijn vriendelijkheid en dienstvaardigheid en met zijn vroolijken humor, aller harten won, en hoe vooral de harten der kinderwereld, deze dikwijls zoo betrouwbare kleine critici, met ware geestdrift op hem aanvlogen! Het meest verheugde zij er zich echter over, dat Johannes, die vroeger al wat het geloof betrof als een heiligdom in zijn hart opsloot en dat slechts schuw aanroerde, haar ook in dat opzicht zijn hart opende. Hoewel zij wist dat hij in Berlijn een onberispelijk rein leven leidde en in verscheidene edele, christelijke families, bij wie hij daar het meest verkeerde, op zeldzame wijze geschat en bemind werd, had zij toch niet geheel ten onrechte het gevoel, dat hem op dit innigste en heiligste gebied tot nu toe nog een kloof van het geloof zijner ouders scheidde. Slechts zachtken veroorloofde zij zich dit punt aan te roeren, want zij wist, dat men op dit gebied, bij alle goede bedoeling, door voorbarig of al te dringend vragen dikwijls veel meer bederven dan goedmaken kan. Doch hij sprak zich tegenover zijn moeder dadelijk vrijelijk en open uit. Hij had wel een langen strijd gestreden, zeide hij, en er waren tijden geweest, waarin hij heel ver van God verwijderd was, het Christelijk geloof geheel den rug had toegekeerd en er slechts naar getracht had, een zedelijk rein leven te leiden. Doch hij was in de laatste jaren een ander mensch geworden. In een bijzonder moeilijken tijd zijns levens had hij op een dag een brief van zijn vader ontvangen, die hem zeer merkwaardig en geheel anders dan de vorige had toegeschenen. Als met profetischen blik had zijn vader hem zijn geheelen levensweg, dien hij gaan moest, voorgeteekend. Ten slotte had hij hem vermaand: „Verlaat nooit het huis, zonder minstens het lied te bidden:

„Beveel gerust uw wegen,
Al wat u 't harte deert,
Der trouwe hoede en zegen
Van Hem, die 't al regeert.”

Huizen van gemeenteleden. Blinden-tehuis. Hoofdgebouw. Directeurswoning.
 Industriebuizen. Badhuis. Stoomwasscherij.
 Het Syrische Weeshuis.

En zucht ook, vaak, onder uw arbeid: „Heer, verkwik Uwen knecht!” Nauwelijks een uur, nadat de postbode den brief gebracht had, en hij nog over den inhoud er van na zat te denken, kwam er een telegram uit Jeruzalem, dat hem den dood zijns vaders meldde. Toen heeft een hevige smart hem aangegrepen; de woorden des vaders hadden hem aanhoudend als een vermanende uiterste wilsbeschikking in zijn hart nageklonken, en van toen aan heeft hij den weg tot Gods Vaderhart weer terug gevonden.

Hoe gelukkig was de moeder! Aan haar zoon in Keulen schreef zij daarover: „Dat was een heerlijk uur voor mij, waarin mijn hart getroost werd. „Al uwe kinderen geleerd door den Heer, en uwen kinderen groote vrede”, dat is mijn hoogste vreugde; daarmee is mijn laatste, mijn grootste wensch vervuld. Zóó wandelen wij nu, ofschoon plaatselijk gescheiden, toch innerlijk vereend, één doel te gemoet, het doel van het *nimmer* laatste wederzien!”

Doch hoe gelukkig ook het wederzien en het weder hebben was, zoo bitter moeilijk was daarna het afscheid. Na een kort toegemeten verlof moest Johannes weer terug naar het Ministerie van Buitenlandsche zaken te Berlijn. Op den avond voor de afreis zat hij nog alleen met zijn moeder in het hem zoo goed vertrouwde kamertje. Toen zeide zij: „Lieveling, thans wil ik je nog den zegen geven, dien uw vader voor u, stervend, op mijne handen gelegd heeft.” Toen knielde hij voor haar neder: zij legde hem de handen op het hoofd en zegende hem.

Hij weende en snikte onophoudelijk; het was, alsof hij vermoedde dat het de laatste zegen op aarde zijn zou. Het afscheid den volgenden morgen, was niet minder hartroerend. De anders, wat zijn innerlijke gevoelens betreft, zoo gesloten, vaste man, die schier nooit weende, kon zich niet meer inhouden. Onder een vloed

Verpleegden van het Syrische Weeshuis; daarachter Rots moskee en Olijfberg.

van tranen omarmde hij zijn moeder, en hij kon zich haast niet van haar losmaken, zoodat zij zelve hem dringend moest verzoeken, nu toch heen te gaan, daar hij anders den trein en de boot zou missen. Het was het laatste afscheid. En toen nu de moeder hem heen zond met de woorden: „Trek met God, mijn jongen, wij zullen elkander *zeker* wederzien,” zou *op aarde* deze hoop niet meer vervuld worden. Doch een nieuwe, troostvolle band had zich om beider harten geslagen, de band van de eenheid in het geloof in den Heer. En toen hij afscheid nam, was het alsof het woord met hem medeging, dat eens Jonathan bij het laatste afscheid tot David sprak: „Ga heen in vrede! Wat wij beiden gezworen hebben in den naam des Heeren, en gezegd: „De Heer zij tussschen u en mij,” dat zij eeuwiglijk!”

In de lente van het jaar 1901 kwam van Berlijn het blijde bericht, dat Johannes tot Keizerlijk Vice-Consul van het Duitsche rijk in Kaïro benoemd was en reeds in Mei naar Egypte zou vertrekken. Dat was een tijding om over te juichen! „Johannes komt, Johannes komt! Nu mag ik hem weer in mijn nabijheid hebben, en kan hij zijn oude moeder vaker bezoeken,” schreef zij, innig gelukkig. Zooals de geest van den ouden Aartsvader Jakob, nadat hij vele jaren zijn zoon Jozef beweend had, op het gezicht van de trotsche wagens van Pharao uit Egypteland levendig werd, en hij sprak: „Het is genoeg! mijn zoon Jozef leeft nog! ik zal gaan en hem zien, eer ik sterve!” zoo was het ook háár te moede. Wel kon zij zelve niet meer, als de Aartsvader, tot hem af naar Egypteland trekken, maar Egypte lag niet zoo ver weg; in *één* nacht kon men van daar overkomen, en zij mocht nu blijde hopen hem nog dikwijls te zullen zien, eer zij stierf. Daarbij kwam nog de vertrouwelijke mededeeling van de hand des zoons, dat zijne superieuren hem hadden kenbaar gemaakt, dat men wel gemeenlijk een Consul niet

Droogruimte der pottenbakkerij. Stoomwaschhuis. Badhuis.
Noord-oostelijke gebouwen van het Syrische Weeshuis.

daarheen placht te zenden, waar hij zijne verwanten had, doch dat men er over dacht, met hem een uitzondering te maken en hem later als Consul naar Jeruzalem te zenden. Dat was de maat der moederlijke vreugde vol meten! In den geest zag zij den schoonen tijd vóór zich, waarin buiten hare beide andere kinderen ook nog Johannes in ambtsbetrekking in Jeruzalem zou verkeerden, als een vriendelijken avondzonneglans, waarmede Gods genade haar laatsten levensavond wilde vergulden.

Ook Johannes was overgelukkig. Het morgenland, het land van de palmen en pyramiden, was van zijn jeugd aan het doel van zijn verlangen geweest. Thans ging het dan eindelijk, na lang wachten, heen naar den zonnigen, palmen-omruischenden, sagenrijken oever van den Nijl! Duizenden verwachtingen deden de zeilen zwellen, en hij geloofde dat zóó gelukkig nog nooit iemand over de blauwe Middellandsche zee was heengevaren! Zondag 21 April 1901 waren vóór zijn afreis nog eens alle drie de broeders in Keulen vereenigd. In de Triniteitskerk predikte Ludwig; Theodoor bediende het H. Avondmaal, waaraan zij deelnamen, beiden plechtig hunne bevestiging herdenkend, die óók eens op 21 April had plaats gevonden. Het was een dag vol zonneshijn, en een telegram meldde het aan de moeder over zee, dat sedert langen tijd alle drie de broeders weer eens bijeen waren.

Daarop volgde het vertrek naar Kairo. Johannes kwam er goed en wel aan en gevoelde zich uitstekend thuis in zijn beroeps-werk. Toen kwam er, nadat hij nauwelijks tien dagen daar gearbeid had, een telegram, dat hij zwaar ziek in het Duitsche hospitaal lag. Hij had in de laatste jaren wel meermalen een ribbenvlies-ontsteking doorgemaakt, doch niemand had aan een bepaalde ziekte gedacht. Nu lag hij daar in het vreemde land! Niemand der zijnen kon bij hem zijn, wel het minst zijn

Meisjesafdeeling van het Syrische Weeshuis, onder leiding van de Diakones.

oude moeder. Het was zijn familie ook niet bekend, dat zijn toestand zóó ernstig was. Vijf der beste geneesheeren van Kaïro deden al wat zij konden om den jongen, dra zeer beminden Consul te helpen. Zij konden den zetel van deze raadselachtige, pijnlijke ziekte maar niet onderkennen. Het was hun een waar mysterie. Half blind, zonder eenigen slaap, onder hevige pijnen lag hij bijna acht weken in het hospitaal der Kaiserswerther Diakonessen. Aan zorgzame verpleging ontbrak het hem dus niet. De Bestuurderes, Elize Brakebusch, zeer bevriend met de familie Schneller, had alle maatregelen genomen om het hem geriefelijk te maken; zuster Charlotte Weimann, hem toegevoegd, verpleegde hem als met engelenhanden, en de edele Consul Anton was hem als een lichamelijke broeder, zoodat men er trotsch op mag zijn, dat het Ministerie van Buitenlandsche zaken onder zijne beambten zulke voortreffelijke menschen telt. Doch moeders hart bloedde toch, dat in dezen zwaren tijd geen enkele van zijn familie hem nabij mocht zijn; dat vóór alles zij zelve door haar gebrekkig lichaam aan Jeruzalem gebonden was. Zij sloeg haar dagtekstboekje op en haar oog viel op de plaats: „Zie, Heer, dien Gij lief hebt, ligt ziek!” Dat schreef zij hem. Hij verheugde zich er over op zijn ziekbed, en zij volgde den wenk, door dag en nacht om het leven van het beminde kind te smeeken.

En haar hoop scheen ook in vervulling te komen. Reeds luidden de berichten beter; reeds schreef Johannes aan zijn moeder met bevende hand, dat hij in Augustus in Jeruzalem en op den Libanon herstel hoopte te zoeken, toen den 27sten Juli plotseling het telegrafisch bericht kwam: „Doctor Johannes Schneller is kalm ontslapen.”

Haar schoonzoon Leonhard had de moeilijke taak, aan de moeder de vreeselijke tijding over te brengen, waarop zij, die beslist genezing verwachtte, zoo heelemaal niet was voorbereid. Toen, na lange voorbereiding, het ontzettende was uitgesproken,

De keuken van het Syrische Weeshuis.

riep zij in de grootste smart uit: „Johannes, Johannes, mijn zoon! Dat heeft er nog aan ontbroken, om de maat vol te meten!” Toen wankelde zij, als gebroken, naar hare kamer, en droeg leed om haar zoon Johannes tot in den dood.

Dat zij haar teer bemind kind nooit meer zien zou; nooit meer zijn lieve stem zou hooren; nooit meer in de trouwe oogen zou blikken, die zoo vriendelijk-zonnig konden glansen; dat hij, die zoo kortelings, na tientallen van jaren voorbereiding, eindelijk zijn doel bereikt had, zóó moest sterven; in het vreemde land; ver van de zijnen; door geen enkele hunner ook slechts ten grave geleid; begraven in de heete Afrikaansche aarde, — dat kon zij in den beginne ter nauwernood vatten, en het brak haar bijna het hart.

Doch ook zóó, liggend in het stof, eerde zij den hoogen wil des Vaders en morde niet. „God begaat geen fouten; alles wat Hij doet, is goed,” zoo had haar man op den dag gezegd, waarop hij zich ter neer legde, om niet meer op te staan, — en dáaraan hield zij zich. Dat de stervende Johannes haar in zijn laatsten, met bevende hand en verduisterend oog geschreven brief, een dag vóór zijn dood, gezegd had: „Ik heb mij geheel aan den Heer overgegeven; Hij zal het goed maken,” was haar een groote troost. Daarom deed haar ook het woord zoo goed, dat zij op den sterfdag in het dagtekst-boekje der Broedergemeente uit Jesaia vond aangegeven: „De Heer zal uw eeuwig licht en uw God zal uwe belooning zijn.”

Hoe schoon voor 't oog is 's Konings bruid,
Ziet men haar eerst van verre aan!
Gewis, zij komt *nog* schooner uit,
Als zij met *Hem* voor ons zal staan!

En ook: „De stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij daarin zou schijnen; want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht en het Lam is hare kaars.” (Openbaring 21 : 23).

Verpleegden in den tarwe-oogst; op den achtergrond het Syrische Weeshuis.

Ach, licht ons, Jezus Christus, voor,
 Tot binnen korten tijd
 Gij 't *eeuwig* licht ons zijt!
 Dan zingen wij voor Uwen troon
 U, Godes en Maria's Zoon,
 Een eeuwig gloria
 En blij Hallelujah!

Een stille weemoed; een onder tranen toch aanbiddende overgave aan Gods wonderbaarlijke wegen; een steeds sterker en sterker rijzende hoop op die wereld, de *schoone, nieuwe* wereld, — dat was van nu aan de bovendrijvende stemming haars harten. Eenige gedeelten uit hare brieven naar Keulen, die daarvan getuigenis afleggen, mogen hier een plaats vinden:

20 December 1901. Deze dag, toen het mij weder zoo zwaar op het hart viel, dat onze Johannes zoo snel van ons werd weggenomen, zeide ik tot den Heer: „Ach, Gij hebt mij mijn Johannes weggenomen, en ik mocht hem niet éénmaal weerzien!” Toen nam ik mijn dagtekstboekje en sloeg het antwoord op. Mijn oog viel op de woorden: „Spreekt ook de aarden pot tot zijn pottenbakker: wat maakt gij?” Zoo geloof ik het dan nu ook, dat alles zoo gaan *moest*, en dat troost mij. Onze trouwe, hemelsche Vader, Wien Zijn eigen Zoon niet te kostbaar was, om Hem voor ons in den smadelijken, pijnlijken dood aan het kruis te geven, scheidt er geen vreugde in, ons te kwellen. Neen, het heet slechts in Zijn Woord: „Ik wil wonderlijk met hen omgaan. Ik wil u zijn als de zeep voor den wasscher en als het vuur voor den goudsmid.” Zóó doet Hij, zóó heb ik het ervaren in mijn lange, lange leven. Eéns zullen wij Hem dáárvóór juist danken, als wij eenmaal door onzen Heiland en Verlosser het ons gestelde doel zullen bereikt hebben, zoodat onze geest met ziel en lichaam onbestraffelijk zal worden bevonden in de toekomst van onzen Heer Jezus Christus. Moge het moeilijk of gemakkelijk gaan, dát is ons doel, dat wij moeten en ook willen najagen. De Heer geve ons de genade daartoe!

31 Januari 1902. Voor de photographie van het graf van onzen lieven Johannes, die ons de hier nog niet vergeten geheimraad Kahl te Berlijn, zoo mooi uitgevoerd, heeft toegezonden, mijn hartelijken dank! Met

Verpleegden in den tarwe-oogst; rechts op den achtergrond
het Syrische Weeshuis.

diepen weemoed ziet het oog neder op dit stukje gronds, waaronder het verbleekt omhulsel van den dierbaren ontslapene rust. Doch welk een zalige hoop montert het treurige hart niet op in de verwachting van de toekomstige opstanding! Christen-graven spreken niet slechts van verliezen, maar nog meer van toekomstende winsten en toekomstige heerlijkheid. O, welke heerlijke vooruitzichten hebben wij bij den blik op ons toekomstig leven, door het geloof aan onzen Zaligmaker Jezus Christus! Nog slechts een weinig moed, en ook wij zullen dáár zijn!

19 April 1902 (een maand vóór haar dood). Kon ik niet beslist gelooven, dat het juist zóó van God was, zooals het met onzen Johannes is gegaan, ik zou deze smart, die nog zoo vaak mijn hart doorwoelt, nog minder kunnen dragen. Doch Jezus zegt: „ook de haren uws hoofds zijn allen geteld,” en daarom moet ik rustig zijn en mij troosten met de hoop op een spoedig wederzien.

Met veel deelneming nam ik kennis van uwe moeilijkheden, waaronder gij thans gebukt gaat. Elk heeft zijn eigen opgaven op te lossen onder een boven alles wijzen Meester. Onze hemelsche Geneesmeester en Vriend weet het best, waaraan het bij elk onzer nog hapert en in welke heilzame school Hij ons nemen moet, om ons daarvan te reinigen. Door Hem willen wij ons gewillig, ook onder kruis en verdrukking, laten toebereiden voor het heerlijke, hemelsche doel.

Dat is ook mijn troost, als ik mijne kinderen zie zuchten onder zwaren arbeid: het is 's Heeren werk, waaraan gij bezig zijt. Als zich een uwer ter wille van aardsch gewin zoo zou plagen, dan zou ik zéér bedroefd zijn. Doch daar uw arbeid een arbeid aan het rijk Gods is, laat ik geen droefheid bij mij opkomen, doch zeg ik: verheugt u! Weest vroolijk en getroost, het zal u in den hemel wel beloond worden! Dikwijls herinner ik mij, lieve Ludwig, hoe ik in een moeilijken tijd in uw jeugd 's nachts in mijn bed bekommerd over uw toekomst nadacht. Toen vielen mij de woorden in, als werden zij mij toegeroepen: „Hij begeert Mijner, daarom wil Ik hem uithelpen. Hij roept Mij aan, dus wil Ik hem verhooren. Ik ben bij hem in den nood! Ik wil hem uitrukken en tot eere brengen, Ik wil hem toonen Mijn heil.” Zóó werd het mij destijds ingegeven. Nooit heb ik het vergeten, en nu is alles zoo geworden. Gij werkt veel, ook voor het Syrische Weeshuis en voor het Heilige land, doch na moeitevolle, wijl breede uitzaaiing zult gij ook rijkelijk mogen oogsten. De Heer zegent uw arbeid, nadat Hij u ook met de noodige gaven heeft toegerust. Maar steeds trouwer, steeds

Aankomst van een der 20, jaarlijks benoodigde, tarwe-karavanen
in het Syrische Weeshuis.

kleiner willen wij worden! Mijn ernstigste bede is, dat de Heer ons allen moge heiligen, geheel en al, zoodat onze geest met ziel en lichaam onbestraffelijk moge worden bevonden voor Hem op Zijnen dag!

Welaan, het steile pad op, zonder schromen!
Het is de moeite waard! Gij toch, bedenk
Waarh  n gij gaat en dat gij da r zult komen,
Waar m  er dan wij verstaan, de Heer ons schenkt!

Z  o heeft de hemelsche Opvoeder, van wien het heet: „Slechts door lijden drukt de Meester in de harten, in de geesten Zijne beelt'nis krachtig in,” haar ten laatste in Zijn hoogeschool en wel in die hoogste en moeilijkste klasse opgenomen, van welke Hij eens zeide tot Zijne discipelen, die aan Zijn rechter- en linkerhand zitten wilden: „Kunt gij den drinkbeker drinken, dien Ik drink, en met den doop gedoopt worden, waarmee Ik gedoopt word?” En zij heeft de proef goed doorstaan. Onder alle smart, kommer en verdriet, die haar in hare laatste jaren door de ziel zijn gegaan, bleef zij getrouw vasthouden aan haar lievelingspreuk: „En toch blijf ik steeds bij U!” Wie haar kende, kon wel in de moeilijke leidingen iets vermoeden van de hoge gedachten des hemelschen Meesters. Onder al deze smartelijke ervaringen, onder welke hare geheele natuur tot in den diepsten grond sidderde en beefde: het jaren lang geketend zijn aan een half verlamd lichaam; de dood van haar gade; het met bloedend hart voltrokken offer van haar Izaäk, — onder dat alles was haar vurige natuur van vroeger niet verbitterd, doch slechts nog meer aan God overgegeven; niet onverschillig of ongevoelig geworden voor anderer smart, maar juist nog deelnemender, zachter, liefdevoller. Een zachte natuur, ruim van blik, vol liefde, altijd bereid om te helpen, vol troost voor een ieder, zich wachtend voor elk hard woord en oordeel, met de meesterschap

De palmenstad Lydda (Hand. 9 : 32), van welker inwoners
 $\frac{1}{5}$ tot $\frac{1}{6}$ gedeelte blind is.

der liefde alles ten beste wendend, — zóó stond zij ten laatste dáár, onverschillig slechts voor wereldsch genot en aardse doeleinden, die in de jeugd het menschenhart zoo vaak in zulk een heftige en hartstochtelijke koking kunnen brengen, en van welke ook de ouderdom, als deze niet rijk geworden is in God, zich slechts treurig gestemd of met inwendige vertwijfeling kan afwenden. Het bloempje ootmoed, dat zij levenslang in haar tuin gekweekt had, bloeide nog steeds in al zijn liefelijkheid en sierde haar hoogen leeftijd schooner dan ooit. En al scheen ook een stille weemoed haar door smarten doorploegd aangezicht en haar vergrijsd hoofd voortdurend als een onzichtbare doornen kroon te omzweven, toch leek zij in haar steeds gelijkmatige, onbaatzuchtige liefde juist dáárom het geheele Huis zoo eerbied- en beminnesswaardig toe, en allen zagen dan ook met eerbied en liefde tot de grijze pelgrimsreizigster op.

Zóó overzien dan ook *wij* de schakels van wonderbare leidingen Gods, die haar van de jeugdige, bewogen dagen van Eschenbach geleid hebben tot in hoogen leeftijd op de hoogten Jeruzalems. Veel strijd, veel leed, veel tranen zijn er op haar weg geweest. Doch elk kruis en elk graf werd haar tot een nieuwen mijlpaal op den weg naar de hemelstad, en des te getrouwer en gehoorzamer zocht zij verder daarop voort te gaan. En daarom is het als een laatste getuigenis, dat de wonderlijke wegen Gods hun doel aan haar bereikt hebben, als nu op den avond haars levens dat lied weder te voorschijn komt, dat zij zoovele jaren geleden eens in haar Dagboek had neergeschreven; het is als een herinneringsgroet uit den hoogsten ouderdom, nog eens aan den ver verwijderden tijd der jeugd gebracht, als een vastknooping van het eind aan het begin, toen zij in een harer laatste brieven aan haar zoon in Keulen schreef:

De Tempelplaats in Jeruzalem, waar Jezus Woensdag vóór Goeden Vrijdag het laatst tot het volk heeft gesproken.

„Ik behoef u niet te zeggen, hoe diep mijn hart gewond is. Doch ik kan veel weenen, en dat is altijd een verlichting, vooral als de tranen tot Jezus geweend worden. Ik kan slechts zeggen:

Wordt mij ook de liefste vreugde
 Weggenomen, ik aanbid!
 Zij het lijden, dat ik lijde
 Nog zoo hevig, ik aanbid!
 Brandend wel is deze wonde,
 Zwaar en donker deze stonde,
 Doch uw *God* heeft het gedaan!
 Bid, gij kind, den Vader aan!

AFSCHEID EN NAAR HUIS.

Zoals de landman in den hoogen zomer aan den kleur van het gele oogstveld en aan het neerhangen van de volle aren bemerkt, dat het tijd is, den sikkel te zwaaien, heeft men ook zeker wel aan al de gebeurtenissen in het laatste hoofdstuk bemerkt, dat onze lieve pelgrimsreizigster zelve meer en meer op een rijpe aar begon te gelijken, bij wie het nu tijd werd dat de groote Oogstheer haar thuis ging halen in de eeuwigheid. De genooten der jeugd waren al lang daarheen, ook de liefste handen hadden haar in de laatste jaren losgelaten. De eene band na den anderen, die haar nog aan de aarde bonden, had de Heer losgemaakt, en haar in de plaats daarvan aan de hoogere woonplaats gebonden. Wel verwachtte en hoopte zij nog veel, doch wat zij met heimelijke voorsmaak verwachtte, lag niet meer op de aarde, maar in de eeuwigheid. Van dáár

Bethlehem.

lichtte haar toe, als een zon, het heerlijke woord van den Heiland, dat zij óók als een borg van zekerheid voor het wederzien van de haren beschouwde: „Ik zal u wederom zien, en niemand zal uw blijdschap van u wegnemen.”

In de maand Mei, die zij eens in haar jeugd in haar Dagboek telkenmale met zulk een vreugdevol verlangen nabij gewenscht had, kwam de afsnijder, die *dood* heet, om de rijpe aar binnen te halen. De Mei, die in het Heilige land niet de „wonderschoone maand” is, waarin duizenden bloesems ontwaken en hunne oogen opslaan, doch een der heetste maanden van het geheele jaar, was ditmaal zóó brandend heet, dat zij met hare Sirocco-winden haar levenskracht letterlijk wegteerde.

Nog op het Pinksterfeest, den laatsten Zondag vóór haar dood, nam zij in de kapel van het Syrische Weeshuis aan de avondgodsdienstoefening en het Heilige Avondmaal deel. Dinsdag zonk zij, bij een kleinen rondgang in haar woning, doodmoede op een bank neder en klaagde zij aan haar dochter Maria: „Ach, ik ben zoo zwak, ik *kan* niet meer: zóó kan het niet langer doorgaan!” „Hoe bedoelt gij dat, lieve Mama?” vroeg de dochter, getroffen. Zij antwoordde met een weemoedigen blik: „Of zoo, òf zoo.”

Van nu aan nam de zwakte voortdurend de overhand. De geroepen dokter constateerde groote hartzwakte. Wel stond zij de geheele week nog elken dag op en zat zij urenlang in haar woonkamer in den leuningstoel. Doch hare kinderen bemerkten wel, dat zij al maar zwakker en zwakker werd en omgaven haar met verdubbelde liefde. Ook de toenmalige Inspector van het Syrische Weeshuis, Ds. Prip, uit Denemarken — door haar wegens innige overeenstemming in zake van geloof bijzonder hoog geschat — was veel om en bij haar, en de zusters van het Huis, in het bijzonder zuster Pauline en zuster Selma, verpleegden haar met groote liefde en toewijding. Zij zelve was in

Bedouïnenkamp in Jericho. Daarachter is de bergweg zichtbaar, waarlangs Jezus 6 dagen vóór „Goeden Vrijdag” opging naar Jeruzalem.

deze laatste dagen bepaald nog meer dan anders uiterst bescheiden, wilde niemand lastig vallen en was roerend dankbaar, ook voor den kleinsten dienst.

Zondagsavonds liet zij zich nog den zoo pas ontvangen brief van haar zoon uit Keulen voorlezen. Daarop werden wonderlijk scherp en duidelijk en levendig de herinneringen en beelden uit haar vroege kindsheid en jeugd weder in haar geest wakker, en vertelde zij aan haar dochter, die bij haar bed zat, tot dezer verwondering, heel opgewekt van die dagen van het verre verleden in Eschenbach. Doch de nacht was zeer zwaar. Zij leed groote pijnen aan het hart en zuchtte: „Ach, ik heb toch maar *één* hart!” Daar tusschen in bad zij met hafluide stem en zeide: „Gij hebt mij tot aan den rand van het graf gebracht!”

Des Zondags nam de zwakte nóg meer de overhand. Zij bad dikwijls, dat de Heer haar in Zijne genade een lang ziekbed mocht besparen. Reeds in den voormiddag werden, terwijl de Meizon alles schitterend bestraalde, hare oogen duister, en zij vroeg: „Ach, waarom wordt het toch zoo donker?”

Meestal scheen zij, zonder blijkbaar ergens in deel te nemen, te sluimeren. Als zij echter hare lippen bewoog, bemerkte men wel, waarmede haar geest zich bezig hield. Het was de staf en de staf, waarmede zij haar lange pelgrimsreize had afgelegd, en waarnaar zij nog eens greep, de staf van Gods Woord. In den voormiddag liet zij zich, naar haar oude gewoonte, haar geliefd dagtekstboekje geven, sloeg het op en wees met den vinger op de plaats, nl. 2 Corinthe 5 : 1: „Want wij weten dat, zoo ons aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.” Het was een van hare lievelingsplaatsen uit de geschriften van den Apostel Paulus, en zij verheugde zich er in, toen het haar werd voorgelezen.

Joden uit Jeruzalem, des Vrijdags aan de reusachtige overblijfselen der tempelmuren klagend over den val van Jeruzalem.

Des namiddags om vijf uur zeide zij: „Als de Heer mij nu wilde afroepen, dan zou alles goed zijn.” Toen liet zij zich nog eens het boekje geven en wees Jesaja 42 : 6 en 7 aan: „Ik, de Heer, heb u geroepen in gerechtigheid, en Ik zal u bij uwe hand grijpen, en Ik zal u behoeden, en Ik zal u geven tot een verbond des volks, tot een licht der Heidenen; om te openen de blinde oogen, om de gebondenen uit te voeren uit de gevangenis, en uit het gevangenhuis, die in de duisternis zitten.” Verwonderd luisterde zij naar deze woorden, alsof zij er ditmaal niet geheel den zin van begreep, en zeide: „Daartoe zoudt Gij mij weder gezond moeten maken, o Heer! Voor u is *niets* onmogelijk. Doch doe met mij, zooals Gij wilt!”

Tegen den avond sluimerde zij weder in, en kort vóór acht uur bemerkten zij, die om haar heen stonden, dat zij op haar uiterste lag. Haar dochter Maria greep haar bij de reeds koud wordende hand en knielde bij haar legerstede neder. Toen kwamen Leonhard, Theodoor en Johanna, die zich even verwijderd hadden. In de diepste droefheid waren zóó al hare in Jeruzalem aanwezige kinderen om het bed verzameld, waar het trouwe moederhart steeds zwakker sloeg. „Al ging ik ook in het duistere dal, ik zou geen kwaad vreezen, want Gij zijt bij mij!” troostte Theodoors diepe stem. Ook andere kostelijke woorden der belofte waren het, waarmede de zoon de moeder toebereidde op den gang door het donkere dal. Zij sliep echter heel zacht en stil in. Na een kwartiertje blies zij in haar 82ste levensjaar den adem uit en gaf zij haar geest terug in Gods hand.

Daár lag zij nu, de goede moeder, die gedurende een veel bewogen leven een goeden strijd gestreden had en de haren zoo trouw had liefgehad en zóó vol opoffering voor hen had gezorgd! Een uitdrukking van vrede lag op haar gelaat, alsof zij bevredigd uitrustte „na den laatsten, uitgestreden strijd,” zooals

De top van den Olijfsberg, over welken de Heiland 5 dagen vóór Goeden Vrijdag Jeruzalem binnentrok.

zij zoo vaak en zoo gaarne gezegd had. Hare kinderen knielden bij haar bed neder, en Theodoor dankte diepbewogen den Heer en bad, zooals het hart het hem ingaf,

Het was op den eersten Zondag na Pinksteren, den 25sten Mei, 's avonds 8 uur. Zoo was het dan weer op een *Zondag*, toen zij mocht ingaan in de ruste van het volk van God. Op een Zondag was zij eens Jeruzalem binnengetrokken; op een Zondag was haar man gestorven; op een Zondag mocht zij de vervulling van dat schoone lied ervaren, dat zij eens in bewogen tijd in haar Dagboek geschreven had:

Maak, o eerstgeboren Broeder,
's Scheepkens Hoeder,
Lós de riemen; naar de kust
Voer mij, waar Uw schapen, veilig,
Vreesloos, heilig,
Leven Uw volmaakte rust!

O, hoe spoedig kunt gij maken,
Dat wij raken,
Juichend, gansch van d' aarde vrij;
Gij kunt ons door doodsvalleien
Droomend leiden,
Maken ons voor eeuwig blij!

Maandag-avond lag zij in de kapel voor het altaar op de baar, op dezelfde plaats waar zeven jaar te voren haar man had gelegen. Op haar gelaat rustte vrede. De diep-weemoedige trek van het laatste jaar was als verdwenen; een verwonderlijk vriendelijke uitdrukking was in de plaats gekomen, als het lachen van een overwinnaar, na volbrachten strijd. Al de huisgenooten en al de kinderen mochten nog eens bij haar baar treden en afscheid nemen van het dierbare lichaam, dat omringd was door

de bloemen van het Weeshuis, die zij in haar leven liefgehad en zoo gaarne verpleegd had.

Dinsdagmorgen om 8 uur, toen de gouden Meizon reeds hoog boven den Olijfberg stond, trok een lange treurstoet van het Syrische Weeshuis op naar den „Berg Zion”. De drie klokken van den toren, waarnaar zij zoo vaak geluisterd had in blijde en droeve dagen, en van welke zij twee in haar hoogen ouderdom door haar handenarbeid, namelijk door het vervaardigen van bloemkaarten, zelve verdiend en aan het Huis geschonken had, riepen haar onder weemoedsklanken den laatsten groet na. Hare vroegere pleegkinderen drongen er op aan, haar op den heeten weg van minstens een uur lang op hun schouders tot den „Berg Zion” grafwaarts te mogen dragen. Dáár hebben zij haar, na de plechtige woorden van Ds. Hoppe en van den Arabischen predikant Saëd Abbúd, een vroegere verpleegde, boven het Hinnom-dal, „op een der schoonste kerkhoven der wereld,” voor de laatste rust bijgezet, dicht bij het graf van haar man en haar smartekind Benoni. Zóó werd dan ook het laatste gedeelte van het woord vervuld, waarmede zij 49 jaar te voren zijn huwelijksaanzoek had beantwoord: „Waar gij zult sterven, zal ik sterven, en aldaar zal ik begraven worden.”

Zal ik nu de droefheid beschrijven, die door het geheele Weeshuis heenging, dat nu zijn „Mama” niet meer had, die sedert het eerste begin, toen de eerste grond in de rotswildernis van destijds omgegraven werd, zóó getrouw nagenoeg 48 jaar lang hier gearbeid had? Neen! Na zulk een leven, dunkt mij, met zóóvele groote en wonderbare leidingen Gods, past niet het treurig doodenbemeen, maar een Psalm van dank en aanbidding voor de genade Gods, die zich in elk menschenleven, dat zich werkelijk in vollen ernst door Hem laat leiden, verheerlijkt; die ons wel vaak andere wegen gaan laat, dan wij ons eens in onze jeugd gedroomd hebben, maar die ten laatste alles heerlijk laat uitkomen.

Mogen ook u, mijn lezer, die mij tot nu toe gevolgd hebt, deze beide levensbeelden, in welke Gods gunst en trouw zoo menigmaal aan het licht zijn gekomen, tot zegen verstrekken! Maar weinig dingen kunnen ons zóó aanmoedigen, opwekken, aansporen tot getrouwheid, tot geloof, tot volharding, als een blik op den levensgang van hen, die voleind hebben en, zalig, ons zijn vooruitgetrokken. Het leven toch is een snelle, snelle vaart! Twee-en-tachtig jaar, hoe *lang* schijnen zij ons toe, als zij vóór ons liggen; hoe kort, als zij achter ons zijn; als een slaap, als een droom, die *geweest* is! Hoe spoedig zal ook uw en mijn leven voorbijgevoegen zijn en de laatste levensavond aanbreken! Rechts en links van onzen levensweg toch staan

reeds de graven van hen, die wij eens kenden en die ons zijn vóórgegaan, en hoe verder wij komen, des te meer groeit hun aantal aan, — louter mijlpalen aan *eigen* weg, die ons aan het *eigen* graf willen doen denken, waarin ook *wij* spoedig rusten zullen!

De schrijver heeft zich een album aangelegd; daarin zijn de beeltenissen van al diegenen bijeen, welke hem eens lief en dierbaar geweest zijn en die nu reeds hierboven de eeuwigheid genieten. De afbeeldingen van de beide menschen, wier levensgeschiedenis hij hier verteld heeft, openen daarin de doodenreeks. Daarin waart hij dikwijls stil met zijn blikken rond, als op een kerkhof tusschen cypressen en grafheuvelen, en dan denkt hij aan hen, die voleindigd hebben, en aan zijn eigen heengaan eens en aan het zalig wederzien dáárboven.

Met het laatste hoofdstuk heeft hij ook u, lezer, op dit kerkhof gevoerd. Sta *gij* er dan ook een oogenblik stil bij de graven der beide zalig ontslapenen! Bedenk, hoe vast zij zich aan Gods Woord geklemd hebben, hun leven lang, en houd ook *gij* stevig vast dien dierbaren pelgrimsstaf, dien wij ons door geen macht en geen wijsheid der wereld zullen laten ontrukken. Bedenk, hoe trouw de Heer voor hen geweest is en hoe Hij al Zijne beloften aan hen vervuld heeft tot in den dood, en vertrouw ook *gij* op die trouw en laat u blindelings door haar leiden. Bedenk, hoe zij onder veel strijd, storm en angst zich niet hebben laten ontrukken het hemelsche kleinood, om 't welk het in *dit* leven gaat, en dat wij, o zoo licht, in het kleine gewriemel dezer wereld, uit het oog verliezen. En sla dan stil dit boek toe en schrijf ook boven uw verdere reize de woorden, die zoo groot en lichtend boven deze beide levens geschreven staan:

Dat ieder 't aangezichte
Ginds naar de Godsstad richte:
Dáár ligt Jeruzalem!

Hoe kan men medehelpen aan den Zendingsarbeid van het Syrische Weeshuis?

1°. Door middel van *bijdragen*, die of aan den *Penningmeester*, den Heer Adolf Mess, in Keulen, of aan een lid van het Bestuur en het Curatorium kunnen worden toegezonden. De giften worden elk in het bijzonder en direct per post, en openlijk eenmaal 's jaars in het blad, dat de rekening en verantwoording van den Penningmeester bevat, verantwoord. Aan ieder geveer wordt geregeld de „Bote aus Zion” toegezonden.

2°. Door middel van *verzamel-busjes*. Velen zijn er, die zelf niet veel kunnen geven. Doch zij kunnen verzamelen. Zoo heeft zich dan ook een groote schare van verzamelaars en verzamelaarsters blijmoedig in den dienst van het werk gesteld. Zij kennen elkander wel niet van aangezicht, maar toch hebben zij zich, één van zin en één van geest, met elkander verbonden en elkaar de handen gereikt, om een liefde-keten om het ongelukkige Jeruzalem heen te vormen en het terug te brengen tot zijn Heer. Elk verzamel-busje is op tien gevers berekend, die zich bereid verklaren, wekelijks 5 pfennig (2½ à 3 cent) voor de zending in het Heilige land af te zonderen. Zulk een busje kan bij Ds. L. Schneller in Keulen besteld worden.

3°. Door *naaldwerk*, zooals dit door vrouwenhanden voor liefdadige doeleinden vervaardigd wordt, en dat door het *Palestina-huis in Keulen* (dit is het adres) naar Jeruzalem wordt doorgezonden. Voor het gebruik in Palestina zijn b.v. de volgende voorwerpen zéér gewenscht:

a. voor *jongens* en *mannen* van 10 tot 20 jaar: hemden, werkschorten, werkblouses, zakdoeken (kousen minder),

b. voor *meisjes* van 8 tot 20 jaar: hemden, schorten, onderrokken, zakdoeken.

De „*Evangelische Vereeniging voor het Syrische Weeshuis te Jeruzalem*” heeft zijn hoofdzetel in Keulen, n.l. Evangelische Mission im Heil. Lande. Pastor Schneller, Köln am Rhein—Marienburg, Ulmenallee 96.

De vertaler van dit boek, wonende te Hilversum, Boomberglaan 8, is mede bereid giften voor dezen Zendingsarbeid in ontvangst te nemen en aan Pastor Schneller over te maken.

